

An aerial photograph of Budva, Montenegro, showing a harbor with several white yachts docked, a parking lot with cars, and a dense residential area with red-tiled roofs. The image is partially obscured by a dark blue diagonal overlay.

OPŠTINA BUDVA

Strateški plan razvoja
Opštine Budva 2024-2028

2024- 2028

Budva, mart 2024

Sadržaj

Sadržaj	2
Sadržaj tabela	3
I UVOD	6
1. Svrha izrade Strateškog plana razvoja opštine Budva 2023-2027.....	6
2. Analiza realizacije Strateškog plana razvoja opštine za prethodni srednjoročni plan 2014 - 2018. 7	
3. Krovni strateški dokumenti.....	9
3.1. Usklađenost sa postojećim strateškim dokumentima Crne Gore.....	9
II ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA	12
1. OSNOVNI PODACI O PROSTORU.....	12
1.1 Geografski položaj i prirodne karakteristike.....	12
1.2. Morsko dobro.....	12
1.3 Mreža naselja	14
STANOVNIŠTVO.....	16
3. DRUŠTVENE DJELATNOSTI.....	20
3.1. Obrazovni sistem u Budvi.....	20
3.1.2. Osnovno obrazovanje.....	23
3.1.3. Srednje obrazovanje	26
3.1.4. Visoko obrazovanje.....	28
3.1.5. Ostalo obrazovanje.....	29
3.1.6. Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama	29
3.1.7. Neformalno obrazovanje- Omladinski klub.....	29
3.2. ZDRAVSTVO I SOCIJALNI RAD	30
3.2.1. Zdravstvo	30
3.2.2. Socijalna zaštita	33
3.3. KULTURA I SPORT	38
3.3.2. Kulturna baština.....	40
3.3.3. Sport, fizička kultura i rekreacija djece, omladine i odraslih.....	45
4. TRŽIŠTE RADNE SNAGE.....	48
4.1. Zaposlenost.....	48
4.2. Nezaposleni	49
4.3. Zarade 51	
5. PRIVREDA.....	52
5.1. Razvijenost i konkurentnost.....	52
5.2. Analiza broja i strukture poslovnih subjekata u opštini Budva.....	54
5.3. Turizam	54
5.4. Poljoprivreda	64
5.5. GRAĐEVINARSTVO.....	66
6. SAOBRAĆAJ, KOMUNIKACIJE I ICT	70
6.1. Saobraćaj i tehnička infrastruktura	70
6.2. Stepen motorizacije.....	73
6.5. Stacionarni saobraćaj	76
6.6. Pješački saobraćaj.....	77
6.7. Pomorski saobraćaj.....	78
6.8. Biciklistički saobraćaj.....	78
6.9. Poštanski saobraćaj.....	79

6.10. Elektro - energetska sistem	80
6.11. E-lekominikacije komunikacije i ICT	82
7. ZELENE POVRŠINE I KOMUNALNI OBJEKTI.....	85
7.1 Komunalni objekti.....	86
7.2 Groblja i grobljanske usluge.....	86
7.3 Vatrogasna služba	86
7.4 Služba dezinsekcije, dezinfekcije i deratizacije.....	87
7.5 Azil za životinje.....	87
8. ŽIVOTNA SREDINA.....	87
8.1. Upravljanje čvrstim otpadom	89
8.2. Kanalizacioni sistem	90
8.3 Upravljanje otpadnim vodama.....	91
8.4 Vodovod	93
8.5. Prirodna baština, upravljanje resursima i očuvanje.....	95
9. URBANIZAM	103
Pokrivenost Opštine Budve planskim dokumentima	103
10. ADMINISTRATIVNI KAPACITETI.....	106
10.1. Struktura lokalne samouprave.....	106
10.2. Međunarodna saradnja.....	109
10.3. Budžet Opštine Budva.....	110
II SWOT ANALIZA	113
III STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I PROJEKTI	131
1. OPŠTI CILJ.....	131
2. SPECIFIČNI STRATEŠKI CILJEVI SA PRIORITETIMA.....	131
3 Projektne ideje za period 2024-2028.godine.....	133
4. Prioritetni projekti od značaja, a koji nijesu u nadležnosti lokalne samouprave	138
5. FINANSIRANJE	139
6. MONITORING	140
7. GODIŠNJI AKCIONI PLAN.....	140
7.1 Godišnji akcioni plan uz opis planiranih projekat.....	140
8. IZVORI FINANSIRANJA	153

Sadržaj tabela

Tabela 1: Površine zone morskog dobra po opštinama	13
Tabela 2: Kretanje stanovništva po popisima i učešće stanovništva Budve u ukupnom Crne Gore	17
Tabela 3: Migracioni saldo u periodu 2015-2022. godine.....	19
Tabela 4: Migracioni saldo u Budvi, 2011.god.	19
Tabela 5: Učenici osnovnih škola po razredima, polu i Opštinama na početku školske 2022/2023	23
Tabela 6: Broj odjeljenja, učenika, nastavnika u osnovnim školama početak školske 2022/2023. godine	24
Tabela 7: Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama koji su upisali osnovno obrazovanje u osnovnim školama (redovna odjeljenja i posebna odjeljenja) i resurnim centrima na početku školske 2022/2023	24
Tabela 8: Učenici srednjih škola po razredima, polu i opštinama na početku školske 2022/2023 godine.....	27
Tabela 9: Studenti osnovnih studija čije je prebivalište u opštini Budva.....	28
Tabela 10: Korisnici prema oblicima zaštite u Budvi za 2021. godinu.....	33

Tabela 11: Dječiji dodaci	34
Tabela 12: Korisnici penzija- stanje decembar 2018	35
Tabela 13: Romi i Egipćani u romskim naseljima u opštini Budva u 2013. godini	37
Tabela 14: Pokretna kulturna dobra na teritoriji Opštine Budva su:	42
Tabela 15: Zaposleni prema polu po opštinama u period 2016 – 2021. godina	48
Tabela 16: Prosječne zarade bez poreza i doprinosa (neto) u eurima, u opštini Budva, za period 2015 -2022. godine	51
Tabela 17: Indeks razvijenosti JLS Crne Gore	52
Tabela 18: Indeks konkurentnosti JLS Crne Gore za period 2019-2021. godini	53
Tabela 19: Broj aktivnih poslovnih subjekata po klasi veličine u period 2018-2022. godine u opštini Budva	54
Tabela 20: Smještajni kapaciteti u kolektivnom smještaju,2019.godine	59
Tabela 21: Struktura privatnog smještaja u Budvi za poslednjih 5 godina	61
Tabela 22: Stanje naplate boravišne takes u period od 2017-2023	61
Tabela 23: Turistički promet u opštini Budva 2015 – 2022	62
Tabela 24: Opština Budva – Prosječna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji u EUR	66
Tabela 25: Uporedni broj stanova u većim naseljima u opštini Budva	67
Tabela 26: Nastanjeni stanovi u opštini Budva	68
Tabela 27: Pregled broja stanova i domaćinstava	68
Tabela 28: Uporedni prikaz podataka	68
Tabela 29: Pregled postojećih kategorisanih lokalnih puteva na području Opštine Budva	71
Tabela 30: Broj registrovanih motornih i priključnih vozila u period od 01. 01. 2018. godine do 31. 12. 2020 po godinama	73
Tabela 31: Prikaz opštinskih puteva	75
Tabela 32: Gradske linije u zimskom periodu	75
Tabela 33: Gradske linije u letnjem periodu	75
Tabela 34: Karakteristike lokalne luke	78
Tabela 35: Učešće u potrošnji električne energije izražene u procentima	81
Tabela 36: Broj potrošača po naponskim nivoima	82
Tabela 37: Broj i snaga trafostanica	82
Tabela 38: Dužina distributivnih vodova	82
Tabela 39: Podaci o prosječnoj penetraciji fiksne i mobilne telefonije i fiksnog širokopojasnog pristupa na nivou cijele Crne Gore	83
Tabela 40: Penetracija fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa i distribucije AVM sadržaja za Crnu Goru na nivou domaćinstva	83
Tabela 41: Pregled dostupnosti telekomunikacionih usluga na teritoriji opštine Budva	83
Tabela 42: Operateri fiksne telefonije	84
Tabela 43: Operateri interneta	84
Tabela 44: Operateri mobilnih usluga	84
Tabela 45: Operateri audio video sadržaja	84
Tabela 46: Punpna postrojenja	91
Tabela 47: Prosječne vrijednosti ispitivanih parametara ulazne vode u 2022.godini	92
Tabela 48: Prosječne vrijednosti ispitivanih parametara izlazne vode u 2022.godini	92
Tabela 49: Pregled zahvata i potrošnje vode po mjesecima	93
Tabela 50: Broj potrošača u ruralnim područjima	94
Tabela 51: Zaštićena područja na teritoriji opštine Budva prema kategoriji prirodnog dobra	97
Tabela 52: Zaštićeni ekosistemi na području opštine Budva	97
Tabela 53: Prihodi budžeta Opštine Budva prema izvorima prihoda	110
Tabela 54: izvršenje budžeta Opštine Budva za period 2018-2022	111
Tabela 55: Izdvojena sredstva za nevladine organizacije po godinama	112

I UVOD

1. Svrha izrade Strateškog plana razvoja opštine Budva 2023-2027

Odluka o izradi Strateškog plana razvoja opštine Budva 2023-2027. godine je donešena 06.09.2022. godine saglasno Pravilniku o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinica lokalne samouprave („Sl. list Crne Gore“, br. 68 od 31.10.2016. godine), a kako bi se obezbijedio osnov za dalji rad i razvoj Opštine, kao najbitniji strateški dokument i osnov za dalji razvoj, koji treba da doprinese dostizanju optimalnog stepena iskorišćenosti njenih razvojnih potencijala.

Donošenjem Strateškog plana razvoja, kao regulacionog instrumenta, lokalna uprava nastoji stvoriti uslove za brži lokalni održivi razvoj odnosno omogućiti uspostavljanje ravnoteže između razvojnih potencijala i mogućnosti njihove valorizacije u svim sferama društvenog života. Svrha donošenja Plana nije samo identifikacija ključnih problema, već iznalaženje mogućnosti za njihovo prevazilaženje, a na osnovu Planom opredijeljenih ciljeva, aktivnosti i mjera.

Donošenje Strateškog plana razvoja za petogodišnji period smo sagledali kao najcjelishodniji, prije svega iz razloga optimizacije aktivnosti u smislu njihove realnije ocjene za izvođenjem u smislu kratkoročnijeg perioda njihove realizacije, a samim tim i veće izvjesnosti.

U cilju izrade strateškog dokumenta formirana je Konsultativna grupa koju čine predstavnici lokalne samouprave, javnih i privatnih institucija i organizacija, predstavnici NVO sektora, kao i eksperti iz pojedinih oblasti čime su mobilisani svi relevantni faktori i interesne grupe, koji svojim radom, iskustvom i uticajem mogu doprinijeti identifikovanju problema, potencijala, razvojnih šansi, razvojnih ciljeva, razvojnih prioriteta i mjera za njihovo ostvarivanje. Članovi Konsultativne grupe su:

1. Nevenka Božović-Jovović, glavna administratorica, koordinatorka
2. Joko Popović, v.d. sekretara Sekretarijata za investicije, član
3. Jelena Lazić, glavna gradska arhitektica, član
4. Darko Čelebić, v.d. sekretara Sekretarijata za lokalnu samoupravu, član
5. Danijela Došljak, sekretarka Sekretarijata za društvene djelatnosti, član
6. Sonja Kuljača, v.d. sekretarke Sekretarijata za finansije, član
7. Dragan Božović, načelnik Službe zaštite i spašavanja, član
8. Jelena Savić, v.d. sekretarke Sekretarijata za privredu, član
9. Stevo Davidović, v.d. sekretara Sekretarijata za urbanizam i održivi razvoj, član
10. Nemanja Kuljača, direktor Turističke organizacije Budva, član
11. Predrag - Drago Ivanović, v.d. direktora Komunalnog preduzeća, član
12. Mladen Mikijelj, direktor JP „Morsko Dobro“ Crne Gore, član
13. Jasna Dokić, direktorica JP „Vodovod i kanalizacija“ Budva, član
14. Jovan Gregović, izvršni direktor HG „Budvanska rivijera“, član
15. Lucija Đurašković, direktorica JU „Muzeji i galerije Budva“, član
16. doc.dr Predrag Zenović, predsjednik Savjeta za kulturu Opštine Budva, profesor političkih nauka i ekspert za kulturne politike, član
17. doc. dr Željko Ivanović, dip.inženjer pomorstva i dip. inženjer brodomašinske struke, član
18. dr Mirko Đurović, dip. biolog, naučni saradnik u Institutu za biologiju mora u Kotoru, član
19. dr Rifat Alihodžić, dipl. inženjer arhitekture, član

20. Miljana Radoman direktorica JU „Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Biseri” , član
21. Nataša Radonjić, direktorica „Druge osnovne škole“ Budva, član
22. Blažo Radoman, direktor „Doma zdravlja“ Budva, član
23. Dušan Medin, ma, doktorant za oblast kulturne baštine Budva
24. Nikola Vučićević, direktor Sportskog centra Budva, član
25. Predstavnik mjesne zajednice Gospoština, Ljubomir Rađenović, član
26. Predstavnik nevladine organizacije „ Kanjoš” Željko Srdanović, član
27. Predstavnik Udruženja ugostitelja, Krsto Niklanović, član

Uloga Konsultativne grupe je da analizira materijale koje je pripremila Radna grupa i kroz impute i komentare doprinese finalizaciji poglavlja i Godišnjeg akcionog plana za sprovođenje Strateškog plana razvoja. Konsultativna grupa je zadužena da kroz komentare i diskusiju učestvuje u pripremi konačne verzije Strateškog plana. Konsultativna grupa učestvuje u nadgledanju sprovođenja Godišnjeg akcionog plana kroz redovne godišnje sastanke na kojima će se analizirati izvještaj za prethodnu godinu i finalizovati Godišnji akcioni plan za sljedeću godinu. Konsultativnom grupom rukovodi imenovani koordinator. Sastancima Konsultativne grupe prisustvuju i članovi Radne grupe.

U cilju efikasnijeg rada formirana je Radna grupa za izradu Strateškog plana razvoja Opštine u sastavu:

1. Marijana Božović, član;
2. Danijela Marotić, član;
3. Milica Đukić, član;
4. Sanja Marinović, član;
5. Gorica Zekić, član;
6. Marija Popović, član;
7. Marko Asanović, član.

Članovi Radne grupe za administrativno tehničku i logističku podršku su:

1. Sanja Zotović, član
2. Aleksandar Božović, član
3. Nikolina Kažanegra, član
4. Berislav Fabris, član

Zadatak Radne grupe je da na operativnom nivou podrži funkcionisanje Konsultativne grupe, kroz prikupljanje podataka i informacija, pripremanje inicijalnih verzija poglavlja Strateškog plana razvoja, prikupljanje i analizu komentara od strane Konsultativne grupe i unos izmjena.

2. Analiza realizacije Strateškog plana razvoja opštine za prethodni srednjoročni plan 2014 - 2018.

Prvi Strateški plan razvoja opštine Budva 2014 – 2018 (“Sl. list Crne Gore-opštinski propisi, br.21/2014) definisao je viziju razvoja grada, prioritete i mjere i 74 projekta. Ambicioznost navedenog plana je već i tokom same izrade bila nesporna, ali je tada bila posljedica intencije Ministarstva ekonomije da se što veći broj projekata inkorporira u ovakvu vrstu strateškog

dokumenta kako bi, između ostalog, podigli nivo kapaciteta lokalne samouprave na tržištu EU fondova.

Analizom prioriteta, mjera i projekata predviđenih Strateškim planom razvoja opštine Budva za period 2014 – 2018. godine, možemo reći da se konačan bilans realizacije prethodnog Strateškog plana razvoja opštine Budva sagledava kroz manje od 10% realizovanih projekata. Razloge za navedeno možemo naći u činjenici da osim što je prethodni Strateški plan razvoja Opštine Budva donesen, nijedan dalji dokument kao ni radni tim za monitoring Strateškog plana razvoja Opštine Budva 2014- 2018. nije bio formiran. Realizovati strateški dokument bez akcionih planova, ili drugih dokumenata koji će upravljati grupama projekata, i samim projektima na jednom nižem nivou nije moguće. Pored navedenog, dio projekata je preopšte opisan, bez konkretnih efekata i mjera realizacije, što je svakako činjenica koja se nastojala izbjeći u ovom dokumentu.

U okviru Prioriteta 1 “Razvoj komunalne i putne infrastrukture” za vrijeme važenja strateškog dokumenta, realizovan je samo jedan projekat koji se nalazio u nadležnosti resornog ministarstva, a odnosio se na Projekat 25 “Izgradnja bulevara između Budve i Bečića sa galerijom i raskrsnice za Cetinje” dok nijedan drugi projekat iz nadležnosti Opštine Budva, ili državnih institucija.. Veliki problem u praćenju i realizaciji projekata iz Strateškog plana 2014-2018 predstavljaju i projekti koji su usko vezani jedan za drugi pri čemu to nije posebno naglašeno u predmetnom strateškom dokumentu, a od bitne važnosti su za njegovo praćenje.

Na osnovu predloženih projekata u Strateškom plan razvoja opštine Budva 2014 – 2018 mogu se izvući određeni zaključci kao i potvrditi konstatacije koje su jasno iskazane i prilikom usvajanja Strateškog plana, a koje se uglavnom odnose na činjenicu da je vrlo teško bilo isplanirati i precizirati tačan rok za realizaciju projekata i tačno utvrditi finansijski iskaz pojedinih projekata koji su u momentu pisanja predmetnog strateškog plana bili samo u fazi ideje bez postojanja projektne dokumentacije.

Određene poteškoće predstavljali su i projekti koji se sprovode na teritoriji opštine Budva, poput izrade planskih dokumenata za teritoriju opštine Budva, a koji su se, takođe, našli u Strateškom planu.

U periodu od 2014.godine do danas za teritoriju opštine Budva donešena su samo dva planska dokumenta : Izmjene i dopune Urbanističkog projekta”Turističko naselje Smokvica” (“Sl. list CG-opštinski propisi”, br.13/17 i DUP “Buljarica 1” (“Sl. list CG-opštinski propisi br.34/16). Jedan od osnovnih razloga za navedeno jeste neusvajanje Prostorno- urbanistički plan oštine Budva, a koji kao krovni dokumenat treba da omogući donošenje i sprovođenje planske dokumentacije nižeg reda, prepoznati u Strateškom planu kao jedan od prioritetni projekata.

Generalno posmatrajući neusvajanje i nedonošenje planskih dokumenata nižeg reda (a na osnovu PUP-a) naročito za urbana naselja može se okarakterisati i danas kao glavna zakonska prepreka za realizaciju određenih projekata infrastrukturnog uređenja, gradnju objekata od javnog interesa , a time i stvaranje uslova za poboljšanje i unaprijeđenje poslovnog ambijenta.

Takođe, stupanjem na snagu Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata (“Sl. list CG”, br. 64/17, 44/18, 11/19, 82/20), nosilac pripremnih aktivnosti na izradi planskih dokumenata je današnje Ministarstvo urbanizma, prostornog planiranja i državne imovine. Kada je riječ o aktivnostima resornog ministarstva na izradi planskih dokumenata za teritoriju opštine Budva, bitno je naglasiti da u proteklom period nije donešen nijedan lokalni planski dokument, uključujući i Prostorno-urbanistički plan opštine Budva shodno Odluci o izradi (“Službeni list Crne Gore”, br. 067/21 od 22.06.2021).

Iako, navedeni strateški plan opštine formalno istekao protekom 2018. godine, i nakon tog perioda nastavile su se sprovoditi aktivnosti iz postojećeg dokumenta u nedostatku drugih strateških dokumenata.

U tom pravcu apostrofiramo niz, takođe, projekata na izgradnji komunalne, putne infrastrukture i turističke infrastrukture kao što su: međunarodni konkurs za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rešenja šetališta u dijelu „budvanske školjke“, dijela šetališta Budva – Bečići, prva faza kao i strateških akata koji su se redovno donosili od strane organa lokalne samouprave, a kao što je donošenje Programa razvoja kulture opštine Budva za period 2024-2028.godina, Strategija razvoja sporta u opštini Budva za period 2019-2021., kao i određenih akata iz oblasti poljoprivrede, preduzetništva, socijalnih i ekonomskih pitanja, zaštite životne sredine, kulture i slično.

Takođe, realizaciji određenih projekata kao što su Projekat 8 “Vodosnadbijevanje gornje zone naselja Lazi”, Projekat 15 “Izgradnja 110kV DV –Uklapanje u DV 110kV »TS 400/110/35kV Lastva”-TS 35/10kV Markovići” pristupilo se u 2020. godini, od čega je izgradnja Dalekovoda 110kV, kao i zgradnja same “TS 400/110/35” kV Lastva realizovana u 2020. godini, dok je Projekat broj 8 realizovan u 2023. godini.

U cilju unaprijeđenja rada lokalne samouprave, dijelom je realizovan projekat “Uvođenje E-lokalne uprave/ ili E-Opštine Budva u dijelu izgradnje i rekonstrukcije dijela zgrade Opštine Budva, kao i uvođenja digitalnog djelovodnika i sistema za upravljanje dokumentima. Projekat koji je usko vezan za navedeni je Projekat 28 “Rekonstrukcija dijela prizemlja zgrade Opštine i opremanje građanskog biroa i skupštinske sale u Budvi”.

Strateški plan je sadržao, između ostalog, i pregled projekata koji su kandidovani za finansiranje iz međunarodnih fondova (u trenutku pisanja SPR) čiji su finansijski iskazi visoki, pa isti povećavaju ukupnu finansijsku vrijednost svih projekata predviđenih Strateškim planom. Uvrštavanje ovih projekata urađeno je po instrukcijama Ministarstva ekonomije kako bi prilikom kandidovanja istih bio ispunjen jedan od kriterijuma za finansiranje iz međunarodnih fondova, a to je kriterijum relevantnosti projekta, odnosno da projekat mora biti utvrđen strateškim dokumentima jedinice lokalne samouprave da bi mogao biti finansiran.

Ovo tim prije što se njihovo finansiranje ne vrši na teret budžeta, kao i iz razloga što je za jedan broj ovih projekata, koji su bili planirani Strateškim planom razvoja (tada je bio u fazi kandidovanja kod međunarodnih fondova) u međuvremenu stigla informacija da nijesu prihvaćeni.

Sagledavajući Strateški plan 2014-2018 može se zaključiti da su projekti ambiciozno planirani, ali bez konkretnih mjera praćenje njihove realizacije, bez definisanja neophodnih dokumenata nižeg reda, poput godišnjih akcionih planova i bez izrade godišnjih monitoring izvještaja o realizaciji.

Kako bi se obezbijedio kontinuitet u realizaciji projekata, donesena je odluka, a skladu sa odredbama Zakona o regionalnom razvoju (“Službeni list Crne Gore” br. 20/11, 20/15) da se izrada novog strateški plan razvoja opštine fokusira na petogodišnji period 2023 - 2027. godina, uz optimizaciju aktivnosti i projekata predviđeni Strateškim planom razvoja opštine Budva 2014 – 2018, u smislu njihove realnije ocjene za izvođenjem, a samim tim i veće izvjesnosti, kao kandidovanjem novih projekata koji korespondiraju aktuelnim potrebama i trendovima.

3. Krovni strateški dokumenti

3.1. Usklađenost sa postojećim strateškim dokumentima Crne Gore

Od posebnog značaja za definisanje Spr za naredni razvojni period 2023-2027. godine je aktuelni strateški okvir Crne Gore, gdje se, u procesu kreiranja novog strateškog dokumenta za regionalni razvoj, posebna pažnja posvećuje:

- ključnim strateškim razvojnim dokumentima zemlje u kojima su sadržani razvojni ciljevi i prioriteta razvoja Crne Gore u dugom i srednjem roku,
- strateškim sektorskim razvojnim dokumentima,
- ključnim tematskim strategijama, kao i
- strategijama razvoja ljudskih resursa koje u fokusu imaju obrazovanje i rast zapošljivosti odnosno ukupne konkurentnosti lokalnih zajednica.

Postojeći strateški okvir Crne Gore, horizontalna i vertikalna uvezanost Strateškog plana razvoja opštine Budva sa Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore (SRR) 2023-2027, pozicioniraju Strateški plan razvoja opštine Budva kao kompozitni razvojni dokument na lokalnom nivou, koji treba da postavi osnovu za ravnomjerniji razvoj u prostoru, odnosno ostvarivanje održivog socio-ekonomskog i kulturnog razvoja. Shodno tome, ključni strateški dokumenti sa kojima se uvezuje SPR 2023-2027 dati su u nastavku:

- **Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore (SRR) 2023-2027**, po kojoj Primorski region predstavlja najgušće naseljen region u Crnoj Gori. Na svega 12% ukupne teritorije koju pokriva primorski region živi četvrtina ukupne populacije. Snage za dalji razvoj ovog regiona se upravo ogledaju na pozitivne demografske trendove, kao i na značajan priliv stranih direktnih investicija (SDI). Region raspolaže velikim potencijalom za razvoj turizma, pomorske privrede i poljoprivrede, i u njemu su smješteni značajni obrazovni kapaciteti i značajni kapaciteti za razvoj preduzetništva. Dosadašnji razvoj je bio baziran na razvoju turizma, ugostiteljstva, preduzetništva, a u određenoj mjeri i na poljoprivredi. Karakterišu ga migracije stanovništva iz drugih regiona, kao i priliv radnika iz drugih zemalja, posebno za vrijeme turističke i građevinske sezone.
- **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine**, po kojoj vizija održivog razvoja do 2030. godine podrazumijeva da se “društveno-ekonomski razvoj Crne Gore temelji na skladnom odnosu čovjeka i prirode, i efikasnom upravljanju ljudskim, društvenim, prirodnim i ekonomskim resursima zemlje. Crna Gora ostvaruje kontinuiran, inkluzivan, regionalno ravnomjerno raspoređen i održiv ekonomski razvoj, uz rast zaposlenosti i obezbjeđenje dostojanstvenog rada za sve”.
- **Program ekonomskih reformi 2023-2025** je najvažniji dokument Crne Gore u ekonomskom dijalogu sa Evropskom unijom i ključni strateški dokument zemlje za srednjoročno, makroekonomsko i fiskalno programiranje, koji sadrži i prateću agendu strukturnih reformi važnih za smanjenje ili eliminisanje prepreka privrednom rastu i jačanju sveukupne konkurentnosti zemlje. Akcioni planovi SPR će integrisati preporuke iz Programa ekonomskih reformi.
- **Nacrt Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2023-2024** daje prikaz planiranih aktivnosti u svim pregovaračkim poglavljima, gdje se SRR vezuje za poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih fondova, u cilju pripreme za buduće članstvo i participaciju Crne Gore u kohezioj politici EU¹. Crna Gora je otvorila pregovore u oblasti **regionalne politike EU i koordinacije strukturnih fondova** u junu 2017. godine, gdje je mjerilo za otvaranje bilo AP za ispunjavanje zahtjeva regionalne, tj. kohezioe politike EU. **Regionalna politika i koordinacija**

¹ Potrebno je napraviti razliku između pojmova regionalne, strukturne i kohezioe politike. **Regionalna politika** je usmjerena prema smanjenju ekonomskih i društvenih razlika između EU regija, s ciljem ostvarivanja jedinstvenog tržišta. **Strukturna politika** ima šire značenje, sadrži regionalne i neregionalne (sektorske) komponente. **Kohezioa politika** ima najšire značenje, obuhvata niz mjera za postizanje ciljeva ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezioe EU (formalno u upotrebi od 1986. godine kroz Jedinstveni Evropski Akt). Izraz kohezioa politika, zbog svog obuhvata sve je više u upotrebi.

strukturnih instrumenata, kojoj se Crna Gora prilagođava kroz proces pregovora o pristupanju, predstavlja dio politike EU koja se odnosi na pitanja finansijske podrške državama i regionima Evropske unije, a sve u cilju daljeg ekonomskog razvoja slabije razvijenih regiona u EU, ujednačavanja razvijenosti po regionima i jačanja regionalne konkurentnosti. Podrška je usmjerena regionalnom nivou NUTS².

- **Strategijom reforme javne uprave 2022-2026** koja ima za cilj da se uspostave standardi na svim nivoima funkcionisanja javne uprave, počev od kreiranja i implementacije javnih politika, kadrovske planiranja, upravljanja kadrovima i službenički sistem, standard kvaliteta u pružanju usluga i funkcionisanju javne uprave.
- **Nacionalna strategija zapošljavanja 2021-2025** koja identifikuje prioritete i pojedinačne ciljeve koji treba da na pravi način odgovore višestrukim izazovima sa kojima će se tržište rada i građani Crne Gore suočavati u narednim godinama, i da te izazove pretvore u nove prilike za socio-ekonomski razvoj zemlje. Strategija treba da doprinese ostvarivanju stabilnog i održivog rasta zaposlenosti zasnovanog na znanju i dostojanstvenom radu.
- **Strategijom digitalne transformacije 2022-2026** kojom se utvrđuju strateški ciljevi čija će realizacija omogućiti bržu i efikasniju transformaciju privrede, javnog sektora i cjelokupnog društva, kao i promjene u organizaciji i načinu tradicionalnog poslovanja korišćenjem digitalnih tehnologija i primjenom novih poslovnih modela.
- **Instrument prepristupne podrške EU Crnoj Gori za period 2021-2027** – kroz dokument Strateški odgovor, Crna Gora se priprema za proces programiranja i sprovođenja razvojnih projekata koje će podržati EU kroz IPA III podršku, tako što se daje prikaz strateškog okvira zemlje kroz tzv. prozore, odnosno projektne prioritete u sljedećim oblastima: 1. Vladavina prava, temeljna prava i demokratija, 2. Dobro upravljanje, usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU, dobrosusjedstvo i strateško komuniciranje, 3. Održivi razvoj i zelena agenda, 4. Konkurentnost i inkluzivni rast, i 5. Teritorijalna i prekogranična saradnja.

Dodatno, SPR 2023-2027 usklađuje se sa **sektorskim strategijama**, od kojih su ključne, uz Strategiju regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027.godine sa Akcionim planom za 2023 godinu i Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore 2019-2035, Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022-2025, Strategija razvoja nacionalnog brenda 2022-2026 kao i predlogom nove Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2022-2028 i Nacionalne šumarske strategije.

Pored navedenih dokumenata, za izradu Strateškog plana razvoja značajna je i analiza Strateškog okvira Regionalne politike, a koji je od značaja za ravnomjerniji, otporniji, zeleniji, digitalniji i inkluzivniji regionalni razvoj, kao i analiza donešenih sektorskih strategija, programa i projekata na lokalnom nivou..

² Broj stanovnika ovih regiona kreće se okvirno od 800.000 do 3.000.000 stanovnika, ali se zbog specifičnosti velikog broja manjih zemalja, nivo NUTS 2 i targetirana podrška odnose i na demografski znatno manje regione ili ostrva.

II ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1. OSNOVNI PODACI O PROSTORU

1.1 Geografski položaj i prirodne karakteristike

Budva je jedan od najstarijih gradova na Jadranskom moru, namjanje 2.500 godina. Nalazi se u primorskom dijelu Crne Gore, zahvatajući prostor od Jaza do Buljarice i ima sva tipična obeležja mediteranskog ambijenta. Proteže se u pravcu sjeverozapad–jugoistok i zauzima površinu od 122 km².

U pogledu morfoloških karakteristika, na teritoriji opštine Budva razlikujemo tri vertikalne zone: obalni pojas do 100 mnv, primorsku flišnu zonu od 100 do 500 mnv, lovcenska prečagu, obronke i površi Lovćena (tzv. „Planina“), od 500 do 1400 mnv.

U budvanskom akvatorijumu nalazi se ostrvo Sv. Nikola (Školj) dužine oko 2 km, a koje je sa obalom povezano podvodnim pješćanim sprudom – Tunjom.

Prema Kepenovoj klasifikaciji klime područje Budve karakteriše umjereno topla kišna klima s vrelim ljetima i s izraženim ljetnjim sušnim periodom. Srednja temperatura vazduha na području Budve je 16.3°C. Najtopliji mjesec je jul sa prosječnom temperaturom vazduha od 25.2°C, a najhladniji januar, s prosječnom temperaturom od 5.6°C. Prosječna maksimalna temperature vazduha je 20.8°C, a srednja maksimalna temperatura vazduha u najtoplijem mjesecu, u julu, je 29.9°C. Apsolutno maksimalna temperatura vazduha od 39°C izmjerena je u avgustu 2013. godine. Prosječna minimalna temperatura vazduha je 12.1°C, a srednja minimalna temperatura vazduha u najhladnijem mjesecu, u januaru, je 5.1°C. Apsolutno minimalna temperatura od -8.5°C izmjerena je 14. 1 .1968. godine. ³

Prosječna količina padavina na području Budve je 1.330 mm. Najkišniji mjesec u godini je novembar, sa prosječnom količinom od 190 mm, a najmanju količinu padavina ima mjesec jul, prosječno 28 mm. Broj dana sa padavinama >0.1mm je 124. Maksimalna visina sniježnog pokrivača izmjerena je u januaru 1954. i februaru 1956. godine -6 cm.⁴

Na osnovu obrade podataka o brzini i pravcu vjetra za period 1981–2010. godine s meteorološke stanice u Budvi napravljena je klimatološka ruža vjetrova. Dominantni su vjetrovi bura, jugo i maestral.

1.2. Morsko dobro

Prostorni plan posebne namjene za obalno područje (PPPN MD) koji je donešen 2007. godine sadrži smjernice za razvoj, korišćenje i zaštitu područja Morskog dobra Crne Gore, a koje su inkorporirane u PPPNOP CG («SI. list CG» br. 56/18)

Planskim dokumentom definisan je kopneni prostor morskog dobra površine oko 58 km² (5.789,4 ha), dok je dužina kopnene morske obale Crne Gore iznosi 288,2 km (od čega u Zalivu 105,5 km), dužina obale ostrvskih oblika iznosi 25,61 km, i ukupna dužina morske obale 313,82 km.

³ Podaci iz Nacrta Pup-a Opštine Budva

Tabela 1: Površine zone morskog dobra po opštinama

Opština	Površina MD	Učešće MD	Učešće MD u opštinama
Herceg Novi	491,7 ha	8,49%	2,1 %
Tivat	746,3 ha	12,89%	16,20%
Kotor	215,9 ha	3,73%	0,60%
Budva	220,6 ha	3,81%	1,80%
Bar	796,5 ha	13,76 %	1,30%
Ulcinj	3.318,4 ha	57,32 %	13,00 %

Površina morskog dobra u opštini Budva iznosi 220,6 ha što je 1,80% opštine. Dužina obale morskog dobra u opštini Budva je 34,67 km, od toga je 5,98 km obim ostrva, što znači da je ukupna dužina obala 40,65 % obale. U opštini Budva se nalaze dva arheološka lokaliteta u podmorju: uvala između Slovenske plaže i Ostva Sv. Nikola.

Najveći dio budvanske obale čine prirodne (pjeskovite i šljunkovite) plaže, strme litice i klifovi. Korisna površina kupališta koja su predviđena Atlasom crnogorskih plaža i kupališta za period od 2019 do 2023 godine (u Atlasu je obuhvaćena samo površina plažna - kupališta koja se ustupaju) na području primorskog regiona Crne Gore iznosi ukupno cca 1.092.550m² (109,55ha), dok u opštini Budva cca 263.450 m².

Dominantna aktivnost u okviru morskog dobra je turizam, koja se ogleda u korišćenju plaža i priobalnog pojasa za kupanje i druge vidove rekreacije na vodi.

Prema Atlasu crnogorskih plaža 2020. u opštini postoji 31 plaža, od toga 21 pristupačna i 10 teško pristupačnih ili pristupačnih samo sa mora; dužina plaža je 12.474 m ili 24,9% dužine svih plaža Primorskog regiona CG, sa površinom od 263.458 m² ili 24,2% od površine svih plaža u Primorskom regionu (računajući sa prosečnom širinom od 25 m); nedostatak plaža se delom kompenzuje izgradnjom bazena.

Plaže zaštićene kao spomenici prirode su: Buljarica, plaža Lučice, plaža Drobni pijesak, dijelovi dvije plaže Sv. Stefan, dve plaže Miločer, plaža Mogren i plaža Jaz; Slovenska plaža, plaža, Bečići, plaža Petrovac i delovi plaža Sv. Stefan predviđeni za reviziju (sa mogućnošću usključenja iz spomenika prirode).

Uređenje obalnog pojasa i plaža

Shodno JP Morsko dobro, koje gazduje plažama, u opštini je oko 14 km obale pogodno za kupanje, sa prosječnom širinom plaža od 25 m i površinom od 358.000 m², što sa 4 m² po kupaču čini kapacitet od 89.500 kupača; ako se zbog ekskluzivnosti dijela plaža normativ poveća na 5 - 10 m² po kupaču (što je blisko normativima razvijenih mediteranskih zemalja) ovaj kapacitet je osjetno manji; najam i gazdovanje plažama su nestandardni i neujednačeni; sportsko-rekreativni i prateći sadržaji uz plaže su pretežno dobro razvijeni; trendovi su sve kraćeg boravka na plažama zbog drugih motiva tražnje (ako ih ima).

Sa porastom broja turista na području opštine Budva evidentan je nedostatak prostora plaža. Ranije najpopularnije plaže u samom gradu (Slovenska plaža, Mogren, gradska plaža u Petrovcu, Lučice, itd.) postaju sve opterećenije.

Područja plaža /kupališta sa akvatorijumima i djelovi obale duž naselja i turističkih zona umnogome su ugroženi aktivnostima, ispiranjem, odnošenjem materijala s kopna u more i pritiscima stvorenih struktura.

Izražena osjetljivost je kod plaža koje se nalaze uz vrijedna morska staništa i u područjima izuzetno vrijednih obalnih/morskih predjela. Takve su plaže na područjima, uvale Jaz, Budve i

ostrva Sv. Nikola, u zoni oko Sv. Stefana, sjevernog dijela Buljarice. Osim izraženih interakcija sa kopnom, plaže su ugrožene i zbog prirodnih procesa (podizanja nivoa mora i procesa erozije plaža).

Razlozi ugrožavanja plaža su: nagla i obimna urbanizacija (Sovenska plaža), neregulisanost pritoka i bujičnih tokova (Mogren i Pržno), izgradnja obalnih zidova u domašaju talasa (Petrovac) i erozija plaže zbog eksploatacije nanosa sa plaže (Buljarica); od 19 glavnih plaža, 5 je u pravcima jug - jugoistok, zbog čega su izložene vjetru jugo i eroziji morskih talasa (Jaz 1 i 2, Mogren, Slovenska plaža i Bečići).

Moguće negativne interakcije su u zoni od Petrovca do Čanja (posebno sjeverni dio Buljarice, stoga je potrebno slijediti obavezujuće smjernice za izbjegavanje konfliktata u korišćenju prostora i uslovi izgradnje i zaštite).

Prethodno navedeno upućuje na ozbiljne mjere u dva pravca: (a) proširenje prostora pogodnih za turističko i rekreaciono korišćenje obalnog prostora, kako na postojećim plažama, tako i na mjestima koja sada nisu pogodna za tu svrhu, prije svega zone visokih i nepristupačnih obala; i (b) mjere uređenja gradskih plaža i njihove što bolje sanitacije.

Interakcije kopna i mora su naročito analizirane u okviru GEF Adriatik projekta, sa ciljem uključivanja tih analiza u procese planiranja i upravljanja užim obalnim pojasem i područjem mora. Iste ukazuju na aktivnosti koje mogu poremetiti prirodne procese i na neophodnost donošenja odluka u cilju ublažavanja svih utvrđenih negativnih interakcija.

Za određene djelove obalnog područja, odnosno djelove morskog dobra koji ulaze „duboko“ u kopnenu dio, izrađene su ili pak pokrenuta procedura izrade državnih studija lokacija.

Polazeći od prepoznatih resursa i potencijala Opštine, kao što su izgrađeni turistički kapaciteti, tradicija, stvorena reputacija Budve, niz žala, sa specifičnom ambijentalnim karakteristikama; istorijsko-urbani centar Budve, te da prioriteta razvoja u budućnosti treba da budu izgradnja šetališta na potezu od Budve do Rafailovića sproveden je Konkurs za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja šetališta u dijelu “budvanske školjke”, dijela šetališta Budva-Bečići, I faza, a od strane Opštine Budva.

U ovom pravcu se posebno naglašava i potreba za izgradnjom šetališta, lungo mare sve na potezu od Jaza do Buljarice kao i unapređenje postojećih kapaciteta javnih plaža te u narednom petogodišnjem periodu važenja plana treba nastaviti sa dosadašnjim modelima prihranjivanja postojećih plaža i stavljanja u funkciju novih u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom.

Posebnu pažnju treba posvetiti uređenju i zaštiti morskog dobra, prije svega od zagađenja prouzrokovanog antropogenim uticajima, koje površinskim tokovima dopijeva na obalu. Stoga je potrebno zaštititi sve vodotoke koji teku ka obali od mogućeg zagađenja komunalnim otpadom, otpadnim vodama i pesticidima. Takođe, podizanjem zaštitne vegetacije, smanjuje se negativno dejstvo talasa i uticaj vjetra. Mjere za zaštitu morskog dobra ogledaju se, dakle, kroz biološke i tehničke mjere (pošumljavanje i izgradnja pregrada na vodotocima).

1.3 Mreža naselja

Prema Odluci o naseljima i granicama naselja na teritoriji Opštine Budva,⁵ naselja na teritoriji Opštine Budva i granice područja tih naselja određena su na sljedeći način:

- naselja na teritoriji Budva su: grad Budva: Babin Do, Bijeli Do, Budva Centar, Budva Polje, Dubovica, Golubovina, Gospoština, Komoševina, Lazi, Lugovi, Maine, Podkošljun, Rozino, Stari Grad, Velji Vinogradi;
- naselja u okviru urbanog područja Petrovca na Moru: Brežine, Medinski Krš, Mirište, Nerin, Petrovac Centar, Stupovi;

⁵ Sl. list CG – Opštinski propisi, br. 50/2019. U proceduri je izrada Odluke o izmjeni i dopuni Odluke o naseljima i granicama naselja na teritoriji Opštine Budva.

- naselja u vangradskom području: Androvići, Bečići, Blizikuće, Boreti, Brajići, Brda, Buljarica, Čami Do, Čelobrd, Čučuci, Drobnići, Dapkovići, Divanovići, Donji Pobori, Duletići, Đenaši-Česminovo, Đurovići, Golubovići, Gornji Pobori, Grabovica, Ivanovići, Jaz, Kaluđerac, Krstac, Kuljače, Donji Katun, Gornji Katun, Kamenovo, Kanjoši, Košljun, Krapina, Lapčići, Mažići, Markovići, Novoselje, Perazića Do, Podbabac, Podlastva (Poljice), Podličak, Podostrog, Prijedor, Pržno, Prijedorac, Rafailovići, Rijeka Reževići, Rustovo, Seoce, Sveti Stefan, Svinjišta, Stanišići, Trap, Tudorovići, Vojnici, Vrba, Vrijesno, Zavala i Žukovica – Medigovići.

Na teritoriji opštine Budva, četiri naselja su gradska tj. imaju status urbanih naselja: Budva, Bečići, Sveti Stefan i Petrovac na Moru, koja ujedno bilježe i najveći porast stanovništva.

Polazeći od visokog stepena heterogenosti prirodnih uslova na prostoru opštine Budva, njegovih primarnih geografskih i funkcionalnih karakteristika, izdvajaju se određeni pojasevi:

1. **Priobalni pojas opštine Budva**
2. **Ruralno zaleđe koje se prostire do brdsko-planinskog odsjeka**

1. Priobalni pojas opštine Budva, kojeg funkcionalno definiše postojeća Jadranska magistrala, s jedne strane, a sa druge strane urbano tkivo formirano uz Magistralu sa “gornje” strane saobraćajnice. U ovom pojasu su zone:

a) užj priobalni pojas, tj. prostor između Jadranske magistrale i obale;

b) gradsko zaleđe, koje čini prostor urbanih struktura naselja na teritoriji Budve i Bečića;

U prostoru priobalnog pojasa - užeg priobalnog pojasa nalaze se najatraktivnija mjesta, kao što su Rijeka Reževići, Pržno, Petrovac, i brojni ekskluzivni turistički kapaciteti kao što su Sveti Stefan, ili hotel Maestral, Miločer, ...

Prostor gradskog zaleđa priobalnog pojasa je dominantno prisutan u najnaseljenijim naseljima: Lastva, Budva, Bečići, Kamenovo. Ove prostore treba posmatrati kao urbane gradske.

Prostor ruralnog zaleđa se većim dijelom prostire pobrđem iznad magistrale, do brdsko-planinskog platoa. Izdvojeno prema morfološkim odlikama terena, čini prelaznu zonu koja zahvata središnje djelove atara priobalnih naselja i niže djelove atara planinskih sela. Na veoma atraktivnom prostoru, nalaze se primjeri tradicionalnih sela, i nova mjesta naseljavanja kao što su: Prijedor, Podostrog, Podbabac, Čelobrd, Đenaši, Rađenovići, Blizikuće, Tudorovići, Drobnići, Krstac, Katun Reževići, Žukovica. Ovo područje se odlikuje krajnjom zapuštenošću pretežnog dijela poljoprivrednih površina i drugih agrarnih fondova. Na većem dijelu područjima dominira nova izgradnja, uglavnom zasnovana na porodičnom turizmu, apartmanskog tipa. Sa druge strane, riječ je o naseljima koja u budućnosti treba da, polazeći od prirodnih potencijala kojima raspolažu, jače profilišu svoju privrednu orijentaciju. **Pojas koji obuhvata brdsko-planinski odsjek** odnosno plato, koji se prostire do linije koja spaja najviše vrhove brda i planina koji se izdižu iznad obale. Prema svojim geografskim karakteristikama ovaj pojas je veoma heterogen. Nepovoljni demografski trendovi su posebna karakteristika ove oblasti. Rijetko i vrlo rijetko naseljeni ruralni prostori (brdsko-planinsko zaleđe) s očuvanim prirodnim ambijentom atrakcijska su osnova za razvoj vrlo specifične ponude.

U zoni središnjeg i južnog dijela opštine, iza planinskog odsjeka, nalazi se prostor koji se može definisati kao **planinski plato**, a čiji je tradicionalni naziv „Planina“. Sasvim na sjeveru, iznad sela Pobori i Brajići na granici sa opštinom Cetinje, nalazi se **planinski odsjek**, odnosno pojas koji predstavlja dio Nacionalnog parka „Lovćen“ i koji u svim planovima ima poseban tretman.

Pored velikih razlika između naselja ova dva područja, unutar samog priobalnog pojasa, takođe se uočava razlika između prostora i naselja na samoj obali i prostora i naselja u bliskom zaleđu.

Naselja užeg priobalnog pojasa uglavnom populaciono rastu, intenzivno se izgrađuju i prolaze kroz veliku-funkcionalnu transformaciju. U grupu naselja užeg priobalnog pojasa

svrstavaju se: Budva, Boreti, Bečići; Viti Do(Rafailovići); Čučuke; Pržno; Đenaši; Sv. Stefan; Rijeka Reževića; Katun; Petrovac; Kaluđerac i Buljarica. U ovim naseljima živi 17.400 stanovnika ili 90,5 % stalnog stanovništva Opštine (Popis 2011). Većina ovih naselja se nalazi na nadmorskoj visini ispod 50 m. Razvoj naselja bližeg zaleđa imaju dvojak karakter. S jedne strane, naselja koja su u graticionnoj zoni Budve (Prijevor i Podostrog), ostvaruju snažan populacioni rast i transformaciju sličnu naseljima užeg priobalnog pojasa, dok sa druge, strane, većina naselja u ovoj grupi populaciono stagnira, mada se i mnoga od njih, poslednjih godina transformišu uslijed interesa za turističkom izgradnjom u turistička (Blizikuće, Tudorovići, Kuljače..). Naročito u naseljima zaleđa dolazi do značajnije prostorno-funkcijske i populacione transformacije.

Zbog morfoloških specifičnosti i ograničenih uslova za izgradnju i privlačnosti za naseljavanje, došlo je do formiranja malih naselja uz okolna urbana naselja. Tako su sva naselja više ili manje proširila svoje područje čineći prostorno-funkcionalnu cjelinu, s osjetno većim brojem stanovnika.

Zone koje su najpogodnije za razvoj turizma ujedno su i zone najveće naseljenosti i najbržeg populacionog rasta. Izražen je proces litoralizacije, a koncentracija stanovništva je posljedica davno formiranih urbanih naselja koja su tokom istorije uvijek predstavljala polove razvoja. Na tom području je i veća koncentracija infrastrukture, turističke izgradnje i visok stepen urbanizacije.

U opštini Budva ima ukupno 24 mjesnih zajednica, koje imaju, po novim opštinskim propisima, 80 naseljenih mjesta. Značajnija i veća naselja, koja pripadaju opštini Budva su: Stari grad, Markovići, Gornji Pobori, Braići, Bečići, Reževići, Buljarica, Svinjišta, Podostrog, Petrovac, Jaz, Babin Do, Donji Pobori, Bijeli Do, Prijevor i Seoca...⁶

U razvoju mreže centara u primorskom regionu značajnu ulogu ima razvoj mreže saobraćajnica i turističke funkcije. Region karakteriše nešto veća gustina naseljenosti, gušća mreža centara, visok stepen deagrarizacije i urbanizacije i usitnjena naselja u zaleđu.

STANOVNIŠTVO

Analizom osnovnih demografskih karakteristika dobijaju se pokazatelji brojnih promjena u određenom vremenskom periodu koje se dešavaju u stanovništvu, a značajne su za realno strateško planiranje, izgradnju brojnih sadržaja i komunalne i tehničke infrastrukture.

Glavna ograničenja za kvalitetnu demografsku analizu i ocjenu stanja su još uvijek nedostatak odnosno objavljivanje konačnih rezultata Popisa Crne Gore 2023. godine. Umjesto toga, analize i ocjene zasnovane su na preliminarnim rezultatima Popisa iz 2023, a koji se odnose na broj stanovnika, domaćinstava i stanova u Opštini Budva, na kompletnim ali zastarjelim podacima Popisa iz 2011, na parcijalnim novijim podacima koji se prate godišnje i mjesečno i znatnim dijelom na procijenama i terenskim istraživanjima.

Demografska kretanja na teritorije budvanske opštine vrlo su specifična, uslovljena primarno geografskim, ekonomskim i migracionim kretanjima.

Broj stanovnika se prema zvaničnim popisima kretao na sljedeći način:

- Kretanje broja stanovnika od 1961. godine kada je Budva imala 4834;
- kretanja stanovništava u Crnoj Gori i u opštini Budva bila su dosta slična do 1971. god. Visok prirodni priraštaj doprinjeo je laganom rastu broja stanovnika, iako je emigracija bila dosta izražena;

⁶ Podaci Sekretarijata za lokalnu samoupravu opštine Budva.

- u periodu 1971. – 1981. broj stanovnika se znatno povećao, zbog visokog prirodnog priraštaja i migracionih kretanja stanovništva iz drugih dijelova Crne Gore (u prvom redu iz Sjevernog regiona), ali i iz drugih područja. Budva je 1981. godine imala 8632;
- **porast stanovništva i domaćinstava u opštini Budva, naročito je ostvaren u periodu između 1991-2011.godine. U datom, posmatranom periodu broj stanovništva se povećao sa 11.717 na 19.218 stanovnika, odnosno za 64%, dok se broj domaćinstava na području opštine Budva, gotovo udvostruči sa 3.777 na 7.042.**

Na teritoriji opštine Budva, po popisu 1991. god., popisano je 3.777 domaćinstava, pri čemu je prosječna veličina domaćinstva iznosila 3,05 člana. Popisom 2003. god. broj domaćinstava se povećao na 5.218 domaćinstava pri čemu je broj članova ostao isti.

- U Crnoj Gori, u periodu od 01. do 15.aprila 2011.godine, sproveden je popis stanovništva, domaćinstava i stanova.

Prema navedenim podacima Budva je imala 19218 stanovnika, premda broj stanovnik postojano raste, a tako se očekuje i u budućnosti.

Tabela 2: Kretanje stanovništva po popisima i učešće stanovništva Budve u ukupnom Crne Gore⁷

Godine	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	2011.	2023. ⁸
Budva	3.822	4.364	4.834	6.106	8.632	11.717	15.909	19.218	26.667
Crna Gora	377.718	419.873	471.894	529.604	584.310	615.035	620.145	620.029	673.203
Prosje k %	1	1	1	1,2	1,5	1,9	2,6	3,10	3,9

Analizirajući kretanje broja stanovnika opštine Budva, može se uočiti kontinuiran litoralizacijski proces i koncentracija stanovništva u najnižim obalskim područjima opštine. Posebno je naglašeno intenzivno naseljavanje opštinske priobalne zone u periodu od šezdesetih godina prošlog vijeka naovamo, dok u okviru primorskog zaleđa u istom periodu dolazi do brzog praznjenja seoskih naselja. Poslednju deceniju razvoja Opštine, obilježio je ubrzani ekonomski rast, uz brojne strukturne promjene, koje su se odrazile kako na demografske prilike, kako u urbanim naseljima, tako i u ruralnom području Opštine (evidentan je porast broja stanovnika).

Tabela 3: Kretanje broja domaćinstava Budve u ukupnom Crne Gore⁹

Godine	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	2011. ¹⁰	2023.
Budva	1.096	1.282	1.501	1.854	2.736	3.777	5.218	7.042	10.842
Crna Gora	83.639	92.172	106.569	121.911	142.692	163.274	180.517	192.242	217.441
Prosje k %	1,3	1,4	1,4	1,5	2,0	2,3	2,9	3,7	4,9

⁷ Monstat

⁸ Monstat, Stanovništvo, domaćinstva i stanovi po jedinicama lokalnih samouprava, popis 2023-preliminarni rezultati

⁹ Monstat

¹⁰ Monstat, Stanovništvo, domaćinstva i stanovi po jedinicama lokalnih samouprava, popis 2023-preliminarni rezultati

Broj stanovnika Budve shodno preliminarnim podacima Popisa iz 2023. Monstata, je 26 667 stanovnika (ukupan broj popisanih lica je 28 971), a što pokazuje stalan porast, kao i veći procenat rasta broja stanovnika od 38,76 %, (što se može vidjeti iz tabela 2).

Shodno procjenama institucija sa lokalnog nivoa, broj stanovnika u Budvi više je nego duplo veći od zvaničnih demografskih podataka.

Prema podacima Direktorata za upravne poslove, državljanstvo i strance ukupan broj crnogorskih državljanina koji imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji opštine je 24.502, dok je ukupan broj stranaca sa odobrenim stalnim i privremenim boravkom na teritoriji opštine Budva 18.856, od čega 8.318 čine Rusi, 2.939 Turci, dok 2.898 čine Ukrajinaci.¹¹

Na dan 05.03.2024.godine, na teritoriji opštine Budva ukupan broj stranaca sa odobrenim stalnim i privremenim boravkom na teritoriji opštine Budva iznosi 17.879 što je za 0,52 % manje u odnosu na isti mjesec prošle godine: stalno nastanjenih lica 2.090, privremeni boravak imaju 2.722 lica, privremeni boravak i rad imaju 6.295-oro, dok produženi boravak ima 6.772 lica.

Uvidom u dostavljene podatke, možemo zaključiti da su na teritoriji opštine Budva najviše nastanjeni državljani Srbije, zatim Ruske federacije, Bosne i Hercegovine, Ukrajine, Belorusije, S.Makedonije i 3 državljanina Turske.¹²

Na osnovu terenskih istraživanja odnosno na osnovu analize zdravstvenih kartona koje posjeduje JZU Dom zdravlja Budva, prema izdatim zdravstvenim kartonima, na teritoriji budvanske opštine ima 45.000 stanovnika¹³. Ovaj broj stanovnika je daleko veći, ukoliko se uzme u obzir da na teritoriji Opštine postoje brojna lica koja nemaju zdravstveni karton, te nijesu evidentirani kao osiguranici.

Shodno preliminarnim rezultatima Popisa iz 2023, zabilježen je i porast broja domaćinstava sa 6874 koliko je iznosio u 2011.godini na 10.842. Prosečan broj članova domaćinstva u Crnoj Gori shodno preliminarnim rezultatima popisa iz 2023. godine je 2,9. U Budvi je 2023. godine zabilježena najniža stopa i to 2,5 članova po domaćinstvu, dok je 2011. godine iznosila 2,8% člana po domaćinstvu.

Do porasta broja stanovnika dolazi usljed pozitivnog prirodnog priraštaja i pozitivnih migracionih kretanja stanovništva unutar Crne Gore.

Opština Budva je specifična po prirodnom kretanju stanovništva. Od Opštine koja je sredinom 60-tih godina prošlog vijeka imala najniže stope nataliteta i prirodnog priraštaja u Crnoj Gori, danas je sa visokim stopama nataliteta i prirodnog priraštaja u državi, a što je posljedica, prije svega, intenzivne imigracije na prostor opštine.

Stopa prirodnog priraštaja u periodu od 2017 do 2022.godine je u kategoriji umjerenog sa tendencijom opadanja, naime isti u 2021. godini iznosio 4,2 (gotovo duplo manje u odnosu na 2020.godinu), da bi 2022.godine iznosio 6,2‰.

¹¹ Podaci dobijeni od Direktorata za upravne poslove, državljanstvo i strance Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore putem dopisa 05. 3. 2024. godine, a za potrebe izrade Nacrta Strateškog plana razvoja opštine Budva za period 2024–2028 godine.

¹² Podaci dobijeni od Direktorata za upravne poslove, državljanstvo i strance Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore putem dopisa 11. 5. 2023. i putem i-mejla 22. 6. 2023. godine, a za potrebe izrade Nacrta Strateškog plana razvoja opštine Budva za period 2023–2027 godine.

¹³ Podaci od Javne zdravstvene ustanove Dom zdravlja Budva dobijeni putem dopisa 2. 3. 2023. godine.

Tabela 5: Stopa prirodnog priraštaja u periodu 2017-2022 (podaci su izraženi u promilima-‰‰)¹⁴

Godine	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Živorodeni	370	364	380	355	371	336
Stopa nataliteta	17,6	16,9	17,2	15,9	16,4	14,6
Umrli	172	170	153	171	276	194
Stopa mortaliteta	8,2	7,9	6,9	7,6	12,2	8,4
Prirodni priraštaj	198	194	227	184	95	142
Stopa prirodnog priraštaja	9,4	9,0	10,3	8,2	4,2	6,2

Pored društveno-ekonomskih faktora, na smanjenje stope prirodnog priraštaja i rasta stope mortaliteta dominantan uticaj ima i opšta pojava ukupnog starenja crnogorskog stanovništva. Stopa prirodnog priraštaja u 2003.godini iznosila je 6,5, 2011. ista glasi 5,83, da bi 2022.godine iznosila 6,2.

Migracije imaju veliki uticaj i na starosnu strukturu stanovništva, s tim da u unutrašnjim migracijama u Crnoj Gori više učestvuju žene, dok je u spoljašnjim veće učešće muškog stanovništva. Evidentni problem u opštini je relativno nepovoljna starosna struktura: po popisu iz 2011. godine, 15,4% stanovnika opštine Budva čine osobe preko 60 godina života, što, u poređenju sa prethodnim popisom (2003. godine), predstavlja porast od 1,17% (14,25%).

Prema rezultatima Popisa iz 2011.godine, stanovništvo opštine Budva pripada sredovječnom stanovništvu, na pragu demografske starosti sa 24,5% mladog (do 20 godina) i 15,4% starog stanovništva (preko 60 godina). Stanovništvo Opštine Budva, sa prosječnom starošću od 36,5 godina, nalazi se u stadijumu demografske starosti.

Migracioni saldo, ukoliko se uzme u obzir protekli šestogodišnji period je pozitivan, pritom najviše doseljenih i odseljenih zabilježeno je u 2018, kada je migracioni saldo bio pozitivan i iznosio 408, dok je migracioni saldo 2011 godine iznosio 119 lica. Riječ je o unutrašnjim migracijama tj migracijama u okviru Crne Gore, pri čemu je najveći broj doseljenih lica u Budvu 2022. godine zabilježeno je iz Podgorice, Nikšića, Kotor, Bijelo Polje, Cetinje.

Tabela 3: Migracioni saldo u periodu 2015-2022. godine¹⁵

Godine	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Imigracija	398	490	495	758	638	418	589	597
Emigracija	178	207	258	350	327	257	412	342
Migracioni saldo	220	283	237	408	311	161	172	255

Tabela 4: Migracioni saldo u Budvi, 2011.god.¹⁶

	Doseljeni	Odseljeni	Migracioni saldo
Budva	288	169	119
Crna Gora	4394	4394	0

Za opštinu Budva karakteristična su migraciona kretanja u periodima koji su zabilježeni putem popisa. Ukoliko se nastavi ovakav trend doseljavanja problem prenaseljenosti, posebno gradskih i područja na obali, sve će se više zaoštavati.

Na drugoj strani, u seoskim naseljima oko grada Budve, posebno onim u zaleđu (Grbalj, Pobori, Brajići, Maini, Paštrovići), došlo je do depopulacije. O tome govori podatak Monstata da je 2011.

¹⁴ Monstat

¹⁵ Monstat

¹⁶ Monstat

u opštini Budva bilo pet sela bez stanovnika, do 25 stanovnika imalo je 23 sela, odnosno 56,1% svih sela opštine, a do 50 stanovnika imalo je 5 sela. Poređenja radi, 1948. nije bilo budvanskog sela bez stanovnika, do 25 stanovnika imala su dva sela, a do 50 stanovnika zabilježeno je u sedam sela. Došlo je do populacionog usitnjavanja sela zahvaljujući procesu emigracije koji je tekao ili prema gradskim naseljima, naseljima bliže obali ili van granica opštine, pa i države.

Depopulacija kao ključni demografski proces direktno utiče na nematerijalnu kulturnu baštinu, jer sa smanjenjem broja stanovnika na ruralnim područjima, a prije svega u brdsko-planinskog zaleđu opštine Budva, smanjuje i broj njenih nosilaca i čuvara.

Međutim, imajući u vidu najnovije trendove ruralnog razvoja i turizma u seoskim područjima, tokom posljednjih godina primjetan je blagi porast broja stanovnika u zaleđu. U nedostatku relevantnih statističkih podataka, kao rezultat istraživanja, teško je dati precizne podatke da li je riječ o stalnim ili povremenim stanovnicima.

Glavni demografski problemi i izazovi na teritoriji opštine Budva su:

- veliki pritisak doseljenog stanovništva, posebno na gradska i priobalna naselja i na neposredno zaleđe, što je uslovalo prenaseljenost, visoku gustinu stanovništva i izgrađenosti;
- stanovništvo je sredovječno, na pragu demografske starosti (prosječna starost stanovništva 36,5);
- depopulacija – pored značajnog priliva stanovništva imigracijom, veoma su izraženi emigracija i pad prirodnog priraštaja stalnog stanovništva, naročito u ruralnom području;
- pad učešća mlađeg stanovništva u ukupnoj strukturi stanovništva.

Stoga je potrebno raditi na unaprjeđenju vitalnih karakteristika populacije kroz kreiranje boljih uslova života, naročito u ruralnom području, stimulanje doseljavanja mladih, uvećanje i diverzifikaciju privrede, otvaranje novih radnih mjesta, razne subvencije i stimulanse, izgradnju objekata društvenog standarda (obrazovne, kulturne, zdravstvene...), poboljšanje i izgradnju pristupnih puteva u zaleđu, unapredjenje komunalne infrastrukture itd. S druge strane, potrebno je pokrenuti programe kojima će se preduprijeti eventualna pojava socijalne isključenosti i siromašnih starih lica.

3. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Razvoj društvene infrastrukture je važan segment sadržaja društvenog života i u funkciji opšteg razvoja predmetnog prostora. Opšti smjer razvoja podrazumjeva jačanje funkcija naselja (uprava, obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, kultura, sport i dr.), radi zadovoljavanja osnovnih potreba gradskog i stanovništva šireg područja.

Do sada ostvareni kapaciteti javnih službi nisu adekvatni potrebama stalnog stanovništva, kao ni potrebama velikog broja turista, s toga je potrebno povećati kapacitete ovih sadržaja, kako u samoj Budvi, tako i u ostalim naseljima na teritoriji Opštine, imajući naročito u vidu rastuće potrebe stanovništva.

3.1. Obrazovni sistem u Budvi

Danas je kvalitet i profil obrazovanja karika koja treba da korespondira sa potrebama grada i njegovog planskog razvoja.

Obrazovni sistem na području opštine Budva se obavlja kroz predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje, visoko obrazovanje i obrazovanje odraslih.

3.1.1.1. Predškolsko obrazovanje

U predškolskim ustanovama djeca do tri godine starosti pohađaju jaslice, a djeca uzrasta od tri do šest godina pohađaju vrtiće, odnosno do polaska u osnovnu školu. U primarnom programu razvrstavaju se u uzrasno definisane vaspitne grupe.

Na teritoriji opštine Budva egzistiraju javna predškolska ustanovu „Ljubica Jovanović- Maše“, sa odeljenjima u Budvi, Svetom Stefanu i Petrovcu i 5 licenciranih privatnih predškolskih ustanova (PU): „Moj svijet“, „Vini Pu“, „Adriatic Land“ (internacionalna PU), „Maštolend“ i „Diznilend“.

Tabela 7: Opština Budva - Broj predškolskih ustanova, vaspitnih jedinica i grupa, broj djece, prosječan broj djece po vaspitnoj jedinici i grupi, 2022/2023. godine

Tip ustanove	Broj ustanova	Broj djece	Broj jedinica	Prosječan broj djece po vaspitnoj jedinici	Broj grupa	Prosječan broj djece po vaspitnoj grupi
Javne predškolske ustanove	1	1423	5	284,6	41	34,7
Privatne predškolske ustanove	4	152	1	152,0	12	12,7
UKUPNO:	5	1375	6	229,2	48	29,6

Tabela 8: Broj ustanova, broj djece po polu, zaposleni, vaspitači i prosječan broj djece po vaspitaču u opštini Budva, 2022/2023. g.¹⁷

OPŠTINA BUDVA	Broj ustanova	Broj djece			Zaposleni		Prosječan broj djece po vaspitaču
		Ukupno	Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Vaspitači/ce	
Javne predškolske ustanove	1	1423	742	681	152	68	20,9
Privatne predškolske ustanove	4	152	80	72	35	10	15,2

JPU „Ljubica V. Jovanović - Maše“ ima sjedište u Budvi. Djelatnost se vrši u 3 vaspitne jedinice (VJ) u Budvi: VJ „Centralni vrtić“, VJ „Novi vrtić“ i VJ „TQ“, te u 2 vaspitne jedinice izvan Budve: VJ „Sveti Stefan“ u Pržnom i VJ „Petrovac“.

Rad je školske 2022/2023. godine organizovan u okviru 41 formiranih vaspitnih grupa.

JPU „Ljubica V Jovanović Maše“ u svom sastavu ima u svom sastavu pet radnih jedinica: u Budvi(tri), Petrovcu i na Svetom Stefanu (po jednu):

Centralni objekat u Budvi, Slovenska obala 17, je namjenski rađen, ima korisnu površinu 1.058m² sa odgovarajućim prostornim dvorištem. U svom sastavu ima: kuhinju, vešeraj, prostorije za administrativno osoblje i prostorije za boravak djece, salu za fizičko vaspitanje je preuređena u prostoriju za boravak djece, a njen nedostatak se osjeća naročito u zimskom periodu. U ovom

¹⁷ Monstat

objektu je 507 djece, od čega 142 pohađa jaslice, dok 365 djece pohađa vrtić. Polna struktura je takva da vrtić pohađa 237 djevojčica i 270 dječaka.

Novi objekat u Budvi, Veljka Vlahovića bb je, takođe namjenski rađen. Ima korisnu površinu 611,33 i dvorište od 998,67. Korisna površina za boravak djece je proširena zastakljivanjem terasa u jasličnom dijelu. U svom sastavu ima: kuhinju, trpezariju, vešeraj, prostorije za administrativno osoblje i stručne saradnike, prostorije za boravak djece, prostorije za izolaciju, veliki hol u prizemlju koji se može koristiti u različite svrhe, magacinski prostor, prostorije za vaspitače i medicinske sestre, čajnu kuhinju. U ovom objektu upisano je 370 djece, od čega 174 jaslice i 196 vrtić. Polna struktura je takva da vrtić pohađa 186 djevojčica i 184 dječaka.

Prostorije u TQ Plazi, TQ Plaza centar, prostor od 1000m² uspješno je adaptiran i priveden namjeni. Postoje 9 prostorija za djecu uzrasta od 12 mjeseci do 6 godina, kuhinja od 64 m², trpezarija od 180 m², kancelarija za psihologa i prostorija za vaspitače i ostale zaposlene, kao i biblioteka. Svaka prostorija ima balkon i ukupno 18 kupatila. U ovom objektu upisano je 392 djece, od čega 113 u jaslicama i 279 u vrtićkom dijelu. Polna struktura je takva da vrtić pohađa 179 djevojčice i 213 dječaka.

Objekat u Petrovcu, Brežine bb je namjenski rađen sa potrebnim radnim i pratećim prostorijama, a ima korisnu površinu od 1.200m² sa odgovarajućim dvorištem. U svom sastavu ima: kuhinju, **vešeraj**, prostorije za administrativni rad i rad stručne službe, salu za fizičko vaspitanje, magacinske prostorije, pomoćne prostorije za boravak djece od kojih svaka ima odgovarajući mokri čvor. U ovom objektu je upisano 85-oro djece.

Objekat u Svetom Stefanu, Pržno je takođe namjenski rađen sa potrebnim prostorijama za boravak djece kao i sa pratećim prostorijama. Ima tri, velike radne prostorije (u kojima boravi pet grupa djece), sa dva sanitarna čvora, dvije kancelarije i magacinskim prostorom. Ukoliko se stvore uslovi, praviti će se nova kuhinja jer postojeća ne zadovoljava standard. U ovom objektu je upisan 108-oro djece, od čega 40 u jaslicama i 68 u vrtićkom dijelu. Polna struktura je takva da vrtić pohađa 54 djevojčica i 54 dječaka.

Kako opština Budva ima pozitivan prirodni priraštaj i migraciomi saldo, koji su u više prethodnih godina među najvećim u Crnoj Gori došlo je i do povećanja kontigenta djece predškolskog uzrasta, a time i broja djece u predškolskim ustanovama i za očekivati je da će se ovaj trend nastaviti i u narednim godinama.

Ocjena stanja predškolskog vaspitanja i obrazovanja

Opština Budva kao jedna od najrazvijenijih u Crnoj Gori ima relativno dobro razvijenu mrežu predškolskih ustanova, ali je nedovoljan kapacitet, naročito objekata u gradu Budva u odnosu na broj upisane djece. Imajući u vidu tendenciju povećanja ženske zaposlenosti te nastavak procesa nuklearizacije porodice, sa smanjenjem pomoći u vidu angažovanja starijih članova familije, odnosno nekih drugih oblika zbrinjavanja djece dok su roditelji na poslu, to će iziskivati povećanje kapaciteta ustanova za predškolsko zbrinjavanje djece, ali i nužno unapređenje kvaliteta objekata.

Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju predviđeno da se predškolske ustanove mogu osnivati i u privatnoj svojini, što bi doprinijelo kvalitetnijoj i obuhvatnijoj organizaciji predškolske zaštite djece.

Obuhvat djece koja idu u predškolsku ustanovu u opštini Budva je na relativno visokom nivou, i iznad prosjeka je za Crnu Goru. Ovo se može objasniti time što je prema Popisu iz 2011. godine veći dio populacije u gradskim naseljima – 83,23 % od ukupnog stanovništva Opštine. Glavni razlog zašto u opštini Budva obuhvat nije potpun, svakako je nedostatak prostornih kapaciteta, a još uvijek prisutno življenje u višegeneracijskim porodicama, u kojima brigu o djeci do polaska u osnovnu školu preuzimaju stariji članovi porodice, kao i nedovoljno znanje o značaju predškolskog vaspitanja i obrazovanja su neki od dodatnih faktora.

I pored otvaranja novih radnih prostora, broj djece u grupama u većini vaspitnih jedinica JPU „Ljubica V. Jovanović - Maše” je veliki, znatno veći od zakonom propisanih normativa.

Prema Pravilniku o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja, površina radne sobe za jaslice i vrtić je najmanje 3 m² po djetetu, u koju se ne računa prostor koji zauzimaju fiksirani kreveti, ormari, pult za povijanje i dr.

Prema navedenom Pravilniku, cjelokupan spoljašnji prostor za igru i fizičke aktivnosti djece (dvorište predškolske ustanove) ne može biti manji od 8 m² po djetetu. Vaspitne jedinice koje su u Budvi nemaju slobodan prostor prema propisanim normativima, a vaspitne jedinice koje su van Budve imaju dovoljno slobodnog prostora.

Vaspitna jedinica TQ se nalazi u okviru stambeno-poslovnog objekta TQ Plaza i nema sopstvenog slobodnog prostora, uređenog po standradima za boravak djece van objekta – u dvorištu predškolske ustanove.

Vrtić u Petrovcu je montažni objekat i zahtijeva češće i obimnije rekonstrukcije ili izgradnju novog objekta. Centralni vrtić je okružen novim i visokim zgradama

Najveći problem koji je naglašen od strane uprave vrtića jesu prostorni kapaciteti ali i manjak radne snage. Jedan od potencijalnih problema jeste i starost objekata i njihova neusklađenost sa svim propisima zaštite, primarno protivpožarne zaštite. Problem takođe predstavlja i nedostatak stručnog kadra za djecu kojima je neophodan asistent, gdje je sistematizacijom radnih mjesta odobreno angažovanje 3 asistenta u nastavi dok 12 polaznika imaju potrebu za istim.

3.1.2. Osnovno obrazovanje

U opštini Budva postoje četiri osnovne škole : JU „Stefan Mitrov Ljubiša“ i JU „Druga osnovna škola“ u Budvi; JU „Mirko Srzentić“ u Petrovcu i JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje u Budvi.

Shodno podacima Monstata ukupan broj učenika osnovnih škola po razredima, polu i Opštinama na početku školske godine 2022/2023 je 4017 učenika, a što je u odnosu na podatke o broju učenika po razredima u 2010/11. godini¹⁸, gotovo 50% više učenika.

Povećanje broja učenika iz godine u godinu, je direktna posljedica cjelokupnog demografskog trenda.

Tabela 5: Učenici osnovnih škola po razredima, polu i Opštinama na početku školske 2022/2023¹⁹

OPŠTINA	ukupno	I	II	III	IV	V	ISCE D 1	VI	VII	VII I	IX	ISCE D 2
---------	--------	---	----	-----	----	---	----------	----	-----	-------	----	----------

¹⁸ Strateški plan razvoja opštine Budva 2014-2018.godine

¹⁹ Monstat

Budva												
svoga	4017	571	473	445	477	413	2379	393	428	425	392	1638
dječaci	2051	287	239	241	242	225	1234	206	238	217	196	857
djevojčice	1926	284	234	204	235	188	1145	187	190	208	196	781

Povećanje broja učenika prati i povećanje broja odjeljenja, učenika po odjeljenjima, broja nastavnika i broja učenika po nastavniku.

Tabela 6: Broj odjeljenja, učenika, nastavnika u osnovnim školama početak školske 2022/2023. godine²⁰

OPŠTINA	Odjeljenja	Učenici			Broj učenika po odjeljenju	Nastavnici			Broj učenika po nastavniku
		ukupno	dječaci	djevojčice		ukupno	muški	ženski	
Budva	166	4017	2091	1926	24.2	196	28	168	20.5

Kada je riječ o broju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama koji su upisali osnovno obrazovanje u osnovnim školama (redovna odjeljenja i posebna odjeljenja) i resurnim centrima na početku školske 2022/2023, prema podacima Monstata ukupan broj je 29 učenika koji redovno pohađaju nastavu.

Tabela 7: Učenici sa posebnim obrazovnim potrebama koji su upisali osnovno obrazovanje u osnovnim školama (redovna odjeljenja i posebna odjeljenja) i resurnim centrima na početku školske 2022/2023²¹

OPŠTINA	Upisali osnovno obrazovanje u:		
	redovnim odjeljenjima	posebnim odjeljenjima	resursnim centrima
Budva	29	-	-

JU OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša“²²

U školskoj godini 2022/2023. bilo je 1682 učenika na kraju školske godine, raspoređenih u 59 odjeljenja. Ono što je zabrinjavajući podatak predstavlja činjenica da je broj odjeljenja po godinama eksponencijalno rastao, gdje imamo podatak da je u školskoj 2022/2023. godini bilo 5 odjeljenja u IX razredu, ali i čak 9 odjeljenja u I razredu.

Ukupan broj zaposlenih u JU OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša“ u Budvi je 112, od čega je nastavnog osoblja 100 i vannastavnog osoblja 12.

Nastava u JU OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša“ izvodi se u osnovnoj zgradi (suterenu, prizemlju i prvom spratu), kao i u fiskulturnoj Sali i na otvorenim sportskim terenima.

Nivo opremljenosti škole-raspolaže sa osnovnom opremom za savremeno vaspitno-obrazovni rad u školi, broj sredstava nije dovoljan da u potpunosti zadovolji potrebe nastave u svim odjeljenjima škole.

²⁰ Monstat

²¹ Monstat

²² JU OŠ „Stefan Mitrov Ljubiša, podaci dati na dan 20.04. 2023. godine

JU OŠ „Mirko Srzentić“²³

Ukupan broj zaposlenih u školskoj 2022/2023. je 25, od čega na neodređeno 15 i na određeno 10, dok je struktura nastavnog osoblja takda da nastavno osoblje (profesori/ce, učitelji/ce) broji 19 zaposlenih i vannastavno osoblje 6.

Nastava se odvija u jednoj smjeni. U školskoj godini 2021/2022. bilo je 206 učenika, u školskoj 2022/2023. nastavu je pohađalo 215 učenika na početku godine, dok je škola školsku godinu završila sa 244 učenika. U školskoj godini 2023/2024 školu je upisalo 305 učenika, što je značajan porast broja učenika.

OŠ ” Mirko Srzentić” pohađaju i djeca stranog porijekla, i njih je 69 djece stranaca, od kojih su 3 Amerikanaca, a ostalo su Rusi.

Škola je skromno opremljena, kada je u pitanju digitalna tehnologija, kao i didaktički materijal za rad u nižim razredima osnovne škole. Ima jako dobro opremljene kabinete fizike, biologije i hemije, koji bi, uz dodatna finansijska sredstva potrebno učiniti funkcionalnijim.

Takođe, neophodno je zamijeniti preostali dio stare drvene stolarije i uraditi rekonstrukciju dijela krova.

U školi se nalazi i biblioteka, kabinet sa računarima, arhiva, unutrašnje dvorište – staklarnik, fiskulturna sala sa svlačionicama, trpezarija, kuhinja, kotlarnica, zbornica, JU škola za osnovno muzičko obrazovanje – područno odjeljenje, itd.

Školska sportska sala je dimenzija 32x16 m. U školskoj sali su markirana igrališta za košarku i odbojku.

U ograđenom školskom dvorištu se nalazi: otvoreni sportski teren je dimenzija 28x16 m površine oko 450 m², koji ima betonsku podlogu i na kojme su još markirana i igrališta za rukomet/mali fudbal, košarku i odbojku.

JU „Druga osnovna škola“²⁴

Ukupan broj zaposlenih u školi je 123, pri čemu je broj nastavnog osoblja 95, dok je broj vannastavnog osoblja 28. Nastava je organizovana u dvije smjene. U školskoj 2022/2023. Bilo je 1709 učenika, 10 učenika sa posebnim obrazovnim potrebama, a njih 5 imaju pravo na asistenta.

Od ukupnog broja učenika 390-toro djece je stranog statusa, od kojih je 2/3 Ukrajinaca, 1/3 Rusa i neznatan broj Turaka.

Školska sportska sala je dimenzija 33x19 m. Pod sale je od parketa, a označena su igrališta za košarku i odbojku. Otvoreni sportski teren je dimenzija 44x26 m i ima betonsku podlogu na kojoj su označena igrališta za mali fudbal, rukomet i 2 košarkaška terena. Škola posjeduje, parking sa 24 parking mjesta (PM) i ograđeno dvorište sa uređenim zelenilom. Objekat se grije na lož ulje, a hlađenja objekta je putem pojedinačnih klima uređaja. Za učenike sa teritorije Brajića, Lapčića, Pobora i Markovića organizuje se prevoz.

JU „Škola za muzičko obrazovanje“²⁵

Osnovno muzičko obrazovanje se stiče u JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje u Budvi i Područnoj jedinici u Petrovcu. Ukupan broj učenika u 2022/2023 godine iznosi 526 učenika, razvrstanih u okviru IX odeljenja odnosno razreda, pri čemu je u Budvi 472 učenika, a u Petrovcu 54 učenika.

Struktura zaposlenih školske 2022/2023. je sljedeća:

- ukupan broj zaposlenih je 52, na neodređeno 18 i na određeno 25, dok je honorarnih saradnika (dopunski rad) 9;
- nastavno osoblje 43, nenastavno osoblje 9;

²³ JU OŠ „Mirko Srzentić, podaci dostavljeni dana 04.04.2023.godine i Nacrt Pup-a

²⁴ Pdaci JU OŠ „Druga osnovna škola“ od 16.06.2023.godine

²⁵ JU ŠOMO Budva, podaci dostavljeni dana 10.05.2023.godine

Od 18 radnika zaposlenih na neodređeno:

- 9 radnika ima riješeno stambeno pitanje,
- 3 radnika je u procesu rješavanja stambenog pitanja preko stambene zgrade „Solidarno“, i
- 6 radnika ima neriješeno stambeno pitanje

Matična ustanova-Budva, što se tiče instrumentarijuma, posjeduje: 1 polukoncertni klavir, 1 minjon klavir (mali polukoncertni klavir), 14 pijanina, 3 električna klavira, 4 gitare. 4 trube, 8 flauti, 4 harmonike, 4 violine (2 gudala), 1 violu, 3 violočela, 2 fotokopir aparata, 1 desktop PC računar, 1 laptop računar, 2 televizora, 3 cd plejera.

Područno odjeljenje- Petrovac raspolaže sa 2 pijanina, 1 gitarom i fotokopir aparatom.

Problemi sa kojima se susreće škola:

- pojedini instrumenti su u lošem stanju, posebno pijanina. Školska nototeka je skromnog broja, nedostaju osnovna stručna literatura i udžbenici neophodni za pripremu i održavanje nastave, a nalaze se uglavnom u elektronskoj formi. Generalno, materijalno-tehnički uslovi ne odgovaraju **kriterijumima** jedne škole, pogotovo u odnosu na broj upisane djece, koji raste iz godine i u godinu.
- S obzirom na to da Škola nema koncertnu salu, lokalna samouprava ustupa Školi za državanje koncerata prostore poput: Moderne galerije u Starom gradu, bioskopa Cadmus cineplexx, Akademije znanja i Crvene komune u Petrovcu.

Škola za osnovno muzičko obrazovanje je smještena u neuslovnom prostoru od 220 m², u suterenu OŠ „S.M.Ljubiša“ i ista iziskuje poboljšanje i unapređenje prostornih i materijalno-tehničkih kapaciteta škole.

Ocjena stanja osnovnog obrazovanja

Sva djeca do napunjene petnaeste godine treba da budu obuhvaćena osnovnim obrazovanjem i u opštini Budva je postignut taj standard.

Na osnovu Pravilnika o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja, površina zemljišta osnovne škole (bez zemljišta za objekat, pristupe i staze) je najmanje 20 m² po učeniku u jednoj smjeni.

Istim pravilnikom propisano je da osnovna škola do 18 odjeljenja mora da ima salu za fizičko vaspitanje najmanje dimenzija 24 m x 12 m x 7 m, a osnovna škola sa više od 18 odjeljenja mora da ima dvije sale, i to: jednu salu dimenzija najmanje 26 m x 15 m x 7 m i jednu salu površine 60-70 m² pogodnu za realizaciju većeg dijela programa prvog ciklusa i dijela druga dva ciklusa (ritmika, ples, folklor, i sl.).

Sportski teren škole u Petrovcu treba rekonstruisati i osavremeniti.

Postojeći kapaciteti, uslijed povećanja broja učenika, nedovoljne površine lokacije (urbanističke parcele) ili većeg broja odjeljenja, u pojedinim školama ne zadovoljavaju trenutne potrebe jer ne ispunjavaju određene propisane standard, te je potrebno raditi na planiranju novih obrazovnih institucija.

3.1.3. Srednje obrazovanje

Srednje obrazovanje u opštini Budva se obavlja u JU Srednja mještovita škola (SMS) „Danilo Kiš“ u Budvi.

U okviru srednjoškolskog obrazovanja, postoji velika raznovrsnost obrazovnih profila.

U školi su formirani sljedeći smjerovi: IV stepen – opšta gimnazija, hotelsko-turistički tehničar, ekonomski tehničar, restorater i gastronom, III stepen – kuvar, konobar i poslastičar.

U školskoj 2022/23 godini JU SMSŠ „Danilo Kiš” ima 759 učenika, dok je kapacite škole (maksimalan broj učenika) 1200.

Podaci za strance od I do IX razreda (sa upisanim prvacima za školsku 2023/2024) su sledeći: 82 učenika su Rusi, 25 Ukrajinci, 15 Turci, 13 Bjelorusi, 4 Njemci, a po jedan učenik je Albanac, Australijanac, Holandjanin.

Tabela 8: Učenici srednjih škola po razredima, polu i opštinama na početku školske 2022/2023 godine²⁶

OPŠTINA / POL	ukupno	I	II	III	IV
BUDVA					
svoga	759	224	195	189	151
muški	391	108	106	107	70
ženski	368	116	89	82	81

U JU Srednja mješovita škola “Danilo Kiš” ukupno ima 80 zaposlenih , pri čemu je 61 lice zaposleno na neodređeno i 19 lica na određeno vrijeme.

Kada je riječ o materijalno-tehničkim resursima Škola ima 12 učionoca, površine 685m² Objekat je napravljen 1986. godine. Škola do 2015. nije imala upotrebnu dozvolu. Škola nema spoljašnje sportske terene, ni salu za fizičko vaspitanje, pa se povremeno za to koristi obližnji Mediteranski sportski centar.

Škola ima višegodišnje probleme elektroinstalacija koja izložena vlazi i nivelacijom podova (uticaj podzemnih voda). Škola nema dvorište, pa time školski objekat nije ograđen (neriješeni imovinsko-pravni odnosi). Prilaz Školi nije uređen. Školski prostor nije prilagođen djeci sa smetnjama u razvoju (ima kosa rampa na ulazu i ispred jedne učionice). Školski namještaj je nezadovoljavajući (datira od osnivanja Škole, 1986).

Ukupan broj kabineta je 11 a koji su raspoređeni na slijedeći način; dva kabineta Crnogorsko-srpski, bosanski i hrvatski jezik i književnost, 1 kabinet biologije, 1 kabinet hemije, 1 kabinet likovne umjetnosti, 2 informatička kabineta, 1 kabinet preduzeca za vježbu, 1 kabinet gastronomije, 1 kabinet restoraterstva, 1 kabinet za vannastavne aktivnosti.

Oprema u kabinetima je zastarila i potrebna je nova oprema osim kabineta hemije i vannastavnih aktivnosti.

U sklopu škole postoji biblioteka, čitaonica, kuhinja, restoran, pekara i poslastičara, amfiteatar , knjižara, zubarsku ordinaciju , fiskulturna sala i stanje istih iziskuje odnosno nalaže rekonstrukciju uz obezbjeđivanje adekvatnih uslova za rad.

Ocjena stanja srednjeg obrazovanja

Broj učenika u odjeljenju gimnazije propisan je Članom 20 Zakona o gimnaziji: „Odjeljenje ima najviše 28 učenika. Izuzetno od stava 1 ovog člana, Ministarstvo može odobriti upis još četiri učenika. Obrazovnim programom u gimnaziji može se odrediti manji broj učenika u odjeljenju, odnosno grupi.”

Broj učenika u odjeljenju stručne škole propisan je Članom 38 Zakon o stručnom obrazovanju: „Odjeljenje ima najviše 28 učenika. Izuzetno od stava 1 ovog člana, odjeljenje može imati do 32 učenika, po odobrenju Ministarstva. Broj učenika u grupi utvrđuje se obrazovnim programom.”

Prosječan broj učenika u odjeljenju je 22,9 što je zadovoljavajuće u odnosu na propise.

Na osnovu Pravilnika o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja, površina potrebnog zemljišta za zgradu gimnazije i/ili stručne škole (bez zemljišta za objekat

²⁶ Monstat

škole, salu, pristupe i staze) je najmanje 20 m², po učeniku, u jednoj smjeni. Najmanja površina prostora za nastavu po učeniku u jednoj smjeni je za učionicu 1,80 m².

Škola do osam odjeljenja mora da ima salu za fizičko vaspitanje, dimenzija najmanje 24 m x 12 m x 7,3m.

Neposredan slobodni prostor oko škole je u državnom vlasništvu sa pravom korišćenja za opštinu Budva i ima dovoljnu površinu za formiranje dvorišta škole (urbanističke parcele) u skladu sa prethodno navedenim propisima.

Srednja škola nema sopstvenu salu za fizičko vaspitanje i to je veliki nedostatak u procesu izvođenja nastave iz ovog predmeta, kao i bezbjednosni i zdravstveni problem. Takođe škola uz biblioteku nema čitaonicu što otežava korišćenje bibliotečkog fonda na dobar način.

Ukoliko bi se javila potreba za povećanjem kapaciteta srednje škole u Budvi, imajući u vidu prirodni priraštaj i migracije, bilo bi potrebno da se na dijelu parcele škole dogradi potreban prostor.

3.1.4. Visoko obrazovanje

U Budvi se nalaze sljedeći licencirani fakulteti koji su dio privatnog univerziteta Adriatik iz Bara: Fakultet za biznis i turizam, Odjeljenje za Nautički turizam Fakulteta za mediteranske poslovne studije iz Tivta, Fakultet za saobraćaj, komunikacije i logistiku (svi u zgradi „Akademije znanja”), a u Podličku je HEC Fakultet za internacionalni menadžment u turizmu i hotelijerstvu. Takođe, važno je naglasiti da se u Budvi u okviru “Akademije znanja” odvijala nastava Pravnog fakulteta UCG.

Broj upisanih studenata varira po godinama. HEC Fakultet za internacionalni menadžment u turizmu i hotelijerstvu je za školsku 2020/2021. planiran upis maksimalno 45 studenata u 1 godinu osnovnih studija, a 25 studenata na master studije.

Najbliže druge ustanove visokog obrazovanja su još u Kotoru, Tivtu, Baru, Herceg Novom, Podgorici, Cetinju, i Nikšiću.

Broj studenata osnovnih studija čije je prebivalište u opštini Budva varirao je u nekoliko prethodnih godina.

Tabela 9: Studenti osnovnih studija čije je prebivalište u opštini Budva²⁷

Godina	2015/201	2016/201	2017/201	2018/201	2019/202	2020/202	2021/202
	6	7	8	9	0	1	2
Broj studenata	600	552	525	496	514	577	543

U cilju podsticanja obrazovanja, Opština Budva svake godine iz budžetskih sredstava opredjeljuje novčana sredstva za dodjelu stipendija i novčanih nagrada talentovanim učenicima i studentima. Prema važećoj Odluci o stipendiranju i nagrađivanju studenata i učenika, pravo na stipendiju mogu da ostvare:

- Studenti fakulteta i akademija umjetnosti koji su u toku školovanja prethodnu godinu studija završili u redovnom roku sa prosječnom ocjenom najmanje 8,00
- Studenti I godine studija koji su nosioci diplome »Luča« u srednjoj školi, ako odmah nakon završetka srednje škole upisuju studije.
- redovni studenti prve godine akademskih i primijenjenih master studija,
- Pravo na stipendiju, bez obzira na prosječnu ocjenu iz prethodne godine, imaju studenti koji su lica bez oba roditelja, lica sa invaliditetom, korisnici materijalnog obezbjeđenja i pripadnici RE populacije.

²⁷ Uprava za statistiku, Statistički godišnjak, 2020.

Kao izraz priznanja za izuzetan uspjeh u studiranju, Opština Budva dodjeljuje jednom godišnje nagradu »Tomo i Stanica Luketić« studentima nakon završenih master studija, koji su tokom studiranja, uključujući osnovne i master studije, postigli ukupnu prosječnu ocjenu najmanje 9,50. Inače, nagrada "Tomo i Stanica Luketić" dodjeljuje se od 20.07.2022.godine.

Na ime stipendija i nagrada Opština Budva je u periodu koji obuhvata tri posljednje studijske godine isplatila 314 stipendija, 4 nagrade studentima i 97 nagrada učenicima osnovnih i srednjih škola koji su nosioci diplome »Luča«, kao i za postignute rezultate na međunarodnim i državnim takmičenjima. Za studijsku 2020/21. godinu, ukupno je odobreno 95 stipendija, dok je u studijskoj 2022/23. godini odobreno 118 stipendija, odnosno 24,21% više u odnosu na 2020/21. god.

Ocjena stanja visokog obrazovanja

Nastava koja se odvija u "Akademiji znanja", može se reći da je stanje u domenu visokog obrazovanja na dobrom nivou.

Zgrada "Akademije znanja" a u kojoj se odvija nastava na fakultetima licenciranim od strane resornog ministarstva, ne posijeduje upotrebnu dozvolu, te je u cilju pribavljanja iste neophodna sanacija i adaptacija zgrade, a kako bi se time omogućilo bolji uslovi za studiranje i rad odnosno poslovanje u okviru iste. U opštini Budva, a prije svega u gradu Budvi ne postoji studentski dom, studenti i profesori, koji nemaju prebivalište u Opštini Budva, ne posjeduju obezbijeđen smještaj.

3.1.5. Ostalo obrazovanje

Obrazovanje odraslih vrši 5 organizatora obrazovanja odraslih: u Budvi „Waves“ (škola za strane jezike), „Aura centar“, „Vozrođenje“ i „Gastronom klub Vuka Mitrovića“, a u Podličku HEC Fakultet za internacionalni menadžment u turizmu i hotelijerstvu. U pitanju su privatni organizatori.

Na teritoriji opštine Budva nema domova za učenike i studente.

Ocjena stanja ostalog obrazovanja

Imajući u vidu veličinu opštine, broj srednjih škola i fakulteta, kao i to da su fakulteti privatni za sada se od strane zainteresovanih korisnika nije iskazivala potreba za učeničkim ili studentskim domovima.

3.1.6. Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama

Polazeći od osnovne pretpostavke da je obrazovanje pravo svakog pojedinca, kao i od pretpostavke da je za svako dijete najprihvatljivije da raste i obrazuje se u svojoj prirodnoj sredini, sa ostalom djecom, a ne izolovano od njih, Opština Budva čini napore na stvaranju uslova koji obezbjeđuju jednaku dostupnost kvalitetnog obrazovanja za svu djecu, ali naročito onu djecu i mlade koji su zbog socijalne deprivacije, mentalnih sposobnosti, invaliditeta ili bolesti marginalizovani, diskriminisani ili izolovani.

3.1.7. Neformalno obrazovanje- Omladinski klub

Omladinski klub je otvoren 27. septembra 2017. godine u okviru Kancelarije za prevenciju bolesti i zavisnosti i mlade Sekretarijata za društvene djelatnosti. NVO Forum MNE u partnerstvu sa Opštinom Budva 2017. godine dobio je sredstva od Ministarstva sporta i mladih za projekat „Uspostavljanje omladinskog kluba u Budvi“.

Omladinski klub, u smislu Zakona o mladima („Sl. list CG“, broj: 25/19 i 27/19) je prostor prilagodjen za potrebe mladih u cilju sprovođenja omladinskih aktivnosti. Prema važećem Zakonu mladi su lica od navršениh 15 do navršениh 30 godina života.

Omladinski klub – prostor za mlade je za sada jedini koji funkcioniše pod okriljem Opštine, što dosadašnja praksa pokazuje da je to model koji garantuje održivost i osigurava kvalitet u realizaciji aktivnosti koje se planiraju Nacionalnom Strategijom za mlade i lokalnim Akcionim planom za mlade.

Iz Budžeta Opštine obezbjeđuju se sredstva za opremanje i funkcionisanje Omladinskog kluba.

Omladinski klub nalazi se u TQ Plaza, I sprat, površine 75 m².

Odlukom o načinu funkcionisanja Omladinskog kluba i obavljanju administrativno - tehničkih poslova („Sl. list CG – Opštinski propisi“, broj: 6/21) prostor Omladinskog kluba dat je na korišćenje Sekretarijatu za društvene djelatnosti.

Veliki broj realizovanih aktivnosti kao i aktivna uloga mladih u organizaciji i funkcionisanju kluba, ukazuju na potrebu uspostavljanja Omladinskog centra, koji je bio planiran i ranijim Strateškim planom razvoja Opštine Budva 2014-2018. U smislu Zakona o mladima Omladinski centar je opremljen, multifunkcionalni prostor za potrebe mladih, koji se koristi za sprovođenje omladinskih aktivnosti i omladinskog rada.

Na godišnjem nivou u Omladinskom klubu realizuje se oko 60 aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja u kojima učestvuje u prosjeku 500-600 mladih godišnje.

NAPOMENA: razlika između Omladinskog centra i Omladinskog kluba objašnjena je kroz Smjernice za otvaranje i vođenje omladinskog kluba i omladinskog centra:

„Jedna od najočiglednijih razlika između omladinskog centra i omladinskog kluba, prema definiciji Savjeta Evrope (SE), ogleda se u postojanju smještajnih kapaciteta u omladinskim centrima koje prvenstveno koriste učesnici višednevnih aktivnosti centra (treninzi, razmjene, konferencije).²⁸

3.2. ZDRAVSTVO I SOCIJALNI RAD

3.2.1. Zdravstvo

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti zdravstvena djelatnost se obavlja na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

U opštini Budva ostvaruje u javnim zdravstvenim ustanovama se samo primarni nivo zdravstvene zaštite i to u: JZU Dom zdravlja „Budva“ u Budvi, Zdravstvena stanica „Doktor Vojislav Franičević“, Turistička ambulanta Budva, Turistička ambulanta Rafailovići i Turistička ambulanta Pržno. Turistička ambulanta Budva je smještena u objektu JZU Dom zdravlja „Budva“, a Turistička ambulanta Petrovac u Zdravstvenoj stanici „Doktor Vojislav Franičević“ u Petrovcu. U Petrovcu ne postoji hitna medicinska pomoć godinama unazad, a što otežava u velikoj mjeri normalno funkcionisanje, naročito tokom ljetnje sezone

- Pored navedenih javnih zdravstvenih ustanova, zdravstvena zaštita primarnog i sekundarnog nivoa obavlja se i u sljedećim privatnim zdravstvenim ustanovama:
- u Budvi: Poliklinika Medical centar, Ginekološka ordinacija Dr Radović, Ginekološka ordinacija Dr Jadranka Mladenović, Ginekološko akušerska ordinacija Humana reprodukcija, Ordinacija opšte medicine i pedijatrije Milmedika 2, Laboratorija i ordinacija za opštu medicinu, hirurgiju Krapović Medical, Specijalistička ordinacija za kožne i venerične bolesti Dr Štilet 2, Zdravstveni centar Katharsis, Centar za očne bolesti

²⁸ Smjernice za otvaranje i vođenje omladinskih klubova i omladinskih centara, UNICEF Crna Gora i Ministarstvo sporta Crne Gore, Podgorica 2017. godine

Miljković & Jankov, Centar za mikrohirurgiju oka Laser Focus, Stomatološka ordinacija Zečević Dental, Stomatološka ordinacija Dental Health, Stomatološka ordinacija Dr Knežević, Stomatološka ordinacija City Dental, Stomatološka ordinacija Mušura, Stomatološka ordinacija Dr Pešović, Zubotehnička laboratorija LS Dental, Stomatološka ordinacija V Dental Centar, Stomatološka ordinacija Ćorović, Stomatološka ordinacija Dr Milović, Ordinacija opšte medicine Dr Petrović, Stomatološka ordinacija Dr Željko Pjerotić, Ordinacija za polne i kožne bolesti Kovačević, Ortopedska ordinacija Anea HBO, Pedijatrijska ordinacija Mirković, Ordinacija za ultrazvučnu dijagnostiku Consilium, Otorinolaringološka ordinacija Otorina Prima, Ordinacija opšte medicine M&G medical, Zubotehnička laboratorija „Eurodental”, Opšta stomatološka ambulanta „Reković,

- u Bečićima: Centar za Implantologiju (Dental Montenegro), Primus Medicus, Medalja zdravlja, Dukley Dental Clinic,
- u Petrovcu na Moru: Stomatološka ordinacija Gaćina (u Zdravstvenoj stanici), Stomatološka ordinacija Gregović, PZU “Mens Sana”

Usluge sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite građani opštine Budva mogu dobiti u: Opštoj bolnici na Cetinju i specijalnim bolnicama (SB) JZU Bolnica za plućne bolesti „Dr Jovan Bulajić” u Brezoviku kod Nikšića (Pneumoftizilogija, Opšta interna medicina, Pulmologija), JZU Specijalna bolnica za psihijatriju u Dobroti kod Kotora (Psihijatrija, Neuropsihijatrija) i Specijalna bolnica za ortopediju, neurohirurgiju i neurologiju „Vaso Ćuković” u Risnu (Ortopedija, Traumatologija, Neurologija, Neurohirurgija).

Usluge tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite stanovništvo opštine Budva dobija u sljedećim ustanovama: Opštoj bolnici na Cetinju, Klinički centar Crne Gore, Bolnica „Codra” i Institut za javno zdravlje u Podgorici.

Ostale ustanove zdravstva

U Budvi su Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore - Područna jedinica Budva u Popa Jola Zeca bb i Crveni krst Crne Gore - opštinska organizacija Budva, koji se nalazi u blizini Doma zdravlja.

U dijelu zdravstvene zaštite građana posebno mjesto pripada JZU Domu zdravlja „Budva“ Budva.

U okviru JZU Dom zdravlja Budva funkcionišu sledeća odjeljenja²⁹:

- Odjeljenje izabраниh doktora za odrasle (Opšta praksa) - Odjeljenje izabраниh doktora za djecu (Pedijatrija)
- Odjeljenje izabраниh doktora za žene (Ginekologija)

U okviru JZU Dom zdravlja Budva funkcionišu sledeći centri za podršku:

- Centar za dijagnostiku RTG i IJZ
- Mikrobiološka dijagnostika
- Biohemijska dijagnostika
- Centar za mentalno zdravlje
- Centa za HtrS - Higijensko epidemiološka služba

U okviru JZU Dom zdravlja Budva funkcionišu i:

- Jedinica za patronažu
- Hemodijaliza
- Fizikalna terapija
- Jedinica za sanitetski prevoz

U okviru JZU Dom zdravlja Budva pružaju se i sledeće usluge:

²⁹ JZU „Dom zdravlja Budva”, dostavljeni 03.04.2023.godine

- Savjetovalište za dijabetes
- Savjetovalište za mlade
- Savjetovalište za reproduktivno zdravlje
- Zaštitnik prava pacijenata
- Komisija za kontrolu kvaliteta
- Čeka se odobrenje za početak rada Savjetovališta za HIV

U okviru JZU Dom zdravlja Budva postoji i usluge pruža Služba medicine rada.

JZU Dom zdravlja Budva pruža usluge na način sto jedan broj specijalista dolazi u ustanovu i pružaju zdravstvenu uslugu našim sugrađanima, po utvrđenom rasporedu dolazaka. Radi se o specijalizantima sa sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite i to: specijalista ortoped, specijalista dermatovenerolog, specijalista dječji fizijatar, specijalista fizijatar, specijalista pulmolog, specijalista urolog, specijalista kardiolog.

U okviru JZU Dom zdravlja Budva zdravstvene usluge se pružaju i u Zdravstvenoj stanici Petrovac.

Na osnovu navedenog u gornjem stavu u okviru JZU Dom Zdravlja Budva tokom ljetnje turističke sezone usluge turistima se pružaju u sledećim Turističkim ambulancama: Budva, Rafailovići, Pržno - Sveti Stefan i Petrovac.

U toku su pregovori sa HG „Budvanska rivijera, a.d. da jedna turistička ambulanta otpočne sa radom u jednom od njihovih objekata.

Navedeno angazovanje medicinskog kadra vrši se iz postojećih resursa i na osnovu Ugovora o dopunskom radu do polovine radnog vremena.

Ukupan broj zaposlenih u JZU Dom zdravlja Budva na neodređeno i određeno vrijeme iznosi 122. Kada je riječ o rješavanju stambenog pitanja zaposlenih mozemo sa sigurnošću reći da veliki broj zaposlenih nema riješeno stambeno pitanje. Navedene osobe su podstanari.

JZU Dom zdravlja Budva će izraditi Pravilnik o rješavanju stambenih pitanja zaposlenih na osnovu kojih će se vršiti rangiranje zaposlenih.

Kada je riječ o opremljenosti Ustanove isto je potrebno sagledati iz dva pravca, prvo je investicioni pravac, a drugo je tehnička opremljenost Ustanove i unapređenje sredstava za rad i opreme.

Investicioni pravac je već više od 3 godine prisutan u Ustanovi i nabrajamo već urađeno. Renovirano je odjeljenje pedijatrije u Ustanovi, u saradnji sa opštinom Budva, kao i odjeljenje izabranih doktora za odrasle (opšta praksa), urađen je savremeni InfoPult, postavljen epoksidni pod u kompletnom prizemlju (hodnici), urađen plafon u prizemlju, adaptacijom ugrađen lift prilagođen zdravstvenim ustanovama. Na prvom spratu postavljen je epoksidni pod i plafon u dijelu javnih komunikacija, kao i na odjeljenju izabranih doktora za žene.

U toku su pripremne aktivnosti na adaptaciji Mikrobiološke laboratorije, površine cca 300 m², koja će biti urađena po svim standardima EU, što podrazumjeva i novu opremu.

Radi se i na sanaciji krova uporedo sa radovima iz gornjeg stava. Radove finansira Ministarstvo zdravlja.

Takođe, u planu je rekonstrukcija kompletnog prvog sprata, a ista podrazumjeva izradu specijalističkih ordinacija. JZU Dom zdravlja Budva planira i rekonstrukciju i adaptaciju Laboratorijske dijagnostike, kao i rekonstrukciju Fizikalne terapije (proširenje kapaciteta).

Kada je riječ o tehničkoj opremljenosti ustanove u poslednje 3 godine nabavljeni su:

- savremeni digitalni RTG aparata, nabavka UZ (ultrazvučni) aparata za potrebe RTG službe, premda je strateški potrebno raditi na nabavci novog - savremenog digitalnog mamografa;
- Nabavljeno je moderno sanitetsko vozilo (u saradnji sa Ministrstvom zdravlja), obnovljen vozni park. Smatramo da je neophodno izvršiti nabavku još jednog savremenog sanitetskog vozila;

- Laboratorijska služba raspolaže savremenom opremom koja umnogome doprinosi olakšanju rada (kvantitet i brzina obrade uzoraka);
- Medicina rada, kao novo odjeljenje, opremljena je novim savremenim aparatima;
- Na odjeljenju Hemodijalize ove godine zamjenjena su 3 aparata, novim savremenim uređajima. Radi se o Holiday dijalizi koja će biti na usluzi i turistima.

Davalac usluga hitne medicinske pomoći na primarnom nivou zdravstvene zaštite je Zavod za hitnu medicinsku pomoć Crne Gore – Organizaciona jedinica u Budvi koja se nalazi u objektu Doma zdravlja Budva.

Ocjena stanja u zdravstvu:

Zdravstvene usluge u gradu Budva je na solidnom nivou. U Petrovcu na Moru, u Zdravstvenoj stanici se pruža manji obim usluga, a u ambulancama u Rafailovićma i Pržnom još manji. Na teritoriji Opštine, u ostalim naseljima, nema zdravstvenih objekata iz sistema javnih zdravstvenih ustanova, pa stanovnici ovih naselja da bi dobili usluge zdravstvene zaštite primarnog nivoa moraju da putuju.

Postojeći broj stalnih stanovnika, značajan broj povremenih i privremenih stanovnika (vikendaši i sezonski radnici) i veliki broj turista, su svi mogući korisnici zdravstvenih usluga. Opština Budva ima značajan migracioni saldo i velik prirodni priraštaj i očekivano buduće povećanje populacije, pa je neophodno povećati broj zdravstvenih radnika i površinu objekta, odnosno u Budvi otvoriti opštu bolnicu i porodilište.

Najbliže zdravstvene ustanove sekundarnog nivoa zdravstvenih usluga za područje opštine Budva se nalaze na Cetinju (porodilište i opšta bolnica). Ove zdravstvene ustanove su relativno daleko od teritorije opštine Budva.

3.2.2 Socijalna zaštita

Korisnik socijalne zaštite je pojedinac odnosno porodica, koji su ostvarili pravo iz socijalne i dječje zaštite, odnosno za koje se sprovodi postupak za ostvarivanje prava.

Socijalna zaštita u opštini Budva se realizuje ostvarivanjem prava iz socijalne i dječije zaštite preko JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva sa sjedištem u Kotoru, a u područnoj jedinici (PJ) u Budvi, u JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri” i u Domu za smještaj bolesnih i starih lica pri samostanu Sveti Vid u Petrovcu.

Tabela 10: Korisnici prema oblicima zaštite u Budvi za 2021. godinu³⁰

Prosječan mjesečan broj korisnika			
Materijalno obezbijeđenje porodice			
Broj porodica	Broj članova	Lična invalidnina	Njega i pomoć
41	104	74	205

Na teritoriji opštine Budva nema ustanova za smještaj djece i omladine iz ranjivih kategorija (djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama u razvoju i dr.), već se za te potrebe koriste ustanove u Crnoj Gori, čiji je osnivač država.

³⁰ Monstat

Područna jedinica JU Centra za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva je u zgradi Opštine Budva u prizemlju, sa nezavisnim ulazom. U okviru PJ Budva obavljaju se poslovi polivalentnog socijalnog rada, administrativno-finanjski poslovi i drugi poslovi vezani za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite na teritoriji opštine Budva.

Kod Centra za socijalni rad Budve ostvaruje se prava iz socijalne zaštite³¹:

- Materijano obezbijedenje- 34 porodica koriste ovo pravo;
- Lična invalidnina- 86 korisnika koristi ovo pravo;
- Dodatak za njegu i pomoć-310 korisnika
- Zdravstvena zaštita
- Troškovi sahrane
- Jednokratna novčana pomoć-26 korisnika tokom 2022. godine je koristilo ovo pravo iz razloga izborne godine kada nije dozvoljeno dijeljenje materijalne pomoći;

Kod Centra za socijalni rad ostvaruju se prava iz dječje zaštite:

- Naknada za novorođeno dijete – 288 korisnika;
- Dodatak za djecu do 18 godina-5123 djece
- Dodatak za djecu-105 djece po osnovu MO;L.I, DNJP, PS ili Hraniteljstva)
- Troškovi ishrane u predškolskim ustanovama-9 djece;
- Pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama-307 djece;
- Refundacija naknade zarade i naknada zarade za porodijsko odnosno roditeljsko odsustvo-166;
- Naknada po osnovu rođenja djeteta-85;
- Refundacija naknade zarade i naknada zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena-7

Kod Centra za Socijalni rad ostvaruju se usluge smještaja (Dom za stara lica, JU Ljubović, JU Komanski most, JU Kakaricka gora, JU Dom za nezbrinutu djecu u Bijeloj) savjetodavne usluge u predmetima porodičnog nasilja, u postupku razvoda braka i povjera djece jednom od roditelja, usluge neodložne intervencije, postupak usvojenja, hraniteljstva.

Kod Centra za socijalni rad 220 korisnika ostvaruje pravo na naknadu po osnovu rođenja troje ili više djece tzv.ONŽ

Tabela 11: Dječiji dodaci³²

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Prosječan mjesečni broj nosilaca prava na dodatak za djecu	47	55	55	63	1425
Prosječan mjesečni broj djece korisnika dodataka za djecu	60	74	73	80	1854

³¹ JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva, podaci dati na dan 24.04.2023.godine

³² Monstat

Rast prosječnog broja djece korisnika dodataka za djecu od 2020. godine prouzrokovan je izmijenom zakonske regulative, jer su do 2020. godine pravo na dječji dodatak imala samo djeca porodica koje primaju MOP.

Na osnovu Odluke o pravima iz socijalne i dječije zaštite Opštine Budva („Službeni list Crne Gore-Opštinski propisi“ br. 11/18, 7/19, 8/20) nadležni organ Opštine po osnovu materijalnih davanja u 2022. godini odobrio je:

110 zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć (ukupan novčani iznos 14.150,00 €);

3 zahtjeva za vanrednu novčanu pomoć (ukupan novčani iznos 600,00 €);

254 zahtjeva za novčanu naknadu za novorođeno dijete (ukupan novčani iznos 76.200,00 €).

U Crnoj Gori se nastoji da sva djeca lišena roditeljskog staranja budu u dogledno vrijeme u potpunosti zbrinuta u porodičnom smještaju i da se postepeno ukine Dječji dom „Mladost“ u Bijeloj u opštini Herceg Novi, koji je jedina institucija tog tipa u Državi. Zakonom je propisana naknada za smeštaj djeteta u porodicu, kao i posebna naknada licu kod kojeg je dijete smješteno.

Od ustanova za odmor i rekreaciju djece (dječja odmarališta), u opštini Budva se nalazi odmaralište Javne ustanove (JU) „Lovćen Bečići“ u Rafailovićima i smješteno je na samoj obali. Objekat je sagrađen 1935. godine, na parceli površine od 2458,01 m², a spratnost mu je P+2+Pk i ima površinu od 1059 m². Raspolaze sa 200 ležajeva u višekrevetnim sobama, restoranom, TV salom i plažom. U odmaralištu ljetuju djeca bez roditeljskog staranja i djeca iz socijalno ugroženih porodica (korisnici materijalnog obezbjeđenja, djeca smještena u ustanovu ili na porodičnom smještaju – hraniteljstvu i djeca za koje se usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika procijeni da mu je potreban ovaj oblik zaštite) iz centralnog i sjevernog djela Crne Gore. Djeca pravo na ljetovanje ostvaruju posredstvom centara za socijalni rad i dnevnih i resursnih centara. U svakoj grupi je 25 djece/vaspitaču. Sa djecom rade i profesori fizičkog vaspitanja, koji pored obuke plivanja izvode i jutarnju gimnastiku i razne druge sportove, posebno na plaži.

Na teritoriji opštine Budva nema ustanova za smještaj odraslih-invalidnih i starih lica.

U opštini Budva je aktivno NVO Udruženje penzionera Budva, preko koga se za više od 3200 penzionera (u 2021. godini) organizuju različiti vidovi pomoći i socijalne podrške.

Sekretarijat za društvene djelatnosti u saradnji sa Crvenim krstom, realizuje humani projekat “Njega starih lica u Budvi”, koji obuhvata asistenciju, pomoć i obilazak starih lica na teritoriji Opštine. Zaključen je Sporazum o realizaciji i finansiranju lokalnog javnog rada “Njega starih lica u Budvi” između Opštine Budva i opštinske organizacije Crvenog krsta za 2022. godinu. Opštinska organizacija Crveni krst u Budvi, angažovala je dvije geronto domaćice do maja mjeseca 2022. godine. Zbog objektivnih okolnosti, smanjenog broja korisnika, njegu i pomoć u kući, pružala je jedna gerontodomaćica i geronto-koordinatorka, za ukupno 10 korisnika do kraja godine.

Novi Dom za stare i bolesne u Petrovcu na Moru ima 16 soba za prihvatanje 34 štićenika, kuhinju, trpezariju, dnevnu sobu i prostorije za medicinsko osoblje koje će u njemu boraviti.

Tabela 12: Korisnici penzija- stanje decembar 2018³³

³³ Monstat

	Korisnici penzija				Korisnici koji su prvi put počeli da koriste pravo na penziju, ukupno u godini				Korisnici penzija kojima je prestalo pravo, ukupno u godini				Broj penzionera poljoprivrednika
	ukupno	starosne	invalidske	porodične	ukupno	starosne	Invalidske	porodične	ukupno	starosne	invalidske	porodične	
C	114	6656	1950	2881	551	361	43	146	546	262	131	152	293
G	880	8	2	0	9	2	9	8	8	5	6	7	
B	3227	2175	422	630	177	138	9	30	118	63	30	25	1
D													
C	11356	6620	1848	2888	528	310	46	171	690	342	149	199	297
G	7	7	0	0	2	2	7	3	7	0	1	6	
B	3200	2168	389	643	172	114	18	40	184	107	40	37	1
D													

Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri” Budva osnovana je u februaru mjesecu 2014.godine Odlukom o osnivanju Skupštine Opštine Budva, međutim pružanje usluga korisnicima počinje u oktobru mjesecu 2019.godine kad je izdata Licenca za pružanje usluga za podršku životu u zajednici od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja. Opština Budva, osnivač Dnevnog centra „Biseri“, za potrebe rada opredijelio je prostor koji po svim karakteristikama ispunjava standarde za pružanje usluga zbog kojih je ustanova i osnovana. Takođe, osnivač je finansijskim sredstvima omogućio da se kontinuirano unapređuju uslovi boravka korisnika Dnevnog centra „Biseri“, počev od opreme, didaktičkog materijala pa sve do nabavke specijalizovanog kombi vozila za prevoz korisnika do i od Dnevnog centra „Biseri“.

Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri” se nalazi u prostoru od cca 700m² u prizemlju zgrade “Nivel“ i jedna je od najsavremenije opremljenih ustanova u Crnoj Gori. Trenutno ima 21 korisnika usluga, a njihov broj se iz dana u dan uvećava.

Dnevni boravak za djecu i omladinu od 3 go 27 godina starosti, odnosno sektor A, se nalazi u savremeno opremljenom prostoru veličine cca 500m², koji se sastoji od dva dnevna boravka, prostorije za individualni rad, senzorne sobe, sale za fizikalni tretman, kuhinje, trpezarije, dvije administrativne kancelarije i 5 toaleta prilagođena korisnicima invalidskih kolica.

U 2022.godini usvojena je i Izmjena Odluke o osnivanju kojom se stvaraju uslovi za otvaranje i Sektora B koji će pružati usluge licima sa invaliditetom od 27 do 45 godina starosti. Osnivač je za te svrhe opredijelio prostor veličine cca 200m² koji se nalazi uz sami Sektor A, te je opredijelio i značajna finansijska sredstva za rekonstrukciju i opremanje pomenutog prostora kako bi Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ bila u mogućnosti da otpočne sa pružanjem pomenute usluge. Prostor Sektora B se sastoji od velikog dnevnog boravka sa radnim prostorom, čajnom kuhinjom i trpezarijskim dijelom, terapijske senzorne sobe, toaleta prilagođenog korisnicima invalidskih kolica, toaleta za zaposlene i

svlačionice za zaposlene. Završetak radova i početak pružanja usluge Dnevnog boravka za lica sa invaliditetom od 27 do 45 godina starosti očekuje se u 2024.godini.

Trenutan broj zaposlenih u ustanovi iznosi 14 i odnosi se samo na Dnevni boravak za djecu i omladinu od 3 do 27 godina starosti, odnosno Sektor A, od čega 4 stručna radnika, 2 stručna saradnika, 2 saradnika, 4 zaposlena kao tehničko osoblje, 1 administrativni radnik i direktor.

Važeći Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ Budva predviđa 17 radnih mjesta sa 23 izvršioca. Projekcije su da će budući Pravilnik koji će obuhvatati i Sektor A (djeca i mladi od 3 do 27 godina) i Sektor B (lica sa invaliditetom od 27 do 45 godina) morati da ima povećanje zaposlenih najmanje za 11 izvršioca, a sve u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, koji propisuje broj i strukturu zaposlenih na određeni broj korisnika usluga.

Sve navedeno znači da u skorijem periodu možemo da očekujemo veći broj korisnika usluga, kao i potrebu za većim brojem zaposlenih.

Potrebno je razmotriti da u perspektivi prostor za Javnu ustanovu Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ bude u krugu buduće bolnice ili u njenoj neposrednoj blizini, kako bi porodice u potrebi mogle da dobiju kompletnu uslugu iz oblasti zdravlja i socijalne i dječje zaštite koja bi lokacijski bila centralizovana.

Kada je riječ o socio-ekonomskom položaju Roma i Egipćana važno je reći Opština Budva nema donešen Lokalni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana (RE) kojim bi se definisalo poboljšanja socio-ekonomskog položaja Roma i Egipćana, a što je obaveza shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama.

Prema popisu iz 2011. godine u opštini Budva je živjelo 133 Egipćanina i 33 Roma, ili 0,92 % ukupnog stanovništva. Oni žive u segregisanim naseljima „Palestina” u Lastvi Grbaljskoj i romskom naselju u Stanišićima. Prema Izvještaju o radu Sekretarijata za društvene djelatnosti za 2013. godinu u romskim naseljima „Palestina” u Lastvi Grbaljskoj i u Stanišićima broj stanovnika je prikazan u tabeli koja slijedi.

Tabela 13: Romi i Egipćani u romskim naseljima u opštini Budva u 2013. godini³⁴

Naselje	Stanovnici			
	Muškarci	Žene	Djeca	Ukupno:
„Palestina”	48	48	99	195
Stanišići	5	11	18	34
UKUPNO:	53	59	117	229

Opština Budva, takođe nema donešen Lokalni program socijalnog stanovanja, iako je to obaveza prema Zakonu o socijalnom stanovanju. Takođe opština Budva nema evidenciju raspoloživog stambenog fonda u sopstvenom vlasništvu, a koji bi se mogao staviti u funkciju socijalnog stanovanja.

Socijalno stanovanje je stanovanje odgovarajućeg standarda, koje se obezbjeđuje pojedincima ili domaćinstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu da riješe pitanje stanovanja.

Stambeni objekat socijalnog stanovanja je površine najviše do 25 m² za jednočlano domaćinstvo, odnosno najviše 7 m² za svakog sljedećeg člana porodičnog domaćinstva. Ukupna površina stambenog objekta socijalnog stanovanja ne može biti veća od 85 m².

Uz sve životne potreptine i poskupljenja, većina građana (a koji nemaju riješeno stambeno pitanje) sve teže izdvajaju za stanarinu. U uslovima kada je za kiriju za stan potrebno izdvojiti

³⁴ Monstat

preko 30 odsto zarade (opšte pravilo na zapadu podrazumijeva da odnos rente i prihoda ne treba da bude veći od 30 odsto, pri čemu sve preko 30 odsto se smatra visokim opterećenjem troškova stanovanja), krajnje je jasno da veliki broj građana se nalazi u teškim socijalnim uslovima.

Opštinska organizacija crvenog krsta

Crveni krst je nezavisna, neprofitabilna i dobrovoljna humanitarna organizacija koja vrši djelatnost od javnog interesa. U okviru ove organizacije obavljaju se razne aktivnosti iz domena: socijalne djelatnosti, pripreme za djelovanje u nesrećama, službe traženja, zdravstvene djelatnosti

Ocjena stanja socijalne zaštite

Socijalna zaštita u opštini Budva još uvijek nije na potrebnom i propisanom nivou, ali se radi na poboljšanju stanja.

Što se tiče prostornih uslova za rad u Centru za socijalni rad (CSR) u Budvi, evidentni su neadekvatni uslovi za rad, pa je potrebno što prije preduzeti mjere za proširenje ovog CSR.

S obzirom na starosnu strukturu stanovništva, kao i povoljne klimatske i prostorne uslove, opština Budva ima potencijal za razvoj državnih i/ili privatnih ustanova za smještaj starih lica, pa je izvjesno da bi opštini Budva bio neophodan još jedan dom za stara i iznemogla lica. Treba poboljšati socijalnu zaštitu Roma i Egipćana, izbjeglih i interno raseljenih lica i beskućnika, naročito kada su u pitanju uslovi stanovanja, kroz program socijalnog stanovanja i rješavanje statusa postojećih stambenih objekata u romskim naseljima i njihovo opremanje (pristup) komunalnoj i drugoj infrastrukturi (kanalizacionoj mreži, putnoj mreži, električnoj mreži, itd), kao i pristup javnim servisima (školama, bolnicama, javnom prevozu, itd).

U skladu sa Zakonom o socijalnom stanovanju, Radna grupa pripremila je i izradila nacrt Lokalnog programa socijalnog stanovanja Opštine Budva za period od 2023. do 2024.godine i isti je dostavljen nadležnom Ministarstvu radi pribavljanja saglasnosti.

Predmetnim nacrtom planirano je niz aktivnosti u cilju stvaranja uslova za rješavanje problema u ovoj oblasti. Kako Opština Budva nema evidenciju raspoloživog stambenog fonda u sopstvenom vlasništvu, a koji bi se mogao staviti u funkciju socijalnog stanovanja, potrebno je definisati i razmotriti mogućnosti odnosno mehanizme dodijele subvencija za socijalno stanovanje i odrediti ciljnu grupu koja će moći da ostvari ovo pravo u skladu sa Zakonom, kao npr.: samohrani roditelji, djeca bez roditeljskog staranja i porodice sa djecom sa smetnjama u razvoju.

Dodijela subvencija za socijalno stanovanje predstavljala bi prelazno rješenje, dok ne bude izvršena evidencija postojećeg stambenog fonda sa kojim raspolaže Opština Budva kao i poslovi koji se odnose na utvrđivanje broja stambenih objekata kojima raspolaže Opština Budva, a koji bi bili namijenjeni za socijalno stanovanje i time se stekli uslovi za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje dodijelom stanova u zakup, koji bi trebao predstavljati prioritetan način za ostvarivanje ovog prava.

3.3. KULTURA I SPORT

Organizacija i poslovi koji se odnose na oblast kulture u Opštini Budva primarno su determinisani kroz djelatnost Sekretarijata za društvene djelatnosti, u okviru kojeg funkcioniše i Sektor za kulturu, a koji obavlja poslove iz oblasti kulture.

Osim Sekretarijata za društvene djelatnosti, još jedan organ lokalne samouprave u okviru svojih nadležnosti, bavi se pitanjima u vezi kulture. Naime u okviru Sekretarijata za urbanizam i održivi razvoj Opštine Budva, pored Sektora za opšte, pravne i kadrovske poslove, Sektora za urbanizam, Sektora za održivi razvoj i Sektora za zaštitu životne sredine, postoji i Sektor za kulturna dobra.

Kulturne aktivnosti u opštini Budva imaju dugu tradiciju, tako da postoji i niz ustanova i objekata kulture. Opština Budva je osnivač nekoliko samostalnih javnih ustanova kulture: JU „Muzeji i galerije Budve”, JU „Narodna biblioteka Budve” i JU Grad teatar Budva.

JU „Muzeji i Galerije Budve” i JU „ Narodna biblioteka Budve” formirane su 2014. godine usvajanjem elaborata o opravdanosti osnivanja ovih ustanova kulture. 35

3.3.1. Lokalne ustanove kulture

JU „Muzeji i galerije Budve” je osnovana od ustanova: Spomen dom „Reževići” u manastiru Reževići, Spomen dom „Crvena komuna” u Petrovcu na Moru, kao i poslovnih jedinica dotadašnje JU „Muzeji, galerija i biblioteka” (Muzej grada Budve, Moderna galerija „Jovo Ivanović” i Spomen-dom „Stefan Mitrov Ljubiša” u Starom gradu u Budvi), osim biblioteke.

Prostorni kapaciteti i oprema kojom raspolaže Ustanova:

- Moderna galerija „Jova Ivanović“ – dva izložbena prostora koji se, pored izložbenog programa koriste i za književni, muzički i dramski i naučni program.
- Muzej grada Budve– lapidarijum, tri izložbena prostora (arheologija i etnologija) i terasa za dio ljetnjeg programa
- Spomen-dom „Stefan Mitrov Ljubiša” – jedan izložbeni prostor i trg na kojem se izvodi dio ljetnjeg programa
- Spomen-dom „Reževići” – dvorište u kojem se izvodi ljetnji program, dva izložbeni prostor i biblioteka u kojoj se realizuju naučni skupovi i predstavljanje publikacija, ali i organizuju stalne i povremene postavke/izložbe.
- Spomen-dom „Crvena komuna” – tri izložbena prostora, Spomen-doma sa kapacitetom od 30 mjesta, kino sala sa 160 mjesta, amfiteatar u kojem se izvodi dio ljetnjeg muzičkog i književnog programa. Biblioteka u Spomen domu je pod upravom JU Narodna biblioteka Budva.
- Zgrada administracije: Na Trgu između crkava nalazi se Atelje za konzervaciju i restauraciju, kancelarija pravne službe, finansije i računovodstvo, kancelarija za arheologa, dizajn i marketing i arheološki depo.

Objekti u kojima posluje Ustanova su specifični kako po lokacijama tako i po istorijatu samih građevina. Pretežno su u pitanju stariji objekti kod kojih je nužno sačuvati autentičnost spoljašnjosti a izvršiti detaljnu sanaciju i adaptaciju unutrašnjosti kako bi odgovorili potrebama savremena muzeologije.

JU „ Narodna biblioteka Budve” se nalazi u objektu Akademije znanja u Budvi. Biblioteka raspolaže fondom od 120 000 knjiga. U njenom sastavu je i područno odjeljenje Biblioteka „Stefan Mitrov Ljubiša” koja je u Spomen domu „Crvena komuna” u Petrovcu.

Prostorni kapaciteti i oprema kojom raspolaže Ustanova: Prostor JU Narodna biblioteka Budva nalazi se u zgradi Akademije znanja i površina istog iznosi 560m². Uslovi smještaja i kvadratura zakupljenog prostora su nezadovoljavajući. Shodno Zakonskim standardima i propisima o radu narodnih biblioteka u trenutnim okolnostima, na osnovu parametara bi bilo potrebno 1300 kvadratnih metara prostora za nesmetan rad matične biblioteke u Budvi.

³⁵ Osnivanje muzeja i biblioteka kao samostalnih javnih ustanova podrazumijevalo je i reorganizaciju postojećih ustanova iz oblasti kulture i njihove statusne, organizacione, koncepcijske i kadrovske promjene. Insitucionalni oblici obavljanja muzejske i bibliotečke djelatnosti su utvrđeni posebnim zakonima i to Zakonom o muzejskoj djelatnosti i Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti, a način statusnih promjena postojećih javnih ustanova iz oblasti kulture i njihova reorganizacija u nove institucionalne oblike (muzeje i biblioteke kao samostalne javne ustanove) normativno je regulisan odredbama člana 36 Zakona o kulturi.

Polazeći od navedenog neophodna je, izgradnje namjenska zgrada za matičnu budvansku biblioteku.

Problem sa prostornim kapacitetima postoje i u područnoj biblioteci "Stefan Mitrov Ljubiša" u Petrovcu na Moru, a koja je smještena na prvom spratu zgrade Crvene komune u 38 m², koje ne ispunjava standard za narodne biblioteke, jer zaposleni rade u prostoriji koja ne dozvoljava aktivnosti koje biblioteka treba da nudi korisnicima; premale i neodgovarajuće prostorije.

JU Narodna biblioteka raspolaže sa nedovoljnim brojem profesionalnih bibliotečkih polica za smještaj bibliotečke građe, na 2000 dužnih metara, smješteno je 120 000 knjiga.

JU "Grad teatar" Budva - Imajući u vidu skoro četvordecenijsko iskustvo grada za najvišim formama umjetnosti trasirano djelatnošću JU „Grad teatar“, doprinos festivala „Grad teatar“ kako gradu, tako i pozorišnoj, ali i kulturnoj sceni regiona je nemjerljiv.

JU "Grad teatar" je samostalna ustanova kulture grada Budve, čiji je osnivač Opština Budva (Po Odluci Skupštine Opštine Budva od 13. decembra 2013. godine (0101-716/1)

Primarna aktivnost JU "Grad teatar" je organizovanje festivala „Grad teatar“ (pun naziv "Grad Theatre City Budva), koji se već 37 godina odvija tokom ljetnjih mjeseci u Budvi.

Raspolaže kancelarijskim prostorima od 190 m² i 70 m², u vlasništvu opštine Budva, (zgrada BSP-a, 13. jula bb), dok programe izvodi u prostorima teritorije opštine, bilo da se radi o starogradskim trgovima i spomenicima kulture, bilo o slobodnim prostorima na području opštine, u zavisnosti od rediteljskih potreba, ali i u skladu sa dostupnošću prostora. Pored stalnih prostora scene između crkava, Santa Marije in Punta i Trga pjesnika, JU "Grad teatar" koristi i prostor trga ispred Starog grada, amfiteatar manastira Stanjevići, prostor na Zavali, porte manastira, plaže.

3.3.2. Kulturna baština

Djelatnost zaštite i očuvanja kulturne baštine na nacionalnom nivou obavlja se institucionalno kroz: Ministarstvo kulture i medija Crne Gore, Upravu za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore, Državni arhiv Crne Gore, kao i javne ustanove čiji je osnivač Vlada Crne Gore: JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore, JU Narodni muzej Crne Gore, JU Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević", JU Pomorski muzej Crne Gore, JU Prirodnjački muzej Crne Gore, JU Muzej savremene umjetnosti Crne Gore (raniji JU Centar savremene umjetnosti Crne Gore), JU Biblioteka za slijepe Crne Gore i JU Crnogorska kinoteka.

Pored navedenih institucija, koji su nadležne za obavljanje djelatnosti zaštite i očuvanja kulturne baštine na teritoriji države, u Crnoj Gori djeluju i lokalne javne ustanove čiji je osnivač opština. Na teritoriji opštine Budva djeluju dvije javne ustanove kulture koje obavljaju djelatnosti kulturne baštine, i to u domenu bibliotečke i muzejske: JU Narodna biblioteka Budve i JU Muzeji i galerije Budve.

U opisu djelatnosti Sektora za kulturna dobra, koji funkcioniše u okviru Sekretarijata za urbanizam Opštine Budva, navedeno je sljedeće: saraduje sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore u svim projektima koje Opština Budva realizuje u cilju očuvanja i unapređenja kulturnih dobara, prati sprovođenje zakona i podzakonskih akata koje se odnose na kulturna dobra, a iz nadležnosti su organa lokalne uprave i predlaže izradu lokalnih propisa za kulturna dobra, saraduje sa nadležnim organima uprave, međunarodnim institucijama i nevladinim sektorom koji se bave poslovima zaštite i unapređenja kulturnim dobara, te vrši poslove u vezi slobodnog pristupa informacijama iz djelokruga rada Sektora.³⁶

Uloga i značaj kulturne baštine istaknuti su u Nacionalnom programu razvoja kulture Crne Gore 2023-2027 i Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. godine, u okviru prioriternih oblasti. S obzirom da je jedna od nadležnosti lokalne uprave za kulturu da obezbijedi zaštitu kulturnih dobara od značaja za opštinu, od presudnog značaja jeste i definisanje ključnih pretpostavki i

³⁶ Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Sekretarijata za urbanizam i održivi razvoj Opštine Budva, br. 06-040/22-346/1 od 14. 4. 2022. godine.

pravaca djelovanja u vezi sa kulturnom baštinom u okviru Programa razvoja kulture 2024-2028. godine, a koji je usvojen na 9. vanrednoj sjednici SO Budva.

Programa razvoja kulture 2024-2028. godine, kao lokalni strateški dokument definiše cjelovit i integralni pristup u razvoju kulturne baštine uz isticanje važnosti uspostavljanja efikasnog i savremenog sistema integralne zaštite, upravljanja i održivog korišćenja kulturne baštine i predjela, te unaprijedjenje sistem i ulaganja u zaštitu kulturne baštine.

Kulturnu baštinu na teritoriji opštine Budve čine materijalni i nematerijalni tragovi koji su postojali i razvijali se u višemilenijumskom istorijskom kontinuitetu, a koji svjedoče o prisustvu različitih kultura na ovom prostoru.

Kao što je poznato, kulturna baština dijeli se na materijalni (nepokretna, pokretna) i nematerijalnu. Brojni pokretni i nepokretni segmenti kulturne baštine Zakonom su zaštićeni i imaju status kulturnog dobra, odnosno spomen-obilježja shodno Zakonu o spomen-obilježjima.

Materijalna kulturna baština

Nepokretna kulturna Budve je raznovrsna i čine je profani, sakralni, memorijalni, fortifikacioni ili infrastrukturni objekti, grupe građevina i prostori sa karakterističnim interakcijama čovjeka i prirode i to: arheološki lokaliteti, urbane cjeline, fortifikaciona arhitektura, objekti sakralne i profane arhitekture, objekti kao i brojni stambeni i privredni objekti tradicionalne arhitekture koja je karakteristična za područje kao i brojna spomen-obilježja.

Valorizovani segment nepokretne kulturne baštine je zakonom zaštićen i ima status kulturnog dobra. Njih ima 51. Takođe, brojni segmenti su evidentirani i kao potencijalna kulturna dobra. Naime, osim kulturnih dobara koja su Zakonom zaštićena, u okviru Studije zaštite kulturne baštine opštine Budva za potrebe izrade PUP-a opštine Budva, evidentirana su do sada tačno 109 potencijalna dobra, a koja bi trebalo da uđu u postupak valorizacije.

Kulturna dobra na teritoriji opštine Budva su:³⁷ 1) Stari grad Budva,³⁸ 2) Sveti Stefan, 3) Prostor između hotela „Avala“ i gradskih bedema, 4) Ostaci vile urbane u recepciji bivšeg hotela „Avala“ i prostor s prezentiranim antičkim grobnicama, 5) Ostaci vile rustike sa mozaikom, Mirište, Petrovac, 6) Manastir Reževići, Reževići, 7) Manastir Stanjevići, Pobori, 8) Manastir Praskvica, Paštrovići, 9) Manastir Podostrog, Maine, 10) Manastir Podlastva, Lastva Grbaljska, 11) Manastir Duljevo, Kuljače, 12) Manastir Gradište, Buljarica, 13) Crkva Sv. Nikole, ostrvo Sveti Nikola, 14) Crkva Sv. Marije in Punta, Stari grad, 15) Crkva Sv. Ivana Krstitelja, Stari grad, 16) Crkva Sv. Save Osvećenog, Stari grad, 17) Crkva Sv. Trojice, Stari grad, 18) Ostaci Kastela i Lazareta, Petrovac, 19) Crkva Sv. Tome, Petrovac, 20) Crkva Sv. Krsta, Novoselje, Petrovac, 21) Crkva Sv. Dimitrija, Brajići, 22) Crkva Sv. Petra; Mažići, 23) Tvrđava Kosmač, Brajići, 24) Tvrđava Đurđevac, brdo Đurđevac, Pobori, 25) Drobni pijesak, 26) Most iz Napoleonove epohe, 27) Antička mermerna stolica na brdašcu iznad tunela, Miločer, i 28) Bedemi sa bastionima.

Stari grad Budva kao zaštićeno nepokretno kulturno dobro od nacionalnog značaja “Bedemi sa bastionima i Stari grad Budva” (“Sl. list Crne Gore, br. 67/2017), upisano je u Registar kulturnih dobara. Takođe, članom 89 Zakona o zaštiti spomenika kulture (“Sl. list Crne Gore”, br.49/10, 40/11, 44/17, 18/19) navedeno je da se planskim dokumentom obezbjeđuje zaštita kulturnih dobara i njihove okoline, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja, na način kojim se poštuje njihov integritet i status i dosljedno sprovede režim i mjere zaštite koje su propisano ovim zakonom.

³⁷ Studija zaštite kulturne baštine opštine Budva za potrebe izrade PUP-a opštine Budva, decembar 2021. godine.

³⁸ Kulturna dobra „Stari grad Budva“ i „Bedemi sa bastionima“ spojeni su u jedinstveno kulturno dobro Rješenjem o utvrđivanju statusa nepokretnog kulturnog dobra od nacionalnog značaja „Bedemima sa bastionima i Starom gradu Budva“ („Sl. list CG“, br. 067/17 od 19. 10. 2017).

Ipak, od donošenja Up “Stari grad”, odnosno nakon obnove, došlo je do izvjesnih izmjena i odstupanja od projektne dokumentacije, a što je evidentno i danas, izvršene su intervencije na pojedinim objektima u Starom Gradu, u smislu nadogradnje i dogradnje, bez i sa saglanošću nadležnih organa (a što je evidentirano i opisano u Elaboritima o izmjenama i devastacijama u Starom gradu).

Važan segment kulturne baštine su i spomen-obilježja podignuta istaknutim i znamenitim ličnostima Budve, značajnim događajima i sl. a koja su taj status stekla u skladu sa Zakonom o spomen-obilježjima.

Sekretarijat za društvene djelatnosti Opštine Budva, shodno Zakonu o spomen-obilježjima i vodi Registar spomen-obilježja na teritoriji opštine Budva. U navedenom registru upisano je 29 spomen-obilježja i to: 1) Spomen-ploča Stefanu Mitroviću na rodnoj kući u Svetom Stefanu, 2) Spomen-ploča Stefanu Mitroviću na kući u kojoj je živio i umro, 3) Spomen-ploča palim borcima u Čelobrdi, 4) Spomen-ploča Jegoru Stroganovu, 5) Spomen-ploča poginulim Paštrovićima od 1912–1918, 6) Spomen-ploča Vukalu Perovu Stojanoviću, 7) Spomen-ploča na kući poginulim rodoljubima iz Čelobrdi, 8) Spomen-ploča na konaku manastira Gradište, 9) Spomen-ploča-česma palim borcima iz Svetog Stefana, 10) Spomen-ploča na privatnoj kući Đakonović, 11) Spomen-ploča na kući Dušana Medina, 12) Spomen-česma sa spomen-pločom poginulim rodoljubima iz sela Kuljače, 13) Spomen-ploča palim borcima u II svjetskom ratu, Pržno, 14) Spomen-ploča posvećena Krstu V. Rafailoviću, 15) Spomen-ploča na manastiru Duljevo, 16) Spomen-ploča na plaži Lučice, 17) Spomen-ploča na zidinama Starog grada, 18) Spomen-bista narodnog heroja Vukice Mitrović-Šunje, 19) Spomen-bista narodnom heroju Niku Anđusu, 20) Spomen-bista sa spomen pločom Mirku Srzentiću, 21) Spomen-bista Marku F. Stanišiću, 22) Spomen-bista Stefan M. Ljubiša, gradski park Budva, 23) Spomen-grobnica Radulović Stanku, 24) Spomen-grobnica poginulom rodoljubu Jolu Vrbici, 25) Spomen-ploča na grobu Kaladžurđević Spasa u Čučucima, 26) Spomen-grobnica na groblju u Brajčićima, 27) Spomenik na mjestu zvanom „Gomila“, Pobori, 28) Spomenik poginulim rodoljubima Bečića i 29) Spomenički kompleks Kufin.³⁹

Pokretnu kulturnu baštinu opštine Budva čine brojni arheološki, umjetnički, etnografski, tehnički, dokumentarni predmeti rukopisi, inkunabule, knjige, numizmatički ili filatelistički predmeti zbirke predmeta, predmeti sakralnog karaktera i drugi koji svjedoči o ljudskom stvaralaštvu i evoluciji prirode. Brojni od njih su zakonom zaštićeni i imaju status pokretnog kulturnog dobra.

Tabela 14: Pokretna kulturna dobra na teritoriji Opštine Budva su:⁴⁰

Kulturno dobro	Lokacija
Ikona „Blagovijesti“	Crkva Svetog Save, Reževići
Zbirka feničanskih predmeta	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
Zbirka rimske keramike	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
Zbirka grčke keramike	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
Zbirka manastira Praskvica	Manastir Praskvica
Zbirka crkve Sv. Trojice	Crkva Svete Trojice, Stari grad
Zbirka crkve Sv. Petra	Crkva Svetog Petra, selo Mažići
Zbirka crkve Sv. Petke, Podmaine	Crkva Svete Petke, Podmaine
Zbirka crkve Sv. Nikole, Bečići	Crkva Sveti Nikola, Bečići
Zbirka crkve Sv. Jovana, Podostrog	Crkva Sveti Jovan, Podostrog

³⁹ Informacija Sekretarijata za društvene djelatnosti Opštine Budva.

⁴⁰ Informacija Uprave za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore.

Zbirka crkve Sv. Nikole, Podostrog	Crkva Sveti Nikola, Podostrog
Zbirka nadžupne crkve Sv. Ivana Krstitelja	Nadžupna crkva Sv. Ivana Krstitelja, Stari grad
Zbirka nadžupne crkve Sv. Ivana Krstitelja	Nadžupna crkva Sv. Ivana Krstitelja, Stari grad
Anastas Bocarić (CG DA2 BUD –LIBOC)	DACG; Arhivski odsjek Budva, Stari grad
Crkva (CG DA2 BUD-CRKVA)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Katastar (CG DA2 BUD-KAT)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Lučka ispostava Budva (CG DA2 BUD-LIB)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Porodica Ljubiša (CG DA2 BUD–POLJUB)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Porodica Mainić (CG DA2 BUD-POMA)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Porodica Medin (CG DA2 BUD-POMED)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Upraviteljstvo opštine Budva (CG DA2 BUD-UOB)	DACG; Arhivski odsjek Budva
Zbirka pet skulptura pod nazivom „Umjetnička djela vajara Stevana Luketića“, u okviru koje sutri spomenobilježja narodnih heroja iz Svetog Stefana i Budve (spomen-biste Vukice Mitrović Šunje, Nika Anđusa i Marka F. Stanišića).	Budva, Cetinje

Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština predstavlja ljudsko umijeće, izražaj, vještina ili izvođenje, kao i predmet, rukotvorina, instrument ili prostor koji je sa tim povezan, koje zajednice, grupe i, u pojedinim slučajevima, pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine.⁴¹

Iako do sada na teritoriji opštine Budva nema zakonom zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara, Budva baštini bogato nematerijalno nasljeđe, po kojem je prepoznatljiva i van svojih granica. U tom smislu, kao elementi nematerijalne kulturne baštine, ističu se: 1) jezik, govor, usmeno predanje, usmena književnost ili drugi usmeni izraz, 2) izvođačka umjetnost, 3) običaj, obred i svečanost, 4) znanje ili vještina vezana za prirodu i svemir, 5) kultno i znamenito mjesto, 6) tradicionalni zanat i vještina.

Tokom istraživanja sprovedenih u prethodnom periodu (2012), evidentirano je 13 elemenata koji će ući u postupak valorizacije i sticanja statusa kulturno dobro.⁴²

U prethodnom periodu i pokrenute su inicijative za sticanje statusa kulturno dobro kod Uprave za zaštitu kulturnih dobara od kojih je većina i prihvaceno, te je procedura sticanje zakonskog statusa u toku.

Ocijena stanja kulturne baštine

⁴¹ Član 17 Zakona o zaštiti kulturnih dobara.

⁴² U publikaciji *Živa lokalna tradicija* o nematerijalnoj kulturnoj baštini Paštrovića, Starog grada Budve i kolašinskog kraja (2020), autori su mapirali mnogostruko veći broj elemenata nematerijalne kulturne baštine ovog podneblja, što ide u prilog tome da je postupak tek započet, što i ne čudi, s obzirom na to da je koncept nematerijalne kulturne baštine, njene zaštite i valorizacije relativno nov, ne samo u Crnoj Gori.

Kulturna baština opštine Budva predstavlja značajan potencijal turističke ponude, koji na adekvatan način treba valorizovati. Područje Budve je najbogatije, među crnogorskim opštinama, sakralnim objektima i spomenicima kulture, koje pored Starog grada Budve i Svetog Stefana, sačinjava veliki broj manastira i crkava sa izuzetnom riznicom srednjovjekovnog fresknog slikarstva. Na ovom području su takođe zastupljene stare ruralne aglomeracije, grobljanske crkve i drugi spomenici.

Uprkos činjenici da jedan od osnovnih ciljeva zaštite kulturne baštine treba da bude uvažavanje vrijednosti datog kulturnog nasljeđa i prepoznavanje njegovog značaja za život, razvoj i prosperitet lokalne zajednice i identifikacija najznačajnijih mogućnosti kao i njegova revitalizacija, na osnovu analize postojećeg stanja kulturne baštine konstatujemo brojne probleme, a koji iziskuju preduzimanje određenih mjera i aktivnosti. Riječ je o sledećem:

- nedovoljan broj kadrovskih kapaciteta u domenu kulturne baštine;
- neadekvatni prostorni kapaciteti javnih ustanova kulture;
- nedovoljna uključenost i zainteresovanost za procese zaštite i upravljanja kulturnom baštinom;
- saradnja opštinskih i državnih institucija na ovom planu je nedovoljna, naročito u dijelu uspostavljanje formalno-pravne zaštite, kategorije i registrovanja kulturnih dobara, formiranje informacionog sistema, obilježavanje kulturnih dobara, istraživanje, proglašenje, zaštita i upis u Centralni registar, ažuriranje dosijea kulturnih dobara, utvrđivanje granica kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, upisa u katastar.
- neplansko ulaganje u kulturnu baštinu;
- zaštita kulturne baštine doživljava se kao isključiva odgovornost nadležnih državnih organa ustanova;
- izostanak institucionalne saradnje; saradnje između službe zaštite i vlasnika (držalaca); nedostatak dokumentacione osnove kulturne baštine; izostanak redovnog održavanja kulturnih dobara; odsustvo strategije očuvanja i unapređenja dobara koja nisu privedena namjeni, reflektuje se na ugroženost kulturnog nasljeđa po više osnova – od propadanja, preko nekontrolisane izgradnje u granicama kulturno-istorijskih cjelina, do lokaliteta i područja, kao što je u okviru urbanog jezgra “Stari grad.- Budva;
- Uvidom u Registar planskih dokumenata donešenih za teritoriju Opštine Budva, konstatujemo da isti ne sadrži Urbanistički projekat “ Stari grad Budva” (“Sl. list SRCG”-opštinski propisi, br.28/82), a koji je poslužio kao osnova za izradu izvođačkih projekata na osnovu kojih je vršena obnova objekata.

S obzirom da je tokom izvođenja došlo do izvjesnih izmjena i odstupanja od projektne dokumentacije, te da su nakon obnove, a što je evidentno i danas, izvršene intervencije na pojedinim objektima u Starom Gradu, u smislu nadogradnje i dogradnje, bez i sa saglanošću nadležnih organa, stava smo da je Urbanistički Projekat “ Stari grad Budva” potrebno evidentirati i objaviti u registru planskih dokumenata odnosno pristupiti izradi novog Urbanističkog projekta i na taj način, primjenom planskih rješenja i preduzimanjem radnji za nepoštovanje istih zaustaviti dalju devastaciju Starog grada.

- nedovoljna promocija kulturne baštine na međunarodnom nivou;
- dosadašnja praksa vezana za kulturnu baštinu (posebno nepokretnu) u većini se zasniva se na ideji pravne zaštite, dok su razvoj, održivo korišćenje i društvena zaštita nedovoljno razvijene; poseban problem predstavlja ograničenje izostanak formalno-pravne zaštite, kategorije i registrovanja kulturnih dobara (propisane Zakonom), i izgradnja u neposrednoj blizini kulturnih dobara;
- premda još uvijek nije definisana terminologija i opšte definicije pojmova predio i pejzaž (Zakonom o zaštiti kulturnih dobara kulturni pejzaž je definisan kao poseban segment nepokretno kulturne baštine/vrsta kulturnog dobra, dok Zakon o planiranju koristi pojam predio) formalno-pravna zaštita kulturnog pejzaža ostala je na nivou preporuka,

smjernica, stručnih elaborata, priručnika... Tako npr, do danas nije utvrđen formalno pravni status zaštite niti jednog kulturnog pejzaža;

- rizik u očuvanju kulturnih dobara predstavlja nekontrolisana urbanizacija i nedovoljan razvoj tehničke i društvene infrastrukture;
- programi edukacije o kulturnoj baštini i načinima njenog odgovornog korišćenja na lokalnom nivou nijesu dovoljni;
- nedovoljno prostornih kapaciteta i nizak nivo primjene savremenih standarda u prezentaciji i promociji kulturne baštine;
- saradnja sa turističkim sektorom, kulturnom i kreativnom industrijom, obrazovanjem, naukom i drugim granama, po pitanju zaštite i korišćenja baštine na niskom je nivou.

3.3.3. Sport, fizička kultura i rekreacija djece, omladine i odraslih

Sportske organizacije - Odlukom o bližim uslovima, načinu, postupku i kriterijumima za dodjelu sredstava iz budžeta Opštine Budva sportskim subjektima („Službeni list Crne Gore – Opštinski propisi” br. 24/17 ; 12/18 ; 2/19 i 21/21), omogućeno je svim sportskim organizacijama da putem javnih konkursa koje objavljuje nadležni Sekretarijat namjenska budžetska sredstva budu dostupna. Na taj način, Opština Budva učestvuje kako u organizaciji sportskih manifestacija tako i sufinansiranju programa rada svih sportskih organizacija iz opštine Budve.

Opština Budva prema podacima Sektora za sport Sekretarijata za društvene djelatnosti na dan 06.06. 2023. godine ima evidentirane 43 aktivne sportske organizacije i to: 37 sportskih klubova, 1 sportski klub osoba sa invaliditetom, 2 sportsko-rekreativna društva i 3 školska sportska društva. U 4 sportska kluba osnivački kapital Opštine Budva je u 100% iznosu dok su u 33 sportska kluba osnivači fizička lica. 12 sportskih klubova pripada kolektivnim dok 25 sportskih klubova pripada individualnim sportskim disciplinama. Sve sportske organizacije su registrovane u skladu sa Zakonom o sportu Crne Gore (“Službeni list Crne Gore” broj: 44/18 i 123/21).

Spisak sportskih organizacija sa teritorije opštine Budve: 2 sportska kluba (fudbal); 2 sportska kluba (plivački sportovi); 3 sportska kluba (odbojka); 1 sportski klub (rukomet); 4 sportska kluba (košarka); 1 sportski klub (stoni tenis); 4 sportska kluba (karate); 2 sportska kluba (džudo); 1 sportski klub (boks); 1 sportski klub (taekwondo); 2 sportska kluba (ju-jutsu); 2 sportska kluba (boćanje); 2 sportska kluba (sportski ribolov); 1 sportski klub (gimnastika); 1 sportski klub (biciklizam); 1 sportski klub (šah); 2 sportska kluba (sportsko streljaštvo); 1 sportski klub (ples); 2 sportska kluba (tenis); 1 sportski klub (skijanje); 1 sportski klub (triatlon).

Upoređivanjem broja registrovanih članova sportskih klubova sa ukupnim brojem članova sportskih klubova, dobija se podatak da svaki drugi član ili 50% članova svih uzrasnih kategorija budvanskih sportskih klubova, posjeduje takmičarsku legitimaciju nadležnog nacionalnog sportskog saveza.

Ukupan broj djece u sportskim klubovima uzrasta od 5 do 15 godina (pioniri i kadeti) iznosi 1596. Na osnovu evidencije Sektora za sport, od 37 aktivnih sportskih klubova njih 29 radi sa djecom uzrasta od 5-15 godina što prosječno iznosi 55 članova u svakom ovom klubu.

U poslednjih 5 godina zahvaljujući sistemskom djelovanju lokalne samouprave u pogledu finansijske podrške sportskim klubovima a sve na osnovu Odluke o bližim uslovima, načinu, postupku i kriterijumima za dodjelu sredstava iz budžeta Opštine Budva sportskim subjektima, došlo do unaprijeđenja kako vrhunskog takmičarskog sporta tako i drugih oblasti fizičke kulture. Takmičari budvanskih sportskih klubova u svim uzrasnim kategorijama postigli su zapažene i vrhunske klupske i reprezentativne sportske rezultate na državnim i međunarodnim takmičenjima što je uticalo na popularnost sporta među mladima, a time i povećanu masovnost novih članova u

sportskim klubovima. U pogledu rekreativnog sporta, budžetskim sufinansiranjem lokalne samouprave došlo je do stvaranja novih sportsko-rekreativnih društava sa različitim programskom ponudama svojih skivnisti. Sistemskim sufinansiranjem aktivnosti iz budžeta Opštine Budva došlo je do omasovljenja školskih sportskih društava što se odrazilo i na povećanu masovnost članstva u lokalnim sportskim klubovima. Takođe, zahvaljujući budžetskom sufinansiranju i promocijom rada i postignutih reprezentativnih rezultata sportskog kluba osoba sa invaliditetom doprinijelo je stabilnijem funkcionisanju kluba.

Zatvoreni raspoloživi sportski objekti:

1. Mediteranski sportski centar-Opština Budva
2. Sportsko rekreativni centar (BAZEN)- Opština Budva
3. Balon sala u Petrovcu- Opština Budva
4. Balon sala u Budvi – Privatno vlasništvo
5. Sportski centar “Rea”- Privatno vlasništvo
6. Sala u školi “Stefan Mitrov Ljubiša”- Crna Gora
7. Sala u “Drugoj osnovnoj školi”- Crna Gora
8. Sala u osnovnoj školi “ Mirko Srzentić “u Petrovcu – Crna Gora

Otvoreni raspoloživi sportski objekti:

1. Bazen “ Pizana”- Opština Budva
2. Stadion “ Lugovi” – Opština Budva
3. Stadion “ Mićo Goliš “u Petrovcu – Opština Budva
4. Fudbalski tereni na Jazu – Privatno vlasništvo
5. Boćarski tereni – Opština Budva
6. Teniski tereni “ Slovenska Plaža “- Crna Gora

Teniski tereni “ Hotel Belvi “ Bečići – Privatno vlasništvo

7. Teniski teren “ Hotel Splendid “ Bečići – Privatno vlasništvo
8. Teniski tereni “ Hotel Maestral “ Pržno – Privatno vlasništvo
9. Teniski tereni u Petrovcu – Opština Budva
10. Poligon malih sportova “ Slovenska plaža “- Crna Gora
11. Poligon malih sportova “ Hotel Park “ – Privatno vlasništvo
12. Poligon malih sportova “ Hotel Naftagas “- Privatno vlasništvo
13. Soprtski teren “ Odmaralište MOC “ bečići – Privatno vlasništvo
14. Sportski teren “ ADOK “ – Opština Budva
15. Sportski teren “ Dubovica “- Opština Budva
16. Sportski tereni “ Slovenska plaža-košarka, odbojka” – Crna Gora

Opština Budva je, radi pristupačnosti sportskih objekata osobama sa invaliditetom, u saradnji sa „Sportsko-rekreativnim centrom” 2011. godine, instalirala liftove kojima se osobama sa invaliditetom omogućava nesmetani pristup, kako samom objektu, tako i pristup bazenu. Pristup terenu u „Mediteranskom sportskom centru” je omogućen privremenim pristupnim rampama, a pojedini sportski rekviziti se mogu prilagoditi sportovima osoba sa invaliditetom. Na svim plažama sa plavom zastavicom instalirane su pristupne rampe za osobe sa invaliditetom, a u toku je projekat izrade teretana na otvorenom koje sadrže sprave prilagođene osobama sa invaliditetom.

Sportska infrastruktura je ista za sve učesnike bilo kojeg oblika fizičke kulture i mogu je koristiti svi korisnici nebitno kojem obliku fizičke kulture pripadaju. Postojeća sportska infrastruktura jedino se može prilagođavati u zavisnosti od uzrasnih kategorija.

Područjem opštine Budva prolazi 6 planinskih staza iz Nacionalne mreže planinskih staza, od kojih su 2 i za vožnju brdskih bicikala (Mountain bike - MB). U opštini Budva ne postoje označene lokalne bicikliste staze. Na prostoru opštine Budva nema tematskih staza.

Startna mjesta za polijetanje paraglajderom: na Brajićima na 760 m nadmorske visine i na lokaciji Mijovića krš iznad Petrovca na 700 m nadmorske visine. Sa Brajića se slijeće na plažu u Bečićima, a u Petrovcu na stadion ili na plažu u Buljarici.

Sportske manifestacije-Tradicionalno se u sklopu Novembarskih dana pored ostalih održavaju i različite sportske manifestacije. Pored ovih brojne su i sportske manifestacije koje nisu tradicionalne, a predstavljaju ih sportska takmičenja u ekipnim ili pojedinačnim sportovima u organizaciji lokalnih klubova, kao i nacionalnih sportskih saveza.

Ocjena stanja

Neravnomjerna je raspoređenost sportskih objekata na području opštine Budva. Evidentan je nedostatak termina i funkcionalnih prostora u sportskim objektima za obavljanje trenažnog procesa. Nedostaje standardizovana sportska infrastruktura. Na teritoriji opštine Budva ne postoji razvijena mreža biciklističkih staza.

Stanje jednog broja postojećih objekata i terena za sport i rekreaciju nije na zadovoljavajućem nivou. Grad Budva nema fudbalski teren koji zadovoljava FIFA propise za odigravanje međunarodnih utakmica. Otvoreni bazen Pizana se mora rekonstruisati, a zatvoreni u SRC treba učiniti da bude energetski efikasan. Uz mnoge hotele nedostaju sportski sadržaji.

Mrežu planinskih i pješačkih staze treba redovno održavati i uređivati i dalje proširivati zbog razvoja turizma.

Na području Budve takmičarski sport je zastupljen kroz aktivnost sportskih klubova iz sportova koji su na olimpijskom programu i sportova koji nisu na olimpijskom programu. U Budvi postoje klubovi iz sportova koji uživaju veliku popularnost i koji imaju dugu tradiciju (fudbal, odbojka, vaterpolo, boćanje, karate), ali je evidentno da se u posljednjoj deceniji znatno povećao broj sportskih klubova iz pojedinih borilačkih sportova (karate, džudo, taekwondo, jiu jitsu), dok neki, manje atraktivni i manje popularni sportovi, ali istovremeno veoma bitni za psihofizički fizički razvoj (atletika, jedrenje), nisu zastupljeni i organizovani kao sportski klubovi u Budvi.

Sagledavajući strukturu takmičarskog sporta na području Budve, primjetno je da brojnost i rasprostranjenost sportskih klubova, odnosno masovnost neke sportske discipline, ne zavisi samo od popularnosti sporta, odnosno zainteresovanosti građana i mladih ljudi, već i od finansijskih mogućnosti u pogledu opstanka kluba u sistemu takmičenja i od postojećih infrastrukturnih uslova. Ovim pokazateljima može se, u najvećoj mjeri, objasniti nepostojanje ili nedovoljna zastupljenost i masovnost sportova poput atletike, biciklizma, jedrenja, jer za ove sportove treba obezbijediti posebne uslove i opremu.

U posljednjih 5 godina impulsima koji su dati kroz Odluku o bližim uslovima, načinu i kriterijumima za dodjelu sredstava iz budžeta Opštine Budva sportskim subjektima, formirano je i u skladu sa Zakonom o sportu Crne Gore registrovano je 11 novih sportskih klubova i 1 sporsko-rekreativno društvo.

Samim tim, došlo je do veće ponude ali i konkurencije između sportskih klubova iste spotske discipline što je uticali na bolje klupske takmičarske rezultate.

Sufinansiranjem Školskih sportskih društava iz Budve (3) obezbijedjeno je u finansijskom dijelu nesmetano takmičenje školske djece iz Budve iako , Zakon o sportu Crne Gore to nije obavezivao.

Za brendiranje Budve kao sportsko-turističke destinacije treba postojeću skromnu sportsku infrastrukturu obogatiti izgradnjom novog sportskog centra koji će sadržati: fudbalski stadion sa pratećim terenima otvorenog i zatvorenog tipa i atletskom stazom, višenamjensku sportsku dvoranu za ekipne sportove, nekoliko manjih dvorana za pojedinačne sportove, teretanu, platforme za penjanje i uopšte za potrebe sportske rekreacije, otvoreni bazen olimpijskih dimenzija, teniske terene sa različitim podlogama. Nova infrastruktura u svakom pogledu mora zadovoljavati standarde koje zahtijevaju međunarodne sportske asocijacije koje su jedine kompetentne prilikom izbora organizatora međunarodnih sportskih takmičenja.

U dijelu Strategije razvoja sporta u opštini Budva za period 2019 - 2021. koji tretira prikaz prioriteta opštih i posebnih ciljeva održavanja i izgradnje nove sportske infrastrukture jasno je navedena izgradnja nove standardizovane sportske infrastrukture planirane detaljnim urbanističkim planovima..

4. TRŽIŠTE RADNE SNAGE

4.1. Zaposlenost

Privredni rast uticao je na tržište rada kroz povećanje zaposlenosti. U opštini Budva je u periodu 2016.- 2020. godina, prema podacima Monstata, zabilježen je konstantan rast ukupnog broja zaposlenih. Prosječan broj zaposlenih na godišnjem nivou u 2016. godini iznosio je 12988 zaposlenih, pri čemu je 49,9 % žena u ukupnom broju zaposlenih, dok je isti u 2021. godini iznosio 13438 zaposlenih, od toga, pritom žene čine 46,1 % u ukupnom broju zaposlenih.

Tabela 15: Zaposleni prema polu po opštinama u period 2016 – 2021. godina⁴³

		Ukupno zaposleni		% žena u ukupnom broju zaposlenih
		godišnji prosjek	od toga žene	
2016	Crna Gora	177908	79969	44,9
	Budva	12988	6480	49,9
2017	Crna Gora	182368	82179	45,1
	Budva	13483	6826	50,6
2018	Crna Gora	190132	85477	45,0
	Budva	14867	6923	46,6
2019	Crna Gora	203545	91545	45,0
	Budva	16838	7785	46,2
2020	Crna Gora	176693	80057	45,3
	Budva	13438	6190	46,1
2021	Crna Gora	189964	86730	45,9
	Budva	13438	6190	46,1

Generalno posmatrajući, kretanje ukupnog broja zaposlenih u posmatranom periodu 2016.- 2021. godina, najveći broj zaposlenih zabilježen je 2019. godine i isti iznosi 16838 zaposlenih, a što odgovara stopama rasta privrede izraženim kroz rast broja preduzeća na području opštine Budva.

⁴³ Monstat

Međutim, treba imati u vidu da se podaci o broju zaposlenih odnose na prosječan broj zaposlenih tokom 12 mjeseci, te da postoje značajna odstupanja u toku godine (izražen je uticaj sezonalnosti).

Pored činjenice da sezona traje tri mjeseca i da ne predstavlja dugoročan izvor prihoda za zaposlene, najčešće poslovi u oblasti turizma i ugostiteljstva, građevinarstva i trgovine ne obezbjeđuju visoke prihode. Takođe, za pomenute poslove najčešće se angažuje radna snaga iz susjednih zemalja (Srbija i Bosna i Hercegovina).

Prema podacima Monstata 2021.godine, godišnji prosjek, broj zaposlenih lica u 2020 i 2021 godini iznosi 13438 (godišnji prosjek) od čega su 6190 žene.

U polnoj strukturi zaposlenih i dalje je prisutna razlika u korist zaposlenih muškaraca. Podaci o zaposlenosti po sektorima za period 2018-2023 (Annex: Tabela 35), govore da sektor usluge smještaja i hrane; administrativne i pomoćno uslužne djelatnosti i trgovina na veliko i malo, jesu sektori koji najviše zapošljavaju u Budvi.

Posmatrano po sektoru djelatnosti, najznačajni sektori tj. sektori koji zapošljavaju najveći broj lica su: usluge smještaja i ishrane, trgovina na veliko i malo, građevinarstvo, poslovanje nekretninama, stručne, naučne i tehničke djelatnosti i prerađivačka industrija.

U periodu 2018 - 2023. godine u gotovo svim sektorima djelatnosti je zabilježen rast, osim u sektoru poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacije.

4.2. Nezaposleni

U periodu 2018 - 2023. godina značajno je izmijenjena struktura nezaposlenih u pogledu dužine traženja zaposlenja. Negativan trend u smislu povećanja učešća nezaposlenosti (u kategoriji 1-3 godine) zabilježen je u periodu od 2021.-2023.godine, kada je dostigao nivo od 50% odnosno 338 nezaposlenih. U 2019. godini nezaposlenost u kategoriji 1-3 godine je iznosila 145 odnosno 21%, što predstavlja najniži nivo u prethodnih šest godina.

Tabela 36: Broj nezaposlenih prema dužini traženja zaposlenja u periodu 2018 -2023. godina⁴⁴

Nezaposleni po dužini traženja zaposlenja, Budva i Crna Gora

Datum		Dužina traženja zaposlenja												
		Ukupno	žena	Do 6 mjeseci	ž	6-9 m	ž	9-12 m	ž	1-3 godine	ž	3-5 g	ž	5-8 g
31.12.2018.	Budva	801	504	344	207	38	23	37	27	287	199	49	31	16
	Crna Gora	41378	23944	12528	7219	2172	1308	2308	1385	17141	10974	3671	1823	12
31.12.2019.	Budva	683	464	306	210	27	20	33	21	145	96	133	101	13
	Crna Gora	37616	21967	10679	6325	2089	1343	1777	1056	12489	7992	7186	4023	12
31.12.2020.	Budva	1057	675	515	308	104	67	50	34	200	136	136	100	31
	Crna Gora	47509	27944	14235	8405	5364	3136	2274	1257	10267	6275	10796	6980	26
31.12.2021.	Budva	1115	727	374	225	91	57	117	81	324	215	82	61	10
	Crna Gora	57386	34522	14024	8144	3971	2435	7580	4828	14891	9121	8999	5893	61
31.12.2022.	Budva	913	606	267	173	26	18	52	35	342	219	94	68	11
	Crna Gora	46596	26859	9835	5724	1683	954	2337	1371	16145	9617	5818	3393	89

⁴⁴ :Zavod za zapošljavanje Crne Gore, podaci dostavljeni dana 29.03.2023.godine

	Gora													
27.3.2023.	Budva	814	548	194	130	26	19	20	14	338	218	99	71	111
	Crna Gora	44061	25106	8295	4538	1733	962	1337	762	15870	9487	5775	3380	921

Treba imati u vidu da je rezultat ovako niskog nivoa nezaposlenosti u 2019.godini nastao smanjenjem dugoročno nezaposlenih lica, ali i rastom broja kratkoročno nezaposlenih lica.

Kod kratkoročne nezaposlenosti u periodu od 2018-2023 najveće učešće imaju lica koja čekaju zaposlenje do 6 mjeseci.

Ono što se konstatuje je da u posmatranom periodu od 31.12.2018. do 27.03.2023. godine je značajno povećan broj nezaposlenih koji su duži vremenski period čekali na zaposlenje. Naročito je povećanje broja nezaposlenih zabilježeno u prvom kvartalu 2023 godine, kada je najveći broj dugoročno nezaposlenih (kategorija od 5 do 8 godina) lica iznosio 113 lica.

Svake godine Zavodu za zapošljavanje u opštini Budva se prijavi između 1167 i 6.531 lica. U periodu 2018 - 2023. godina broj novoprijavljenih lica se smanjivao iz godine u godinu, dok je u posljednje dvije godine prisutan rast broja prijavljenih lica na evidenciji Zavoda.

U pogledu strukture novoprijavljenih lica prema nivou obrazovanja, dominantno učešće imaju nekvalifikovana i polukvalifikovana lica, kao i lica sa visokim obrazovanjem, dok je u istom periodu učešće novoprijavljenih lica sa srednjim stručnim obrazovanjem je postepeno smanjeno.

Najviše novoprijavljenih lica na Zavodu u 2021. godini je bilo sa nižim stepenima stručne spreme (NK, PK i SSS), kada je ujedno smanjen broja nezaposlenih sa visokom stručnom spremom što je rezultiralo najnižim učešćem nezaposlenih lica sa visokim obrazovanjem u 2022.godini.

Shodno podacima iz Tabele 40, 41 i 42 zaključujemo da, na dan 27.03.2023.godine, broj nezaposlenih lica u I, II, III nivou kvalifikacije obrazovanja, iznosi 39.743 lica, od čega broj žena iznosi 16.609, odnosno 47,79% , dok u Budvi iznosi 553 lica od čega 214 žena odnosno 38, 69% . Kada je riječ o nezaposlenim licima prijavljenih na ZZZCG- Budva , primjetan je rast broja nezaposlenih u kategoriji I, I-2 i III, dok je u kategoriji II zabilježen pad prijavljenih nezaposlenih lica.

U IV, V i VI nivou kvalifikacije obrazovanja, na državnom nivou iznosi 24.082, od čega broj žena iznosi 9.047, odnosno 37,56%, dok u Budvi iznosi 641, od čega 267 žena, odnosno 41,65%.

Na osnovu podataka prikazanih u tabeli 41, može se zaključiti da je na dan 27.03.2023.godine, a u odnosu na 31.12.2018.godine, broj lica u kategoriji IV, V nivou kvalifikacije obrazovanja zabilježen rast, dok je u kategoriji IV/2 i V nivo zabilježen pad broja nezaposlenih prijavljenih na ZZZCG- Budva.

U VII i VIII nivou kvalifikacije obrazovanja, na državnom nivou iznosi 9.749 prijavljenih lica na ZZZCG, od čega broj žena iznosi 3.824, odnosno 39,22%, dok u Budvi iznosi 3621, od čega 125 žena, odnosno 38,94%.

Imajući u vidu prethodno navedeno, konstatujemo da je u poređenju sa podacima prezentovanih na dan 31.12.2018.godine, u kategoriji VII/1 nivo kvalifikacije obrazovanja, na dan 27.03.2023.godine zabilježen pad broja nezaposlenih, dok je za isti period u kategoriji VII/2 i VIII nivo bitnih nije bilo, odnosno broj nezaposlenih se nije bitnije promijenio.

Kada se posmatra broj nezaposlenih u svim kategorijama obrazovanja, primat imaju lica u I, II i III nivou kvalifikacije obrazovanja, potom slijede lica iz kategorije IV,V, VI, VII i VIII nivou kvalifikacije obrazovanja.

Ocjena stanja:

Iako je prva na rang listi opština po indeksu konkurentnosti i raspolaže brojnim razvojnim potencijalima koji mogu doprinijeti još većem zapošljavanju, opština Budva se suočava takođe sa određenim izazovima lokalnog tržišta rada.

Na osnovu dostupnih podataka može se uočiti da u većini zanimanja postoji suficit radne snage, dok je u svega par grupa zanimanja prisutan deficit radne snage.

Posmatrano po oblastima najveći deficit radne snage je u oblastima ugostiteljstva i trgovine, koji se kompenzuje zapošljavanjem stranaca. Obim i struktura ponude i zapošljavanja radne snage ukazuje da se kod nekih djelatnosti realno može zapošljavati veći obim domaće u odnosu na stranu radnu snagu. Ipak, najveći izazov prema mišljenju poslodavaca predstavlja nedostatak kvalitetne domaće radne snage potrebnog profila i ponuđeni uslovi koje domaća radna snaga ne prihvata. Pomenuti sektori su izloženi velikom uticaju sezonalnosti što se odražava i na zapošljavanje. Pored činjenice da ne predstavlja dugoročan izvor prihoda za zaposlene, ovi poslovi najčešće ne obezbjeđuju visoke prihode. U cilju kreiranja kvalitetnijih poslova potrebno je osmisliti mjere za razvoj sektora koji obezbjeđuju zaposlenost tokom čitave godine i mjere za razvoj cjelogodišnjeg turizma koji bi zahtijevao angažovanje radne snage van sezone.

Prema mišljenju poslodavaca, kako kod ponuđene radne snage, tako i kod postojećih zaposlenih na svim nivoima, postoji nedostatak određenih znanja i vještina koje je potrebno razviti/unaprijediti. Kod osoba sa visokim obrazovanjem, vještine/znanja koje je potrebno razviti/unaprijediti predstavljaju: organizacione sposobnosti, engleski jezik, ruski jezik, poslovna komunikacija i upravljanje ljudskim resursima.

Kada su u pitanju zaposleni kvalifikovani radnici, nedostaju vještine/znanja kao što su: engleski jezik, poslovna komunikacija, ruski jezik, poznavanje rada na računaru i organizacione sposobnosti.

Tržište rada karakteriše nedovoljna aktivnost radne snage, niska zaposlenost i visoka nezaposlenost, što je posljedica nedovoljne fleksibilnosti na tržištu rada. Kao posljedica strukturne nezaposlenosti, odnosno nedovoljne ponude određenih zanimanja, prvenstveno potrebnih za sektore građevinarstva i turizma, izraženo je zapošljavanje strane radne snage, što ukazuje na ograničen efekat investicija na zaposlenost i ne doprinosi povećanju stope zaposlenosti.

U narednom periodu potrebna je određena diversifikacija privredne aktivnosti, kako bi se smanjila zavisnost od isključivog oslanjanja na turizam kao zamajac rasta. Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u opštini Budva bi trebale biti usmjerene na osjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o ženama koje participiraju sa skoro dvotrećinskim učešćem, kako u ukupnoj, tako i u dugoročnoj nezaposlenosti.

Za nastavak orijentacije u smjeru diverzifikacije ekonomije i izvozne ekspanzije biće potrebne dalje promjene, kako u samom sistemu obrazovanja, tako i u preferencijama učenika i studenata.

4.3. Zarade

Ukoliko se posmatra kretanje iznosa plata u poslednjih 8 godina, zapaža se konstantan trend rasta zarada u periodu od 2015.-2022. godine.

Tabela 16: Prosječne zarade bez poreza i doprinosa (neto) u eurima, u opštini Budva, za period 2015 -2022. godine⁴⁵

GODINA	PROSJEČNE ZARADE(BRUTO), GODIŠNJI PROSJEK	PROSJEČNE ZARADE BEZ POREZA I DOPRINOSA (NETO), PROSJEK,	BR. ZAPOSLENIH, BEZ GODIŠNJI I PROSJEK GOD.
2018.	779	520	14867
2019.	806	538	16838

⁴⁵ Podaci Monstata, Sektor socijalnih statistika i demografije od 11.04.2023.godine

2020.	795	530	13438
2021.	791	528	14326
2022.	843	686	18792

5. PRIVREDA

Ukupna razvijenost jednog područja u značajnoj mjeri opredijeljena je stepenom razvijenosti njegove ekonomije. U privrednom razvoju Budve jasno se mogu razaznati tri perioda.

Razvoj turizma u Budvi u pravom smislu počinje krajem šezdesetih godina. Period ubrzanog razvoja trajao je oko jednu deceniju, a na bazi državnog kapitala, kao jedinog finansijskog resursa za razvoj, nakon čega dolazi do perioda stagnacije zbog katastrofalnog zemljotresa 1979.godine. Na osnovu kapitala solidarnosti iz svih republika bivše SFRJ, došlo je rekonstrukcije oštećenih turističkih struktura, kao i izvjesnog razvoja.

Period stabilizacije naročito na zapadno evropskom tržištu traje do 1990. godine.

U periodu od 1990 do početka 21. vijeka zabilježen je diskontinuitet razvoja i proces dezinvestiranja u turizam u Budvi. Sa tranzicijom, sa početka 2000. godine dolazi do vraćanja prava građana privatnoj svojini i privatnom preduzetništvu. U turizmu je prisutan sve veći broj potencijalnih investitora i preduzetnika, kao privatnika umjesto dotadašnjeg ograničenog broja državnih nosilaca razvoja. Takođe, stvaraju se i pretpostavke za razvoj mikroprivređivanja, a time i transformacije malih nekomercijalnih turističkih struktura u komercijalne i visoko profitabilne osnovne turističke strukture.

Od tog trenutka pa do danas Budva je značajno promijenila svoj imidž.

Od malog, primorskog mijesta sa početka 60 tih godina, danas se spominje kao metropola turizma.

Permanentno unapređenje poslovnog ambijenta doprinijelo je da opština Budva privuče velike investitore koji su otpočeli realizaciju investicija na izgradnji turističkih kapaciteta visoke kategorije, što je doprinijelo povećanju atraktivnosti opštine Budva i Crne Gore u cjelini kao investicione i turističke destinacije.

5.1. Razvijenost i konkurentnost

Sintetičku ocjenu stanja i ostvarenog progressa moguće je predstaviti Indeksom razvijenosti jedinice lokalne samouprave Crne Gore, prikazom pokazatelja iz dva razvojna podperioda.

Prema indeksu razvijenosti 2019-2021 (koji naknadno uključuje i podatak za opštinu Tuzi), crnogorske JLS strukturirane su u pet grupa. Iznad prosjeka je 5 JLS (četiri primorske opštine i Podgorica), pri čemu Budva ima najveći indikator razvijenosti od 142.68, premda je isti niži u odnosu na period 2016-2018, kada je iznosio 157,01.

Tabela 17: Indeks razvijenosti JLS Crne Gore⁴⁶

Indeks razvijenosti JLS 2019-2021				Indeks razvijenosti JLS 2016-2018			
JLS	Indeks razvijenosti JLS (CG=100)	Stepen razvijenosti JLS	U odnosu na prosjek CG	JLS	Indeks razvijenosti JLS (CG=100)	Stepen razvijenosti JLS	U odnosu na prosjek CG
BD	142.68	1	Iznad 125%	BD	157.01	1	Iznad 125%

⁴⁶ Nacrt Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027.godine

Drugi važan indikator uticaja u oblasti regionalnog razvoja je Indeks konkurentnosti, koji je posljednji put mjereno za period 2019-2021. Prema prosječnom indeksu konkurentnosti za period 2019-2021. godina, najkonkurentnija JLS (Budva) je bila gotovo 4 puta konkurentnija od najmanje konkurentne JLS (Petnjica).

Tabela 18: Indeks konkurentnosti JLS Crne Gore za period 2019-2021. godini⁴⁷

Indeks konkurentnosti JLS 2019-2021			Indeks konkurentnosti JLS 2015-2017	
JLS	Indeks konkurentnosti JLS u Crnoj Gori (CG=100)	Stepen konkurentnosti	Indeks konkurentnosti JLS u Crnoj Gori (CG=100)	Stepen konkurentnosti JLS
Budva	154,8	1	187,9	1

Iako sve JLS posluju u istom makroekonomskom i regulatornom okruženju, rezultati istraživanja pokazuju da je poslovno okruženje u Budvi, kao jednoj od najkonkurentnijih jedinica lokalne samouprave, obilježeno, uglavnom pozitivnim migracijskim saldom i vitalnim indeksom (odnos rođenih i umrlih), kao i većim učešćem visokoobrazovanih ljudi.

Poslovni sektor u opštini Budva obilježava veća gustina poslovnih aktera (broj zaposlenih u MSP, (broj zaposlenih, prihodi preduzeća, prosječne zarade i sl.) u odnosu na najmanje konkurentne JLS.

Razvoj privatnog preduzetništva i malih preduzeća ima sve veću ulogu u privrednom razvoj Budve, posebno u domenu zapošljavanja, rasta društvenog proizvoda i korišćenja razvojnih potencijala prostora. Međutim, nivo razvijenosti privatnog preduzetništva je još uvijek znatno ispod realnih mogućnosti i potreba stanovništva i privrede.

Vodeći značaj u formiranju društvenog proizvoda i narodnog dohotka na planskom području u dosadašnjem periodu imao je privatni sektor privređivanja i preduzetništvo (radnje i preduzeća/privredna društva). Značaj nastanka novih privatnih preduzeća je u stvaranju efikasne privredne strukture, koja treba da obezbijedi uslove za normalno poslovanje. Sa stanovišta prostornog planiranja, značaj ovog procesa je višeznačan – od povećanja efikasnosti korišćenja svih resursa, uvođenja mješovitih namjena, promjena u lokacionim zahtjevima, prostornoj organizaciji (i na nivou kompleksa), do uticaja na regionalnu strukturu ekonomije, promjene obima i strukture zaposlenosti, rast potreba za kadrom specifičnih znanja (npr. menadžerskim, komercijalnim, marketinškim, informatičkim i dr.) itd.

Posmatrajući kretanje broja aktivnih privrednih subjekata opština Budva je imala dinamičan privredni rast u periodu 2000 – pa do danas. Aktivni privredni subjekti su oni koji su u posmatranoj godini obavljali određenu privrednu djelatnost, imali zaposlene radnike i ostvarili promet.

Prema podacima Statističkog biznis registra (SBR) Monstata, koji predstavlja zvaničan izvor podataka o broju i strukturi poslovnih subjekata, broj aktivnih privrednih subjekata na području opštine Budva u 2021. godini je iznosio 6438, što predstavlja povećanje za 45% u odnosu na 2017. godinu.

Ovoj činjenici svakako je doprinjelo to što je u proteklom periodu Opština Budva uradila značajne korake u pravcu unapređenja poslovnog ambijenta: investitori u hotele sa 5* u potpunosti su oslobođeni plaćanja komunalija; uspostavljena je tješnja saradnja sa Udruženjem ugostitelja i privrednika Budve, kroz njihovo uključnje u, organizaciji javnih manifestacija, pripremi i praćenju turističke sezone i sl.

⁴⁷ Pravilnik o utvrđivanje liste stepena konkurentnosti jedinice lokalne samouprave („Sl. List Crne Gore br.151/2022)

Opština Budva je i na nivou svoje unutrašnje organizacije prepoznala značaj privrednog razvoja, na način da je Sekretarijat za privredu koji je, pored širokog spektra djelatnosti (turizam, poljoprivreda, vodoprivreda, unapređenje poslovnog ambijenta itd.) za koje je zadužen, organizovao set radionica na temu izrade biznis plana (sa ženama), te donio Odluka kojom se opredjeljuju sredstva za podsticanje razvoj ženskog preduzetništva, a u cilju razvoja biznis ideja kojima se podstiče ekonomski razvoja Opštine, predviđa samozapošljavanje i otvaranje radnih mjesta za preduzetnice.

Podsticajne mjere za razvoj poljoprivrede se sprovode svake godine i investiranju u razvoj poljoprivrede i plana podsticajnih mjera u poljoprivredi za ovu godinu, objavljen je i javni poziv za dodjelu podsticaja u razvoj poljoprivrede, a koji je bio otvoren do 1.og novembra 2022.godine.

5.2. Analiza broja i strukture poslovnih subjekata u opštini Budva

Posmatrajući kretanja broja aktivnih poslovnih subjekata kako u Crnoj Gori, tako i u opštini Budva, a prema klasi veličine ukazuje na rast broja subjekata, zasnovanog na rastu broja malih preduzeća.

Broj aktivnih poslovnih subjekata u periodu od 2018-2022 je u konstantnom rastu, a o čemu svjedoče podaci dati u Tabeli 25, a koji ukazuju da je sa 4541 aktivnih poslovnih subjekata u 2018. godini, broj istih u 2022. godini porastao na 8206.

Pomenute promjene se mogu okarakterisati kao pozitivne u smislu diversifikacije privrede, posebno imajući u vidu smanjenje učešća trgovine na velikoi malo, te povećanja učešća drugih sektora koji karakterišu veće zarade.

Tabela 19: Broj aktivnih poslovnih subjekata po klasi veličine u period 2018-2022. godine u opštini Budva⁴⁸

BUDVA	2018	2019	2020	2021	2022
mala	4 521	5 249	5751	6417	8178
srednja	14	15	13	16	23
velika	6	7	4	5	5
Ukupno	4541	5271	5768	6438	8206

5.3. Turizam

Opština Budva se na lokalnom tržištu i šire izdvaja specifičnom turističkom ponudom , i za nju se vezuju atributi dinamičnog odmora sa brojnim dešavanjima i zabavom i prelijepih plaza.

Lokacija, prirodne i stvorene vrijednosti na teritoriji opštine Budva zahtijevaju pažljivo korišćenje raspoloživih resursa.

Za razvoj turizma poseban problem predstavlja nedovoljno razvijena tehnička infrastruktura, u prvom redu saobraćajna i komunalna. Uprkos postojanju uspješnih rezultata na modernizaciji/izgradnji turističke suprastrukture posljednjih godina, funkcionalno i tehničko stanje turističkih smještajnih kapaciteta i dalje je nepovoljno.

⁴⁸ Monstat

Nosioci hotelijerske ponude u opštini Budva su: Hotelska grupa "Budvanska rivijera" ad, kao najveća turistička kompanija u CG u većinskom državnom vlasništvu (58,7%), sa oko 4000 ležajeva u 4 hotela i velikim brojem zaposlenih; "Montenegro stars hotel group", kompanija sa hotelima Splendid i Montenegro u Bečićima, Blu Star u Budvi i dr.; brojne druge turističke, hotelijerske i druge kompanije, organizacije, društva i registrovani preduzetnici za pružanje usluga smještaja.

Sa druge strane, turistička ponuda nije dovoljno razgranata, uzimajući u obzir potencijale i turističke motive koji postoje.

Ljetnji odmorishno-kupališni turizam poznatiji pod skraćenim nazivom 3S (engl. Sun, Sea, Sand – sunce, more, pijesak) kao ključni motiv dolaska turista dominira u Primorskom regionu, sa velikom sezonskom koncentracijom; ponuda ovog vida turizma uslovlila je u najvećoj mjeri njegovu masovnost na obalnom području CG, naročito u uskom obalnom području opštine Budva, a što umnogome dovodi u pitanje dalji razvoj održivog turizma.

Ljetnji odmorishni turizam je jedini kompletno razvijen turistički proizvod opštine Budva za dvije glavne turističke niše:

1. višu srednju klasu gostiju, uglavnom sa ruskog tržišta i u manjoj mjeri sa EU tržišta, koja koristi hotele sa 4* i 5* i kvalitetne privatne objekte i

2. goste sa domaćeg i regionalnog tržišta, koji koriste kapacitete nižeg kvaliteta;

Turističkom proizvodu "sunce i more" nedostaje bogatija i sadržajna ponuda (kvalitetniji smještaj, tematske plaže, tematski zabavni parkovi i dr) i produženje sezone od maja do oktobra.

Hiper koncentracija turista u sezoni, na bazi sivog tržišta u komplementarnom smještaju, dramatično premašuje nosivost prirodnih resursa (posebno plaža koje su preopterećene, naročito one najatraktivnije kao i saobraćajni pristupi do njih) i infrastrukture, uz obaranje kvaliteta ukupne turističke destinacije

Poslovni turizam i MICE u opštini Budva dosta zaostaju za odmorishno-kupališnim turizmom, ali prednjače u grupi ostalih turističkih proizvoda. Poslovni, odnosno, MICE turizam, jedna je od najbrže rastućih grana turizma u poslednjih 20 godina širom sveta, a i u Crnoj Gori. Termin MICE turizam se odnosi na pojedince ili grupe ljudi koji putuju na određene destinacije iz profesionalnih razloga.

Individualna poslovna putovanja i korporativni sastanci imaju važnu ulogu u razvoju turizma u Opštini Budvana, slijede konferencije i korporativni sastanci, zatim motivaciona (incentive) putovanja, koja podrazumevaju seminare, programe obrazovanja i treninge, i na kraju dolaze sajmovi svih vrsta.

Termin MICE turizam se odnosi na pojedince ili grupe ljudi koji putuju na određene destinacije iz profesionalnih razloga.

U poslovnom i posebno kongresnom turizmu naročito nedostaju specijalizovani hotelski kongresni kapaciteti i brendiranje hotela za kongresni turizam.

Manifestacioni turizma, turizam događaja ili event turizam uključuje putovanja koja su primarno motivisana posetom manifestaciji kulturnog, umetničkog, zabavnog i sličnog karaktera i sadržaja. Isti je u Budvi zastupljen sa slijedećim manifestacijama: festival "Grad Teatar" (27 godina), "Budvansko ljeto" (od juna do oktobra), "Sea Dance Festival", "Petrovačka noć", "Novogodišnji koncert ozbiljne muzike", "Međunarodni prvomajski karneval", "Dani Širuna" i dr., ali su one nedovoljne za ovakvu destinaciju..

Nautički turizam s obzirom, s obzirom na potencijal prirodnih i antropogenih vrijednosti budvanske rivijere, ima sve veću potražnju. Budva, zbog izgrađene luke i operativno osposobljenih dijelova obale, dijelom posijeduje nautički stacionarno-izletnički karakter je pokrenut je početnim investicijama, ali je njegova razvijenost još uvek dosta ispod mogućnosti; za viši nivo nautičkog turizma nedostaju: kvalitetna nautička infrastruktura (marine i mixed use rizorti, marine za remont i zimovanje) i tematski itinereri za kruzere

Sportsko-rekreativni(izletnički) turizam nije dovoljno razvijen, naročito prema NP Lovćen i brdsko-planinskom zaleđu. Postoje brojni klubovi maritimnih i kopnenih sportova, ali oni nisu jače integrisani u turističku ponudu. Prednosti naročito nisu iskorišćene u ljetnjoj rekreaciji vezanim za sportove na vodi kao i za kopnene sportove preko cijele godine, naročito u zimskoj sezoni(zbog klimatskih mogućnosti korišćenja otvorenih terena).

Doprinos sportskog turizma broju noćenja turista je veoma zanemarljiv, jer osim samih takmičara kao aktera sportskih manifestacija koji su tim povodom ostvarili određeni broj noćenja, karakter, popularnost i sportski nivo tih manifestacija nije predstavljao jedini motiv ili turističku atrakciju zbog koje bi turisti boravili u Budvi.

Sportsko-rekreativni, edukativni, kulturni i drugi sadržaji za potrebe stalnog stanovništva, uglavnom su koncentrisani u gradu Budva, nedovoljno su integrisani u turističku ponudu opštine. Prethodno iziskuje kompletiranje otvorenih i zatvorenih sportskih objekata.

Pravni subjekti koji se danas pojavljuju kao ponuđači sportsko-turističke ponude su subjekti različitih upotrebnih vrijednosti, a svi zajedno rade na poboljšanju ukupne turističke ponude. Turistička ponuda, pa samim tim i ona sportskog turizma formira se u dužem vremenskom periodu i sastoji se od materijalnih i nematerijalnih elemenata. Nosioци ponude u sportskom turizmu su: hotelski kompleksi koji u svom sastavu imaju i odgovarajuće sportske sadržaje, sportsko-rekreativni centri, sportski klubovi i sportsko-rekreativna društva.

Nažalost, domaći turistički radnici bazirali su se na „jeftine” zabave dnevnog karaktera poput sportskih turnira ili borilačkih mečeva u organizaciji sportskih klubova sa kojima se više utiče na promociju i razvoj tih sportskih disciplina, a mnogo manje na razvoj sportskog turizma koji sa sobom donosi i ekonomske koristi.

Zdravstveni turizam- Područje opštine Budva, koje se prostire između morske obale i planinskih visova Lovćena, zbog miješanja planinske i mediteranske klime, lijepog prirodnog okruženja, vegetacije i čistog vazduha, određenog broja zdravstvenih ustanova i zdravstvenih radnika, sve većeg broja hotela sa spa i wellness ponudom, ima dobre preduslove za razvoj zdravstvenog turizma odnosno niza proizvoda zdravstvenog turizma, čime bi mogla da se produži turistička sezona i na cijelu godinu.

Ruralni turizam u brdsko-planinskom zaleđu, zasnovan na tradicionalnim sadržajima smještaja i aktivnosti, još je u povelju, najvećim djelom zbog depopulacije ovih prostora.

Posljednjih godina značajno je povećan promet turista na lokalitetima u zaleđu, a koji su izuzetno pogodni za dalji razvoj turizma posebnih interesa, a pogotovo izletničkog turizma. Jedan od modela dodatne revitalizacije i valorizacije pomenutih turističkih lokaliteta moguć je i uvođenjem naplate izletničke takse, čija bi se sredstva mogla iskoristiti za dalji razvoj turističke ponude na datim lokalitetima. Uporedo sa razvijanjem nautičkog i kulturnog turizma, naše preporuke su da u Budvi i okruženju posebnu pažnju treba posvetiti razvoju turizma posebnih interesa.

Specifična uloga ruralnog turizma jeste da prevashodno obezbijedi stvaranje moguće dopunske djelatnosti za stvaranje prihoda i zaposlenja, jačanje ruralnog razvoja, izbjegavanje daljeg raseljavanja zaštitu, tzv. “kulturnog pejzaža”.

Kulturni (spomenički, vjerski i dr.) turizam egzistira u manjoj mjeri i ograničavaju ga slijedeći nedostaci: nedovoljna rehabilitacija i turističko opremanje kulturnih dobara, nepostojanje interpretacionih centara uz kulturna dobra, novih tematskih puteva i dr.

Etno i gastro turizam ograničeni su nedostatkom tradicionalnih ugostiteljskih objekata, gastro-enoloških događaja i puteva, povezanih sa oživljenom poljoprivredom.

Savremeni trendovi turističke tražnje manifestuju se kroz rastući interes turista za učenje o domaćem stanovništvu, njihovoj tradiciji i kulturnim običajima. Spomenuti trendovi čine osnovni preduslov za razvoj turizma posebnih interesa.

U promociji, edukaciji i prezentaciji kulturne baštine i kulturno-umjetničkog stvaralaštva važno mjesto imaju organizacije u okviru sektora turizma, s obzirom na to da je Budva izuzetno posjećena turistička destinacija, čiji je turizam glavna privredna grana.

Turistička organizacija Opštine Budva (TOB) predstavlja ključnu organizaciju u turizmu na lokalnom nivou, a formirana je od strane Opštine Budva 2004. godine, nakon donošenja Zakona o turističkim organizacijama. Posluje na načelu ostvarivanja javnog interesa u oblasti turizma bez ostvarivanja neposredne dobiti.

Kulturne kulturno-zabavne i zabavne manifestacije u organizaciji TOB-a su veoma brojne i raznovrsne, cijeneći činjenicu da se kroz promovisanje kulture nekog kraja turisti najbolje upoznaju sa njim. Stoga se na teritoriji opštine Budva od strane TOB-a, uglavnom u kontinuitetu, organizuju i podržavaju mnogobrojne manifestacije, posebno, mada ne i isključivo, u ljetnjem periodu, kada je grad najviše posjećen turistima. U pitanju su muzički, dramski, modni, likovni, zabavni i drugi sadržaji, orijentisani mahom prema najširoj, mada i ka stručnoj javnosti.

U opštini Budva se organizuju brojne manifestacije, posebno u ljetnjem periodu: Međunarodni festival „Grad teatar”, Festival „Ćirilicom”, Mediteranski događaj „Srdelada”, Međunarodni folklorni festival „Festivalski dani u Petrovcu”, Manifestacija „Ljubišini dani”, Međunarodni turistički festival „Interstas”, Međunarodni turistički budvanski karneval, Prolječna noć pod maskama, Manifestacija „Pašticada fest” u Petrovcu, Manifestacija „Fešta od smokava” u Spomen domu „Reževići” u manastiru Reževići, Međunarodno bijenale akta „Marko Krstov Gregović” u Petrovcu i druge, Svečani novogodišnji popodnevni koncert klasične muzike, Manifestacija „Fešta u Pržnom”, Festival crnogorskog muzičkog nasleđa „Muzika ljeta”, Manifestacija „Petrovačka noć”, Petrovac Jazz Festival, Manifestacija „Fešta od makarula” u Petrovcu, Sea Dance festival i druge.

S druge strane, sektor turizma u značajnoj mjeri finansijski pomaže sektoru kulture, cijeneći to da u njemu postoji mnogostruko veća cirkulacija novčanih sredstava nego što je slučaj s kulturom. U tom smislu, Zakon o boravišnoj taksi⁴⁹ (član 8) nalaže da je boravišna taksa prihod turističke organizacije, te da se prikupljena sredstva od boravišne takse koriste se: 1) 80% za finansiranje djelatnosti lokalnih turističkih organizacija, od čega se 10% sredstava se izdvaja za projekte valorizacije kulturne baštine, koji se odnose na arheološka istraživanja, konzervatorske i restauratorske radove, rekonstrukciju i promociju kulturnih dobara, a 10% sredstava se izdvaja za poboljšanje uslova boravka turista i podizanje nivoa kvaliteta turističke ponude). Tokom 2022. godine Turistička organizacija Opštine Budva prvi je put od 2015. godine, kada je to propisano Zakonom, pristupila otvaranju Javnog poziva za učešće u postupku raspodjele sredstava za realizaciju projekata valorizacije kulturne baštine, koji se odnose na arheološka istraživanja, konzervatorske i restauratorske radove, rekonstrukciju i promociju kulturnih dobara na teritoriji opštine Budva. Ovaj trend treba da se nastavi.

Ukupna ocjena turističkih proizvoda u opštini Budva:

- Dinamičan razvoj turističkih i pratećih sadržaja i infrastrukture, rast ponude turističkih usluga, trgovine, građevinarstva, poslova sa nekretninama, raznih tehničkih, poslovnih, finansijskih, informatičkih i drugih usluga, kapaciteta luke Budva, krupne tehničke infrastrukture i komunalne privrede, kao i unaprijeđenje djelatnosti javnih službi, uticali su na ukupan socio-ekonomski razvoj opštine Budva;

- Veoma intenzivna i obimna izgradnja sadržaja, objekata u područjima koja su zbog svojih prirodnih osobina osjetljiva na izgradnju, uzrok je jednog od najprisutnijeg konflikta na ovom području, konflikta između zaštite prirode sa jedne strane i urbanog i turističkog razvoja sa druge strane, naročito na lokalitetima užeg obalnog područja i za posljedicu nerijetko ima narušen pejzaž tj. ambijent ;

S obzirom na iscrpljenost kapaciteta nosivosti prostora, razvoj turističkog smještaja na primorju treba veoma pažljivo planirati. Broj turista u glavnoj sezoni stvara negativne efekte, kao što su:

⁴⁹ „Sl. list RCG“, br. 011/04 i 013/04, „Sl. list CG“, br. 073/10 i 048/15.

preopterećenje saobraćajne infrastrukture, zakrčenje gradskih centara, nedostatak parking prostora, povremeni problemi sa elektroenergetskim napajanjem, zagađenje mora otpadnim vodama, plaža i kolovoza, itd. Razvoj visokokvalitetnog turističkog smještaja potrebno je da prati i razvoj tehničke infrastrukture. Naročito je potrebno voditi računa o postojećem kapacitetu plaža Budvanske rivijere; zahtjevima selektivnog turizma, koji se zasnivaju na kvalitetu i postojećim kapacitetima; te prema planiranim kapacitetima iz strateških opredjeljenja razvoja turizma i usvojenih lokalnih planskih dokumenata

- Nedovoljna diverzifikacija turističkih proizvoda, posebno kongresnog turizma, nautičkog turizma, kulturnog i sportskog i turizma, kao i ruralnog turizma, uz opšti nedostatak kvaliteta vanhotelske ponude ;

- Raspoloživi prirodni i stvoreni potencijali opštine Budva ukazuju na neuporedivo veće mogućnosti turističkog razvoja;

Imajući u vidu prirodne i kulturne vrijednosti zaleđa u okviru očuvanih prirodnih predijela, konstatujemo da nisu ni približno iskorišćene mogućnosti za razvoj ruralnog turizma, sportsko-rekreativnog turizma i turizma specijalnih interesa u stacionarnom i izletničkom korišćenju, kako zbog nedostatka snažnijih programa i projekata nosilaca turizma, sadržaja turističke suprastrukture i infrastrukture u napuštenim i zapuštenim selima, tako i zbog nedovoljnih saobraćajnica i tehničke infrastrukture.

- Izrazita dominacija kupališnog turizma, sa velikom sezonskom koncentracijom turističke ponude na obalnom području, većim dijelom nižeg standarda za regionalnu i lokalnu klijentelu;

- Broj turista u glavnoj sezoni od jula do avgusta stvara negativne efekte, kao što su preopterećenje saobraćajne infrastrukture, zakrčenje gradskih centara, zbog nedostatka parking prostora, nestašica vode, zagađenje plaza itd.,

- Započeta revitavizacija sela praćena je čestom bespravnom i neprimjerenom izgradnjom vikend kuća u tradicionalnim ambijentima starih kuća;

- Zapostavljeni aspekti svih vidova turizma - ekološki, sanitarni, pejzažni i dr.

- Razvoj turističke ponude i unaprjeđenje opštine Budve kao turističke destinacije mora se zasnivati na praćenju modernih trendova turističke tražnje putem obogaćivanja turističke ponude kroz raznolikost sadržaja.

5.3.1. Turistički smještaj

Smještajni i ugostiteljski sadržaji Budvanske rivijere predstavljaju dio turističke ponude, dok su ostali segmenti ponude-rekreativni, zabavni, kulturni, sportski, zdravstveni i dr. nedovoljno razvijeni ili neafirmisani, bez dovoljno raznovrsnosti i bez potrebnog standarda.

U smještajnoj ponudi opštine Budva se u 2011. godini nalazilo 58.052 registrovanih ležaja, od toga 16.080 u 88 objekata kolektivnog/osnovnog smještaja (u 74 hotela sa 12.817 ležaja ili 22,1% od ukupnog smještaja, sa više od polovine u hotelima sa 4* i 5*, kao i u turističkim naseljima sa 2.473 ležaja), 41.294 ležaja ili 71,13% od ukupnog smještaja u objektima privatnog smještaja i 678 ostalih ležaja;

-Ukupan broj stanova u opštini Budva 2011. (rezultati Popisa.2011) bilo je ukupno 23.805, od toga za sezonsko korišćenje 10.684 (prosečno 49,8 m²), privremeno nenastanjenih 4.765 (prosečno 67,7 m²) i samo za obavljanje delatnosti 1.269 (prosečno 40,3 m²) - ukupno 16.718 ili 70,23% od ukupnih; kako najveći deo privremeno nenastanjenih stanova i stanova samo za obavljanje delatnosti predstavlja sezonske stanove, oko 15.000 sekundarnih stanova sa prosečno 2,7 osoba po stanu čini kapacitet od 40.500 ležaja; povećanje broja sezonskih kuća i stanova u CG od 2011. do 2021. procenjeno je na 44%; broj registrovanih turističkih ležaja po stalnom stanovniku u opštini Budva bio je 2011. 3,02, a stvarno bar duplo više; sa registrovanih 58.000 i 40.500 ležaja sekundarnog stanovanja, ukupni broj ležaja u opštini Budva bio je 2011. ukupno 98.500 (bez neregistrovanog privatnog smještaja u objektima za stalno stanovanje).

-U opštini Budva 2015. zvaničan odnos osnovnih i komplementarnih (registrovanih) kapaciteta bio je 26%:74%, a po procijeni 10%:90% (u razvijenim mediteranskim zemljama 50%:50%); zvaničan odnos broja kreveta prema broju stanovnika bio je 2,75:1 (3,3 puta nepovoljnije nego na nivou CG), a po procjeni 5:1; indikator intenzivnosti turizma od 23,84:1 bio je 12 puta nepovoljniji nego na nivou CG i 15 puta nepovoljniji u odnosu na standarde EU⁵⁰.

-Poslije 2016. u CG se prati samo kolektivni/osnovni smeštaj, bez komplementarnog; nastavlja se intenzivna, stihijna izgradnja stanova za tržište, često pod nazivom kondo hoteli, a svrstava se u binis nekretnina, a ne u turistički biznis, uz najveću koncentraciju u Budvi; izostaje planiranje i stimulisanje izgradnje malih privatnih hotela i pansiona, kao i transformisanje sekundarnog stanovanja u komercijalni smeštaj (bazna studija turizma za PP CG, 2021).

U Crnoj Gori se ne poštuju zakonske odredbe koje se odnose na izgradnju hotela sa kondo i mješovitim tipom poslovanja (Zakon o ugostiteljstvu i turizmu).

Na teritoriji Crne Gore nikada niko nije zatražio od resornog Ministarstva izdavanje dozvole za rad hotela sa mješovitim tipom poslovanja a dozvolu za obavljanje djelatnosti u hotelu sa kondo modelom poslovanja imaju samo 2 objekta, oba na teritoriji opštine Tivat⁵¹.

Zloupotrebom imenovanja namjene objekta na teritoriji opštine Budva, investitori ostvaruju višestruku materijalnu dobit a prostor biva devastiran. Suprotno planskim dokumentima, mjesto ekskluzivnih hotela visoke kategorije, na najatraktivnijim lokacijama niču stanovi za tržište (oslobođeni plaćanje PDV za projektovanje, izgradnju i opremanje objekta, često su finansirani sredstvima razvojnih kredita kojima je garant država Crna Gora, mogu imati umanjenje komunalija, poreza na nepokretnost...)

-U opštini Budva je 2018. bilo 17.902 ležaja u kolektivnom/osnovnom smeštaju (29,93% od ukupnog broja ležaja u opštini i 45,28% od kolektivnog smeštaja Primorskog regiona) i 41.902 ležaja u privatnom smeštaju (2016.), ukupno 59.804 registrovanih ležaja (37,17% od ukupnog smeštaja u Primorskom regionu); započeta je izgradnja malih i velikih hotela sa visokim nivoom standarda i komfora; veoma je nepovoljna struktura ukupnih smeštajnih kapaciteta zbog nezaustavljivog buma izgradnje sekundarnih stanova, namenjenih dominantno inostranom tržištu; mali je broj hotela većeg kvaliteta i potpuno zanemarena specijalizacija hotela (za porodice, kongresni turizam, sportski turizam i dr.); nedostaju mali hoteli i drugi oblici osnovnog smeštaja (novi PP CG, analiza stanja, 2021.)

Kolektivni/osnovni turistički smeštaj u opštini Budva 2019. (Monstat) obuhvatio je ukupno 18.934 ležaja (45,39% od Primorskog regiona i 38,77% od CG), u 7.832 smeštajne jedinice (6.578 soba, 1.008 apartmana i na 246 kamp mesta).

Tabela 20: Smještajni kapaciteti u kolektivnom smještaju,2019.godine⁵²

Kategorija smještaja	Br. objekata	Br. smještajnih jedinica	Sobe	Apartmani	Kamp mjesta	Br. kreveta	Stalni	Pomoćni
Budva	112	7832	6578	1008	246	18934	17014	1920
Apartment hotel	3	196	169	27		586	548	38
Četiri	2	54	27	27		171	144	27

⁵⁰ Knežević A. Maksimalni prihvatni kapacitet kao ključni faktor održivosti turističkih destinacija - studija slučaja Budva, Fakultet za biznis i turizam Budva, 2015.

⁵¹ Izjava u medijima Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma iz januara 2022.godine povodom Javnog uvida na Nacrt Zakona o turizmu, Vijesti: Mješovite hotele sele iz zakona o turizmu od 29.01.2022.godine

⁵² Monstat

zvezdice ****								
Jedna zvezdica *	1	142	142			415	404	11
Boutique hotel	2	12		12		42	34	8
Pet zvezdica *****	1	7		7		26	24	2
Četiri zvezdice ****	1	5		5		16	10	6
Garni hotel	19	404	319	85		986	860	126
Četiri zvezdice ****	9	172	131	42		447	364	83
Tri zvezdice ***	10	231	188	43		539	496	43
Hostel	1	35	35			170	170	
Hotel	50	5166	4719	446	1	12221	10746	1475
Pet zvezdica *****	4	559	521	38		1419	1090	329
Četiri zvezdice ****	27	3328	3024	303	1	7596	6620	976
Tri zvezdice ***	11	616	543	73		1545	1524	21
Dvije zvezdice **	8	663	631	32		1661	1512	149
Kamp	3	228	3		225	746	746	
Dvije zvezdice **	2	133	3		130	366	366	
Jedna zvezdica *	1	95			95	380	380	
Mali hotel	27	542	359	183		1384	1111	273
Pet zvezdica *****	1	8		8		16	16	
Četiri zvezdice ****	15	315	219	96		868	654	214
Tri zvezdice ***	11	219	140	79		500	441	59
Turističko naselje	2	1016	863	153		1985	1985	
Četiri zvezdice ****	1	494	441	53		941	941	
Tri zvezdice ***	1	522	422	100		1044	1044	
Ostalo	5	233	111	102	20	814	814	

Upoređujući podatke o smještajnim kapacitetima u hotelima sa podacima iz prethodnog Strateškog plana za period 2014 - 2018, uočava se porast smještajnih kapaciteta u kolektivnom smještaju (sa 16.758 ležajeva koliko je iznosio u avgustu 2011 godini, na 18 934 u 2019 godini). Značajan porast broja ležajeva u strukturi privatnog smještaja u Opštini Budva zabilježen je u 2022 godini i iznosi 35 000 ležajeva.

U opštini Budva, i dalje postoji velika potreba da se stvore hotelski kapaciteti potpunije udjela smještajnih kapaciteta u hotelima sa 4* zvjezdice u ukupnim smještajnim kapacitetima. U 2022. godini u strukturi privatnog i turističkog smještaja zabilježen je porast kapaciteta u privatnom i kolektivnom smještaju, kao i značajno smanjenje udjela smještajnih kapaciteta hotela sa 1* i 2*. Ovo možemo pravdati činjenicom da je u proteklom periodu izgrađeno/rekonstruisano više hotela koji su dobili kategoriju 4*.

Strateško opredjeljenje Budva je izgradnja ekskluzivne turističke i nautičke destinacije sa odgovarajućim smještajnim kapacitetima, tako da u narednom periodu svakako treba nastaviti u pravcu stimulisanja gradnje hotela visoke kategorije (4* i 5*). Kada je u pitanju privatni i ostali kolektivni smještaj, situacija je sljedeća:

Tabela 21: Struktura privatnog smještaja u Budvi za poslednjih 5 godina⁵³

Godina	Broj rješenja	Broj ležajeva
2018	958	9250
2019	944	11000
2020	304	4265
2021	972	12240
2022	814	9630

Porast privatnog smještaja je rezultat podizanja nivoa svijesti o turizmu kao prioritetnoj privrednoj grani, ali i nesumljivim turističkim razvojem opštine u proteklom periodu. Ono na čemu treba poraditi u narednom periodu je svakako porast nivoa kvaliteta i usluga (podizanje nivoa kategorije smještaja) kako bi i privatni smještaj pratio trendove razvoja visokokvalitetne hotelske industrije i dinamičnog razvoja naše opštine u pravcu dostizanja zacrtanog cilja, a to je – Budva kao ekskluzivna turistička destinacija.

Tabela 22: Stanje naplate boravišne takes u period od 2017-2023⁵⁴

STANJE NAPLATE BORAVIŠNE TAKSE U PERIODU OD 2017-2023						
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Boravišna taksa	3.182.252,68	2.825.949,73	3.815.679,79	707.072,26	2.580.775,51	3.375.830,88

Opština Budva ulaže značajne napore u pravcu produženja turističke sezone, odnosno stvaranja preduslova za što veću posjećenost i u drugim mjesecima mimo glavne ljetnje sezone. U tom pravcu treba nastaviti sa organizovanim dočekom nove godine jer uspješno organizovani dočeci 2017. i 2018. godine su garanti da je Budva sazrela i za manifestacije ovakvog tipa. Tradicionalni doček nove 2017. i 2018. godine na otvorenom okuplja više desetina hiljada Budvana, gostiju iz Crne Gore i inostranstva, čime se Budva postala prepoznatljiva jer na specifičan i originalan način okuplja umjetnike iz države i regiona- uz podršku TO Budva, lokalnih preduzetnika i ugostitelja i brojne gastro specijalitete.

⁵³ Sekretarijat za privredu, podaci dati 05.04.2023. godine

⁵⁴ Sekretarijat za privredu, podaci dati 05.04.2023. godine

Ukupna ocijena turističkog smještaja u opštini Budva:

-U opštini Budva izgađen je veliki broj vikend kuća i stanova za odmor, koji se još uvek zvanično ne tretiraju kao turistički smještaj, iako su po obimu jednaki registrovanom komplementarnom smještaju ili ga nadmašuju; sa smještajem u sekundarnom stanovanju i neregistrvanom privatnom smještaju u primarnom stanovanju, stvarni ukupni kapacitet smještaja je bar duplo veći od ukupno registrovanih ležaja;

- osnovni smještajni kapaciteti su u opštini Budva registrovani sa visokim procentom, budući da je njihovo praćenje pristupačnije od komplementarnih kapaciteta.

5.3.2. Turistički promet

Posljednjih 15 godina u opštini Budva je visok porast stvarnog turističkog prometa, pretežno zbog nekontrolisanog privatnog smještaja (posebno u sekundarnom stanovanju), dok je registrovani promet umjereniji jer se zasniva na gotovo cijelom osnovnom smještaju i registrovanom delu komplementarnog smještaja; posljednjih 10 godina poraslo je učešće hotela sa 4* i 5*, koji opstaju i na sezonskoj zauzetosti od 40 - 45%, zbog nešto viših cena i ruskog tržišta (ali je 40% hotela još uvek ispod standarda 3*)

Turistički promet u opštini Budva 2011., na osnovu registrovanog smještaja i prometa, obuhvatio je 637.578 dolazaka i 3,924.523 noćenja, što je nerealno zbog stvarno znatno većeg učešća neregistrovanih ležaja i prometa; u privatnom smještaju je bilo oko 55% dolazaka i oko 60% noćenja, a u hotelima oko 37% dolazaka i oko 33% noćenja; domaće tržište CG (oko 270.000 noćenja) i regionalno tržište Srbije i B i H, zbog slabije kupovne moći, ostvaruju prihod kao što se ostvaruje od Ruske federacije; prva tri tržišta (Srbija, Ruska federacija i B i H) ostvaruju više od 50% noćenja, što turizam Budve čini zavisnim od mogućih negativnih ekonomskih i drugih kretanja na tim tržištima; u opštini Budva 2011. usluge smještaja i ishrane činile su 55% turističkog prometa Primorskog regiona

U Budvi je iz godine u godinu primjetan porast broja gostiju kao i povećanje prosječnog broja dana njihovog boravka, a koji je poremećen 2020.godine zbog korone. Naime, noćenja turista u opštini Budva rasla su do 2016., a zatim osciluju do pada u 2020. zbog korone Porast kvaliteta smještaja i usluga kao i brojne manifestacije tokom ljetnje sezone u organizaciji Opštine Budva, Turističke organizacije, Centra za kulturu, Udruženja preduzetnika i ugostitelja, privrednih subjekata

U nastavku je tabelarni pregled dolazaka i noćenja turista:

Tabela 23: Turistički promet u opštini Budva 2015 – 2022⁵⁵

Godina	Dolasci turista		Noćenja turista	
	ukupno	strani	ukupno	strani
2015	771.606	704.608	4,887.941	4,527.724
2016	806.471	741.870	5,004.917	4,659.848
2017	848.443	821.795	4,824.518	4,731.639
2018	891.226	857.432	4,978.972	4,872.645
2019	918.663	877.912	4,593.181	4,456.565
2020	166.395	127.247	699.129	568.723
2021	556.547	522.934	2,794.133	2,688.528
2022	228.666	228025	1,345.887	1,3431.14

⁵⁵ Monstat

- učešće dolazaka stranih turista u opštinu Budva raslo je od 91,32% u 2015. do 96,86% u 2017., da bi od 2018. počelo blago da opada do 95,56% u 2019.; učešće noćenja stranih turista u opštini Budva raslo je od 92,63% u 2015., do 98,07% u 2017., da bi od 2018. počelo blago da opada do 97,03% u 2019.

- dolasci turista u Budvu 2019. učestvovali su u dolascima Primorskog regiona sa 43,7%, a u dolascima CG sa 34,73%, uz oscilatorno smanjenje u odnosu na ranije godine;

- noćenja turista u Budvi 2019. učestvovala su u noćenjima Primorskog regiona sa 33,5%%, a u noćenjima CG sa 31,77%, takođe uz oscilatorno smanjenje u odnosu na ranije godine;

- u kolektivni/osnovni smeštaj opštine Budva došlo je 2020. 166.395 turista (strani 127.247) ili 37,5% od CG; u kolektivnom/osnovnom smeštaju opštine Budva ostvareno je 2019. - 2.140.152 noćenja, a u 2020. 699.129 noćenja (stranih 568.723) ili 27,0% od CG, zbog korone (Monstat); od I - IX 2021. ostvareno je u opštini Budva 1.298.009 noćenja (Mesečni pregled, Monstat)

- aktuelna prosiječna godišnja popunjenost smeštajnih kapaciteta u opštini Budva je 12 - 18%, daleko ispod razvijenijih zemalja Mediterana; godišnja zauzetost hotela još nije ostvarena sa 30%, što je minimum za konkurentni povraćaj investicija.

Turistički promet opštine je pretežno u kontinualnom porastu, uz veliki zastoј zbog korone koja je pogodila ukupan svetski turizam.

U odnosu na smeštajne kapacitete (registrovane i neregistrovane) koji se i u letnjoj sezoni ne koriste dovoljno (sem špica u julu i avgustu), a u ostalom delu godine se najvećim delom ne koriste, ukupan turistički promet u opštini je bar duplo manji od mogućeg. Shodno koncentraciji turističkog smeštaja, aktuelnih prirodnih turističkih resursa, turističke infrastrukture, javnih službi i servisa, saobraćaja i dr. koncentracija turističkog prometa je u uskom obalnom pojasu opštine, uz još uvek simboličan promet u zaleđu opštine

Ukupna ocjena ostalih faktora funkcijskog razvoja turizma

- učešće turizma u BDP CG je dominantno, a opština Budva daje najveći doprinos tom učešću
- ukupna zaposlenost u turizmu ima značajno učešće u ukupnoj zaposlenosti opštine Budva, ali više od polovine ukupno zaposlenih u letnjoj sezoni potiče iz drugih opština CG i inostranstva
- nosioci razvoja turizma su velike i srednje kompanije - domaće i strane (ruske i druge), kao i domaće organizacije, društva i preduzetnici; glavna kompanija je u većinskom vlasništvu države
- partnerstvo privatnog i javnog sektora ograničeno samo na trgovinu opštinskim građevinskim zemljištem
- slabljenje lokalne i jačanje centralizovane kontrole turističkog razvoja, neefikasno suzbijanje neplanske izgradnje, neuključivanje sekundarnog stanovanja u turizam, potpuna liberalizacija tržišta nekretnina, uz nedostatak i nedovoljno sprovođenje planova
- neprilagođenost sadržaja javnog standarda stalnog stanovništva opštine potrebana turista
- marina uz pristanište u Budvi ima kapacitet od oko 200 vezova; u funkciji turizma su privezište (neformalna marina) na ostrvu Sv. Nikola i pristan u Petrovcu; u Budvi je lociran glavni poligon za skutere;

- ostali postojeći sadržaji turističke infrastrukture u obalnom pojasu opštine su: punktovi uz plaže i pristane za najam plovila, rute krstarenja obalom sa dnevnom ponudom, šetno rekreativna staza pored mora i dr.

5.4 Poljoprivreda

Poljoprivreda u Crnoj Gori je, zajedno sa sektorom turizma, razvojni i ekonomski prioritet nacionalne ekonomije, te stoga poljoprivredu treba razvijati kao djelatnost komplementarnu turizmu.

Na području opštine Budva dominantna je poljoprivredna djelatnost kao dopunska djelatnost. **Poljoprivredom** se bavi neznatan broj stanovnika seoskih naselja. Zastupljenost poljoprivrednih grana uslovljena je, prije svega, pedološkim, hidrološkim i klimatskim uslovima za obavljanje poljoprivredne proizvodnje.

Registar poljoprivrednih proizvođača vodi Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu.

U opštini Budva 2011. godine je bilo 5.025 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 1.045 ha obradivo zemljište (voćnjaci, oranice, vinograda), dok pašnjaci činili 3.950 ha.

Prema podacima Popisa poljoprivrede iz 2010. godine, poljoprivredna proizvodnja se obavljala na 550,4 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 116 ha kvalitetno zemljište.

Po podacima iz katastarske evidencije i poređenjem sa stanjem na terenu, u pripremi ove analize se došlo do podataka da je površina poljoprivrednog zemljišta 2862ha, što predstavlja 23% površine opštine, od čega je 592ha obradivo zemljište ili 4,82%. Većina tih površina je van funkcije i zapuštena.

Po popisu iz 2011. godine u opštini je bilo 41.800 stabala maslina, dok se danas po podacima Udruženja maslinara berba vrši na oko 30000 stabala i pored podizanja novih zasada uz podsticaje iz fondova za razvoj poljoprivrede na opštinskom i državnom nivou. Procjena je da se od ukupnog fonda starih maslina koriti samo 20%.

Obradivo zemljište u Mrčevom polju, nekada kultivisano hidrotehničkim i agrotehničkim mjerama, nakon vraćanja bivšim vlasnicima je praktično isključeno iz intenzivne poljoprivredne proizvodnje i većim djelom iskrčeno.

Sektor morskog ribarstva je nedovoljno razvijen i priobalnog je karaktera, mada je aktivnost privatnih ribara značajna. Ne postoje organizacije proizvođača, a plasman je povezan sa direktnom prodajom restoranima, a u manjoj mjeri sa maloprodajom. Uzgoj marikulture nije zastupljen, i pored postojanja prirodnih uslova, dok na kopnenim vodana funkcioniše ribnjak u Krapini.

Šumarstvo kao privredna djelatnost nema posebnog značaja za opštinu Budva. Proizvodnja drveta i korišćenje ostalih šumskih proizvoda je sekundarnog značaja. Višestruko je veća ekološka, klimatska i socijalna vrijednost ovih šuma od privredne vrijednosti. Sporedni šumski proizvodi, aromatično i ljekovito bilje i šumski plodovi, predstavljaju značajan prirodni resurs u području.

Šume opštine Budva podijeljene su u tri gazdinske jedinice: Budva-Pobori, Bečići-Ograđenica i Paštrovačka gora-Dubovica. Dio šuma pripada NP Lovćen. Šumama se gazduje na osnovu godišnjih planova gazdovanja šumama, bez planova razvoja i programa za gazdovanje šumama, kao obaveznih planskih dokumenata. Prethodna opšta šumskoprivredna osnova za opštinu i posebne šumskoprivredne osnove za gazdinske jedinice istekle su 2006. godine.

Postojeće stanje šuma, mala prosječna drvena zapremina i prirast, i nepovoljni ekološki uslovi za uzgoj šuma, ne obezbjeđuju proizvodnju veće količine drveta, posebno ne vrijednih drvnih sortimenata. Potrebe za ogrevnim drvetom i sitnim drvnim sortimentima su minimalne, zbog migracije seoskog stanovništva u gradove i korišćenja drugih energenata za grijanje.

Shodno raspoloživim podacima resornog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u Registru poljoprivrednih gazdinstava upisano je 156 gazdinstava iz opštine Budva, dok je

evidentirano je 56,98 ha poljoprivrednog zemljišta.⁵⁶ Na teritoriji opštine Budva poljoprivredna djelatnost obavlja se kroz individualne proizvođače i kroz Udruženja proizvođača kao što su: Udruženje pčelara, Udruženje maslinara, Udruženje ribara, Udruženje lovaca.

Najzastupljenije grane poljoprivredne proizvodnje na teritoriji opštine Budva su: maslinarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, pčelarstvo, povrtlarstvo, stočarstvo i ribarstvo.

Od 2019. godine Opština je počela da donosi godišnje programe podsticajnih mjera.

U okviru podrške aktivnostima za unapređenje razvoja ruralnog turizma, ostvaruje pravo na podsticaj koje se odnose na podršku za unapređenje poljoprivrede na seoskom području i povezivanje sa turističkom ponudom.

Opština Budva spada u opštine sa najmanje razvijenom poljoprivredom u Crnoj Gori. Razlozi ovakvom stanju su: usitnjeni posjedi poljoprivrednog zemljišta, a koje je može privesti kulturi i na kojem je moguće organizovati intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju bez većih ulaganja u meliorativne i druge infrastrukturne radove; nedovoljno izražena motivisanost za bavljenje poljoprivredom; većini poljoprivrednika poljoprivredna djelatnost je dopunska i kao takva predstavlja dodatni izvor prihoda osnovnim приходima iz nepoljoprivrednog sektora, što destimuliše proizvođače za intenzivnijim bavljenjem poljoprivredom, većim ulaganjem sredstava i sl; neadekvatnom poreskom politikom i politikom naslijeđa došlo je do usitnjavanja i onako malih posjeda i na taj način do marginalizacije poljoprivrede; pitanje vodosnabdijevanja u pojedinim ruralnim djelovima opštine još nije adekvatno riješeno.

Mjere za otklanjanje ovih problema ogledale bi se u konstantnom stimulisanju poljoprivrednih proizvođača subvencionisanjem, smanjenjem poreza na poljoprivredno zemljište koje je privedeno namjeni; davanjem povoljnih kredita za poljoprivrednu proizvodnju sa dužim rokom otplate i sl. Takođe je potrebno stimulisati formiranje udruženja poljoprivrednih proizvođača i obezbijediti adekvatne prostorije za to. Na taj način bi se ostvarila bolja komunikacija među samim proizvođačima u smislu razmjene informacija, iskustva u određenim oblastima i sl. (izvor: Strategija ruralnog razvoja opštine Budva do 2020. godine).

Planom podrške u razvoj poljoprivrede za 2023.godinu utvrđeni su uslovi, način i dinamika sprovođenja podsticajnih mjera u poljoprivredi za opštinu Budva.

Sredstva predviđena za podršku poljoprivredi odnose se na sledeće oblasti: promociju poljoprivrede; podrška razvoju ruralnog turizma; podrška razvoju vočarstva; podrška razvoju maslinarstva; podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva; podrška razvoju povrtlarstva i cvjećarstva; podrška razvoju pčelarstva; podrška razvoju organske poljoprivredne proizvodnje; podrška uzgoju i preradi ljekovitog i aromatičnog bilja; podrška razvoju stočarstva; podrška razvoju ribarstva i marikulture; podrška unapređuju lovstva; podrška aktivnostima za vodosnabdijevanje.

Sekretarijat za privredu opredjelio je sledeći iznos sredstava za podršku poljoprivrednim proizvođačima:

2019.godina-50.000,00 €

2020.godina-50.000,00 €

2021 godina- 50.000,00 €

2022.godina- 50 000,00 €

2023.godina-100.000,00 €

Ulaganje u poljoprivredu znači i ulaganje u ruralni razvoj jer je nemoguće očuvati seoska područja od napuštanja domaćinstva bez razvoja poljoprivrede. Ovakvim vidom podrške koji sprovodi Opština Budva, Sekretarijat za privredu, direktno se utiče na razvoj poljoprivrede.

⁵⁶ Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, podaci dostavljeni dana 10.05.2023.godine

Na osnovu iznijetih statističkih podataka može se konstatovati da poljoprivreda na ovom području nije značajna djelatnost, već je više simbol očuvanja tradicije i kulture ovog stanovništva. Znatan dio urbanog stanovništva (koji shodno Popisu iz 2011 godine ovdje čini više od 83,2 % ukupnog stanovništva opštine) se uglavnom povremeno, a znatno manje i trajno vraća selu, ne toliko zbog obezbeđenja svoje egzistencije nego, prije svega, u potrazi za alternativnim načinom života sa proizvodnjom manjih količina ekološke hrane.

U narednom periodu aktivnosti treba usmjeriti na podsticaj poljoprivrednih proizvođača za opredjeljenje za organsku proizvodnju, čime se podstiče kvalitet i bezbjednost hrane, da bi se ubrzalo povezivanje poljoprivredne i turističke djelatnosti.

5.5. GRAĐEVINARSTVO

Sektor građevinarstva predstavlja veoma značajan sektor u ukupnom privrednom sistemu opštine Budva. U sektoru građevinarstva u Opštini Budva trenutno posluje značajan broj privrednih subjekata. Obzirom da se u najvećem broju slučajeva radi o mikro, malim i srednjim preduzećima njihov posao je orijentisan više na male projekte i zanatske poslove kao i podizvođačke poslove.

Veliki broj građevinskih na teritoriji opštine koji je pokrenut ekspanzijom turizma i pratećih sadržaja se izvodi od strane velikih građevinskih kompanija iz drugih gradova naše države kao i inostranstva. U svim strateškim prioritetima sektor građevinarstva je prisutan direktno ili indirektno obzirom da predstavlja sektor koji upošljava veliki broj stanovnika.

Sektor građevinarstva predstavlja veoma značajan sektor u ukupnom privrednom sistemu Crne Gore.

Na teritoriji opštine Budva do katastrofalnog zemljotresa 1979. godine bilo je dosta stambenih i pomoćnih objekata tradicionalnog graditeljstva, rađenih od kamena, sa izraženim stilskim, oblikovnim i naročito regionalnim- lokalnim karakteristikama, što čini poseban tip tzv, „paštrowske kuće“. U vremenu poslije ove elementarne nepogode, pa do početka 21. vijeka, jedan broj objekata tradicionalne arhitekture je saniran i rekonstruisan, prije svega u priobalnoj zoni, a dosta zgrada je ostalo u ruševinama ili manje- više oštećenih. U istom periodu izgrađen je značajan broj porodičnih (individualnih) i višeporodičnih (kolektivnih) stambenih objekata, pri čemu su porodični u dominantnom broju, naročiti zbog činjenice da su planirani za dvostruku namjenu: stanovanje i izdavanje turističkog smještaja.

Sa prvim godinama 21. vijeka i sa naletom „investitorskog planiranja i urbanizma“, raste obim izgradnje objekata za stanovanje i turističko stanovanje. Pojam ili namjena „turističko stanovanje“ je uveden kako bi se na mala vrata pod nazivom i maskom „turističko“ gradili klasični stanovi za tržište, često poznati i kao „vikend-stanovi“.

Planiranje i izgradnja stanova nijesu pratili stvarne potrebe stanovništva, već su dirigovani i uslovljeni eksternim faktorima diskutabilne vrijednosti, a sa osnovnim ciljem stvaranje enormnog ekstraprofita, bez obzira na zaštitu životne sredine i izuzetne prirodne i ambijentalne vrijednosti prostora. Najbolji dokaz je veliko variranje cijene prosječna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji u opštini Budva, a najmanje je vezano za troškove izgradnje.

Tabela 24: Opština Budva – Prosječna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji u EUR⁵⁷

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
947	1088	895	932	1377	1527	2165	1334	1714	1702	2138	1995	1594	1269	955

⁵⁷ Statistički godišnjci 2006, 2011, 2017 i 2019

U 2016. godini podatak je najverovatnije uzrokovan izgradnom stanova po povoljnim uslovima.

Prema Popisu iz 2003. godine, ukupna površina svih stanova na teritoriji opštine Budva iznosila je 853.036 m², a prema podacima Popisa iz 2011. godine, ukupna površina svih stanova na teritoriji opštine Budva iznosila je 1.433.143 m², što ukazuje na značajno uvećanje stanogradnje.

Najveći intenzitet stambene izgradnje zabilježen je u naselju Budva gdje je u period od 2003. do 2011. godine broj stanova uvećan za 5.316 ili 60,5%, ali i da je najveći porast broja stanova prisutan u Bečićima gdje je broj stanova gotovo utrostručen (sa 515 na 1.470).

Tabela 25: Uporedni broj stanova u većim naseljima u opštini Budva⁵⁸

Naselje	Popis 2003. god.	Popis 2011. god.
Budva (naselje)	8.785	14.101
Bečići	515	1.470
Pržno	321	707
Sveti Stefan	456	680
Petrovac	1.084	2.563
Opština Budva	13.014	23.805

Napomena: Monstat je u Statističkom godišnjaku objavio da od 2017. godine podaci o prosječnoj cijeni kvadratnog metra stana u novogradnji se publikuju prema regionima.

Otežavajuće okolnosti pri utvrđivanju stvarnog stanja stambenog fonda u ovom trenutku su:

- Nije obavljen novi popis, pa nema aktuelnih podataka o stambenom fondu.
- Poslije 2014. godine Monstat u Statističkom godišnjaku više ne objavljuje podatke o izgrađenim stanovima na nivou opština.
- Metodološka razlika, odnosno pojednostavljenost definisanja vrste stambene jedinice – stana, odnosno načina korišćenja, u Popisu iz 2011. godine, a u odnosu na dva ranija popisa.
- Može se diskutovati i o tačnosti davanja podataka o načinu korišćenja stana od strane anketiranog lica, a motivisano je različitim stopama oporezivanja stanova u zavisnosti od načina njihovog korišćenja.
- Takođe, za upoređivanje podataka između pojedinih popisa, kada je u pitanju opština Budva, je i situacija da je Monstat u Popisu 2011. godine „proizveo” neka nova naselja, a u stvari su djelovi katastarskih opština ili cijele katastarske opštine: Brajići I, Brajići II, Brajići III, Brajići IV, Buljarica I, Buljarica II, Kaluderac I, Kaluderac II, Markovići, Markovići Duletići, Novoselje I, Novoselje II, Podostrog I, Podostrog II, Prijedor I, Prijedor II, Pržno I, Pržno II, što nije učinjeno kod nekih drugih opština. Isto tako u Popisu iz 2011. godine došlo je i do promjene naziva i drugačije podjele stanova za stanovanje .

Prema popisu iz 2011. godine, na teritoriji opštine Budva popisano je 23.805 stanova, od čega se 79% nalazi u gradskim naseljima, a 21% u ostalim naseljima. Takođe, prema rezultatima popisa iz 2011. godine, u Budvi je zabilježen najveći porast gradnje između dva poslednja popisa (2003.i

⁵⁸ Monstat

2011) i iznosi 54,6%. Prema preliminarnim rezultatima popisa iz 2023. godine, broj stanova je veći u odnosu na broj stanovnika i iznosi 34 255 (odnosno index povećanja u odnosu na rezultate popisa iz 2011 je 143,9).

Naime, broj stanova u Budvi je veći za 43,7 % u odnosu na broj stanova iz 2011.

Na osnovu podataka iz dva popisa, zaključuje se da je do intenzivnog povećanja broja stambenih jedinica došlo prije svega u kategorijama stanova za sezonsko korišćenje i obavljanje djelatnosti.

Prema Popisu iz 2011. godine, ovaj pokazatelj (stambena površina/ 1 stanovniku) iznosi za Crnu Goru 22,10 m², za Podgoricu 22,80 m², a za Budvu 27,20 m².

Tabela 26: Nastanjeni stanovi u opštini Budva⁵⁹

Ukupan broj nastanjenih stanova	6.874
Ukupna površina	516.144 m ²
Ukupan broj lica	18.989
Prosječna površina stana	74,57 m ²
Prosječna površina stambenog prostora po licu	27,20 m ²
Prosječan broj lica u stanu	2,8

Tabela 27: Pregled broja stanova i domaćinstava⁶⁰

	Nastanjeni stanovi	Ukupno stanovi sem napušteni	Domaćinstva 2011	%	odnos nastanjeni stanovi/ domaćinstva	%	odnos stanovi (sem napušteni)/ domaćinstva
Budva	6874	23360	7042	98	98	337	337

Tabela 28: Uporedni prikaz podataka

	2003.	2011.	Razlika	%
Ukupan broj stanova.	13.014	23,805	10.792	82%
Nastanjeni stanovi	5.150	6.401	1.725	33%
Prazni stanovi	2005	4821	2816	140%
Privremeno nenastanjeni	1,971	4,765	2,794	142%
Napuštene	34	56	22	65%
Stanovi-sezonsko korišćenje	5,304	10,684	5,380	101%
Ostalo	555	1427	872	157%

Pritom, porast broja izgrađenih stanova naročito je zabilježen u periodu poslije 2000. godine, u periodu od 2001-2011. godine u opštini Budva je zabilježeno 4.949 izgrađenih stanova, što je

⁵⁹ Monstat, podaci iz popisa 2011. godine

⁶⁰ Monstat

gotovo dva puta više u odnosu na broj izgrađenih stanova u periodu 1991-2000. godine, kada je zabilježeno 2.547 stanova.

Treba napomenuti da se od oktobra 2017. godine, odnosno od stupanja na snagu Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata)”Službeni list Crne Gore” br. 64/17) objekti ne grade na osnovu građevinske dozvole nadležnog organa uprave ili organa lokalne uprave, već na osnovu prijave gradnje koja se podnosi urbanističko- građevinskoj inspekciji u Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, tako da nema javno dostupnih evidencija koje daju pregled broja objekata za koji je podnesena prijava gradnje u svakoj opštini pojedinačno, zbog čega usljed nedostatka sprovođenja Popisa ne može su pripremiti analiza broja i vrste objekata koji se grade.

Planiranje i izgradnja velikog broja stambenih i turističkih objekata, u proteklom periodu je za posledicu imala preforsiranje postojeće komunalne i saobraćajne infrastrukture, koja se nije unaprijeđivala u skladu sa povećanjem broja objekata, a samim tim i povećanjem broja korisnika svih vrsta javnih usluga i servisa, tako da se sad gradska jezgra na teritoriji naše opštine suočavaju sa nedostatkom javnih prostora, kao i objekata u službi javnih funkcija koje treba da zadovolje različite vrste potreba građana i turista.

Očigledan primjer značajnog nedostatka javnih sadržaja i servisa, predstavlja postojeća lokalna saobraćajna infrastruktura sa velikim brojem naseljskih ulica koje ne ispunjavaju neophodne tehničke standarde u pogledu širine istih, a koje predstavljaju jedine kolske pristupe do djelova većeg broja naselja sa višespratnim objektima, kao i izuzetno veliki problem nedovoljnih površina za parkiranje vozila što problematizuje stacionarni saobraćaj pa su česte situacije da parkirana vozila na trotoaru pored ulice predstavljaju barijere u slučaju potrebe za nekom intervencijom.

Rješavanje ovog većeg broja međusobno povezanih problema po pitanju obezbjeđenja prostora za javne servise, funkcije i sadržaje treba tretirati kroz izradu buduće planske dokumentacije državnog i lokalnog nivoa, kao i odgovarajućom zemljišnom i poreskom politikom za koju je neophodna i izmjena pojedinih zakonskih rješenja, a sve u cilju stvaranja mogućnosti za upravljanje gradom u cilju daljeg razvoja naše opštine i očuvanja njenih kulturno- istorijskih i prirodnih vrijednosti, kao i predionih i ambijentalnih karakteristika.

Takođe, predlog mjera u narednom periodu treba usmjeriti na mogućnost valorizacije opštinske imovine odnosno javnog interesa (uslovi za izgradnju bolnice, dječijeg vrtića, dogradnja i izgradnja nove škole, kulturnog centra, obezbjeđenje različite lokalne infrastrukture, kao i zelenih javnih prostora sa pratećim sadržajima za rekreaciju djece i odraslih, kao i planiranje lokacija za različite vrste komunalnih objekata), kao i na očuvanje i unaprijeđenje kulturno- istorijskih spomenika, izgradnji turističkih kapaciteta visoke kategorije, uz zaštitu životne sredine.

Opština Budva, u narednom periodu, ima zadatak da planira izgradnju javnih objekata i sadržaja, uz akcenat na planiranje smještajnih kapaciteta visoke kategorije i preporuči se kao partner nosiocima investicionih aktivnosti u realizaciji kako potrebnih objekata komunalne i saobraćajne infrastrukture tako i svih objekata društvenih centara (dječiji vrtić, teatar, biblioteka, škola, sportski objekti). Predlog mjera, donošenjem značajnih odluka i konkretnim aktivnostima, uz učešće svih zainteresovanih subjekata treba da doprinese bržem, planski regulisanom, prostornom razvoju na cjelokupnoj teritoriji naše opštine uz obavezu zaštite životne sredine.

Legalizacija bespravno sagrađenih objekata

Usvajanjem Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, ostavljena je mogućnost legalizacije bespravno sagrađenih objekata na teritoriji Crne Gore, pa samim tim i na teritoriji opštine Budva.

Opštini Budva je predat ukupno _____ zahtjev, u periodu od _____ do.

Propisan uslov da bi se objekat legalizovao jeste postojanje objekta na orto-foto snimku, kao i uklapanje sa urbanističko-tehničkim parametrima važećeg planskog dokumenta, ili Planom generalne regulacije (PGR), koji će biti donešen u skladu sa zakonom.

Ocjena stanja

Intenzivan razvoj opštine Budva u proteklom period uslovio je enormno širenje građevinskog zemljišta inače nedovoljno kontrolisanog i usmjeravanog, kao i niz konflikata i neusklađenosti oko korišćenja prostora na cjelokupnom području opštine Budva. Primjenom zakonskih mehanizama za planiranje građevinskog zemljišta, planskim dokumentima potrebno je ostvari mogućnost uravnoteženog i ravnomjernog razvoja u budućnosti.

U pojedinim područjima na teritoriji opštine Budva, naročito u urbanim naseljima evidentna je velika koncentracija kapaciteta (ista su izložena velikom pritisku nove izgradnje), a koja ni funkcionalno ni ambijentalno ne mogu to da podnesu, a što uzrokuje brojne probleme i limitiraju se željeni razvoj istih, što iziskuje definisanje mjera sanacije odnosno razmatranje mogućnosti dalje gradnje na osjetljivim i ugroženim lokalitetima (a na osnovu prethodno urađene analize o ranjivosti područja u zahvatu ovih planskih dokumenata).

6. SAOBRAĆAJ, KOMUNIKACIJE I ICT

6.1. Saobraćaj i tehnička infrastruktura⁶¹

Izgrađenost saobraćajne infrastrukture

Državni putevi

Na teritoriji opštine Budva u postojećem stanju, od ranga državnih puteva imamo samo magistralne puteve. Magistralni putevi na teritoriji opštine Budva su:

- M-1 Debeli Brijeg (granica sa Hrvatskom) - Meljine (raskrsnica sa M-12) - Lipci (raskrsnica sa M-8) - Kotor (raskrsnica sa R-1) - Krtolska raskrsnica (raskrsnica sa M-11) - Budva (raskrsnica sa M-10) - Petrovac (raskrsnica sa M-2) - Sutomore (raskrsnica sa M-1.1) - Bar - Ulcinj (raskrsnica sa R-22) - Vladimir (raskrsnica sa R-15) - Sukobin (granica sa Albanijom);
- M-2 Petrovac (raskrsnica sa M-1) - Sotonići - Virpazar 1 (raskrsnica sa M-1.1) - Virpazar 2 (raskrsnica sa R-15) - Golubovci (obilaznica) - Podgorica 1 (raskrsnica sa M-3) - Podgorica 2 (raskrsnica sa M-4) - Bioče (raskrsnica sa R-13) - Mioska (raskrsnica sa R-21) - Kolašin (raskrsnica sa R-13) - Mojkovac (raskrsnica sa R-10) - Slijepač Most (raskrsnica sa R-1.1) - Ribarevina (raskrsnica sa M-5) - Bijelo Polje (obilaznica) - Barski Most (granica sa Srbijom);
- M-10 Podgorica 3 (raskrsnica sa M-3) - Cetinje (raskrsnica sa R-1) - Budva (raskrsnica sa M-1);

Mrežu lokalnih puteva karakteriše: nizak kvantitet i kvalitet formiranih puteva lokalne mreže u odnosu na veličinu teritorije i razmještaj naselja na njoj. Za opštinske puteve ne postoji baza podataka o tehničko-eksploatacionim karakteristikama kao što su: širina kolovoznih traka,

⁶¹ Analiza stanja organizacije, organizacije i korišćenje rađena za potrebe Nacrta Pup-a Opštine Budva i KSJP

karakteristike podužnih i poprečnih elemenata puteva (širine profila, podužni nagibi, radijusi horizontalnih i vertikalnih krivina, itd.), stanje kolovoznog zastora, saobraćajna signalizacija i oprema, stanje putnih objekata (mostovi, propusti, podzide, itd.), itd.

Posebno značajni lokalni putevi su priključni putevi do pojedinih naselja uz Jadransko more, koji se odvajaju od Jadranske magistrale M-1 do Jaza (2,0km), Svetog Stefana (3,0km), Petrovca (3,0km) i Perazića Dola (1,5km).

Preko tridesetak seoskih naselja i njihovih zaselaka ima različite saobraćajne pozicije u odnosu na postojeće magistralne pravce. Svakako su u najpovoljnijem položaju naselja na samim magistralnim pravcima ili u neposrednom susjedstvu.

U tabeli koja slijedi daje se pregled postojećih lokalnih puteva sa njihovim osnovnim karakteristikama i oznakama (L-X) na osnovu kojih se teško mogu identifikovati na karti.

Tabela 29: Pregled postojećih kategorisanih lokalnih puteva na području Opštine Budva⁶²

Oznaka	podloga	ocjena	širina, m	duži na, m
L-1	asfalt	u dobrom stanju	3	3300
L-2	tucanik	u dobrom stanju	3	700
L-3	asfalt	u lošem stanju	2,5	600
L-4	tucanik	u lošem stanju	2,5	700
L-5	beton	u dobrom stanju	2,7	1300
L-6	beton	u dobrom stanju	2,8	500
L-7	asfalt/beton	u dobrom stanju	3,8	1000
L-8	asfalt	u dobrom stanju	3	600
L-9	asfalt	u dobrom stanju	4,5	1000
L-10	asfalt	u dobrom stanju	3	400
L-11	asfalt	u dobrom stanju	2,6	300
L-12	asfalt	u dobrom stanju	3	400
L-13	asfalt	oštećen	2,5	300
L-14	asfalt	oštećen	3	300
L-15	asfalt/beton	u dobrom stanju	2,8	3700
L-16	beton	u lošem stanju	3	1000
L-17	beton	u dobrom stanju	2,5	2000
L-18	asfalt	u dobrom stanju	2,9	2000
L-19	asfalt	u dobrom stanju	2,9	1000

⁶² Sekretarijat za komunalno stambene poslove

				stanju		
L-20			asfalt/tucanik	u dobrom stanju	3	2100
L-21			asfalt	u dobrom stanju	2,7	6570
L-22	Podbori-Man. Stanojevići	3,2	tucanik	u lošem stanju	4	3200
L-23	put kroz Lapčice	4,0	asfalt	u dobrom stanju	2,7	4000
L-24	put kroz Stanišice	0,4	asfalt	u dobrom stanju	2,5	400
L-25	magistrala-Markovići	1,5	asfalt	u dobrom stanju	3	1500
L-26	magistrala-Mažići	0,4	asfalt	u dobrom stanju	3	400
L-27	magsitrala-Jaz	1,0	asfalt	u dobrom stanju	4,6	1000
L-28	Topliš-Lastva	3,0	asfalt	u lošem stanju	6	3000
L-29	put preko Topliša-Ljubanovići	1,5	asfalt	u lošem stanju	3	1500
L-30	Seoce-Svinjište	0,8	asfalt	u dobrom stanju	3	1400
L-31	Seoce-Prijevor	1,4	asfalt	u dobrom stanju	3	800
L-32	magistrala(Vidikovac)-Komoševina	1,1	beton	u lošem stanju	3	1100
L-33	Mainski put-do naselja pod Ostrog	2,6	asfalt/beton	u dobrom stanju	3	2600
L-34	magsitrala- Stojanovići	1,0	tucanik	potrebna sanacija	5	1000
L-35	magistrala-Kostanjica	1,1	beton	u dobrom stanju	3,5	1100
L-36	od Topliškog puta - repetitor Spas	2,5	tucanik	u lošem stanju	3,5	2500

Opšta ocjena ovih puteva, i pored relativno dobrog stanja podloge, je da nisu pogodni za teži saobraćaj, prije svega zbog njihove male širine.

Stanje sekundarne putne mreže kakvo je sada na teritoriji opštine Budva bazira se na tradicionalnim putnim pravcima nastalim na lakše prohodnim terenima koji su usmjereni ka dijelovima primarne putne mreže. Većina lokalnih puteva je na tradicionalnim trasama, egzistiraju od davnina i nastajali su u uslovima dok se transport nije obavljao motornim vozilima. Izgradnja je najčešće podrazumijevala asfaltiranje tradicionalnih puteva, bez prethodne tehničke dokumentacije i bez riješenog odvodnjavanja atmosferskih voda. Asfaltiranje je najčešće obavljano na veoma lošim i nepripremljenim podlogama, na terenima koji se odlikuju veoma izraženim nepovoljnim hidrološkim uslovima, usljed čega se javljaju i brojna klizišta na lokalnim putevima.

Najzastupljeniji su nekategorisani putevi koji su bez ikakvog kolovoznog zastora, loših, najčešće neprihvatljivih eksploatacionih karakteristika, a koji vode ka naseljima na većim visinama, tako da se može postaviti pitanje da li se uopšte te površine za kretanje i mogu nazivati putevima. Stanovnici ovih naselja prinuđeni su na pješaka ili veoma otežana kolska kretanja, što onemogućava bilo kakvu privrednu inicijativu te dovodi do nepostojanja realne egzistencijalne osnove i u krajnjoj fazi do migracije stanovništva

Održavanje, izgradnja i rekonstrukcija opštinskih i nekategorisanih puteva u opštini Budva je u nadležnosti Sekretarijata za komunalne djelatnosti i ekologiju Opštine Budva.

Unutar samih gradskih naselja opštine (Bečići, Petrovac, i naročito Budva) postoji i intenzivan interni saobraćaj bez odgovarajuće – zadovoljavajuće ulične mreže;

Na teritoriji opštine Budva ima 6 stanica za snadbijevanje motornih vozila svim vrstama goriva i to: Jaz, Budva 1 i Budva 2, Reževići, Kuljače, Buljarica (na M-1), Lapčići (na M-10), kao i jedna u luci Stari grad za punjenje svih plovni objekata. Zaključak je da postojeća mreža stanica za točenje goriva, ne odgovara potrebama vozila koja gravitiraju opštini Budva, posebno u sezonskom period, pa je neophodno predvidjeti mogućnost za njihovu dalju izgradnju i unaprijeđenje mreže snadbijevanja.

6.2. Stepen motorizacije

Dosadašnja istraživanja su ukazivala da stepen individualne motorizacije na nekom području, pa time i broj motornih vozila, najviše zavisi od kupovne moći stanovnika. Na stepen motorizacije utiču i mnogi drugi faktori koje nije uvijek moguće predvidjeti.

Tabela 30: Broj registrovanih motornih i priključnih vozila u period od 01. 01. 2018. godine do 31. 12. 2020 po godinama⁶³

GODINA	OPŠTINA	MOTOCIKL	PUTNIČKI AUTOMOBIL	KOMBI	AUTOBUS	TERETNA VOZILA	SPECIJALNA VRADNA VOZILA	VUČENA VOZILA	PRIKLJUČNA VOZILA	POLJOPRIVREDN	UKUPN O	PA/ 1000	Voz/ 1000
2018	Budva	89	11 414	3	1	672	42	4	54	2	13 290		
		9	11414/19	3	7						13290/19	594PA	692voz
			218								218		
2019	Budva	1	12 209	3	1	772	34	5	56	-	14 350		
		06	12209/19	2	8						14350/19	635PA	747voz
		1	218	1							218		
2020	Budva	91	11 034	3	1	763	32	6	57	1	12 937		
		1	11034/19	1	0						12937/19	574PA	673voz
2019	Crna Gora	6	217 959	4	1	17	585	1	3	202	249 301		
		30	217959/6	6	4	494		68	122		249301/6	351PA	402voz
		0	20029	8	0			1			20029		

⁶³ Monstat

20	Crna	5	210 113	3	9	17	500	1	3	253	240 611
20	Gora	76		8	7	604		74	273		
		5		3	9			1			
			210113/6								240611/6
			20029								339PA 388voz
											20029

Stepen motorizacije na teritoriji opštine Budva 2019 godine (broj stanovnika 19218) iznosi 747 voz/1000 stanovnika, odnosno 635 PA/1000 stanovnika, Stepen motorizacije 2019.godine na teritoriji Crne Gore (broj stanovnika 620029, broj registrovanih vozila 249301, a broj registrovanih putničkih automobile 217959) iznosio 402 voz/1000st, odnosno 351 PA/1000 st. Primjetan je pad stepena motorizacije u 2020 godini, kako na nivou opštine Budva, tako i na nivou Crne Gore koja je izazvana korona krizom.

Podaci o prosječnim neto zaradama na nivou države govore o relativno niskom standardu stanovništva, međutim, dostignuti stepen motorizacije u opštini Budva 2019. godine od 635 PA/1000 stanovnika je relativno visok. Odnos niskog nacionalnog dohotka i visokog stepena motorizacije navodi na hipotezu da posjedovanje putničkog automobila nije u zavisnosti od životnog standarda i kupovne moći stanovništva, već ima druge uzroke (broj stanovnika Budve je iz popisa 2011).

U narednim godinama očekuje se da će se individualni motorizovani prevoz zasnivati na putničkom automobilu kao nosiocu zadovoljenja transportnih potreba stanovništva. Dostignuta struktura voznog parka u 2019. godini od 635 PA/1000 i pada u 2020 ima sva obilježja razvijenog nivoa motorizacije, a u narednom periodu mogu se očekivati dalje promjene, ali sa trendom blagog porasta. Primjetno je i da je stepen motorizacije značajno veći u Budvi, u odnosu na ostatak Crne Gore.

6.3. Mreža saobraćajnica

Jadranska magistrala je važna saobraćajna arterija u povezivanju prostora evropskog i republičkog značaja.

Dionica Jadranske magistrale na području opštine Budva, ima karakter gradske saobraćajnice sa heterogenom strukturom saobraćaja, kako u pogledu porijekla saobraćaja (tranzitni, izvorno – ciljni, lokalni), tako i u pogledu kategorije vozila. Ona ima ulogu lokalnog povezivanja prigradskih naselja sa gradom i ulogu gradske saobraćajnice na prolazu kroz grad. Mješanje jakog tranzitnog saobraćaja na magistralnom putu sa lokalnim saobraćajem predstavlja veliki problem, kako u organizaciji saobraćaja u gradu, tako i u uklapanju perifernih gradskih zona u jedinstveni saobraćajni sistem grada, tako i u protoku tranzitnog saobraćaja.

U Budvi i Bečićima, Jadranska magistrala je djelom rekonstruisana u gradski Bulevar sa po dvije trake u oba pravca, ali sa smanjenim nestandardnim poprečnim prijesekom. Preostali dio magistrale kroz Opštinu Budva, pored već nedovoljnog kapaciteta, ima i loše prostorne karakteristike: nema izgrađene treće trake za skretanja, nema pješačke i biciklističke staze, neuređene raskrsnice, prečesti i neuređeni priključci.

Saobraćajne površine u gradu prilagođene su kretanju lica smanjene pokretljivosti, licima sa invaliditetom i slabovidim osobama.

Sekundarna saobraćajna mreža (ulice kroz naselja), omogućava kolski pristup kućama i parcelama, djelimično ima pješačke staze, a odvodnjavanje nije riješeno, ili je riješeno otvorenim kanalima uz saobraćajnice. Ulice su sa asfaltnim i/ili betonskim zastorom i uglavnom bez ivičnjaka. i dalje je izražen problem da izgradnju objekata ne prati planska izgradnja ulične mreže, pa tako imamo umjesto ulica, prilaze i prolaze, na kojima se otežano odvija saobraćaj.

Saobraćajna mreža koja opslužuje ostala područja Opštine izgrađena je sa lošim elementima kako u smislu poprečnog profila tako i u smislu trasnog vođenja. Kod svih puteva u prigradskim naseljima uočava se zavisnost od povezivanja sa gradom preko magistralnog puta i veliki nedostatak uzdužnih paralelnih povezivanja uz magistralu. Postojeća mreža saobraćajnica, i

puteva nije dovoljno razvijena, ili su same saobraćajnice neadekvatnog profila, bez dodatnih traka za skretanje i usmjeravanje saobraćaja što umnogome otežava i usporava saobraćaj u gradu.

U svrhu poboljšanja saobraćajne mreže grada, a u cilju integracije svih njegovih prostora, od posebnog je značaja pristupanje izgradnji brze zaobilaznice, rekonstrukciji dionice magistralnog puta od raskrsnice Kotor-Tivat-Budva do Jaza (bulevar) i izgradnja novih saobraćajnica i rekonstrukcija postojećih u skladu sa usvojenom planskom dokumentacijom.

Tabela 31: Prikaz opštinskih puteva⁶⁴

Vrsta puteva	Vrsta Zastora	Kolovoznog profila	Širina poprečnog (m)	Broj kolovoznih traka po smjeru
Magistralni	asfalt		7.00	1
Lokalni	asfalt		6.00	1
Bulevari	asfalt		12.00	2
Ulice	asfalt/beton		4.00 – 5.00	1
Nekategorisani	makadam		2.00 - 3.00	1

6.4 Javni prevoz putnika u drumskom saobraćaju

Linearna struktura saobraćajne mreže i specifičan položaj gradskih i prigradskih naselja u odnosu na centar grada, definisali su longitudinalne trase linija javnog gradskog i prigradskog prevoza putnika na pravcu sjever – jug, povezujući naselja: Buljarica – Petrovac – Reževići – Sveti Stefan – Pržno – Kamenovo – Bečići – Budva – Lastva Grbaljska.

Na teritoriji opštine Budva organizovan je linijski gradski i prigradski javni prevoz putnika, koji obavlja prevoznik “Mediteran Express” doo.

Shodno razvoju grada i potrebama stanovništva, donijet je Plan linija kojim su određene linije u gradskom i prigradskom prevozu putnika. Linije na kojima se saobraća u zimskom period su date u tabeli

Tabela 32: Gradske linije u zimskom periodu⁶⁵

Naziv linije	Broj vozila	Kapacitet vozila	Učestalost polazaka
Budva – Sveti Stefan	3	50 mjesta	10 minuta
Budva – Petrovac	1	70 mjesta	60 minuta
Budva – Lastva	1	18 mjesta	90 minuta
Budva- Brajići	1	30 mjesta	90 minuta

Pored navedenog zbog sezonskog povećanja broja korisnika, kao i zahtjeva korisnika uvode se nove linije za letnji period koje su date u tabeli 55.

Tabela 33: Gradske linije u letnjem periodu⁶⁶

Naziv linije	Broj vozila	Kapacitet vozila	Učestalost polazaka
Budva – Sveti Stefan	6	50 mjesta i 25 mjesta	10 minuta
Budva – Petrovac	2	70 mjesta	60 minuta
Budva – Lastva	1	18 mjesta	90 minuta
Budva- Brajići	1	30 mjesta	90 minuta

Takođe, za potrebe đaka sa ruralnog područja organizuju se tri posebne đačke linije i to:

- Đaci koji žive u kontakt zoni Petrovac
- Đaci koji žive na relaciji Budva-Sveti Stefan

⁶⁴ Sekretarijat za komunalno stambene poslove

⁶⁵ Podaci „Mediteran Express“ d.o.o.

⁶⁶ Podaci „Mediteran Express“ d.o.o.

- Đaci sa područja sela Zagora, Krimovica i Višnjeva i u njihovoj blizini

Trase linija javnog gradskog i prigradskog prevoza putnika vezane su za Jadransku magistralu, i imaju sledeće nedostatke: na većini autobuskih stajališta ne postoje niše za vozila javnog prevoza putnika, već ta vozila dok vrše razmjenu putnika stoje u protočnoj traci na magistralnom putu.

Razvojem grada i izgradnjom novih naselja povećava se i potreba stanovništva za uvođenjem novih linija.

Uvođenjem novih linija javnog prevoza kroz naselja, omogućilo bi se masovnije korišćenje javnog prevoza čime bi se znatno smanjile gužve u gradu a time i potreba za parkiranjem.

Nažalost, za sada to nije moguće iz tehničkih razloga, jer ulice kroz sva naselja nisu rađene planski (nemaju potrebnu širinu poprečnih profila) za kretanje vozila javnog prevoza putnika.

Taksi prevoz, je organizovan na čitavoj teritoriji opštine, i obavlja se sa ukupno 335 taksi vozila, od čega 259 taksi vozila pripada organizovanim taksi preduzecima, a 66 preduzetnicima, i ima 90 izdatih auto taksi licence. Ukupan broj organizovanih taksi stajališta postoji na 12 lokacija sa 90 parking mjesta za taksi vozila.

Po evidenciji nadležnog Sekretarijata za privredu u opštini Budvi ima 68 registrovanih rent-a-car agencija, sa oko 405 registrovanih vozila.

6.5. Stacionarni saobraćaj

Izgrađena gradska struktura kao i nemogućnost građevinskih intervencija na istoj, i intenzivan rast individualne motorizacije, učinili su da i Budva predstavlja grad sa prisutnim problemima parkiranja. To je naročito izraženo u ljetnjim mjesecima kada se broj korisnika parking prostora udvostruči. Po trenutnoj evidenciji, ukupan broj parkirališta kojima DOO "Parking servis Budva" Budva raspolaže, kao i broj parking mjesta na parkiralištima. Parkirališta:⁶⁷

- Parking br.1 "JAT" (Mediteranska ulica)- kapacitet 55 parking mjesta;
- Parking br.2 "ZETA FILM" (Mediterska ulica)- kapacitet 85 parking mjesta;
- Parking br.3 "EXPONAT" (Mediteranska ulica)- kapacitet 95 parking mjesta;
- Parking br.6 "POŠTA-CITY" (Mediterska ulica)- kapacitet 73 parking mjesta;
- Parking br.7 "OPŠTINA" (Trg Sunca)- kapacitet 75 parking mjesta;
- Parking br.9 "TQ GARAŽA" (Mediterska ulica)- kapacitet 219 parking mjesta;
- Parking br.14 "SREDNJA ŠKOLA"- kapacitet 153 parking mjesta;
- Parking br.4 "CRVENI KRST" - kapacitet 70 parking mjesta;
- Parking br.42 "VOLI-PETROVAC" - kapacitet 170 parking mjesta;
- Parking br.43 "POŠTA-PETROVAC" - kapacitet 70 parking mjesta;
- Parking "SPORTSKI CENTAR" - kapacitet 70 parking mjesta;
- Parking "GARAŽA RAFILOVIĆI" - kapacitet 260 parking mjesta;
- Parking "GARAŽA ROZINO" -kapacitet 40 parking mjesta;
- Parking "VOLI- BUDVA" - kapacitet 80 parking mjesta;
- Parking "MILOČER" - kapacitet 130 parking mjesta

Broj parkirališnih mjesta u odnosu na broj stambenih jedinica, zaposlenih lica, pravnih lica, posjetilaca i sl. u posmatranoj zoni u potpunosti ne zadovoljava potrebe parkiranja

U Budvi i ostalim naseljima postoje značajni kapaciteti za parkiranje, ali to nije dovoljno zbog izuzetno velikih zahtjeva u toku turističke sezone. Naime, broj vozila koja se kreću (ili miruju u

⁶⁷ DOO "Parking servis Budva" , podaci dostavljeni dana 15.06.2023.god.

kolonama) u potrazi za parking mjestom, u velikoj mjeri ugrožavaju normalno funkcionisanje dinamičkog saobraćaja.

Pored drastično različitih potreba u vrijeme turističke sezone i zimskog perioda, korijeni ovog problema su, između ostalog, u upornom izbjegavanju graditelja objekata da saobraćajne potrebe za korisnike objekata zadovoljavaju na svojoj parceli. Procjenjuje se da je u najatraktivnijim zonama grada potrebno duplo više parking mjesta od registrovanog broja u postojećem stanju. Naravno, sigurno je da u ovom trenutku ne postoje prostorni uslovi za takvim povećanjem kapaciteta, pa se drugim sredstvima i adekvatnom organizacijom sistema parkiranja mogu postići zadovoljavajući rezultati. Značaj problem predstavlja i činjenica da mirujući saobraćaj na ulici i javnim površinama mimo navedenih parkirališta nije uređen, i ne postoje označena parking mjesta. Problem mirujućeg saobraćaja na javnim površinama predstavlja i činjenica da je značajan broj parking mjesta neovlašćeno ograđen od strane privatnih lica kako bi osigurali mjesto za sebe. "Parking Servis" doo Budva raspolaže sa opštim i posebnim parkiralištima na teritoriji opštine Budva (Budva, Bečići, Petrovac). Na teritoriji opštine Budva raspolaže sa 9 posebnih parkirališta, garažom u TQ Plaza i 3 parkirališta u Petrovcu sezonskog karaktera. Kapacitet ovih parkirališta je oko 1600 mjesta. U Rafailovićima je Opština Budva prije 15 godina izgradila garažu na šest nivoa površine od 7.110 kvadrata.

Uticao parkiranja je nedvosmisleno značajan na ukupno stanje saobraćajnog sistema. Neregularno parkiranje onemogućava normalno funkcionisanje saobraćaja i smanjuje normalnu protočnost koje bi postojale u takvim saobraćajnicama. Pored izgradnje novih parkirališta, neophodno je pristupiti i izgradnji javnih garaža sa većim kapacitetom parkiranja, kao i zoniranju gradu i naplati parkirališta na javnim površinama i ulici.

U cilju poboljšanja uslova parkiranja potrebno je :

1. Pristupiti izgradnji dodatnih kapaciteta za parkiranje na lokacijama koje su planirane planovima detaljne razrade;
2. Pristupiti organizovanju poslova u vršenju komunalne djelatnosti upravljanja, održavanja, pružanja usluga i korišćenja javnih parkirališta i načina naplate naknade za korišćenje javnih parkirališta;

U tu svrhu osnovano je preduzeće "Parking servis" doo, koje će u skladu sa Zakonom i podzakonskim aktima raditi na uvođenju reda u ovoj oblasti i stvarati uslove za efikasnije korišćenje raspoloživog prostora za parkiranje. Istima je Odlukom povjereno upravljanje javnim prostorom za parkiranje vozila

3. Favorizovati i proširiti sistem javnog prevoza .

6.6 Pješački saobraćaj

Na teritoriji opštine Budva su zastupljena dva tipa pješačkih kretanja: na teritoriji urbanog dijela (trotoari i dr.) i na teritoriji planina (planinske staze). Pješačka kretanja u Budvi, Bečićima i Petrovcu su najintenzivnija. Na to presudan uticaj imaju lokacije javnih objekata, ugostiteljskih i drugih sadržaja.

Urbani sistem pješačkih komunikacija se sastoji od trotoara uz postojeće i novoizgrađene ulice, popločanih velikih površina ispred većih objekata poslovnih ili stambeno-poslovnih sadržaja, kolsko pješačkih saobraćajnica i rive sa koje je ukinut kolski saobraćaj. Na pojedinim lokacijama potrebno je izgraditi nove pješačke površine, a postojeće rekonstruisati i prilagoditi za potrebe korisnika invalidskih kolica. Takođe, neadekvatni poprečni profili pojedinih saobraćajnica sa sa veoma uskim trotoarima ili nepostojanje trotoara, onemogućavaju efikasno odvijanje ovog vida saobraćaja

U toku turističke sezone na Budvanskoj rivijeri se višestruko uvećava broj posjetilaca, koji su značajno prisutni kao učesnici u saobraćaju na uličnoj mreži. Pored motorizovanih kretanja, pješačke komunikacije su prisutne u dnevnim i noćnim periodima dana. Na dijelu Jadranskog

puta u Budvi (bulevar) su evidentirani izrazito jaki pješački tokovi, kada se formiraju kolone pješaka na pravcima od zaleđa grada prema turističkim i ugostiteljskim sadržajima na obali. Pored toga, naselja duž obale su presiječena Jadranskom magistralom na dva izdvojena dijela. Svi ovi pješački tokovi se ukrštaju sa motorizovanim saobraćajnim tokovima duž glavnog pravca, osim na dijelovima mreže na kojima su fizičke karakteristike terena obezbijedile izgradnju izdvojenih pješačkih koridora (u zoni mostova). U pojedinim ulicama trotoari su potpuno zauzeti parkiranim vozilima, pa su pješaci prinuđeni da se kreću kolovozom, i to bez postojanja alternativnog rješenja.

6.7. Pomorski saobraćaj

Na području Opštine Budva pomorski saobraćaj je slabo razvijen, mada predstavlja značajan turistički potencijal i alternativno rješenje preopterećenim drumskim komunikacijama. Značajno mjesto za razvoj privrede i na Budvanskom području, zauzima blizina Luke Bar i trajektna linija Bar- Bari i Bar-Ankona. Budva, zbog izgrađene marine i operativno osposobljenih djelova obale, postepeno dobija nautički stacionarno- izletnički karakter.

Infrastruktura neophodna za funkcionisanje pomorskog saobraćaja se jednim nazivom može imenovati kao lučko-operativna obala. Na dijelu Jadranske obale Crne Gore lučko-operativna obala se dijeli na: luke, marine, pristaništa, privezišta i mandračé.

Luke predstavljaju ekonomsku snagu i imaju važnu ulogu u nacionalnoj privredi i međunarodnoj robnoj razmjeni. Prema Zakonu o lukama ("Sl. list Crne Gore", br. 27/2013), prema značaju luke Crne Gore se dijele na: luke od nacionalnog značaja i luke od lokalnog značaja.

Luka od lokalnog značaja na području opštine Budva je gradska luka Stari Grad.

Tabela 34: Karakteristike lokalne luke

Naziv luke	Lokacija	Namjena	Dužina operativne obale(m)	Nautički plan
Budva	Stari grad-Budva	Luka od lokalnog značaja Privezište, pristanište	1300m lučica,	

Marine kao objekti nautičkog turizma, predstavljaju specijalizovane turističke luke čiji je akvatorij prirodno ili vještački zaštićen. Osposobljene su za prihvatanje, snabdijevanje posade i turista, održavanje i opremanje plovila nautičkog turizma, sa direktnim pješačkim pristupom svakom plovilu na vezu i mogućnosti njegovog korišćenja u svakom trenutku.

Marina Budva je smještena na središnjem dijelu crnogorskog primorja u Budvi, neposredno uz Stari grad Budva. Marina se prostire na 62.000 m² od čega 4.000 m² na suvom.

Marina raspolaze sa 330 komercijalnih vezova u moru, koji su podijeljeni u 17 sekcija, označenih slovima abecede. Sve sekcije raspolazu priključcima za vodu i struju (18A, 32A, 64A). Pored vezova, marina pruža i niz drugih usluga, i to: obezbjeđenje marine, video nadzor, održavanje i servisiranje manjih plovila, pomoć na moru, catering

6.8 Biciklistički saobraćaj

Podržava se razvoj alternativnih vidova saobraćaja, osmišljava i razvija održivi sistem mobilnosti zasnovan na ograničenoj upotrebi motornih vozila.

6.9 Poštanski saobraćaj

S obzirom na značaj poštanskog saobraćaja, a prije svega rad kurirskih službi jedna od mjera za optimizaciju saobraćaja treba da se odnosi na koordinaciju i kooperaciju u oblasti poštanskog saobraćaja kurirske i ekspres isporuke robe. Veliki broj kurirskih vozila sa malim stepenom iskorišćenosti su jedan od bitnih razloga usložnjavanja saobraćaja.

Ocjena postojećeg stanja saobraćaja i saobraćajne infrastrukture

Ocjena postojećeg stanja u oblasti drumskog saobraćaja može se izraziti sljedećim konstatacijama:

- Saobraćajna povezanost opštine Budva na regionalnom aspektu je relativno dobra, za razliku od unutrašnjih lokalnih veza seoskih naselja, postojećih ili potencijalnih turističkih lokaliteta gdje je ograničenih kapaciteta i inteziteta.
- Magistralni put M-1 (Jadranska magistrala) ima nepovoljnije uslove cirkulisanja saobraćaja. Pored ograničavajućih tehno-eksploatacionih elemenata (mali radijusi, na pojedinim usponima nema trake za spora vozila, nedovoljan kapacitet u turističkoj sezoni i dr.), njen karakter je degradiran i prolaskom kroz sva naselja na području opštine. Najnepovoljnija situacija je na prolasku puta kroz Budvu i Bečiće, gdje magistralni put preuzima ulogu osnovne saobraćajnice za ova naselja. Takođe, veliki broj priključaka u nivou, djelimično neriješenim pješačkim kretanjima uz magistralu, koncentrisanim sadržajima uz magistralu, ograničenim brzinama i dr. što sve utiče na nizak nivo saobraćajne vrijednosti ovog dijela magistrale. Saobraćajno opterećenje, na ovom dijelu magistrale, koje se pojavljuje u turističkoj sezoni kada su česta zagušenja, pokazuje njeno potpuno iskorišćenje sa najnižim nivoom usluge i veoma niskim stepenom bezbjednosti što ukazuje na neodrživost postojećeg
- Magistralni putni pravac M-10, Budva-Cetinje-Podgorica, je djelimično izgubio na obimu saobraćaja samo na kretanje vozila koja iz pravca Cetinja preko Bečića uspostavljaju vezu prema Baru i Ulcinju, što je prouzrokovano izgradnjom tunela Sozine odnosno kvalitetnijom vezom Jadranskog puta i Podgorice. Na čitavom dijelu ovog pravca na većim usponima su urađene trake za spora vozila.
- Magistralni put M-2 Petrovac-Podgorica-Bijelo Polje-Barski Most (granica), posebno dionica Petrovac – Sotonići - Virpazar ne zadovoljava današnje potrebe (veliki usponi, loš kolovoz, mali radijusi, nepostojanje traka ta spora vozila itd).
- Posmatrajući u cjelini ostalu putnu mrežu koja opslužuje teritoriju opštine Budva, može se reći da postojeće trase lokalnih puteva, uz nužne rehabilitacije i revitalizacije tehničko-eksploatacionih elemenata, pružaju dobar osnov za izgradnju putne mreže čime će se obezbijediti pristup, otvaranje i unapređenje ruralnog područja.
- Mreža priključnih i nekategorisanih puteva je sasvim skromnih tehničko-eksploatacionih karakteristika, pa njihova upotrebna vrijednost ne pruža solidnu osnovu za dugoročnije zahtjeve saobraćaja.
- Ulična mreža u glavnim naseljima opštine, kao što su Budva, Bečići i Petrovac u cjelini posmatrano ne pruža jedan formiran saobraćajni sistem sa jasno definisanim pravcima po svome značaju i funkciji koju imaju u mreži.
- Potrebe za površinama i objektima za stacioniranje vozila su izuzetno velike, pogotovo u Budvi, a ništa manje u Bečićima, široj zoni Svetog Stefana i u Petrovcu. U tom kontekstu, potrebno je preispitati mogućnost izgradnje javnih parkinga, javnih nadzemnih i/ili podzemnih garaža (lokacija istih na ulazima u naselja, sa obavezom da se organizuje adekvatan lokalni prevoz po gradu i okolini kao što su linijski taksi ili mini autobusi, i sl), kao i zoniranje grada kako bi se uredio mirijući saobraćaj na ulici i drugim javnim površinama uz saobraćajnice.

- Neophodno je proširiti mrežu objekata čija je funkcija opsluživanje vozila (pumpe i servisi);
- Razvoj pomorskog saobraćaja, vezanog prije svega za nautički i izletnički turizam, duž obale, tek je u povoju, i potrebe će biti sve veće. Teško je ovdje očekivati obnovu nekadašnjeg linijskog putničkog saobraćaja, ali ne treba isključiti povremene posjete većih izletničkih brodova.
- Osnovna ograničenja za razvoj saobraćaja na teritoriji opštine Budva su: veliko saobraćajno opterećenje u toku turističke sezone; nepovoljni uslovi (nizak nivo usluge i veoma nizak stepen bezbjednosti) cirkulisanja saobraćaja na Jadranskoj magistrali usled ograničavajućih tehno-eksploatacionih elemenata, prolaska magistrale kroz naselja (naročito kroz Budvu i Bečiće), velikog broja priključaka u nivou, delimično neriješenih pješačkih kretanja i koncentrisanih sadržaja uz magistralu, itd.; neodgovarajuća putna mreža (ne omogućava povezivanje sa svim postojećim i planiranim putnim pravcima i svim značajnim kontaktnim područjima); skromne tehničko-eksploatacione karakteristike priključnih i nekategorisanih puteva; slaba razvijenost i zastupljenost pomorskog saobraćaja; neodgovarajuća ulična mreža unutar gradskih naselja Opštine (Bečići, Petrovac, i naročito Budva); i nedostatak površina za stacioniranje vozila (pogotovo u Budvi, Bečićima, široj zoni Svetog Stefana i Petrovcu).
- Prisutnost eko vozila i nove transportne tehnologije, a prije svega zastupljenost elektrotrotineta kao dio organizovanog javnog gradskog prevoza putnika, iziskuje donošenje seta propisa kako na državnom tako i lokalnom nivou.
- Polazeći od činjenice da ne postoji baza podataka o saobraćaju i katastar saobraćajne infrastrukture, te da proces digitalizacije predstavlja jedan od četiri ključna razvojna procesa u saobraćaju, potrebno je uložiti dodatne napore na izgradnji centara za upravljanje procesima u saobraćaju na digitalizovanoj osnovi.

6.10. Elektro - energetska sistem⁶⁸

Kada je u pitanju energetika, u opštini Budva dominira potrošnja električne energije. Pored električne energije, u znatno manjim količinama koristi se ogrevno drvo kao energent i naftni derivati.

Podsaknuta novim trendovima u održivom upravljanju energijom Budva se dala prioritet odgovornom odnosu prema energiji kao resursu. Opšte prihvaćeni indikatori o stanju i mogućnostima u sektoru zgradarstva, saobraćaja, industrije i dr. nedvosmisleno ukazuju na potrebu da se iznađu modeli odgovorne upotrebe energije. Korišćenje obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa vezano je za razvoj, ali i za načine njihove eksploatacije, tako da se nesporno moraju primjenjivati metodologije koje u osnovi sublimiraju princip očuvanja prirodnih resursa.

Na Crnogorskom primorju, pa ni u Opštini Budva, ne postoje značajni objekti za proizvodnju električne energije, nego se kompletne potrebe pokrivaju iz izvora van teritorije ove opštine.

Primorski region se napaja reko mreže crnogorske elektrodistributivne mreže na naponskom nivou 110 kV i to većim dijelom iz TS 400/110 kV Podgorica 2 (dalekovodima prema Baru, direktno prema Budvi, kao i prema Budvi preko Cetinja), a manjim dijelom 110 kV dalekovodom Trebinje (BiH) – Herceg-Novi.

Distributivna mreža u opštini Budva napaja se preko TS 110/35 kV Markovići. Tako dobijeni 35 kV napon napaja 7 TS 35/10 kV, kao i oko 225 TS 10/0,4 kV.

⁶⁸ Izvor: CEDIS, podaci dati na dan 20.04.2023.god. i 10.05.2023.godina i KSJP

Ukupna potrošnja električne energije na teritorije Opštine Budva tokom prethodne tri godine iznosila je 196.503.871 kWh. U 2021. godini potrošnja električne energije je iznosila 234.431.814 kWh, dok je ona iznosila 263.652.685 kWh u 2022. godini.

Tabela 35: Učešće u potrošnji električne energije izražene u procentima⁶⁹

Naponski nivo	2020. godina	2021. godina	2022. godina
35 kV	0,81 %	0,90 %	1,24 %
10 kV	17,97 %	18,04 %	18,57 %
Ostali potrošači	26,60 %	25,66 %	24,79 %
Domaćinstva	45,29 %	45,56%	44,76 %

Primjećuje se da potrošnja električne energije iz godine u godinu raste, što je svakako posljedica intenzivnog razvoja opštine Budva, što se najbolje manifestuje kroz značajne investicije već duži niz godina.

Povećanje učešća ostale potrošnje u odnosu na domaćinstva, ukazuje na činjenicu da razvoj opštine ide u pravcu rasta potrošnje u privrednim aktivnostima, prije svega turizmu, a u manjoj mjeri povećanjem potrošnje u stanovima. Primjetno je i da je učešće potrošača na naponskom nivou od 35 kW u porastu koju grupu čine hotel i velika postrojenja poput PPOV u Vještici i HS Regionalni vodovod u Bijelom Dolu.

Postojeća javna rasvjeta na teritoriji opštine Budva predstavlja jedan od najznačajnijih potrošača električne energije .

Na teritoriji opštine Budva, javnom rasvjetom pokriven je uži i širi centar grada, kao i prigradska naselja sa oko 7.000 svjetiljki koje se napajaju sa 65 napojnih trafostanica. Javnom rasvjetom upravlja i istu održava Komunalno doo Budva.

Postojeće svjetiljke su u dosta lošem stanju zbog starosti ugrađenih rasvjetnih tjela i zbog zastarjele tehnologije koja višestruko doprinosi energetske neefikasnosti postojećeg sistema. Istu je neophodno sanirati i modernizovati, a u cilju obezbjeđenja veće sigurnosti(lične i imovinske) svih građana, veće sigurnosti učesnika u saobraćaju, veći kvalitet osvjetljenosti, unapređenje energetske efikasnosti i zaštite životne sredine.

Trenutno, sprovode se aktivnosti shodno kojim će se izvršiti modernizacija značajnog broja svjetiljki i sijalica i implementacija led tehnologije u javno osvjtljenje.

- Ukupan broj TS 110/35 kV na područje opštine Budva: 1 TS;
- Ukupan broj TS 35/10 kV na području opštine Budva: 7 TS;
- Ukupan broj TS 35/6 kV na području opštine Budva: 1 TS;
- Ukupan broj TS 10/0,4kVna području opštine Budva: 225 TS;
- Ukupna dužina 35 kV vodova na području opštine Budva: 46,192 km(kablovski 18, 139 km; nadzemni 28,053km),
- Ukupna dužina 10 Kv vodova na području opštine Budva: 183, 214 (kablovski 161, 014, nadzemni 22,2 km);
- Ukupna procijenjena dužina 0,4 Kv mreže(ne postoje tačni podaci bez geodetskog snimka svih vodova, varijacija može biti značajna): 431 km(podatak je potrebno uzeti sa rezervom);
- Ukupan broj potrošača: 41129, domaćinstva: 36238 i ostala potrošnja: 4891

⁶⁹ Izvor: CEDIS, podaci dati na dan 20.04.2023.god.i 10.05.2023.godin

Tabela 36: Broj potrošača po naponskim nivoima⁷⁰

Vrsta mjerenja i napon	Broj potrošača
Srednji napon 35kV	1
Srednji napon 10 kV	48
Niski napon 0,4 kV	41080

Tabela 37: Broj i snaga trafostanica⁷¹

Naponski nivo	Broj trafostanice	Instalisana snaga
110/35	1	103
35/6	1	3,2
35/10	7	113
10/0,4	225	229,61

Napomena: Transformator od 40 MVA bi trebalo da se zamjenu do polovine juna 2023.godine tako da bi instalisana snaga bila 126 MVA na 110 /35 Kv naponski nivou.

Dužina distributivnih vodova:

Tabela 38: Dužina distributivnih vodova⁷²

Naponski nivo	Dužina vodova u km
35 kV	46, 192
10 kV	183,214
0,4 kV	431

Napomena: Ukupna procjenjena dužina 0,4 Kv mreže je 431 km (ne postoje tačni podaci što se svi vodovi ne bi geodetski snimili, varijacija može biti značajna).Podatak je shodno Sektoru za regulatorne poslove i odnose sa korisnicima, s rezervom.

Trenutno stanje elektroenergetske mreže zadovoljava potrebe postojećeg broja potrošača, ali je neophodno uporedo sa teritorijalnim i kapacitativnim razvojem grada razvijati i elektroenergetsku mrežu jer postojeća mreža, bez daljeg razvoja, ne može zadovoljiti buduće potrebe, a pogotovo ne potrebe maksimalne izgradnje.

6.11. E-lekomunikacije komunikacije i ICT

Prema popisu iz 2011-te, u Budvi je živjelo je ukupno 19.218 stanovnika, što predstavlja 3,10% od ukupnog broja stanovnika Crne Gore. Broj gradskog stanovništva na području opštine bio je 15.995 (83,23%), a seoskog 3.223 (16,77%) .Shodno podacima od operatora i Monstata, daju se vrijednosti penetracija fiksne telefonije, mobilne telefonije i penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa Internetu u opštini. U cilju procjenjivanja stepena razvoja elektronskih komunikacija u opštini, za poređenje mogu poslužiti podaci o prosječnoj penetraciji fiksne i mobilne telefonije i fiksnog širokopojasnog pristupa na nivou cijele Crne Gore, koja se zasniva na ukupnom broju stanovnika i ukupnom broju priključaka

⁷⁰ CEDIS, podaci dati na dan 20.04.2023.god.

⁷¹ CEDIS, podaci dati na dan 20.04.2023.god.

⁷² CEDIS, podaci dati na dan 20.04.2023.god.

Tabela 39: Podaci o prosječnoj penetraciji fiksne i mobilne telefonije i fiksnog širokopojasnog pristupa na nivou cijele Crne Gore⁷³

Penetracija fiksne telefonije	Penetracija širokopojasnog pristupa	fiksnog	Penetracija mobilne telefonije
21,17%	22,15%		156,73%

Takođe, prilikom procjene razvoja usluga fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa i distribucije AVM sadržaja bitni pokazatelji su i penetracije istih na nivou domaćinstva. Ove penetracije se računaju po metodologiji koja uzima u obzir broj domaćinstava i broj priključaka za fizička lica. Penetracija fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa i distribucije AVM sadržaja za Crnu Goru na nivou domaćinstva data je u sledećoj tabeli (podaci operatera od 31.12.2017.).

Tabela 40: Penetracija fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa i distribucije AVM sadržaja za Crnu Goru na nivou domaćinstva⁷⁴

Penetracija fiksne telefonije u CG na nivou domaćinstva	Penetracija širokopojasnog pristupa na nivou domaćinstva	fiksnog u CG	Penetracija mobilne telefonije u CG na nivou domaćinstva
67,40%	64,81%		103,25%

Trenutna procjena je da je navedena penetracija fiksne telefonije, mobilne telefonije i penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa i distribucija AVM sadržaja, znatno povećana u odnosu 2017.tu godinu i ista je veća za područje opštine Budva u odnosu na prosječnu vrijednost penetracije za Crnu Goru, jer se radi o jednoj od najrazvijenijih opština u Crnog Gori i prestonici Crnogorskog turizma.

Tabela 41: Pregled dostupnosti telekomunikacionih usluga na teritoriji opštine Budva

Pregled dostupnosti usluga za opštinu Budva			
Opština	Usluge	Operator	
Budva	Javno dostupna telefonska usluga u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži	Crnogorski M:tel Telemach Telenor	Telekom
Budva	Usluga pristupa internetu	Crnogorski M:tel Orion SBS TeleEye Telemach Telenor WiMAX Montenegro	Telekom Telekom Montenegro Montenegro

⁷³ :Podaci operatera od 31.12.2015

⁷⁴ Podaci operatera od 31.12.2015

Budva	Usluga prenosa i distribucije audio vizuelnih medijskih sadržaja (izuzima zemaljsku radiodifuziju koja se ne naplaćuje)	Crnogorski M:tel Telemach Orion Radio–difuzni centar	Telekom Telekom
Budva	Javno dostupne usluge u mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži	Crnogorski M:tel Telenor	Telekom

Postojeće stanje obuhvata pregled svih licenciranih operatera i elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju na području opštine Budva.

Operatori fiksne telefonije su M: tel sa 13390 priključaka, Crnogorski Telekom sa 6284, Telenor sa 182 priključka i Telemach sa 56 priključka.

Tabela 42: Operateri fiksne telefonije

Naziv operatera	Broj priključaka	Korisnici
Crnogorski Telekom	6284	Fizička i pravna lica
M:tel	13390	Fizička i pravna lica
Telemach	56	Fizička i pravna lica
Telenor	182	Pravna lica

Tabela 43: Operateri interneta

Naziv operatera	Tehnologija pristupa
Crnogorski Telekom	xDSL i FTTH/FTTB
M:tel	HFC-KDS, FTTH/FTTB, WiMAX
Orion Telekom	WiMAX
SBS Net Montenegro	Staletski pristup
TeleEye Montenegro	WiFi
Telemach	HFC-KDS
Telenor	FTTH/FTTB i WiMAX
WiMAX Montenegro	WiFi

Usluge mobilnih elektronskih komunikacija pružaju 3 operatera:

Tabela 44: Operateri mobilnih usluga

Naziv operatera	Broj korisnika
Crnogorski telekom	5.397
M:tel	20.846
Telenor	14.654

Usluge distribucije AVM sadržaja pruža 5 operatera:

Tabela 45: Operateri audio video sadržaja

Naziv operatera	Broj korisnika	Tehnologija pristupa
Crnogorski telekom	3752	IPTV
M:tel	14719	KDS
Orion Telekom	64	IPTV
Telemach	1704	KDS
Radio difuzni centar	263	DVB-T2

Lokacije radio baznih stanica (RBS) mobilne telefonije koje se nalaze na teritoriji opštine Budva, su evidentirane bazi Agencije za telekomunikacije, dok detaljnije informacije koje se odnose RBS se mogu pribaviti od licenciranih operatera elektronskih komunikacija.

Najbitniji lokalitet predstavlja brdo Spas gdje se na lokaciji nalaze predajnik za digitalnu televiziju, FM predajnici, funkcionalni sistemi i RBS svih operatera. Evidentno je da je penetracija mobilne telefonije na teritorije Budve izuzetno velika, kao i da broj aktivnih sim kartica i registrovanih korisnika u značajnoj mjeri premašuje zvaničan broj stanovnika. Neophodno je stoviti uslove i da navedenu penetraciju mobilne tehnologije prati i širokopojasni pristup internet i drugim servisima. Nadalje neophodno je stvoriti uslove za dalji razvoj sistema RBS mobilne telefonije u susret primjeni mobilnih servisa pete generacije kao i razvoju pametnih tehnologija i prije svega pametne infrastrukture. Prilikom ravoja sistema RBS, kao i druge komunikacione infrastrukture neophodno je voditi računa o uticaju na životnu sredinu, kao i da se ne ugrožava prostor, zdravlje i život stanovništva.

7. ZELENE POVRŠINE I KOMUNALNI OBJEKTI

U biogeografskom i ekološkom pogledu, na prostoru Crne Gore postoji 10 pejzažnih tipova i 21 pejzažna jedinica, a prostor opštine Budva obuhvata dvije jedinice, tj. obalno područje srednjeg i južnog Jadrana i planinski masiv Lovćena.

Upravljanje obalnim područjem je povjereno Javnom preduzeću za upravljanje morskim dobrom Crne Gore. Dio zaštićenog Nacionalnog parka „Lovćen“, nalazi se na teritoriji opštine Budva (570ha, od ukupne površine Parka od 6.400ha; od površine zaštitne zone od 8.530ha, na području budvanske opštine nalazi se 2.090ha).

JP „Nacionalni parkovi Crne Gore“ odgovorno je za zaštitu i upravljanje, pripremu i implementaciju programa zaštite, kontrolu korišćenja prirodnih resursa, utvrđivanje unutrašnjih pravila i promociju, u skladu sa relevantnim zakonima i aktima.

Parkovi - U Budvi, u okviru zone Morskog dobra, na potezu od Starog grad do Slovenske obale nalazi se značajna i najveća zelena površina u okviru centralnog gradskog tkiva. Ova površina kao i parkovi duž Slovenske plaže treba da budu jedan od zaštitnih znakova Budve. Zelene površine duž Slovenske ulice, a koje se naslanjaju na plažu, se ne održavaju adekvatno.

Polazeći od navedenog, raspisan je i završen Konkurs za izradu urbanističko-arhitektonskog rješenja šetališta, u dijelu „budvanske školjke“, dijela šetališta Budva-Bečići, I faza, a koji, između ostalog, treba da kroz izradu i sprovođenje Glavnog projekta treba da doprinese definisanju jasnog, prostornog okvira za zaštitu i rehabilitaciju skverova-trgova, pjaceta, parkova i urbanog mobilijara, čime bi grad i Opština dobili svoju punu sadržajnu karakterističnost u vidu kvalitativnih, kvantitativnih i likovno-pejzažnih vrijednosti.

Sa druge strane, uprkos brojnim inicijativama od strane opštine Budva da se park „Slovenska plaža“ zaštiti još uvijek nije zaštićen u kategoriji hortikulturnog objekta.

Ovaj park, kao rijetka zelena oaza u srcu Budve, karakteriše prisustvo raznih biljnih vrsta, o kojima se uspješno brine i unaprijeđuje ga vlasnik HTP „Budvanska rivijera“ na opšte zadovoljstvo lokalne samouprave, svih građana, turista i posjetilaca grada, a od izuzetnog je značaja za identitet prostora i budući razvoj Opštine. Zbog značaja koji ova uređena zelena oaza ima zajedno sa ostalim ambijentalnim i prostornim elementima turističkog naselja, treba je preporučiti za zaštitu, a što je svakako dodatni motiv za dalju turističku valorizaciju i revitalizaciju ovog prostora i njegovu kvalitetnu promociju na lokalnom, regionalnom i evropskom putu.

U ostalim dijelovima grada postoji potreba za ozelenjivanjem i uređenjem površina, a takođe na nivou Opštine postoji potreba za izradom registra zelenih površina kao način za bolje planiranje i uređenje.

Ocjena stanja zelenih površina

Ubrzana urbanizacija i izgradnja stambenih i poslovnih objekata u centralnom gradskom jezgru, doveli su do redukcije ukupnih zelenih površina u gradu. Parkovi i druge naseljske zelene površine nisu najbolje uređene, a naročito su ugrožene tokom turističkog „špica”. Samo djelimičan izuzetak od ovoga čine: park “Slovenska plaza”; pojedina šetališta duž obale mora; dio rta Zavala, Ostrvo Sv. Nikola; Miločerski park; dobro njegovani maslinjaci u naselju Ivanovići (Vela maslina) i na prostoru na prostoru Reževića; i pojedine šumske kulture u širem području grada Budve, prije svega u zaleđu Opštine. Poseban prioritet u budućnosti treba da ima zaštita ostrva Katići, kompleks Resovog brda kod Petrovca, kao i zaštita reprezentativnih i monumentalnih stabala masline i drugog mediteranskog drveća ; i pojedine šumske kulture u širem području grada Budve.

7.1 Komunalni objekti

Zelene pijace - Zelena pijaca u Budvi nalazi se u okviru tržnog centra, površine oko 800 m². Stanje pijace je uglavnom zadovoljavajuće. Inače, ovaj prostor je u zakupu i njime ne upravlja komunalna služba Opštine, što je slučaj i sa zelenom pijacom u Petrovcu. Pored toga, u Budvi postoji pijaca u naselju Rozino i njom gazduje Komunalno preduzeće Budva.

Tokom letnje turističke sezone, kapacitet zelenih pijaca često ne zadovoljava potrebe korisnika.

7.2 Groblja i grobljanske usluge

Na planskom području ima veći broj grobalja, uglavnom starih - u Budvi, Petrovcu (2), Vukovići, Reževićima, Novoselju, Tudorovićima, Vrbi (2), Blizikućama, Kaluđeru, Rustovu, Bečićima, Boretima, Budvanskom polju, Pod Mainama, Prijevoru, Podostrogu, Lastvi, Brajićima i Poborima. Groblja su ograđena kamenom ili gvozdenom ogradom, s primercima starih grobova u obliku sanduka po uzoru na ilirske gromile, i često se u okviru groblja nalazi mala crkva ili kapela. Ova groblja se koriste u skladu sa običajima i tradicijom, ali često bez neophodnih opštinskih propisa u pogledu načina sahranjivanja, naplate lokalnih dadžbina i dr.

U Budvi je osnovano i Javno preduzeće „Pogrebne usluge“, koje održava groblja u gradu. Gradska groblja (u nadležnosti JP „Pogrebne usluge“) planski su građena, dok su seoska groblja u nadležnosti mjesnih zajednica.

Stanje i način na koji se groblja održavaju u ruralnom delu Opštine su nezadovoljavajući, a gotovo da im je dostignuta popunjenost. Uglavnom nemaju sprovedenu kišnu kanalizaciju. Pored toga, značajno je napomenuti da u seoskim naseljima ne figurira javno komunalno preduzeće kao staralac, već groblja održava lokalno stanovništvo. Na području Opštine, prema uslovima JKP nisu evidentirana stočna groblja, niti groblja za kućne ljubimce.

7.3 Vatrogasna služba

U opštini Budva formirana je Služba zaštite i spašavanja (sa odsekom u Petrovcu), sa ukupno 70 stalno zaposlenih radnika. Od opreme, Služba raspolaže sa 15 specijalnih vatrogasnih vozila-cisterni, 3 terenska vozila i 1 navalnim vozilom.

Poslednji veći požari bili su 2008. (brdo Spas) i 2011. godine (Potkošljun i Boreti). U 2023. godini bilo je oko 980 vatrogasnih intervencija, i to požara na otvorenom prostoru (šumskih požara), požara u zatvorenom prostoru, požara na vozilima, gašenja plovila na moru, intervencija na

gašenjima kontejnera za smeće i pomoći u gašenju požara drugim jedinicama, kao i intervencije službe spašavanja.

Pojačan je vatrogasni nadzor koji se tiče posebnih oblika korišćenja prirode (lov, šetnje i sl.), budući da su ove aktivnosti znatno porasle poslednjih godina.

7.4 Služba dezinsekcije, dezinfekcije i deratizacije

Nema stalne službe za potrebe dezinsekcije, dezinfekcije i deratizacije. Kada se ukaže potreba za ovim uslugama, one se obezbeđuju nakon raspisanih javnih tendera.

7.5 Azil za životinje

Na teritoriji opštine Budva, iznad Petrovca, u brdima 2010. godine izgrađena je zgrada za napuštene.

životinje. Na površini od oko 2.500 metara izgrađen je objekat sa veterinarskom stanicom i nizom boksova za pse i mačke. Objekat je ograđen zidom visine dva metra, a izgrađen je i prilaz od magistralnog puta.

Ocjena stanja komunalnih objekata

Osnovna ograničenja u pogledu komunalnih službi i objekata su: neregulisane nadležnosti javnog sektora za seoska groblja; popunjeni kapaciteti i potrebe za proširenjem grobalja i izgradnju novih; nezadovoljavajući higijenski uslovi pijaca (zelenih); i nepostojanje stočnih grobalja i grobalja za sahranjivanje kućnih ljubimaca

Kapacitet zelenih pijaca na teritoriji cele Opštine je nezadovoljavajući, a JKP nema jurisdikciju nad svim pijacama na teritoriji Opštine.

8. ŽIVOTNA SREDINA

Zakonom o životnoj sredini („Službeni list CG“, br. 52/2016 i 73/2019) definisana je nadležnost lokalnih samouprava da vrše poslove koji se odnose na uspostavljanje sistema zaštite i unapređenja životne sredine na svojoj teritoriji. Lokalna samouprava obavezna je da donese Lokalni plan zaštite životne sredine kojim se razrađuju mjere zaštite životne sredine za područje lokalne samouprave u skladu s lokalnim specifičnostima i obilježjima područja.

Opština Budva ne posjeduje Lokalni plan zaštite životne sredine, koji bi sadržao pregled stanja i zaštite životne sredine po svim segmentima, a izrada istog je planirana u toku 2024. godine.

Generalno posmatrajući, stanje životne sredine budvanske opštine određeno je njenim prirodnim uslovima, fizičkom strukturom, privrednim aktivnostima, saobraćajem i društveno- ekonomskim procesima. Povoljna geografski položaj budvanske opštine, kao i integritet i autentičnost područja, u mnogome su anulirani neodgovarajućim odnosom čovjeka prema životnoj sredini. Mnogi od prepoznatih resursa su ostali sačuvani za našu i naredne generacije, dok su neki potpuno nestali ili se drastično promijenili.

Životna sredina u proteklom periodu u opštini Budva je naročito narušena naseljima koja su u zonama u neposrednom zaleđu obale, zbog visokog stepena urbanizacije i loše primjene tj. implementacije planske dokumentacije, kao i nedostatku planske dokumentacije u određenim područjima u zaleđu, neuvažavanjem posebnih kriterijuma za zaštitu životne sredine u planiranju, neplanskim korišćenjem prostora i zauzimanjem građevinskog zemljišta. Na mnogim mjestima gradilo se bez neophodne tehničke infrastrukture, što je stvorilo ekološko- prostornu štetu (zbog

ispuštanja neprečišćenih otpadnih voda, nekontrolisanog deponovanjem čvrstog komunalnog otpada itd.).

Prosječna količina padavina na području Budve je 1.330 mm. Najkišnji mjesec je novembar, sa prosječnom količinom od 190 mm, a najmanju količinu padavina ima mjesec jul, prosječno 28 mm. Broj dana sa padavinama $>0.1\text{mm}$ je 124.

Maksimalna visina sniježnog pokrivača izmjerena je u januaru 1954. i februaru 1956.godine - 6 cm. Problemi izazvani pojavom jakih kratkotrajnih padavina na manjim slivovima i urbanim područjima stvaraju sve veće probleme i štetne posljedice svuda, pa i u Budvi. Dijelom je to posljedica mogućih uticaja klimatskih promjena koje se manifestuju već i danas, a za koje se očekuje da će se pojačano manifestovati i u budućnosti. Međutim, dijelom je to i posljedica neodgovarajućih podloga, proračuna i samih rešenja odvođenja površinskih voda, kao i višedecenijske prekomjerne izgradnje objekata uz granicu otvorenih i kanalisanih vodenih tokova. Sve navedeno nam ukazuje na potrebu sprovođenja studijskih istraživanja naznačene problematike, kako bi ovaj segment "prirodnih uslova" bio definisan što tačnije i predstavljao korektnu podlogu za buduću implementaciju Prostornog plana i njegovu dalju razradu. To bi morao biti izbor metodoloških postupaka za neophodnu sveobuhvatnu analizu kratkotrajnih jakih kiša na Crnogorskom primorju, uz obavezu analiziranja problema klimatskih promjena, te utvrđivanja uslova stalne provjere i aktueliziracije ITP krivih (količina padavina-trajanje-povratni period).

Na osnovu obrade podataka o brzini i pravcu vjetra za period 1981-2010. godine, sa meteorološke stanice u Budvi, napravljena je klimatološka ruža vjetrova. Najznačajniji vjetrovi na području budvanske opštine su bura, jugo i maestral, a najčešći su vjetrovi iz južnog pravca.

Nema adekvatnih podataka o monitoringu kvaliteta i vrste **zemljišta** na teritoriji opštine Budva. Najznačajniji izvor zagađivanja **vazduha** je saobraćaj, prvenstveno u koridoru Jadranske magistrale kao i gusto naseljenom gradskom jezgru Budve, Bečića, Svetog Stefana i Petrovca, gde dolazi i do zagađenja neposredne okoline, tj. zemljišta i flore i faune. Tokom letnje turističke sezone naročito dolazi do pojačane emisije gasova iz vozila, jer je njihov broj višestruko veći od broja vozila van sezone.

Buka ima potencijalni negativni uticaj na posebno zaštićena područja, područja za odmor i rekreaciju, kulturno istorijske lokalitete, turistička područja, škole i školska igrališta, stambena naselja, trgovinsko zanatski gradski centar, kao i stanovnike i živi svijet uz prometne saobraćajnice.

Monitoring buke vrši se od strane nadležne lokalne komunalne inspekcije i policije na osnovu Odluke o utvrđivanju akustičnih zona na teritoriji opštine Budva, koja je usvojena od strane Skupštine opštine Budva 2013. godine.

Klimatske promjene -Kratak prikaz klimatskih promjena dat je u *Trećem nacionalnom izvještaju Crne Gore o klimatskim promjenama (2021.godina)*, koji predstavlja obavezu koju je Crna Gora preuzela pristupanjem Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC). Ovaj izvještaj sadrži klimatski profil Crne Gore, s isticanjem sektora i regija koje su najpodložnije uticaju klimatskih promjena, kao i analizu potencijalnih mjera adaptacije.

„Crna Gora je osjetljiva na uticaje klimatskih promjena zbog svog geografskog položaja, topografije i društveno- ekonomskih karakteristika. Uticaji klimatskih promjena već su vidljivi u zemlji i očekuje se da će dovesti do dodatnih uticaja na ključne sektore kao što su dostupnost vode i poljoprivredna proizvodnja. Stoga su akcije i strategije adaptacije potrebne i hitne.“ Polazeći od navedenog u Trećem nacionalnom izvještaju Crne Gore o klimatskim promjenama, smatrali smo potrebnim dati i kratak osvrt na područje koje obuhvata teritorija opštine Budva,

preciznije rečeno područje Crnogorskog primorja. Navedeno je područje Crnogorskog primorja s obzirom da su analize rađene za tzv „Glavne meteorološke stanice“, a to su Herceg Novi, Bar i Ulcinj. Stanica u Budvi je „klimatološka“, a standardi predviđaju analize dugogodišnjih nizova samo za glavne meteorološke stanice.

Osnovni problemi degradacije zaštite životne sredine:

- Na Budvanskom području postoji stalan i visok seizmički rizik;
- Degradacija zemljišta, kao rezultat uticaja djelovanja prirodnih i antropogenih faktora (bujične erozije, uticaj saobraćaja, visok stepen urbanizacije itd.), odnosno, kao rezultat intenzivnog i često nekontrolisanog pretvaranja prostora u građevinsko zemljište. U poređeno s tim, zemljište u seoskim područjima u zaleđu nedovoljno se koristi za poljoprivredu;
- Demografska kretanja, takođe doprinose povećanju nivoa zagađenosti, naročito u područjima sa velikom koncentracijom stanovništva.
- U pojedinim naseljima velika je sezonska antropopresija prostora, potencirana uskošću primorskog pojasa i njegovom relativno lošom komunikacijskom povezanošću sa zaleđem. U pojedinim djelovima Budvanskog područja, prisutno je pomunuto masovno tzv. ”zaziđivanje obale”.
- Područje Budva je u pogledu stvaranja ekoloških poremećaja, a posebno ekscenih pojava, izloženo u većem stepenu tokom turističke sezone. Veliki broj turista uz nekontrolisano ponašanje u interakciji sa neodgovarajućom opremljenošću i izgrađenošću vitalnih infrastrukturno- komunalnih sistema, učestalije izazivaju ekološke ekscese. Van turističke sezone, ekološki poremećaji svedeni su na manju mjeru, ali ne uz potpuno efikasnu kontrolu i otklanjanje.
- Odlaganje otpada, svih njegovih vrsta, na ukupnoj teritoriji Crne Gore odnosno svim njenim gradovima je neriješeno, uključujući i opštinu Budva
- Povremena zagađenost voda, vazduha i sl., a koja nije opasna za lokalno stanovništvo i turiste, obzirom da se rade redovne analize u relevantnim institucijama;
- Povremena zagađenost vazduha, od saobraćaja, grijanja, kamenoloma itd.;
- Visoka je opasnost i rizik od šumskih požara, naročito u turističkoj sezoni;
- Prekomjerna buka u glavnoj turističkoj sezoni, od saobraćaja, muzike iz noćnih lokala i dr.; i
- Trajni problem nepovoljnog dejstva podzemnih voda i zaslanjivanja u poljima uvala Jaz i Buljarica.

8.1. Upravljanje čvrstim otpadom⁷⁵

Zakonom o upravljanju otpadom definisana je obaveza lokalne samouprave koja se odnosi na donošenje lokalnog plana upravljanja komunalnim i neopasnim građevniskim otpadom. Skupština opština Budva je usvojila Lokalni plan upravljanja komunalnim i neopasnim građevniskim otpadom za period 2017-2020, uz napomenu da će biti neophodno pristupiti izradi novog Lokalnog plana nakon što bude donošen Državni plan upravljanja otpadom, za koji je nedavno sprovedena javna rasprava.

U skladu sa organizacionim propisima, preduzeću doo “Komunalno” Budva je povjereno obavljanje komunalnih djelatnosti: sakupljanje, obrada i odlaganje otpada, sakupljanje kućnog otpada iz kanti i kontejnera, sakupljanje bezopasnog otpada iz kanti i kontejnera i drugih posuda za odlaganje, zatim održavanje parkova, javnih površina i javnih zelenih površina, održavanja

⁷⁵ KSJP

komunalne infrastrukture (pijace, kapele, javnih toaleta, održavanje groblja), održavanje javne rasvjete).

U skladu sa Ugovorom sa DOO Komunalno Budva sakupljeni komunalni otpad sa teritorije opštine Budve se odvozi do deponije „Možura“ u opštinu Bar.

Industrijskog otpada skoro da nema, jer nema ni većih industrijskih objekata. Količina građevinskog otpada se povećava na godišnjem nivou, zbog povećanja intenziteta izgradnje na teritoriji Budve poslednjih godina.

Prosječna količina otpada po stanovniku na dnevnom nivou iznosi _____ kg. Udio otpada od turističke delatnosti je u direktnoj vezi sa ostvarenim brojem noćenja na budvanskoj rivijeri.

Na teritoriji opštine Budva otpad se sakuplja svakodnevno, a tokom turističke sezone i nekoliko puta u toku dana. Sakupljanje otpada vrši se u kontejnerima i specijalnim vozilima se odvozi na deponiju. Međutim, postoji višegodišnji problem određivanja lokacija za kontejnerske stanice, zbog porasta broja korisnika prostora tokom ljetnjih meseci, što iziskuje determinisanje tačnih lokacija za postavljanje posuda za odlaganje, u skladu sa direktivama Evropske unije, uz napomenu da planovima detaljne razrade ova vrsta javnih površina je prepoznata u izuzetno skromnom i nedovoljnom obimu i broju.

Na teritoriji opštine Budva postoji i problem nedovoljno kontrolisanog deponovanja zemlje i građevinskog otpada, kabastog otpada (starog pokućstva, kućnih aparata i sl.), jer je jedina privremena deponija za građevinski otpad na Brajićima kojom je upravljalo DOO Komunalno zatvorena, nakon čega su se pojavile nelegalne deponije iznad sela Mažići koje su ograničenog kapaciteta i nalaze se u neposrednoj blizini bujičnog vodotoka, zbog čega ih je neophodno zatvoriti.

U opštini Budva ne postoji postrojenje za obradu komunalnog otpada kao ni reciklažno dvorište, pa i pored te činjenice Komunalno doo vrši primarnu selekciju određenih reciklabilnih komponenti (papir – karton, Pet ambalaža i Al limenke).

Sakupljeni ambalažni otpad se presuje u balama koje se pripremaju za prodaju registrovanim sakupljačima. Važno je naglasiti da se pored prodaje značajnih količina primarno selektovanog ambalažnog otpada vrši i značajna ušteda, koja se ogleda u tome što se za ovako sakupljen otpad ne plaća trošak njegovog deponovanja.

Opštine Budva, Bar, Tivat i Kotor imaju slične strategije upravljanja otpadom i imaju razvijenu međuopštinsku saradnju.

Širi i regionalni pristup upravljanja otpadom je neophodan. U analizama opcija, količina i sastav otpada i postojeća/planirana infrastruktura za upravljanje otpadom susjednim opštinama Kotor, Budva, Bar, Ulcinj i Herceg Novi razmatraće se kao cjelina, prilikom razmatranja regionalnog sistema upravljanja otpadom.

Pitanje otpada nije adekvatno riješeno.

8.2. Kanalizacioni sistem

Dužina fekalne kanalizacije je oko 64 000 m. Na kanalizaciju je priključeno 30069 potrošača, što je 85.75% od priključenih na vopdovodnu mrežu.

Na kanalizacionu mrežu nisu priključeni: Čelobrdo, Novoselje, Žukovica, Tudorovići, Paštovska gora, Kuljače, Podbabac, Krapina, Podostrog, Pobori, Stanišći, Brajići, Lapčići, Buljarica, di Petrovca iznad magistrale, Brda, Reževići, dio Svetog Stefana, Jaz, Poljice, Prijedor, Svinjišta, Seoce, Markovići.

Postoje 3 podmorska ispusta: Budva dužine 1300 m, Sveti Stefan 1600 m i Petrovac.

Za Budvu i Bečiće koristi se dupli podmorski ispust 2x500 m kroz koje se ispušta prečišćena otpadna voda. Ovaj dio održavaju Otpadne vode.

2014. godine izgrađeno je postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda na lokaciji Vještica, izgrađene su nove pumpne stanice za otpadnu vodu, kod hotela Park (porušena je stara PS OV Budva II), i na početku Bečićke plaže ispod Zavale PS OV Belvi, koje prepumpavaju otpadnu vodu ka postrojenju za prečišćavanje sa područja Budve (PS kod Hotela Park) i Bečića i Rafailovića (PS Belvi). Prečišćene vode se odvođe sa postrojenja ka moru i podmorskim ispustom se prečišćene ispuštaju u more. Podmorski ispust je izgrađen dijelom novi, a dijelom se koristi postojeći podmorski ispust od Zavale.

Podsistem Sveti Stefan sakuplja upotrijebljene otpadne vode naselja Kamenovo i Pržno, zatim Miločer, Sveti Stefan, Galije i Šumet u zaleđu. Sistem nije u potpunosti izgrađen. Izgrađeni su i nalaze se u funkciji: pumpna stanica Pržno, obalni kolektor od pumpne stanice Pržno do pumpne stanice u Miločeru; kolektor od pumpne stanice Miločer do pumpne stanice Sveti Stefan, pumpna stanica Sveti Stefan; kolektor od hotelskog kompleksa Sveti Stefan do pumpne stanice Sveti Stefan, postrojenje za predtretman i bazen za doziranje pored PS Sveti Stefan i ispust u more na dubini od 40 m, prečnika 250mm, kapaciteta 209 l/s i dužine 1700m.

Kanalizacioni sistem Petrovca se sastoji od obalnog kolektora sa pripadajućom gravitacionom mrežom, dvije pumpne stanice za otpadne vode i podmorskog ispusta. U dijelu kanalizacionog sistema Petrovac postojeća pumpna stanica je uklonjena 2014. godine. Izgrađeno je prelazno rješenje koje se u periodu turističke sezone pokazalo kao nefunkcionalno uz nekoliko veoma akcidentnih situacija, pa je gradnja nove crpne stanice za otpadne vode u Petrovcu neophodna u što kraćem roku.

Kanalizacioni sistem za područje Jaza je djelimično izgrađen. U narednom periodu je potrebno završiti izgradnju ovog podsistema i unaprijediti njegovo funkcionisanje.

Pumpne stanice otpadne vode u Budvi su: Stari Grad, Budva 1 (niže od pošte), Budva 2 (kod Hotela Park), Bečići 1, Hotel Belvi, Kamenovo, Pržno, Sveti Stefan, Miločer, Petrovac.

DOO „Vodovod i kanalizacija” ne posijeduju mjerne uređaje na kanalizacionim ispustima, tako da nisu u mogućnosti da evidentiraju količinu otpadne vode.

Tabela 46: Pumpna postrojenja⁷⁶

Red. broj	Crpna stanica	Broj pumpi x snaga(kW)
1.	Stari grad	2x6
2.	Pošta	3x11
3.	Rafailovići 1	1x13,5
4.	Rafailovići 2	2x4,5
5.	Pržno	2x37
6.	Sveti Stefan	2x13,5
7.	Lazaret	2x3,2
8.	Petrovac	1x30 I 1x22

8.3 Upravljanje otpadnim vodama

DOO “Otpadne vode” Budva osnovano je od strane Opštine Budva kao jednočlano privredno društvo. Od strane Osnivača Društva je, Ugovorom o povjeravanju obavljanja komunalnih djelatnosti, povjereno bavljenje sledećim djelatnostima od javnog interesa: prečišćavanje otpadnih

⁷⁶ Izvor: Vodovod i kanalizacija Budva

voda iz domaćinstava i voda sličnog sastava iz javne kanalizacije i njihovo ispuštanje u recipijent, kao i tretman i zbrinjavanje kanalizacionog mulja

Infrastruktura Društva podrazumijeva postrojenje za prečišćavanje uz tri pripadajuće pumpne stanice: PS Zeps, PS Belvi i PS Budva, sa ukupnom dužinom potisnog cjevovoda cca. 3.800m i dužinom gravitacionog cjevovoda (podmorski ispust) od 2.071,89m.

Društvo godišnje prečisti između 4,5 i 5 miliona m³ ulazne vode. Tokom procesa prečišćavanja sprovodi se redovan monitoring koji podrazumijeva fizičko-hemijske analize ulazne vode, prečišćene vode, aktivnog mulja, povratnog mulja, istaloženog mulja, dehidratisanog mulja, te filtrata iz procesa dehidratacije. Pored internog monitoringa, sprovodi se i monitoring od strane akreditovanih laboratorija i on obuhvata praćenje kvaliteta prečišćene vode, dehidratisanog mulja, kvaliteta vazduha i mjerenje buke.

Tabela 47: Prosječne vrijednosti ispitivanih parametara ulazne vode u 2022.godini⁷⁷

Parametar	Broj analiza	Prosječna vrijednost na godišnjem nivou 2022. (mg/l)	Prosječna vrijednost na godišnjem nivou 2021. (mg/l)	% rast 2022/2021	Maksimalno dozvoljena vrijednost (mg/l)
BPK5	73	301.1	118.9	153	500
HPK	73	394.9	254.1	55	700
NH ₄ ⁺	73	33.15	26.53	25	nije definisano
TP	73	5.93	4.89	21	10
SČ	73	287.3	117.3	45	500
TN	73	47.96	39.51	21	50

Tabela 48: Prosječne vrijednosti ispitivanih parametara izlazne vode u 2022.godini⁷⁸

Parametar	Broj analiza	Broj prekoračenja	Prosječna vrijednost na godišnjem nivou 2022. (mg/l)	Prosječna vrijednost na godišnjem nivou 2021. (mg/l)	% rast 2022/2021	Maksimalno dozvoljena vrijednost (mg/l)
BPK5	222	45	11.8	6.1	93	25
HPK	198	28	50.7	49.2	0.3	125
NH ₄ ⁺	231	0	2.64	1.57	68	10
TP	234	140	2.18	1.66	31	2
SČ	231	57	44.4	20.9	112	35
TN	234	72	10.09	9.25	0.9	15

⁷⁷ „Otpadne vode“ d.o.o. Budva

⁷⁸ „Otpadne vode“ d.o.o. Budva

8.4 Vodovod⁷⁹

Budvanski vodovod je grupni vodovodni sistem i snabdijeva vodom područje opštine koja ima površine cca 122 km², područje duž cijele budvanske rivijere računajući Petrovac i Buljaricu i naselja po padinama planina do kota 120 i max 300 mnm u selu Markovići. Od ukupnog broja stanovnika opštine snabdijeva se vodom iz javnog vodovoda preko 97%.

Do izgradnje Regionalnog vodovodnog sistema, snabdijevanje se vršilo sa više lokalnih izvora, Rijeka Reževići, Podgorski izvori i izvor u Buljarici i nekoliko izvora manjeg kapaciteta (Smokov vijenac, Sopot, Piratac i Loznica), koji nijesu pokrivali potrebe za vodom u toku ljeta što je rezultovalo nestašicama. Voda se iz izvorišta Reževića Rijeka preko PS Reževići pumpa u prekidnu komoru Reževići, (V 100 m³, kd 136m.n.m.) Odatle se voda gravitaciono doprema do rezervoara Podličak, (V 2500m³, kd 105 m.n.m) i odatle preko područja potrošnje gravitaciono do rezervoara Spas (V 750 m³, kd 62m.n.m) i rezervoara Topliš (V 2000m³, kd 62m.n.m) koji se nalaze na kraju područja potrošnje i služe kao kontrarezervoari. U Rezervoar Podličak – novi, voda se dopremala i iz Podgorskog potisnog sistema, a od 2010. g. se doprema iz regionalnog vodovodnog sistema (RVS-a). Iz izvorišta Buljarica voda se preko PS Buljarica doprema do rezervoara Petrovac (V 500m³, kd 79 m.n.m). U rezervoar Petrovac je moguće vodu dopremiti i sa Reževića Rijeke, odnosno gravitaciono iz PK Reževića Rijeka. Voda se iz RVS-a može dopremiti do rezervoara Petrovac I i Petrovac II.

Izgradnjom Regionalnog vodovodnog sistema od 2010. g. od postojećih 7 distribucionih odvojaka: Buljarica, Petrovac, Miločer, Potkošljun, Bijeli do, Prijedor, Jaz, Budva se snabdijeva preko 4 distribuciona odvojka Petrovac, Miločer, Bijeli do i Prijedor (koji se nalazi u zatvaračnici prekidne komore Prijedor). Voda iz distribucionog odvojka Petrovac se može odvoditi u rezervoar Petrovac I i II, iz odvojka Miločer u rezervoar Podličak – novi, iz odvojka Bijeli do u rezervoar Topliš, a iz odvojka Prijedor iz istoimene PK Prijedor u PS Prijedor za naselja Prijedor i Seoce. Snabdijevanjem vodom iz Regionalnog vodovoda zamijenilo je i snabdijevanje vodom iz Podgorskih vrela zbog visokih troškova električne energije uslijed pumpanja vode sa izvorišta Podgor do rezervoara Podličak.

Regionalni vodovodni sistem obezbjeđuje nedostajuće količine vode iz lokalnih izvorišta, ali je u vodovodnoj mreži sistema Budve potrebno obezbjediti rezervoarski prostor. Rezervoari su neophodni radi bilansa dotoka i potrošnje.

Vodovodna mreža⁸⁰-Dužina vodovodne mreže ucrtane u GIS-u iznosi 221 914 m.

Ucrtano u GIS-u 2726 krakova tercijalne mreže, koja predstavlja priključne krakove. Napominjemo da svi priključci nisu ucrtani u GIS-u. Ovaj broj je dobijen na osnovu pretpostavki i nije pouzdan. U softveru se precizno evidentiraju korisnici , a ne priključci.Imamo evidentirano 35069 vodomjera.

Tabela 49: Pregled zahvata i potrošnje vode po mjesecima⁸¹

Količine vode 2022													
Izvor vode:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ukupno po izvorištima:
Regionalni vodovod	90.258	75.703	84.668	105.830	153.357	283.911	693.069	682.771	492.900	127.066	99.606	82.251	2.971.390

⁷⁹ DOO "Vodovod i kanalizacija" od 31.03.2023.godine i KSJP

⁸⁰ DOO "Vodovod i kanalizacija" od 31.03.2023.godine

⁸¹ DOO "Vodovod i kanalizacija" od 31.03.2023.godine

Reževići	358.379	289.066	354.086	324.138	371.533	342.587	200.122	145.753	142.292	249.947	296.618	313.081	3.387.602
Buljarica	0	0	0	0	11.787	35.998	36.225	63.243	47.276	41.801	0	0	236.330
Lokalni izvori + Podgor	113.432	132.822	108.012	140.083	148.298	129.028	58.782	153.236	89.995	246.852	222.741	191.329	1.734.610
Sve ukupno (m ³):	562.069	497.591	546.766	570.051	684.975	791.524	988.198	1.045.003	772.463	665.666	618.965	586.661	8.329.932
Fakturisano (m ³):	138.840	169.983	186.927	211.085	309.321	360.942	529.353	602.084	391.222	273.465	245.233	191.765	3.610.220
Gubici (m ³):	423.229	327.608	359.839	358.966	375.654	430.582	458.845	442.919	381.241	392.201	373.732	394.896	4.719.712
Gubici (%):	75,30	65,84	65,81	62,97	54,84	54,40	46,43	42,38	49,35	58,92	60,38	67,31	56,66
nabavljena i iscrpljena voda (l/s):	210	206	204	220	256	305	369	390	298	249	239	219	264
Fakturisano (l/s):	52	70	70	81	115	139	198	225	151	102	95	72	114
Gubici (l/s):	158	135	134	138	140	166	171	165	147	146	144	147	150

Tabela 50: Broj potrošača u ruralnim područjima⁸²

Red. broj	Lokacija	Broj vodomjera
1.	Jaz, Poljice, Seoce, Svinjišta	514
2.	Markovići	150
3.	Buljarica	347
4.	Blizikuće	42
5.	Drobnići	21
6.	Perazića Do i Reževići	281
7.	Podličak	465
8.	Sveti Stefan	533
9.	Vala i Pržno	378
UKUPNO		2731

Na vodovodnu mrežu nisu priključena naselja u zaleđu Budve: Čelobrdo, Novoselje, Žukovica, Tudorovići, Paštovska gora, Kuljaće, Podbabac, Krapina, Podostrog, Pobori, Stanišići, Brajići, Lapčići.

8.4.1 Uređenje vodotoka i kanalizacije atmosferskih voda

Na području opštine Budva postoji veći broj manjih vodotoka bujičnog karaktera. Ti vodotoci presecaju naselja, ulivaju se u more često u zoni najvažnijih plaža, zbog čega je njihovo uređenje jedan od preduslova urbanizacije naselja i uređenja i korišćenja prostora. Važniji vodotoci, sa čijim se uređivanjem mora računati su rijeke: Jaška, Grđevica, Bečićka rijeka, kao i potoci: Mogren, Topliš, Podkošljun, Vještica, Kukački potok, Rafailovići I i II, Kamenovo, Dubravica, Maestral, Praskvica, Sveti Stefan, Golubin, Podgrab, Debeli rt, Tričin zalaz, Smokov vijenac I i

⁸² DOO "Vodovod i kanalizacija" od 31.03.2023.godine

II, Izvor, Reževića rijeka, Smokovica, Perazića plaža, Galački potok, Luka, Nerin, Plaža III i IV, Lučice, Slatava i Porubica.

8.4.2 Vodoizvorišta⁸³

Izvorišta kojim upravlja DOO „Vodovod i kanalizacija”-Budva su: Piratac- Markovići; Loznica- Čučuci; Rijeka Reževići; Buljarica- bunari Dobra voda; Podgor (preliv).

Količine vode koje nedostaju uzimaju se iz Regionalnog vodovoda.

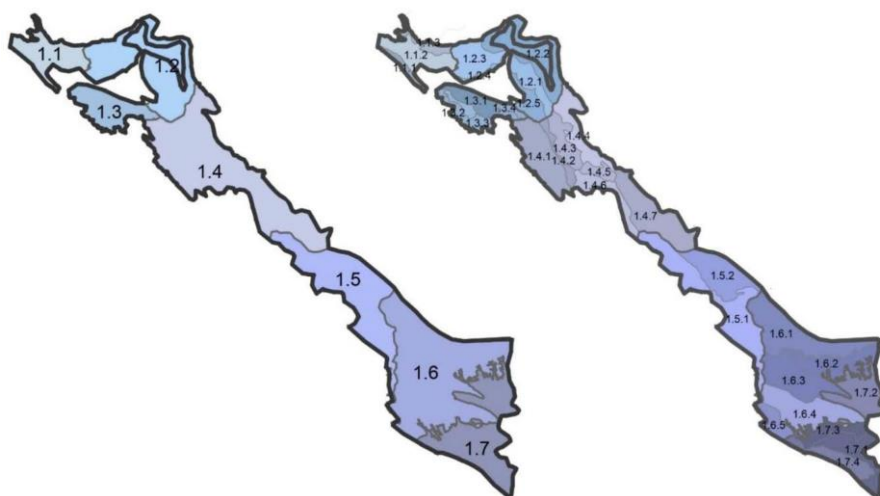
8.5. Prirodna baština, upravljanje resursima i očuvanje

Teritorija opštine Budva pripada pejzažnoj jedinici Obalno područje srednjeg i južnog Jadrana i planinski masiv Lovćena. U odnosu na reljef, klimu, geološke i pedološke karakteristike, pokrivač tla, homogenost i prepoznatljivost, Budva pripada **predjelima primorskog regiona** koji obuhvata region koji se prostire od morske obale do planinskog vijenca Orjen- Lovćen- Rumija. Klima ovog prostora je mediteranska, a reljef karakterišu strme krečnjačke padine i vertikalni odsjeci izbrazdani procjepima, dubokim točilima i nazubljenim grebenima između njih. Posmatrajući morfološke oblike reljefa prisutne su aluvijalne ravnice, močvare, plaže i ostrva.

Plan predjela identifikuje predio čija procjena se bazira na razmatranju prirodne ljepote i očuvanosti biodiverziteta (flora, fauna, geološka i fiziografske karakteristike) i kulturne baštine (objekti sa neposrednom okolinom ili područja historijskog, umjetničkog, naučnog, arheološkog, arhitektonskog, antropološkog, etničkog ili drugog društvenog značaja). Plan predjela daje smjernice za granicu zaštitnog pojasa i za zaštitnu „buffer“ zonu.

Plan predjela na teritoriji opštine Budva prepoznaje sledeće predjele:

- izuzetno vrijedni prirodni i poluprirodni predjeli;
- izuzetno vrijedni predjeli – kulturna baština;
- izuzetno vrijedni kulturni poljoprivredni predjeli – agrikulturni predio;
- park šume (Rt Mogren, Miločerska šuma sa grebenima između plaža Miločer i Sv. Stefan, Rt Crvena stijena- Markova ledina, Hrid Kobilica- Malo brdo, Prijedorac).

⁸³ DOO „Vodovod i kanalizacija” od 31.03.2023.godine i KSJP

Slika 1: Područja karaktera predjela- regionalni i lokalni nivo

Teritorija opštine Budva pripada Predjelima budvanskog područja u odnosu na kategorizaciju na regionalnom nivou (1.4) i obuhvata: 1.4.1 Brdoviti predjeli Donjeg Grblja, 1.4.2 Ravničarski predjeli grbaljskog područja, 1.4.3 Brdoviti tereni Gornjeg Grblja, 1.4.4 Niži planinski predjeli lovčenskih primorskih strana, 1.4.5 Brdoviti predjeli Maine, 1.4.6 Priobalni predjeli budvanskog područja, 1.4.7 Brdoviti predjeli Paštrovića.

Na području primorskog regiona izdiferencirano je nekoliko tipova karaktera predjela koji izgrađuju pomenuta područja karaktera predjela. Tipovi karaktera predjela zasnovani na karakterističnoj prirodnoj i kulturnoj osnovi koja se ponavljaju u manje više sličnoj formi i obliku duž čitavog primorja su: primorski grebeni i stjenovite obale, brdsko-planinsko zaleđe na masivnim krečnjacima, ogoljeni brdoviti tereni na krečnjacima, šumovito brdsko zaleđe na krečnjacima, šumovite padine na flišu i deluvijumu, naselja na tradicionalnim poljoprivrednim poljima, naselja sa tradicionalnim terasama, tradicionalne terase sa maslinjacima, priobalne i plavne aluvijalne ravnice, močvarno zemljište (močvare, solila, solana), plaže, rijeke, izgrađeno zemljište (gradska naselja, industrijske zone, skladišna i servisna područja), djelimično izgrađeno zemljište - semiurbana naselja razbijenog tipa, devastirana područja (kamenolomi, deponije), zelene i slobodne površine u naseljima, lungo mare, turistički kompleksi, kulturna baština, sportsko-rekreativne površine.⁸⁴

Područja karaktera predjela na teritoriji opštine Budva su: Rt Mogren, Budvanski zaliv, Podoostrog- Podmaine- Spas, Maini, Pobori, Paštrovska brda, Brdsko- planinska oblast Crmnice, Brajići, Ostrvo Sveti Nikola, Rt Zavala, Bečići- Rafailovići, Uvala Kamenovo, Pržno, Miločer, Sveti Stefan, Golubinj- ostrvo, Manastir Praskvica, Smokov vijenac (Blizikuće- Podgrab- Vrbe- Tudorovići- Đenaši), Rtovi – Bijeli, Mali, Debeli i Žukov, Krstac- Drobnići, Rijeka Reževići – Katun Reževići, Perazića do, Perazića školjić, Rt Crvena stijena - Markova ledina, Žukovica - Kaluđerac, Uvala Petrovac, Hrid Kobila- Malo brdo, Ostrvo Sv. Nedelja, Ostravo Katič, Uvala Lučice, Prijedorac, Buljaričko polje, Dubovica - Rt Kotrobanja - Rt Stolac, Uvala Jaz.

8.5.1 Biološki diverzitet

Budvanska rivijera se odlikuje značajnim ekosistemskim, specijskim i genetskim diverzitetom na čiji razvoj su imale uticaj poseban ekološke, hidrološke, biogeografske, geološke, klimatske i druge karakteristike. U Budvi izdvojeni su sledeći ekosistemi: planinski, šumski, stepski, slatkovodni i morski⁸⁵. Budvansko područje karakteriše veliki diverzitet vrsta flore i faune od kojih većina nije proučena na dovoljnom nivou ni na regionalnom ni na nacionalnom nivou. Bogatstvo flore i faune Budve predstavlja značajan dio bogatstva i raznovrsnosti evropske prirodne baštine. Detaljnija istraživanja za teritoriju opštine Budva rađena su uglavnom u okviru dokumentacije potrebne za spovođenje zaštite pojedinih područja.

Ukupna površina zaštićenih područja na teritoriji opštine Budva iznosi 796,15 ha (7,96 km²), što je 6,52 % od ukupne teritorije opštine. S druge strane, na ovom području ne postoje zaštićeni speleološki, geološki i paleontološki objekti, niti međunarodno zaštićena prirodna dobra.

⁸⁴ Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore

⁸⁵ Među morskim ekosistemima, stanište livada posejdonije (*Poseidonia oceanica*), mediteranski endem, koje mozaički prekrivaju najveći dio plitkog dijela mora, kao i *Cystostera spinosa* su zakonom zaštićene. Ovaj endem Mediterana formira livade koje su veoma važne za formiranje (mikro) staništa brojnih drugih životnih formi mora i koje predstavljaju važnu kariku u biogeohemijskim ciklusima. Ove morske livade čuvaju plićake od jakih struja, a plaže od erozije.

Tabela 51: Zaštićena područja na teritoriji opštine Budva prema kategoriji prirodnog dobra

Vrsta prirodnog dobra	Naziv prirodnog dobra
Nacionalni park	Nacionalni park Lovćen
Kategorija (vrsta): rezervat prirodnog predjela	Plaža Buljarica, Plaža Lučice, Plaža Petrovac, Plaža Drobni pijesak, Plaže Svetog Stefana i Miločera, Plaža Bečići, Slovenska plaža, Plaža Mogren, Plaža Jaz i Brdo Topliš (Spas) ²⁵
Park prirode	Katič
Spomenik prirode	Stablo masline (<i>Olea europaea</i>) u selu Ivanovići

Prijedlozi za zaštitu područja na teritoriji opštine Budva, date u okviru državnih staretigija, su: kameno brdo Zelenikovac iznad sela Kuljača, područje Jovanovića točak s izvorom istočno ispod Tudorovića, Mrka stijena sa selom Brda, Srzentića kulom, ostrvo Sv. Nikola, Miločerski park, urbane cijelina Sveti Stefan, Lungo mare, urbano zelenilo, zajednica drvenaste mlječike i drvenastog pelina, tvrdolisna žbunasta vegetacija, predio pseudomakije i sastojine lovora. ²⁷

Ove prijedloge trebalo bi realizovati u cilju pune zaštite navedenih područja.

Međunarodne organizacije za zaštitu prirode i zaštićena staništa na teritoriji opštine Budva:

Tabela 52: Zaštićeni ekosistemi na području opštine Budva

IPA (Important Plant Areas)	Spas (242 ha, grupa C - habitati), Buljarica (156 ha, grupa C - habitati), Ostrvo Katič, Donkova i Velja seka (439 ha, grupa A – vrste i grupa C - habitati), Lovćen (na teritoriji opštine Budva 635 ha, grupa A – vrste i grupa C – habitati)
IBA (Important Bird Areas) ²⁸	Buljarica
EMERALD mreža ²⁹	Buljarica (302 ha), Lovćen (na teritoriji opštine Budva 635 ha), Spas (352 ha), Ostrvo Katič, Donkova i Velja seka (439 ha)

Zbog nedostatka finansijskih sredstava, ustanovljen je veći broj projekata koje u Crnoj Gori vode međunarodne organizacije u cilju zaštite vrsta, ekosistema i staništa.⁸⁶ „Srbija, Crna Gora i Natura

⁸⁶ Projekat Globalnog Fonda za životnu sredinu (Global Enviromental Facility – GEF), projekat „Uspostavljanje EMERALD mreže u Crnoj Gori“, projekat „Dinarski luk“).

2000“ (2009-2012)⁸⁷, FODEMO projekat (2011.)⁸⁸ i DBU pilot projekat ⁸⁹ su projekti koji su umnogome doprinijeli jačanju kapaciteta institucija i nevladinog sektora za implementaciju EU zakonodavstva iz oblasti zaštite prirode, identifikaciji staništa i vrsta (primarno od značaja za EU) i znanja o njihovoj rasprostranjenosti.

Uspostavljanje N2000 mreže je zakonska obaveza i jedan od ključnih zahtjeva u procesu pristupanja EU koja do danas nije postignuta.

Pored zaštite biodiverziteta *in situ* Crna Gora je sprovela i određen broj aktivnosti za *ex situ* zaštite biodiverziteta. U Budvi postoji arboretum – gradski park kod Starog grada. Osnovna funkcija arboretuma je naučno-obrazovna. Budvanski arboretum se koristi samo kao gradski park.

Budvansko zaleđe je nekada bilo bogato vinogradima.

Budvanski vinogradi su bili poznati sve do poslije Drugog svjetskog rata. Neko kaže zbog naleta filoksera, neko zbog naleta turizma, budvansko primorje je ostalo bez vinograda.⁹⁰ Ostali su samo toponimi: Rozino i Velji vinogradi.

Od crnih sorti vinove loze u Budvi su najrasprostranjenija kratošija, vranac i tzv. „amerikanka“, zatim lisica i stara sorta grožđa roze boje. Od bijelih sorti: mekuš, japudžak, bijela razaklija i dr.

Pored vinogradarstva, maslinarstvo predstavljaju viševjekovnu tradicionalnu privrednu djelatnost na današnjoj teritoriji opštine Budva. Postoje višestoljetna stabla masline nabudvanskom području, a među najstarije se ubraja Velja maslina u selu Ivanovići (Maine), datirana na oko 2.000 godina. Maslinjaci su proglašeni za dobro od opšeg interesa i uživaju posebnu zaštitu. Ovi izuzetno vrijedni predjeli, nažalost, posebno su na udaru stambene i turističke gradnje, s obzirom na to da se u Budvi i zaleđu posljednjih decenija u izuzetno velikoj mjeri vrši proces urbanizacije.³² Prema Zakonu o maslinarstvu “sječenje i presađivanje maslina starijih od 100 godina je zakonom zabranjeno”. Maslinjaci su dobro od opšeg interesa i uživaju posebnu zaštitu. Udruženje maslinara jedino vrši valorizaciju i promociju maslinjaka. Ovi izuzetno vrijedni predjeli su na udaru stambene i turističke gradnje.

Prirodna baština Budve je specifična i poznata kako u nacionalnim tako i u međunarodnim okvirima. Ruralno zaleđe je posljednjih godina direktno napadnuto nelegalnog gradnjom, te sve više poprima osobine urbanog prostora. Ambijentalna gradnja, kao smjernica za oblikovanje objekata budvanskih sela, ne može imati svoj puni smisao bez netaknutog prirodnog okruženja.

⁸⁷ Projekat finansiran od strane vlade Norveške a implemetiran od strane WWF-a, NVO sektora i Zavoda za zaštitu prirode. Cilj je bio jačanje kapaciteta NVO-a za preuzimanje aktivne uloge NVO u razvoju Natura 2000 u Crnoj Gori, kao i obuka institucija za mapiranje N2000 staništa. Prikupljali su se literaturni podaci o staništima i vrstama od značaja za EU u Crnoj Gori, te je pripremljen Katalog tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku uniju (2012). Podaci su uneseni u posebnu bazu podataka uključujući i podatke dobijene ograničenim istraživanjima na terenu.

⁸⁸ „Nacionalna šumarska inventura“ koji je implementiralo Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja za cilj je imalo prikupljanje podataka za šumska stanista u Crnoj Gori i njihovo prilagođavanje za mapiranje u GIS kompatibilnom software-u.

⁸⁹ Koji je u završnoj fazi realizacije, a koji se odnosi na izradu metodologije mapiranja šumskih staništa i zemljišta u Crnoj Gori, koji je podržan od njemačke fondacije i univerziteta u Frajburgu. DBU će doprinijeti mogućim apliciranjem za realizaciju kreditne podrške IPA fondova za realizaciju projekta mapiranja šumskih staništa na cijeloj teritoriji Crne Gore.

⁹⁰ Prema podacima iz 1958., Marko Ulićević u svom radu „Prilog rejonizaciji vinogradarstva u Crnoj Gori piše da su budvanski vinogradi zauzimali 41 ha, a šest godina kasnije (1964) ostalo je samo 28 ha (166.000 čokota), za 32% manje.

Područja sa prirodnim posebnostima koja su direktno naslonjena na tradicionalna sela sastavni su dio njihovog identiteta. Potrebno je da se kontakt zone tradicionalnih sela (npr. kameno brdo Zelenikovac iznad sela Kuljače, krečnjački greben Mrka stijena na čijoj gornjoj flišnoj zoni leže selo Brda, Srzentića kula, potkunjice i crkva Sv. Srđa) zaštite od nelegalne gradnje i da se njeguju kao zasebni predioni elementi – biotipovi. Međunarodni komitet za spomenike i mjesta u zajednici sa Međunarodnom federacijom pejzažnih arhitekata donio je tzv. **Florentinsku povelju** o istorijskim hortikulturno-arhitektonskim kompozicijama koje treba čuvati, štiti i unaprijeđivati kao bitne elemente regionalnog identiteta i kao mjesta od posebnog turističkog interesovanja. Kroz razvoj vinograda, maslinjaka i agroturizma tradicionalne bašte (džardini i potkutnjice) mogu se mapirati kroz donošenje planske dokumentacije i sačuvati u autentičnoj formi.

Prirodni prostori oko nepokretnih kulturnih dobara su prostori koji sa nepokretnim kulturnim dobrom i njegovom neposrednom okolinom čini ambijentalnu cjelinu i od značaja je za zaštitu tog dobra.

Memorijalni prirodni spomenici su pojedinačni objekti prirode ili prostori posebnih prirodnih vrijednosti koji su vezani za istorijske ili legendarne događaje.

8.5.2 Ocjena stanja

Institucije Crne Gore ne sprovode sveobuhvatne programe, planove i projekte u oblasti zaštite biodiverziteta za neposrednu zaštitu biljnih i životinjskih vrsta, posebnih grupa staništa ili ekosistema. Osnovni razlog je nedostatak finansijskih sredstava. Projekte usmjerene ka zaštiti vrsta i staništa u Crnoj Gori sprovode međunarodne organizacije. Finansiranje ovih projekata je iz međunarodnih fondova.

Očuvanje i zaštita biljnih i životinjskih vrsta na teritoriji opštine Budva tokom vremena je obuhvatala niz izolovanih i ciljano usmjerenih mjera i aktivnosti. Nedostaje sistematski skup akcija koji bi imao cilj dugoročno očuvanje vrsta i njihovih staništa od značaja za grad, pa i na cjelokupni biodiverzitet Crne Gore.

Zaštićena područja su zaštićena samo *de jure*. Imenovanje upravljača i Plan upravljanja nije uspostavljen, te faktička zaštita ne postoji. JP „Morsko dobro“ je upravljač na 22 zaštićena područja u Crnoj Gori u obalnoj zoni. Za područja koja su 1968. godine proglašena zaštićenim do danas, granice nisu bile jasno definisane, zoniranje nije urađeno, ne postoji procjena ili studija izvodljivosti koja bi definisala vrijednost biodiverziteta i ciljeve očuvanja. Početkom 2024. godine, Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore dostavila je nadležnom organu lokalne uprave Opštine Budva studije revizije zaštićenih područja za 10 plaža: Buljarica, Lučice, Petrovac, Drobnji pijesak, Sveti Stefan i Miločer, Bečići, Slovenska plaža, Mogren i Jaz, kao i Studiju revizije zaštite spomenika prirode Velje masline u selu Ivanovići, a na osnovu kojih će Sekretarijat za urbanizam i održivi razvoj pripremiti Nacrte odluka o proglašavanju kategorije, granica, statusa i rezima zaštite u spomenicima prirode i iste u narednom periodu staviti na Javnu raspravu u cilju usvajanja istih od strane Skupštine opštine Budva.

Na teritoriji opštine Budva ne postoje zaštićeni vrtovi za očuvanje gena biodiverziteta, niti su pokrenuti programi za uzgoj rijetkih i ugroženih vrsta u izolaciji ili zatočenishtvu.

Urbani razvoj umnogome ugrožava prirodnu baštinu Budve. Zaštićena područja su fragmentirana, te su u kontaktnim zonama sa svih strana ugrožena direktnom izgradnjom. Ubrzani razvoj turizma, izgradnja infrastrukturnih sistema dovodi do gubitka, degradacije i dodatne fragmentacije prirodnih staništa, naročito obalskih. Dolazi do promjene u praksi

korišćenja zemljišta, uvođenje novih praksi u poljoprivrednoj proizvodnji, što direktno utiče na gubitak prirodnih i poluprirodnih staništa, do gubitka agro-biodiverziteta. Domaće sorte i pasmine su ugrožene. Sistemska istraživanja invazivnih vrsta u Crnoj Gori još nisu sprovedena.

U uređenju većih zelenih kompleksa dominiraju egzote, dok su autohtone vrste rijetko zastupljene.

Pod pritiskom ubrzanog razvoja turizma i direktnog ispuštanja otpadnih voda u more (nepostojanje kanalizacione mreže kod privremenih objekata duž plaža) ugrožen je morski ekosistem. Ornitofauna je ugrožena nekontrolisanim lovom.

Klimatske promjene koje dovode do porasta temperature i smanjenje količine padavina posredno utiču na ekosisteme i njihovo stanje (prerano listanje, u kraškim predjelima isušivanje bara što direktno utiče na populacije vodozemaca i reptila, eutrofikacija plitkih i ograničenih djelova mora). Na prostoru Budve (Buljaričko polje) vodena i močvarna staništa ugrožava eutrofikacija⁹¹, kao posljedica zagađenja iz ljudskih naselja.

Zbog nepotpune i nedovoljne istraženosti faune, zaštita biotopa je izuzetno važna. Zaštitom biotopa štite se i one vrijednosti koje još nisu naučno valorizovane.

Komunalni otpad opštine Budva se transportuje do deponije Možura. Nekadašnja privremena deponija komunalnog otpada na brdu Topliš sadrži mogući opasni otpad. U toku je pronalaženje lokacije za odlaganje građevinskog otpada, koji sada stihijski deponovan umnogome ugrožava biodiverzitet.

Nedostatak i nedostupnost podataka za pouzdano donošenje odluka, nedostatak koordinacije i saradnje između sektora, nedovoljni finansijski i ljudski kapaciteti su indirektni pokretači faktora koji ugrožavaju prirodnu baštinu.

Kulturni potencijal zaštićenih vrsta, endemskih vrsta, obnovljenih vinograda Budve, maslinjaka, je nemjerljiv. Toponimi Budve čuvaju uspomene na bogat biodiverzitet nekadašnje Budve. Velji vinogradi, Rozino, Dubovica, Komsko ili Konjsko polje (*„što su o njemu plandovali konji vladika prevlački jebl“*).⁹² Interesantan podatak je da je prvi kromir („korun“) koji je Petar I Petrović donio iz Rusije u Crnu Goru zasadio pri manastirskoj pojati manastira Stanjevići u Poborima.

8.5.3 Prijedlozi za zaštitu

Budva imperativno mora usvojiti Lokalni akcioni plan za biodiverzitet, radi sprovođenja strategije očuvanja i zaštite prirode. Za predjele koji su prepoznati kao vrijedi mora se donijeti Studija predjela.

Prijedlozi za zaštitu na teritoriji opštine Budva date u okviru državnih staretigija su: kameno brdo Zelenikovac iznad sela Kuljača; područje Jovanovića točak sa izvorom istočno ispod Tudorovića; Mrka stijena sa selom Brda, Srzentića kulom; Ostrvo Sv. Nikola, Miločerski park, urbane cijelina

⁹¹ Eutrofikacija – „cvijetanje vode“ je prirodni proces starenja akumulacija uslijed nepovoljnih antropogenih aktivnosti. Višak nitrata u životnoj sredini, osim prijetnje po ljudsko zdravlje ugrožava i životnu sredinu – opadanje kvaliteta vode i narušavanje i ugrožavanje biodiverziteta.

⁹² M.Crnogorčević, „Crkve i manastiri u općini budvanskoj“, ????

Sveti Stefan, Lungo mare, Urbano zelenilo, zajednica drvenaste mlječike i drvenastog pelina, tvrdolisna žbunasta vegetacija, predio pseudomakije, sastojine lovora.⁹³

U zoni morskog dobra potrebno je zaštititi „Tunju“⁹⁴ podvodni sprud koji je stanište bogatog morskog biodiverziteta, u vezi sa čime je nadležni organ lokalne uprave pokrenuo postupak pred Agencijom za zaštitu životne sredine Crne Gore. Potrebno je izraditi studije revizije zaštićenih prirodnih dobara, da bi se utvrdile promjene na dobrima.

Od još uvijek nezaštićenih biljnih vrsta, odnosno njihovih staništa, u zoni morskog dobra, a prema preporukama PPPNOP, prioritet ima zaštita sljedećih vrsta:

- Žukva (*Calicotome infesta* Guss.), rijetka biljka u primorskoj zoni u vegetaciji gariga, registrovana na lokalitetima u okolini Budve i Petrovca⁹⁵;
- Morska božikovina (*Eryngium maritimum* L.), ugrožena vrsta koje ima na neurbanizovanim dijelovima buljaričke i budvanske, kao i na pojedinim drugim lokalitetima, i čiji areal je sve manji usljed širenja turističkih aktivnosti;
- Maslačak (*Leontodon incanus* L.), rijetka biljka u Primorju, koja je tipična baš za okolinu Budve;
- Narcis (*Narcissus tazetta* L.), rijetka i dekorativna biljka, koja se nalazi u najužem priobalju i u okolini Petrovca;
- Kiseličasti dvornik (*Polygonum salicifolium* Brou. & Wild.), rijetka vrsta u Buljaricama, čiji je lokalitet ugrožen; i
- *Putoria calabrica* L.D.C., evidentirana na malom broju lokaliteta između Bara i Budve.

Zaštita „zavjetnih hrastova“ kao monumentalnih spomenika prirode predstavlja svojevrsnu turističku atrakciju. U šumama ruralnog zaleđa predvidjeti posmatranje ptica („birdwatching“), kao jedan od najbrže rastućih turističkih trendova u svijetu. Proglašavanjem određenih zelenih zona za park-šumu (brdo Mogren, brdo Spas, ostrvo Sveti Nikola) Budva bi dobila parkove koje je izgubila invazivnom stambenom gradnjom prethodnih decenija.

Stari grad kao kulturna cjelina koja je pod zaštitom ima veoma malu površinu pod javni zelenilom. Ove površine trebaju biti uređene. Preporučljiva je upotreba mediteranskog bilja koje će formirati svojevrsan „vrt“ Starog grada. Moguće je obnoviti zaboravljen kult Budvanske Gospe, te u Starom gradu planirati sadnju biljaka koje isključivo imaju bijeli cvijet, te tako projektovati „hortus conclusus“ – zatvoreni bogorodični vrt, kao tipski vrt pejzažne arhitekture.

Budvanski vinogradi se moraju obnoviti. Vinogradi kratošije i lisice moraju postati dio budvanskog pejzaža i dio turističke ponude Budve. Projekti vinskih kuća (antička kuća vina u Staro gradu, vinske kuće u ruralnom zaleđu), muzej vinarstva i itinerari „Budvanski rimski putevi“ se pominju decenijama, i do danas nisu realizovani.

⁹³ Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore

⁹⁴ Budvanska legenda kaže da je put nastao kada je Sv. Sava odlazio u Svetu zemlju, galija ga je čekala iza ostrva Sv. Nikola, te da se stvorio morski put od Budve do ostrva. Tako „Tunju“ nosi naziv i „Put Sv. Save“.

⁹⁵ Žukva, brnistra, lat. *Spartium junceum*, od grč. Riječi „spartion“ što znači uža za pletenje. Još od antike je bila važna industrijska biljka od koje se pravilo platno („žukatac“), od koje su se plele korpe, ribarske vrše, jedra, papira i čak za pokrivanje krovova. Cvijetovima se punili jastuci i madraci, i dobijala žuta boja za bojenje tkanina. Žukva štiti zemljište od erozija. Intenzivna proizvodnja platna od žukve u Hratskoj počinje 1919., koja se održala do 1967.

Zaštita maslinjaka kroz izradu Registra maslinjaka je način da se ovi vrijedni prirodni predjeli zaštite od dalje devastacije i neplanske gradnje. Utvrđivanjem starosti maslina, od kojih su veliki broj primjeraka stariji od 1000 godina, Budva bi postala dio međunarodnog fonda. UNESCO organizuje godišnji Svjetski dan maslina u cilju promovisanja ovog vrijednog drveta u smislu njegovog socijalnog, kulturnog, ekonomskog i predionog značaja za svijetsku zajednicu. Veliko turističko bogatstvo ruralnog zaleđa su zapušteni mlinovi za masline, koji čekaju obnovu.

Pravljenje prirodnih pigmenata boja (žuti pigment od žukve, purpur i plavi od školjke bodljikavog volka i dr.) je turistički i kulturni potencijal koji nije iskorišćen.

Zaštita tradicionalnih džardina i potkutnjica kao i suhozida kao scenografije ruralnog zaleđa postoji samo u planskim dokumentima, na terenu ih zamjenjuju armirano-betonski potporni zidovi sa sadnicama neautohtonih vrsta.

8.5.4 Prisustvo zagađenih područja- šumski požari: frekvencija i štete

Na području opštine Budva zabilježen je niz požara, koji se u manjem ili većem obimu ponavljaju iz godine u godinu, te devastacije, što za posljedicu ima neadekvatnu vizuelnu sliku, a posebno narušen eko sistem, mediteranskog naselja, turističke opštine Budva. Date površine se nisu na adekvatan način tretirale u smislu uklanjanja i čišćenja dijela vegetacije koja je izgorjela, a pogotovo na planu obnavljanja istih površina odgovarajućim rastinjem.

Služba zaštite i spašavanja je primjer jedne od službi u smislu dobre pažnje i zaštite od šumskih požara, elementarnih nepogoda. Međutim, navedeni problem, zahtjeva preduzimanje određenih aktivnosti, definisanje smjernica i principa od strane nadležnih organa lokalne uprave.

8.5.5. Zaštita prostora u cjelini u slučaju elementarnih nepogoda (poplave, požari, klizišta, erozija, seizmički rizik i dr.)

Područje opštine Budva sa svojim stanovništvom, materijalnim i drugim dobrima, prirodnim i stvorenim, postojećim i za budućnost planiranim fizičkim strukturnama, izloženo je opasnosti od zemljotresa, poplava, atmosferskih nepogoda (olujnih vjetrova), suša, odronjavanja i klizanja zemljišta, požara, eksplozija, saobraćajnih nezgoda, isl.

Kompleksna problematika zaštite od elementarnih nepogoda i nesreća većih razmjera iziskuje potrebu odgovarajućeg korišćenja i organizacije prostora kao i planiranu namjenu zemljišta (izradom lokalnih planskih dokumenata).

Neophodno je izradi analizu privrednih, geografskih i drugih karakteristika, stepena dostignute urbanizacije, ekonomske razvijenosti, položaja u odnosu na saobraćajnice i važne objekte, a kako bi se odredio stepen ugroženosti i povredljivosti područja opštine Budva i povredljivosti u odnosu na širu teritoriju, kao i planirali oblici zaštite i način njihovog sprovođenja. Područje opštine Budva, kao cjedinstavena cjelina mora da postigne određeni stepen autonomnosti i nezavisnosti, u odnosu na šire područje u pogledu elementarnih potreba stanovništva i proizvodnje. To podrazumjeva postizanje ravnomjernosti razvoja i ravnomjernosti razmještaja stanovništva i naselja odnosno objekata neophodnih za život i rad u vanrednim uslovima. Objekti od neposrednog značaja su infrastrukturna mreža, objekti za snabdijevanje vodom i energijom i informacioni sistemi.

Za postizanje veće autonomnosti (naročito u uslovima njegove izolacije zbog eventualnog prekida veza sa širom teritorijom) prevashodni značaj treba dati mreži saobraćajnica i mogućnosti odvijanja integralnog saobraćaja. Poseban akcenat je dat problemu paralelne saobraćajnice, s obzirom na izuzetno povredljivu Jadransku magistralu.

Zaštita prostorno-fizičkih struktura, kao što su objekti od istorijskog i kulturnog značaja mora se obezbijediti blagovremenom pripremom i zaštitom investiciono-tehničke i druge dokumentacije na osnovu koje bi se mogle izvesti rekonstrukcije i restauracije porušениh i oštećenih objekata.

Pravilnim planiranjem i usmjeravanjem razvoja zelenila, uvlačenjem zelenih pojaseva povezanih koridorima sa centralnim zonama i sa zonama šumskog zelenila, dobijaju se saobraćajnice u vanrednim uslovima, za evakuaciju i kretanje operativnih jedinica. Pored ovoga, zeleni koridori sa niskim zelenilom značajan su element preventivne protivpožarne brane. Oni su istovremeno i

zaštitne zone za sprečavanje određenih vazdušnih strujanja. Ovdje treba obratiti pažnju na pravilan raspored hidrantske mreže (protivpožarni hidranti).

Pored opštih zahtjeva vodosnabdijevanja (izgradnja, uređenje i održavanje objekata i zahvat, obrada, skladištenje, raspodjela i transport vode do potrošača) za slučaj većih nesreća koje mogu dovesti do nestašice vode, treba predvidjeti raspored neophodnih količina vode i vozni park autocistjerna, što bi obezbijedilo autonomnost područja u smislu vodosnabdijevanja, a pored toga nužno je i rješavanje problema otpadnih voda. Takođe je neophodno spriječiti dalje zagađenje vodnih masa i obezbijediti mogućnost dekomponovanja kanalizacionog podsistema na više manjih cjelina sa posebnim izlivima kao i mogućnost dekontaminacije otpadnih voda putem odležavanja u većim rezervoarima.

Seizmika tla - Najveće ograničenje ovog prostora je izražena seizmička aktivnost. U tom smislu organizaciji prostora Opštine, a posebno izgradnji infrastrukturnih i drugih objekata treba posvetiti posebnu pažnju, uključujući izrade posebnih studija mikroseizmičke rejonizacije za sve značajne objekte. Takođe, potrebno je konstantno praćenje i ispitivanje seizmičkih aktivnosti na području čitave opštine.

Nedostatak vode - Karstni prostori su tradicionalno bezvodni, jer iako se izlučuju relativno visoke količine vodenog taloga, on brzo ponire kroz porozno tlo, pa je stoga teško zahvatati potrebne količine vode. Sa druge strane, razvijen reljef uzrokuje formiranje bujičnih tokova koji predstavljaju opasnost za objekte infra- i suprastrukture, te odrone i pojavu klizišta.

9. URBANIZAM

Pokrivenost Opštine Budve planskim dokumentima

Urbanističko i prostorno planiranje, kao i realizacija planskih dokumenata, na teritoriji opštine Budva prisutno je više od 40 godina. Počev od urbanističkih planova za Budvu i Petrovac iz šezdesetih godina preko plana Južni Jadran iz 1968. god do njegovih parcijalnih revizija iz 1995 i 2005. godine.

U proteklom periodu u opštini Budva usvojen je veliki broj planskih dokumenata, a na osnovu planskih dokumenata višeg reda. Planovi su pratili trendove investicione gradnje u okviru predmetnih zahvata. Kao rezultat takvog stanja prisutna su velika građevinska područja s obzirom na gustinu naseljenosti, odnosno površinu izgrađenih dijelova građevinskih područja. Planiranje i izgradnja stanova za tržište, u proteklom periodu, nerijetko su imali za posledicu da zbog „preforsiranja“ komunalne i saobraćajne infrastrukture, trpi grad, građani i turisti.

Osnovne tendencije naseljavanja i rasta se i danas nastavljaju, što dovodi do prekapacitiranosti već zauzetih urbanizovanih površina i stambenih zona ka okolnim brdima, do fizičke iskoristivosti prostora. Situaciju još složenijom čini nepostojanje odnosno neusvajanje PUP-a opštine Budva (u toku je izrada Nacrta planskog dokumenta), čime je onemogućeno, stvaranje kvalitetnog planskog osnova, na strateškom nivou, za rješavanje brojnih problema u urbanoj matrici Budve, kao i na cjelokupnoj teritoriji opštine Budva uz stvaranja održivih osnova za dalji razvoj i investiranje.

Prostorno urbanističkim planom opštine Budva potrebno je stvoriti preduslove za korekciju svih negativnih pojava, odnosno na eliminisanje planiranih i realizovanih intervencija u prostoru, koje ugrožavaju životnu sredinu. Dugoročni teritorijalni razvoj i razmještaj privrednih djelatnosti na području Budve trebalo bi da se zasniva na policentričnoj prostornoj organizaciji, posebno u sektoru turizma, raznih usluga i sl. U cilju rasterećenja grada Budve kao primarnog centra opštine i ravnomjerne distribucije sadržaja i funkcija, potrebno je podsticati usmjeravanje kapaciteta i sadržaja u ostala naselja u kojima postoje prihvatljivi uslovi i interes.

Područje Opštine Budva trenutno je obrađeno sa 62 važeća planska dokumenata, uključujući i njihove izmjene i dopune, od čega je 6 državnih planskih dokumenata i ukupno 56 lokalnih planskih dokumenata (GUP Sektor Budva - Bečići, 13 DUP-ova, 7 UP-ova i 35 LSL-a).

U Aneksu je dat tabelarni pregled važeće planske dokumentacije za teritoriju Opštine Budva.

Opšti pravci razvoja opštine Budva su definisani su državnim planskim dokumentima: PPCG i PPPNOP Crne Gore, pri tom se oslanjajući prvenstveno na prirodne potencijale ovog prostora.

- PPCG («SI. list CG» br. 24/08) je najvažniji državni planski dokument koji daje ulazne podatke za sve druge planske i razvojne dokumente kako na državnom, tako i na lokalnom nivou.

Prostorni plan Crne Gore Budvu definiše kao centar šireg regionalnog značaja, koji opslužuje gravitaciono područje sa preko 40.000 stanovnika i za koji je predviđen niz aktivnosti vezanih za ekološki-prostorno prihvatljivu proizvodnju, obrazovanje višeg ranga, aktivnosti kulturnih centara, odgovarajuće zdravstvene usluge, usluge socijalnog staranja, posebne sportske i turističke programe, kao i razvijenu trgovinu i druge komercijalne aktivnosti.

Samo uređenje obalnog područja se direktno vezuje za Prostorni plan područja posebne namjene za obalno područje Crne Gore, opštinske planove detaljne razrade kao i za međunarodne aktivnosti i konvencije za Mediteran, a apostrofira se neophodnost integralnog pristupa upravljanju. Pri tome, osnovne smjernice takođe prate trendove zaštite, sanacije i revitalizacije prirodnih, kulturnih i tradicionalnih vrijednosti okruženja.

Prostorni plan Crne Gore je u primorskom regionu prepoznao brojne razvojne i prostorno-ekološke probleme koji nameću potrebu da se što prije pristupi traženju odgovora i pristupanju konkretnim aktivnostima za njihovo rješavanje. Primorski region predstavlja relativno gusto naseljen prostor sa privredom koja se zasniva na tercijarnim aktivnostima, u kojem se većina djelatnosti odvija linearno duž obale. „Razvoj naselja duž obale već pokazuje formu konurbacije koja ugrožava prirodne resurse. U ovom području investicioni pritisak je visok, što, takođe, uzrokuje nekontrolisani razvoj. Sadašnje prostorne strukture i uslovi u primorskom regionu zahtijevaju odgovarajuću organizaciju prostora i upravljanje budućim prostornim razvojem. Kao glavni problemi prepoznati su: velika sezonska antropopresija prostora na uskom primorskom pojasu, loša komunikacijska povezanost sa zaleđem; pretjerana suprastrukturalna, a ponegdje i infrastrukturna izgrađenost, nelegalna izgradnja, „zaziđivanje” obale. Prisutan je veliki broj neriješenih pitanja u oblasti tehničke infrastrukture, naročito u dijelu drumskog saobraćaja. Otežano je povezivanje obale sa djelovima turističkog zaleđa. Ističe se: nedostatak obilaznica oko gradova/naselja na obali predstavlja veliki problem u turističkoj sezoni; nedovoljna je i mreža lokalnih saobraćajnica u zaleđu, uz to veliki dio postojeće mreže čine nekvalitetni i nedovoljno održavani putevi; regionalne saobraćajnice ne zadovoljavaju ni brojem, ni kvalitetom, pri čemu izgradnja planiranih novih i rekonstrukcija postojećih znatno kasni. (Izvor Prostorni plan posebne namjene za obalno područje 2018).

U toku je izrada Prostornog plana Crne Gore, a na osnovu Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata («SI. list CG», br.64/17, 44/18 i 63/18).

Shodno čl. 16 i 24 Zakona, Vlada Crne Gore je na sjednici od 20. decembra 2018.godine, Odluka o izradi Prostornog plana Crne Gore do 2040.god.(Službeni list Crne Gore”, br.82/18) za cjelokupnu teritoriju Crne Gore, predstavlja opštu osnovu organizacije i uređenja prostora Crne Gore.

- PPPNOPCG («SI. list CG» br. 56/18) definiše način organizacije i rezime korišćenja područja Primorskog region

Plan je razvojni i strateski dokument koji sagledava potencijale za razvoj, a i kapacitet prostora sa izraženom potrebom za njegovom zaštitom. U tom smislu plan obezbjeđuje raspored funkcija i zona za pojedine namjene u prostoru i predviđa zajedničke standarde korišćenja.

Planskim dokumentom je apostrofirana neophodnost zaustavljanja evidentiranih neodrživih trendova u daljem planiranju i uređenju prostora u primorskom regionu, integralni pristup i planiranje održivih i realnih kapaciteta u turizmu, razvoj saobraćajne i ostale infrastrukture, kontrolisanje stanogradnje i izbjegavanje konflikata između izgradnje i zaštite vrijednih prostora.

U Primorskom regionu su prepoznate su 4 zone sa podzonama. Razvojna zona 2 glasi "Budvansko-petrovačko primorje" sa podzonama Budva i Petrovac, shodno PPPNOP CG ova zona u središnjem dijelu Primorskog regiona ima već izgrađenu turističku tradiciju i u prošlosti, izgrađenu reputaciju turističkih lokacija Budve, Bečića, Miločera, Svetog Stefana, Petrovca, posebno zbog ambijentalnih karakteristika, pjeskovitih plaža i istorijskog urbanog centra Budve. U tom smislu u budućnosti se očekuje da Budva ostane metropola crnogorskog turizma, koja će na pametan način nadograditi svoju turističku ponudu i sanirati posljedice koje su zbog izraženog građevinskog pritiska dovele do preizgrađenosti i drugih negativnih efekata. Aktiviranjem ruralnog zaleđa ova razvojna zona može kompletirati i podići na viši nivo svoju turističku ponudu. U planskom periodu se očekuje realizacija ključnih turističkih lokacija u ovoj razvojnoj zoni: Jaz, Lučice, Buljarica.

Naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta

Donošenjem planske dokumentacije stvaraju se uslovi za značajno investiranje, a samim tim i za naplatu naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta.

Za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, investitor plaća naknadu shodno odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata(„Sl list Crne Gore“, br.65/17, 44718, 63/18, 11/19, 82720) i Odluci o naknadi za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, kojom se propisuju uslovi, način, rokovi i postupak plaćanja naknade.

Kada je u pitanju naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, iznos naknade po m² neto površine objekta, odnosno otvorenog prostora na parceli projektovanoj za obavljanje djelatnosti, obračunava se kao proizvod pros prosječnih troškova komunalnog opremanja i koeficijenta opremljenosti po zonama, i iznosi

Cijena €/m ²	Stambeni Stambeno-poslovni Poslovni objekti			Sajamski sadržaji, šoping molovi, spa centri apart-hoteli, kondo-hoteli, garni hoteli, Hoteli, turističke vile, moteli, vjerski objekti, apartmani		
	Do 500 m ²	Od 500 m ² do 1.500 m ²	Preko 1.500 m ²	Član 10. stav 2. alineja 5.	Član 10. stav 2. alineja 6.	Član 10. stav 2. alineja 7.
Ekskluzivna zona	193,93 €	252,11 €	290,90 €	116,36 €	232,72€	145,45 €
I zona	155,15 €	201,69 €	232,72 €	93,09 €	186,18 €	116,36 €
II zona	129,29 €	168,08 €	193,93 €	77,57 €	155,15 €	96,97 €
II zona	103,43 €	134,46 €	155,15 €	62,06 €	124,12 €	77,58 €
IV zona	90,50 €	117,65 €	135,75 €	54,30 €	108,60 €	67,88 €

10. ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

10.1. Struktura lokalne samouprave

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi uspostavljena je funkcionalna struktura lokalne samouprave Opštine Budva, koju predstavljaju Skupština opštine i predsjednik Opštine. Zakonodavnu vlast na lokalnom nivou čini lokalni parlament, Skupština opštine Budva. Izvršna vlast u Opštini je oličena u predsjedniku Opštine, koga bira većina odbornika u opštinskoj skupštini. Predsjednik predstavlja izvršnu vlast u opštini.

Na osnovu Odluke o organizaciji i načinu rada organa lokalne uprave opštine Budva („Sl.list Crne Gore“- Opštinski propisi br.12/22) uređena je organizacija, djelokrug i način rada organa lokalne uprave Opštine Budva. Vršenje lokalnih poslova obavlja se preko organa lokalne uprave, stručnih i posebnih službi i to kroz 8 (osam) sekretarijata, 1 (jednu) upravu, 7 (sedam) stručnih službi i 3 (tri) posebne službe. Odlukom Skupštine opštine Budva osnovana je Služba skupštine. Shodno Zakonu o lokalnoj samoupravi lokalni funkcioneri u Opštinu Budva lokalni funkcioneri su: predsjednik opštine, predsjednik Skupštine, sekretar Skupštine i glavni administrator.

Sekretarijati:

- **Sekretarijat za lokalnu samoupravu** broji 41 zaposleno od toga: starješina organa, pomoćnik i 15 zaposlenih VSS,(pravnici, ekonomisti, politikolozi),1 pripravnik i 23 SSS.
- **Sekretarijat za finansije** broji 15 zaposlenih, od toga starješina organa, pomoćnik i 6 zaposlenih VSS(pravnici, ekonomisti, politikolozi), i 7 sa SSS.
- **Sekretarijat za urbanizam i održivi razvoj** broji 16 zaposlenih, od toga starješina, pomoćnik i 9 imaju VSS (arhitekti, pravnici, ekonomisti, inženjeri) 1 pripravnik i 4 SSS.
- **Sekretarijat za komunalno stambene poslove** broji 24 zaposlena zajedno sa starješinom organa od čega je 15 VSS (pravnici, ekonomisti, arhitekta, ekolog, inženjeri saobraćaja, hortikulture i poljoprivrede) i 9 sa SSS.
- **Sekretarijat za društvene djelatnosti** broji 16 zaposlenih, od toga starješina, pomoćnik i 13 zaposlenih VSS (pravnici, ekonomisti, politikolozi), i 1 SSS.
- **Sekretarijat za investicije** broji 14 zaposlenih od toga starješin organa i 11 zaposlenih VSS (pravnici, ekonomisti, politikolozi, geodezi, arhitekti) i 2 SSS.
- **Sekretarijat za privredu** broji 16 zaposlenih, od toga starješina, pomoćnik i 11 zaposlenih VSS, (pravnici, ekonomisti, politikolozi, turizmolozi), i 3 SSS.
- **Sekretarijat za zaštitu imovine** broji 13 zaposlenih, od toga pomoćnik i 9 zaposlenih sa VSS,(pravnici), i 3 SSS.
- Uprava:
- **Uprava lokalnih javnih prihoda** broji 31 zaposleni, od toga starješina organa i 23 zaposlena VSS, (pravnici, ekonomisti, menadžmenti), i 7 SSS.

Službe:

- **Služba predsjednika** broji 8 zaposlenih, od toga 4 VSS,(pravnici, ekonomisti, politikolozi), i 4 SSS.
- **Služba skupštine** ima 5 zaposlenih: sekretara Skupštine , 3 sa VSS (pravnici, menadžeri) i 1 SSS.
- **Služba glavnog administratora** broji 9 zaposlenih, od toga 7 zaposlenih sa VSS (pravnici, ekonomisti), i 2 SSS.
- **Služba glavnog gradskog arhitekta** ima 9 zaposlenih: glavni gradski i 8 zaposlenih sa VSS iz oblasti pravnik, arhitekture, inženjera, građevinarstva
- **Služba menadžera** broji 2 zaposlena i oba su VSS (pravnici, ekonomisti)
- **Služba za javne nabavke** broji 2 zaposlena, starješina organa i 1 zaposleni sa VSS (ekonomisti, pravnici)
- **Služba za naplatu naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta** broji 7 zaposlenih, od toga starješina organa i 3 VSS (pravnici, inženjeri) i 3 SSS.

- **Služba za informacione tehnologije** broji 5 zaposlenih, od toga starješina organa i 3 VSS (IT sektor) i 1 SSS.
- **Služba zaštite i spašavanja** broji 72 zaposlenih, uključujući i starješinu organa i pomoćnika organa i 5 sa VSS (fakultet za bezbjednost, menadžment, inženjer zaštite životne sredine, specijalista zaštite na radu) i 65 sa SSS.
- **Služba Komunalne inspekcije i Komunalne policije broji** 46 zaposlenih, od toga starješina organa, 3 pomoćnika i 22 zaposlena sa VSS (pravnici, ekonomisti, menadžeri, saobraćajni fakultet) i 20 zaposlenih sa SSS.
- **Formiranje Službe za unutrašnju reviziju** je u toku, posebno kod činjenice da su uslovi za revizora specifični, te u skladu sa tim teško je doći do stručnog kadra iz revizorske oblasti.
- Formiranje Službe Menadžera energetske efikasnosti.

Na osnovu člana 19. Zakona o efikasnom korišćenju energije (Službeni list CG, br. 57/2014, 3/2015 - ispravka, 25/2019 i 140/2022), jedinica lokalne samouprave i javne službe čiji je osnivač lokalna samouprava, dužne su da odgovorno upravljaju energijom u objektima i djelovima objekta za koje plaćaju troškove za električnu energiju. Odgovorno upravljanje energijom sprovode posebno obučena lica – energetske menadžeri. Uskladiti Odluku o organizaciji i načinu rada, Kadrovski plan, Pravilnik o sistematizaciji

Javne ustanove čiji je osnivač Opština Budva

- **JU Muzeji i galerije Budva** ima 70 zaposlenih lica na nedoređeno vrijeme.
- **JU Narodna biblioteka** ima 21 (9 zaposlenih je sa visokom stručnom spremom, dok je 12 zaposlenih sa srednjom stručnom spremom).
- **JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“** Budva trenutno broji 14 zaposlenih (4 stručna radnika, 2 stručna saradnika, 2 saradnika, 4 zaposlena kao tehničko osoblje, 1 administrativni radnik i direktor).
- **JRE RTV Budva** ima 58 zaposlenih.
- **JU Grad teatar** ima 27 stalno zaposlenih (13 VSS2, 4 VSS1, 8 SSS, 1 MR, 1 KV), dok se tokom trajanja festivala angažuju i honorarni saradnici na informativnim poslovima i poslovima opremanja scena.

Privredna društva čiji je osnivač Opština Budva

- **DOO „Vodovod i kanalizacija“ Budva** ima ukupno zaposlenih 239 radnika, od toga 233 na neodređeno, 6 na određeno. Preko Agencije za ustupanje radnika angažovano je 19 radnika, dok je shodno ugovoru o djelu angažovano 6 radnika.
- **DOO „Komunalno“ Budva** ima ukupno zaposlenih je 188, od toga 143 na neodređeno, 6 na određeno i 39 u skladu sa Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca.
- **DOO „Otpadne vode“** ima ukupno zaposlenih 28, od čega su 25 zaposlenih na neodređeno (12 zaposlenih je sa visokom stručnom spremom, 14 sa srednjom stručnom spremom, 1 lice sa VŠ i 1 lice sa nivoom kvalifikacije I-2), dok su 3 lica zaposlena ugovorom na određeno vrijeme. Kada je riječ o strukturi zaposlenih po službama, Tehnička služba broji 16 zaposlenih, Služba za opšte i pravne poslove 5, Služba za finansije i razvoj 6.
- **DOO „Parking servis“**, broji 81 lice sa stalnim zaposlenjem, od čega 18 sa VSS, 57 sa SSS, 1 u V nivou kvalifikacije obrazovanja, 6 sa NKV i 1 sa Iv stepenom stručne spreme.
- OO „Pogrebne usluge“ ima 23 radnika.
- **DOO „Mediteran reklame“ Budve** ima ukupno zaposlenih 59 zaposlenih.
- **DOO „Sportsko rekreativni centar“ Budva** ima ukupno zaposlenih po ugovoru na neodređeno vrijeme 38 (5 zaposlenih sa visokom stručnom spremom, 2 sa VŠSS, 31 sa srednjom stručnom spremom).

Organizacije čiji je osnivač Opština Budva:

- Turistička organizacija Budva (TOB) ima ukupno 112 zaposlenih.

10.1.1 Ocjena stanja

Na osnovu distribucije administrativnih kapaciteta u Opštini Budva, može se zaključiti da je ona, za okvire lokalne samouprave sa relativno visokim brojem stanovnika, nedovoljno razvijena. U prvom redu, aktuelni prostorni, tehničko-tehnološki i ljudski kapaciteti nijesu adekvatni da opskrbe sve potrebe i očekivanja građana.

Zgrada Opštine Budva sagrađena je poslije zemljotresa 1979.godine i to od prefabrikovanih armirano-betonskih elemenata na Trgu Sunca. Spratnost objekta je P+1.

Uz pripadajuće parcele je izgrađen namjenski parking za smještaj službenih vozila. Zaposleni i posjetioci mogu da koriste javni parking, a koji se nalazi između zgrade opštine i Bulevara (Magistrale).

S obzirom da se opština Budva ubrano razvijala u nekoliko zadnjih decenija, evidentan je bio nedostatak prostora za dio organa i službi u postojećem objektu Opštine, pa se dio njih nalazi u objektima na nizu drugih lokacija:

- u zgradi Zavoda za izgradnju „Budva” nalazi se dio kancelarija Uprave lokalnih javnih Prihoda;
- „BSP” je smještena Služba Komunalne policije i Komunalne inspekcije;
- U zgradi „Montenegro expressa” smješteni su sljedeći organi: Sekretarijat za zaštitu imovine, Sekretarijat za urbanizam i održivi razvoj, Sekretarijat za komunalno stambene poslove, Služba glavnog gradskog arhitekta, Kancelarija za borbu protiv korupcije, kao i dio kancelarija Uprave lokalnih javnih prihoda;
- U "TQ Plaza” smješten je Sekretarijat za društvene djelatnosti, Služba menadžera i Kancelarija za evropske integracije i saradnju;
- Služba zaštite i spašavanja je takođe dislocirana i nalazi se u blizini Autobuske stanice, ulica Atomsko sklonište.

Dislociranost organa u izvjesnoj mjeri otežava funkcionisanje lokalne samouprave. Naročito problem predstavlja činjenica da građani nisu u mogućnosti da na jednom upravnom mjestu završe, odnosno obave razne administrativne poslove ili pak zatraže neophodnu stručnu pomoć, već bivaju upućeni na druge prostorne lokacije čime se gubi vrijeme i izlažu dodatnim troškovima.

Službe koje se nalaze van glavnog objekta Opštine rade u prostorijama koje nijesu namjenski građene za tu svrhu i takođe imaju problem nedostatka prostora za parkiranje vozila zaposlenih i korisnika.

Ova raštrkanost organa stvara problem prilikom vođenja evidencije o prisustvu zaposlenih na raodnom mjestu, te efektima rada istih.

Primjećeno je da u okviru Opštine Budva preraspodijela nadležnosti određenih organa-Sekretarijata neadekvatno raspoređena, kao i postojanje preklapanja nadležnosti u pojedinim sekretarijatima. Pritom, aktuelna Odluka o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Budva,^[1] u okviru djelatnosti određenih organa je zastarijela uzimajući u obzir aktuelne izmjene i dopune pozitivnih zakonskih propisa, a koji nalažu definisanje novih radnih mjesta odnosno stručnih kvalifikacija (npr. dipl.pravnici, dipl.inženjeri iz raznih oblasti, dipl.ekonomisti, dipl. kulturologi i dr.), ali i stvarne potrebe Opštine i uslove neophodne za rad u određenim oblastima

Analiza stanja na osnovu prethodno navedenog nalaže donošenje nove Odluke o organizaciji i načinu rada organa lokalne uprave opštine Budva, a koja bi predviđjela kadrovsku reformu, kojom će se između ostalog sve inspekcije na lokalnom nivou (turistički, poreski, komunalni, inspektori zaštite od požara), zbog procesa rada naći u jednom/oj organu/službi, kao i utvrdiće se koji organ lokalne uprave ima pravo vršenja nadzora nad radom javnih preduzeća čiji je

osnivač Opština Budva. Podsticaje za dalji razvoj i promociju Opštine Budva, kao aministrativne ustanove treba tražiti i u osnaživanju saradnje sa drugim Opštinama odnosno državnim organima, kao i unutar organa lokalne uprave.

Takođe, novom odlukom bi došlo do preraspodjele nadležnosti i u okviru drugih organa lokalne uprave, a time i do formiranja novih organa/službi, ukoliko se to dokaže kao zakonsko rješenje.

Nedostatak kadrovskih kapaciteta, a prije svega formalno obrazovanih u domenu nadležnosti kojima se organi lokalne uprave primarno bave je jedan od osnovnih problema u efikasnijem i stručnijem funkcionisanju lokalne uprave.

Nedostaje veći nivo stručnosti i kompetentnosti zaposlenih, te je potrebno podignuti isti doedukacijom ali i kroz postupak ocjenjivanje lokalnih službenika i namještenika, koje se mora vršiti redovno i sa većim stepenom odgovornosti, jer se samo na taj način može doći do dobrih i kvalitetnih kadrova, koji bi u svakom datom momentu odgovorili potrebama građana.

Takođe, organi lokalne uprave treba podstaći na kontinuiranu digitalizaciju sadržaja i elektronsku komunikaciju, a u cilju optimizacije vremena i efikasnijeg i stručnijeg protoka informacija.

10.1.2 Organi državne uprave i javne službe na teritoriji opštine Budva:

- Ministarstvo unutrašnjih poslova - Filijala za unutrašnje upravne poslove;
- Uprava policije – Područna jedinica Budva;
- Područni organ za prekršaje; Zavod za zapošljavanje, kancelarija u Budvi;
- Poreska uprava; Uprava za nekretnine;
- Centar za socijalni rad u Budvi;
- Tržišna inspekcija i Sanitarna inspekcija PJ Budva;
- Državni arhiv;
- Fond zdravstva; JU Dom zdravlja Budva; Hitna služba Budva;
- Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom Crne gore;
- JP „Regionalni vodovod“;
- Pošta Crne Gore;
- OŠ „S. M. Ljubiša“, OŠ „M. Srzentić“, Druga osnovna škola, Osnovna muzička škola, SMŠ „Danilo Kiš“ i pet jedinica JPU „Lj. J. Maše“.

Organi lokalne samouprave ostvaruju saradnju sa javnim službama i drugim pravnim licima čiji je osnivač država. Državni organi i javne službe čiji je osnivač država na zahtjev opštinskih organa dostavljaju izvještaje o ostvarivanju planova i programa svoje djelatnosti na teritoriji opštine Budva. Saradnja sa organima državne uprave i njenih službi odnosi se i na kvalitetno obezbjeđivanje svih elemenata primarne infrastrukture i usluga. Takođe, obezbijeden je uspješan interaktivan odnos u oblastima funkcionisanja i organizacije institucija obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, organa lokalne uprave, kulture i medija.

10.2. Međunarodna saradnja

Kancelarija za međunarodnu saradnju je organizaciona jedinica u Kabinetu predsjednika Opštine Budva, koja obavlja poslove vezane za koordinaciju međunarodne saradnje Opštine Budva. Rad Kancelarije usmjeren je na povezivanje relevantnih međunarodnih subjekata sa Opštinom Budva, organizovanje i neposredno sprovođenje međunarodne saradnje, bilateralna i multilateralna saradnja, priprema projekata i apliciranje za sredstava Evropskih fondova za realizaciju projekata na teritoriji opštine Budva.

Ove aktivnosti podrazumijevaju uspostavljanje i ostvarivanje novih kontakata i učvršćivanje postojeće međunarodne saradnje.

Jedan od prioriteta Kancelarije za međunarodnu saradnju je bilateralna i multilateralna saradnja. Uspostavljanjem društvenih, kulturnih, privrednih i drugih veza Opštine Herceg Novi sa relevantnim međunarodnim subjektima doprinosi se boljoj vidljivosti i prepoznatljivosti našeg grada na međunarodnoj sceni. Pri tome treba imati u vidu da ovakva saradnja predstavlja idealan način da se predstave svi investicioni, kulturni i turistički potencijali naše opštine stranim tržištima.

Međunarodni projekti

Kancelarija za međunarodnu saradnju Opštine Budva učestvuje u projektima koji su, između ostalog, usmjereni ka očuvanju i zaštiti životne sredine, valorizaciji kulturno-istorijskog nasljeđa, unaprijeđenju turističke ponude, promociji međukulturnog dijaloga, promovisanju evropskih vrijednosti i povezivanju lokalnih samouprava na regionalnom nivou.

Kancelarija za Međunarodnu saradnju Opštine Budva ...

Implementirani projekti

Opština Budva trenutno implementira sljedeće projekte:

10.3. Budžet Opštine Budva

Za finansiranje poslova Opštine, sredstva se obezbjeđuju iz budžeta Opštine, koji se donosi za fiskalnu godinu i važi u godini za koju je donijet.

U skladu sa Zakonom o finansiranju lokalne samouprave, opštine se finansiraju iz sljedećih izvora: sopstvenih prihoda, zakonom ustupljenih prihoda, Egalizacionog fonda i budžeta države. Budžet Opštine Bar se finansira iz sopstvenih i zakonom ustupljenih prihoda. Sopstveni prihodi su prihodi koje Opština uvodi svojim propisima, koji u cjelini pripadaju budžetu Opštine, a to su:

- opštinski porezi
- takse
- naknade
- ostali lokalni prihodi.

Sopstveni prihodi predstavljaju okosnicu budžeta, a najveći iznosi ostvaruju se po osnovu poreza na nepokretnost, naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta - komunalija, prireza porezu na dohodak fizičkih lica, te prihoda od prodaje nefinansijske imovine.

Ustupljeni prihodi su prihodi koje ostvaruje Opština od zajedničkih poreza i naknada, koje uvodi država, a koji se po sistemu automatizma usmjeravaju preko državnog trezora opštinama:

- prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica
- prihodi od poreza na promet nepokretnosti
- prihodi od koncesionih i drugih naknada za korišćenje dobara od opšteg interesa koje dodjeljuje država
- godišnja naknada pri registraciji motornih vozila, traktora i priključnih vozila

U narednoj tabeli dato je ostvarenje prihoda prema izvorima, za period od 2018-2022.

Tabela 53: Prihodi budžeta Opštine Budva prema izvorima prihoda⁹⁶

Naziv	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Sopstveni prihodi	27.792.927,77	31.000.227,85	19.240.273,78	32.456.931,41	27.821.387,66
Ustupljeni	6.548.585,01	5.733.278,93	4.224.327,91	5.079.575,10	8.745.476,43

⁹⁶ Sekretarijat za finansije

prihodi					
Sredstva prenesena iz prethodne godine	8.237.151,81	5.168.010,24	4.989.507,18	2.202.909,66	6.822.972,17
Pozajmice i krediti	3.250.000,00				
Ukupno	45.828.664,59	41.901.517,02	28.454.108,87	39.739.416,17	43.389.836,26

Budžet Opštine Budva planira se u dva segmenta, tekući i kapitalni budžet.

Shodno Zakonu o finansiranju lokalne samouprave, tekućim prihodima smatraju se: opštinski porezi, takse i naknade, ustupljeni prihodi, sredstva Egalizacionog fonda i ostali prihodi u skladu sa posebnim propisima, dok se kapitalni budžet finansira iz naknada koje su namijenjene za komunalno opremanje građevinskog zemljišta i obezbjeđivanje alternativnog smještaja, te sredstava od prodaje nefinansijske imovine.

Sredstva tekućeg budžeta namijenjena su za finansiranje redovnog rada organa lokalne uprave i servisiranje obaveza prema korisnicima budžetskih sredstava, obaveza po osnovu potpisanih reprograma i zaključenih ugovora.

Sredstva kapitalnog budžeta ostvarena po osnovu naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta su namjenska sredstva, koja se, u skladu sa Zakonom, moraju koristiti za finansiranje djelatnosti komunalnog opremanja građevinskog zemljišta.

Ostvarenje budžeta za prethodnih pet godina prikazano je u tabeli:

Tabela 54: izvršenje budžeta Opštine Budva za period 2018-2022⁹⁷

Godina	Operativni Budžet	Kapitalni Budžet	Ukupni Budžet
2018. godina	15.912.355,90	5.785.527,22	40.676.489,35
2019. godina	17.734.155,36	7.326.909,30	36.946.584,58
2020. godina	15.769.770,02	5.917.706,85	26.251.199,21
2021. godina	25.262.209,49	6.697.514,29	32.844.182,75
2022. godina	19.226.619,55	10.046.290,87	35.632.725,89

Budžet Opštine Budva za 2023. godinu utvrđen je u iznosu od 41.659.000,00 €, od čega je tekući budžet u iznosu od 25.040.000,00 € i kapitalni u iznosu od 15.163.000,00 €.

Kao ograničavajući faktor za finansiranje u narednom periodu predstavlja eventualno sprovođenje presude Arbitražnog suda u predmetu WTE vode, u iznosu od 40.000.000,00 eura.

10.3.1. Finansiranje nevladinih organizacija

U cilju afirmisanja otvorenog i demokratskog društva, Opština Budva saraduje sa nevladinim organizacijama u cilju unapređenja stanja u svim oblastima društvenih djelatnosti.

Na teritoriji opštine Budva egzistira 224 NVO⁹⁸.

U skladu sa mogućnostima, pomaže rad humanitarnih i nevladinih organizacija za lica u stanju socijalne potrebe i lica sa invaliditetom.

Skupština opštine Budva usvojila je Odluku o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama ("Službeni list Crne Gore – opštinski propisi" br. 43/20 i

⁹⁷ Sekretarijat za finansije

⁹⁸ Sekretarijat za lokalnu samoupravu, 19.06.2023.godine

54/22). U skladu sa Odlukom, ukupan iznos sredstava Opštine Budva za ovu namjenu je 0,5 % budžeta.

Ukupno izdvojena sredstva za NVO u prethodnih 5 godina, prikazan je na način kako slijedi:

Tabela 55: Izdvojena sredstva za nevladine organizacije po godinama

REDNI BROJ	GODINA	IZNOS	REALIZOVANO
1.	2019. godina	80.000 €	65.126,70 €
2.	2020. godina	120.000 €	Covid 19
3.	2021. godina	100.000 €	97.647,00 €
4.	2022. godina	100.000 €	67.941,48 €
5.	2023.godina	90.000€	

II SWOT ANALIZA

S	SNAGE
Geografski položaj, mreža naselja i prirodni resursi	Povoljan geostrateški položaj
	Raspoloživi prirodni resursi (obnovljivi: voda, vazduh, flora, fauna i sl.)
	Poljoprivredno zemljište
	Povoljni uslovi za razvoj maslinarstva, vinogradarstva i pčelarstva
	Povoljni klimatski uslovi
	Raznovrstan biodiverzitet -obnovljivi izvori energije (voda, sunce, vjetar)
	Atraktivnost izvornih seoskih naselja opštine Budva

W	SLABOSTI
	Nedovoljna iskorišćenost prirodnih resursa
	Nedovoljna ispitanoost pojedinih resursa
	Neracionalno korišćenje pojedinih prirodnih resursa
	Nizak stepen svijesti o životnoj sredini
	Nedostatak potpunijih, usklađenih i međusobno dopunjujućih (komplementarnih) veza između pojedinih naselja na teritoriji opštine
	Loša umreženost područja
	Konflikti između atraktivnosti aluvijalnih ravnih površina duž plaza (Slovenka, Jaz, Bečića) za razvoj turizma i visokog seizmičkog hazarda; nekontrolisanog razvoja turizma i zahtjeva za zaštitom autentičnog pejzaža
	Neravnomeran razmeštaj prostornih potencijala
	Disproporcija u razvoju naselja različitih prostornih celina Opštine, a ta disproporcija je posledica migracija i nepovoljne starosne strukture

--	--

stalnog stanovništva
Llimitirano prostorno širenje turističkih centara u teg priobalnog pojasa Velika sezonska antropopresija na naselja i naseljske resurse, koja je dodatno potencirana brojem bespravno podignutih objekata.

Stanovništvo	Pozitivan prirodni priraštaj (prirodno obnavljanje stanovništva)
	Porast broja stanovnika
	Migraciona kretanja
	Mogućnost povećanja iskorišćenosti kontigenta aktivnog stanovništva

Porast broja ne prati razvoj društvene i tehničke infrastrukture
Depopulacija (pad prirodnog priraštaja stalnog stanovništva) u ruralnim područjima
Pad učešća mlađeg stanovništva u ukupnoj strukturi stanovništva (prosječna starost stanovništva 36,5 godina)
Nedovoljna infrastrukturna opremljenost, naročito u ruralnom području

Obrazovanje	Zadovoljavajuća obrazovna struktura stanovništva
	Duga tradicija školstva u Opštini
	Solidno razvijena mreža obrazovnih ustanova

Nedovoljni prostorni kapacitet vaspitno obrazovnih ustanova, imajući u vidu prirodni priraštaj i migracije
Nedovoljna opremljenost srednje škola potrebnim sadržajima (biblioteka, čitaonica, fizička sala itd.)
Nedovoljan broj stručnog nastavnog kadra imajući u vidu porast broja djece i učenika iz inostranstva

	Zadovoljavajuća obrazovna struktura stanovništva
	Blizina obrazovnih centara u neposrednom okruženju
	Porast broja djece i učenika u obrazovnim ustanovama
	Pojedinačni i ekipni uspjesi učenika obrazovnih ustanova na takmičenjima

Zdravstvo i socijalni sistem	Stimulisanje specijalizacija u zdravstvu
	Povoljni prirodni uslovi za razvoj zdravstvenog turizma
	Povoljni prostorni uslovi za razvoj dječjih odmarališta
	Povoljni klimatski i prostorni uslovi za razvoj državnih i/ili privatnih ustanova za smještaj starih lica (izgradnja Doma za stara i iznemogla lica)
	Obrazovanje lica sa posebnim potrebama
	Porast broja pružaoca usluga socijalne zaštite, kao i socijalnih servisa na lokalnom nivou (Dnevni centar, geronto program, Dom starih u Petrovcu)

Kultura i sport	Bogato kulturno istorijsko nasleđe
	Stari grad kao spomenik kulture iz 4.v.pre.n.e

Nedovoljna povezanost privrede i obrazovanja
Nedovoljno ulaganje u dodatno obrazovanje kadrova
Loša ekonomska pozicija prosvjetnih radnika
Vršnjačko nasilje
Potreba za otvaranjem dodatnih obrazovnih profila

Nedostatak kvalitetnije zdravstvene usluge, zdravstvenih radnika
Nedostatak zdravstvene ustanove sekundarnog nivoa zdravstvenih usluga naročito na području opštine Budva (opšta bolnica i porodilište)
Nedostatak zdravstvenih ustanova u ostalim naseljima, naročito u ruralnim područjima
Neadekvatni prostorni uslovi za rad u Centru za socijalni rad(CSR)
Opasnost od povećanja bolesti zavisti
Neadekvatna socijalna zaštita, a naročito loši uslovi stanovanja Roma i Egipćana, izbjeglih i interno raseljenih lica i beskućnika

Nedovoljna valorizacija kulturnih dobara
Nedovoljna istraženost arheoloških nalazišta

Kulturno-istorijska baština Starog grada
Kulturni pejzaž sa ruralnim naseljima i kompleksima
Vjerski objekti (brojni Manastirski kompleksi i crkve)
Arheološka nalazišta (Mirište, Stari grad, tvrđava ogran, Brajići, crkva Svete Petke itd)
Lokalne ustanove kulture: JU “Muzeji i galerije <u>Bdva</u> ” JU “Grad teatar”
Istorijski spomenici iz raznih perioda
Etnološki i arheološki Muzej u sklopu Muzeja grada Budve
Moderna galerija “Jovo Ivanović”
Postojanje osnovne Muzičke škole u Budvi i Petrovcu, i institucije visokog obrazovanja na kojoj se izučava oblast kulturnog turizma;
Kulturna raznolikost (interkulturalnost i multikonfesionalnost);
Međunarodne kulturne manifestacije i tradicionalne lokalne manifestacije;
Kulturni akteri/ke (institucije kulture, NVO sektor, crkve, lokalni umjetnici/ce, amateri/entuzijasti)
Postojanje posebnih sektora i tijela u okviru lokalne samouprave, a u čijem domenu nadležnosti je i oblast kulture (Sekretarijata zakulturu, sport i društvene djelatnosti i Savjeta za kulturu)
Gradski mediji (lokalni radio i TV Budva);

Nedovoljna razvijenost kulturnog turizma uprkos brojnim kulturnim potencijalima
Nedovoljna ulaganja u održavanje, revitalizaciju i proučavanje
Izostanak formalno-pravne zaštite, kategorije I registrovanja kulturnih dobara
Nedostatak resursa (finansijskih sredstava, infrastrukture, adekvatnog kadrovskog potencijala, opreme) za razvoj kulture
Nedovoljna zainteresovanost i edukovanost publike za kulturne sadržaje
Nedovoljno valorizovana kulturna baština
Nepostojanje Centra za podvodnu arheologiju
Loša povezanost kulturnih aktera sa drugim oblastima društva
Neiskorišćeni turistički potencijali
Nedostatak objekata u vlasništvu opštine koji bi se mogli koristiti za kulturno stvaralaštvo
Nedostatak sredstava za obnovu kulturne infrastrukture i nova ulaganja
Nedovoljna promocija programa i projekata iz oblasti kulture
Nedovoljna saradnja između organizacija u oblasti kulture
Nerazvijen informacioni sistem o oblasti kulturi, a prije svega i kulturnim dobrima Budeve

	Postojanje javnih prostora na kojima se mogu odvijati umjetničke aktivnosti
	Uspostavljeni odnosi sa gradovima i regijama u okruženju i inostranstvu s potencijalom razmjene, zajedničkih kulturnih projekata i razvoja saradnje
	Stari objekti raznih vrsta arhitekture i namjene
	Zadovoljavajući uslovi za selekciju mladih u sportskim aktivnostima, od rekreativnih i školskih do vrhunskih, koji afirmišu grad, Opštinu, državu

Tržište radne snage	Investicije i kvalitet života (visok index razvijenosti i konkurentnosti)
	Povećano učešće mladih u obrazovnim programima na svim nivoima
	Podrška za program i realizovanje programa za mlade preduzetnike
	Povećana upotreba i poznavanje kompjuterskih i komunikacijskih tehnologija
	Veliki broj radnih mjesta u ljetnjoj turističkoj sezoni
	Otvaranje novih turističkih i ugostiteljskih objekata
	Potencijal za razvoj malog i srednjeg biznisa
	Podrška lokalne samouprave za preduzetnike, naročito žensko preduzetništvo, i mlade preduzetnike
	Povoljne mogućnosti zapošljavanja

Pozorišna djelatnost se odvija po pravilu u ljetnjem periodu u okviru Grada teatra Budva, ali nedostaje sjelogodišnja aktivnost
Nepostojanje Centra za posjetioce kulturno-istorijskog područja Stari grad Budva
Neadekvatan prostor Gradske galerije i nedovoljan broj galerija u gradu
Nedostupnosti pojedinih spomenika kulture (kulturnih dobara, nepokretnih i pokretnih)
Nepostojanje evidencije svih pokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara na području opštine Budva

Neusaglašenost ponude i tražnje na tržištu
Nedostatak Agencije za razvoj ljudskih resursa
Nedostatak radne snage u pojedinim zanimanjima, naročito je evidentan nedostatak sezonske radne snage
Odlazak mladih u inostranstvo, naročito visokoobrazovanih
Nedostatak stanova za obrazovne kadrove po povoljnim uslovima
Nedovoljan broj srednjih i velikih preduzeća
Nedovoljan broj visokoobrazovnih administrativnih resursa
Nedovoljna zainteresovanost poslodavca za dodatnim ulaganjem u kadrove
Nedovoljan broj obučenih instruktora praktičnog obrazovanja

	Blizina velikih potrošačkih centara
	Povoljan ambijent za ulaganje

Nedovoljna iskorišćenost potencijala za ekonomski razvoj kroz privatno-javna partnerstva i promocija istih
Nedovoljna povezanost i saradnja u privrednom sektoru

Turizam	Značaj Budve u sadašnjem poimanju turističkog razvoja Crne Gore- metropola turizma
	Veliki broj radnih mjesta u ljetnjoj turističkoj sezoni
	Otvaranje novih hotela
	Razvijena privredna infrastruktura
	Potencijal za razvoj, kulturnog, vjerskog, sportsko-rekreativnog, ruralnog turizma

Nedovoljno jaka turistička inicijativa
Nedovoljna izgrađenost smještajnih kapaciteta i drugih turističkih sadržaja
Nepovoljno funkcionalno i tehničko stanje većeg broja hotela i dr. smještajnih kapaciteta
Nedovoljna izgrađenost pratećih sadržaja u privrednim zonama
Nedostatak sistemskih mjera za podsticanje informacionih sistema i tehnologija
Nedostatak biznis centra

Poljoprivreda	Pogodnosti mediteranskog podneblja za proizvodnju maslina (Petrovac i njegovo zaleđe, Buljarica, Rijeka Reževići, Prijedor, Sveti Stefan, zaleđe Budve-naselja Podostrog, Boreti, Staničići, Boreti, južni dio naselja Brajići), smokvi, agruma (naročito Buljarice, Prijedor), vinove loze (Petrovac i njegovo zaleđe, Prijedor, Stefan, Bečići, Pržno), raznovrsnog povrća, cvijeća i drugih tržišno atraktivnih poljoprivrednih kultura
	Dobri uslovi za bavljenje pčelarstvom

Nizak nivo tehnologije ispecijalizacije proizvodne
--

	Dobri uslovi za razvoj tradicionalnih vrsta poljoprivrede na ruralnom području
	Povoljno, plodno zemljište na određenim lokacijama i klima za razvoj maslinarstva i vinogradarstva
	Zastupljenost autohtonih vrsta i sorta u poljoprivredi (maslinarstvo, vinogradarstvo, pčelarstvo)
	Evidentne pozitivne promijene u proizvodnom procesu (nova tehnologija, uvođenje standard)
	Jačanje lokalne proizvodnje i tržišta
	Dobri uslovi za razvoj prerađivačkih kapaciteta viših faza prerade u oblasti prehrambene industrije

	Mala i usitnjena gazdinstva
	Nizak stepen tržišne prodaje
	Nezadovoljavajući nivo standard kvaliteta
	Nepovoljna starosna i socijalna struktura
	Neadekvatna infrastruktura u većini ruralnih područja
	Nedovoljno razvijen sistem informatike, statistike i sistem analize u poljoprivredi
	Slaba promocija i marketing proizvoda
	Nedovoljna povezanost sa turizmom
	Uzurpacija kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta naročito maslinjaka
	Nedostatak sistematizovanih i ažuriranih podataka o poljoprivrednom zemljištu
	Konflikti između neizgrađenih građevinskih područja i područja (u cijelini ili dijelimično) pogodnih za poljoprivredu (posebno Pobori sa poljoprivredom na tradicionalnim terasama, kao i Mrčevo polje, Prostornim planom Crne Gore prepoznato kao zona intenzivne poljoprivredne proizvodnje)

Građevinarstvo	Dugogodišnje iskustvo u građevinarstvu
	Duža građevinska sezona u poređenju sa centralnim i sjevernim dijelom države
	Uticaj građevinske proizvodnje na zapošljavanje i potrošnju određenih materijalnih dobara.

Neprilagođenost modernim i inovativnim rješenjima koje regulišu sistem organizacije posla u građevinarstvu
Gradnja neprimjerena mediteranskom podneblju i arhitekturi
Nerijšeni imovinsko-pravni problemi po pitanju građevinskog zemljišta i restitucije imovine, spornih privatizacija
Veći broj stanova u odnosu na broj stanovnika

Tehnička infrastruktura	Dobra saobraćajna povezanost sa susjednim opštinama u regionu i šire
	Dobra infrastruktura za snabdijevanje vodom u gradskom i širem području
	Razvijena telekomunikaciona infrastruktura
	Blizina aerodrome Tivat
	Planovi koji predviđaju jačanje saobraćajne mreže i povezanosti na nacionalnom nivou (brza saobraćajnica)

Nedovoljna izgrađenost saobraćajne, vodovodne infrastrukture u ruralnom i planinskom području
Mali kapacitet magistralnog puta (istovremeno funkcioniše i kao magistralni, lokalni put)
Nedovoljno uređena gradska mreža saobraćajnica
Nedostatak parking mjesta uz private smještajne kapacitete i najatraktivnije lokacije
Neuređenost pješačkih staza koje povezuju smještajne kapacitete sa plažom
Nedovoljan kapacitet parkirališta

Životna sredina	Raznovrsnost biodiverziteta
-----------------	-----------------------------

Nedovoljan kadrovski kapacitet u opštini za bavljenje problemima zaštite životne sredine
Nedostatak strateškog pristupa u rješavanju komunalnih problema
Nedonošenje LEAPA-a
Nerazvijen sistem za selektivno odlaganje otpada
Neadekvatna politika i sistem kažnjavanja u oblasti zaštite životne sredine

	Visoka svijest stanovništva o potrebama zaštite životne sredine
	Spas kao spomenik prirode

Administrativni kapaciteti	Mogućnost za unaprijeđenje znanja i vještina službenika Opštine i zaposlenih u ustanovama preduzećima čiji je osnivač Opština
----------------------------	---

Uzurpacija zone izvorišta vode, zone zaštite prirode, morskog dobra
Prekomijerna buka u glavnoj turističkoj sezoni, od saobraćaja, muzike iz noćnih lokalai dr.
Pitanje odlaganja otpada i nezavršenost reciklažnog dvorišta
Nedovoljna edukacija stanovništva o načinu odlaganju otpada
Nedovoljan broj komunalnih i sanitarnih inspektora
Plansko-urbanistička i pejzažna zapuštenost i devastiranost životne sredine je velika u odnosu na dostignuti stepen razvoja.
Trajni problem nepovoljnog dejstva podzemnih voda i zaslanjivanja u poljima uvala Jaz i Buljarica.
Sistem za prevenciju i regulisanje erozije i bujica skoro da ne postoji, a postojeće mere ne koriste se dovoljno
Nepostojanje integralnog monitoringa (posebno u pogledu zagađenja zemljišta, vazduha i vode, kao i buke na lokacijama privrednih aktivnosti, infrastrukturnih koridora, izliva otpadnih voda, ekcesivne i jake erozije)

Nedostatak stručnih kapaciteta

	Mobilnost-mogućnost raspoređivanja unutar organizacije
	Mogućnost organizovanja obuke za deficitarne kadrove u saradnji sa partnerima
	Jačanje administrativnog kapaciteta za korišćenje sredstava iz EU fondova
	Visok nivo obrazovnih mladih ljudi
	Dobra međusobna saradnja
	Postupak i procedura zapošljavanja
	Povezanost sa NVO u realizaciji određenih programa

Nedovoljno iskustvo zaposlenih Nedovoljna ažurnost administracije
Nepovjerenje zaposlenih u institucije
Neobučenost zaposlenih
Neadekvatno nagrađivanje
Nizak stepen odgovornosti
Nedovoljna komunikacija
Ocijenjivanje lokalnih službenika i namještenika
Strateško planiranje na osnovu nepotpunih statističkih i drugih podataka
Nedovoljna efikasnost u realizaciji strateških razvojnih planova i projekata

O	SANSE
Geografski položaj, mreža naselja i prirodni resursi	Adekvatna valorizacija prirodnih resursa
	Valorizacija obnovljivih izvora energije

[42]

T	PRIJETNJE
	Pritisci na ruralno područje
	Komplikovana procedura za razvoj i implementaciju obnovljivih izvora energije Pritisci na poljoprivredno područje

	Obnovljivi izvori energije- opština Budva ima površine zemljišta i veliki broj sunčanih sati
	Jačanje uloge opštinskog centra
	Jačanje upravno-administrativnih funkcija
	Donošenje Pup-a opštine Budva

Stanovništvo	Povećanje ponude radne snage različitih profesionalnih profila
	Formiranje udruženja stranih državljana u cilju uključivanja istih u odlučivanju o pitanjima razvoja grada i Opštine
	Angažovanje kreativnih i stručnih kadrova

Obrazovanje	Zainteresovanost privatnog sektora za ulaganje u obrazovanje
	Povećanje kapaciteta predškolskih ustanova unapređenje kvaliteta postojećih vrtića kao i izgradnjom novih u gradskim i prigradskim mjestima
	Osnivanje predškolskih ustanova u privatnoj svojini
	Izgradnja nove škole
	Porast broja atraktivnih radnih mjesta, uz mogućnost daljeg školovanja i usavršavanja
	Razvoj i širenje dobrih praksi društvenih inovacija u obrazovanju i zapošljavanju i kroz nove modelu metodologije i tehnologije učenja, nove smjerove

Svi oblici zagađivanja životne sredine
Obnovljivi izvori energije posebno industrijsko zagađivanje (sunce, vjetar)
Narušavanje prirodne ravnoteže
Primjena znanja i novih tehnologija u očuvanju životne sredine
Povećano opasnost od poplava, erozije i odrona obalnog i priobalnog dijela Opštine

Rastuće migracije stanovništva (posebno mladih)
Emigracije mladih i visokokvalitetne radne snage u prosperitetnije sredine
Pad životnog standard

Nedostatak novčanih sredstava
Nedostatak prostornih kapaciteta
Manjak radne snage, a prije stručnog kadra za djecu
Odlazak mlade i obrazovne radne snage u zemlje EU
Visok i rastući udio nezaposlenih osoba s visokom i višom stručnom spremom

	prilagođene savremenom tržištu rada
--	-------------------------------------

Zdravstvo i socijalni rad	Izgradnja opšte bolnice i porodilišta
	Otvaranje zdravstvenih ustanova primarnog nivoa u ruralnim područjima
	Razvoj dječjih odmarališta odnosno istraživačko-edukativnog i odmarališnog kampusa
	Izrada programa socijalnog stanovanja i rješavanje statusa postojećih romskih naselja (Palestina i Mažići), kao i pristup javnim servisima (škola, bolnicama, javnom prevozu itd.)
	Podsticanje inkluzivnog obrazovanja kroz uključivanje djece i učenika sa smetnjama u razvoju u redovni sistem obrazovanja
	Jačanje kapaciteta lokalne samouprave za djelotvorno i efikasno sprovođenje reformi u oblasti socijalne zaštite
	Izgradnja Doma za stara lica
	Poboljšanje uslova za rad Dnevnog centra "Biseri"
Reforma i uspostavljanje sistema rane intervencije u cilju jačanja organizacije i funkcionisanju brojnih ustanova koje se nalaze u okviru Ministarstava rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i Ministarstva zdravlja, kako na državnom tako i na lokalnom nivou, a samim tim i Dnevnim centrima u Crnoj Gori.	

--

Porast broja stanovnika ne prati izgradnja zdravstvenih usluga primarnog i sekundarnog nivoa
Nedovoljan broj zdravstvenih radnika
Porast broja korisnika socijalne zaštite
Porast broja starih lica sa neriješenim stambenim pitanjem
Socijalna isključenost starih i siromašnih lica
Loša povezanost sistema socijalne zaštite sa drugim sistemima
Postojeći resursi i akteri u socijalnoj zaštiti nisu adekvatni kako bi pružili efektivnu i efikasnu socijalnu zaštitu.

Kultura i sport	Javni prostori edukacionog i informacionog karaktera
	Implementacija Lokalnog programa razvoja kulture 2023 – 2028. i Akcionog plana 2024-2025
	Donošenje Menadžment plana kulturno-istorijskog jezgra “Stari grad- Budva
	Kreiranje lokalnog kulturnog centra
	Zakon o kulturi
	Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore
	Status kandidata Crne Gore za EU
	Mogućnost korišćenja IPA fondova za projekte prekogranične saradnje i drugih EU programa za kulturu
	Poboljšana politička klima i viši nivo kulturne saradnje u regionu jugoistočne Evrope
	Zainteresovanost države Crne Gore za razvoj ovog područja kao jednog od onih koji ga mogu dobro reprezentovati u inostranstvu
	Blizina Dubrovnika i Cetinja (regionalna saradnja)
	Mogućnost razvoja kulturnog koridora (Budva- Cetinje i Budva- Boka)
	Inostrani turisti koji dolaze kruzerima
Planirana izgradnja žičare Ivanovići do tvrđave Kosmač (u slučaju neusklađenosti ovog projekta sa sveobuhvatnim planiranjem, zaštitom i upravljanjem bedemima, ova intervencija može predstavljati prijetnju)	

Neulaganje u valorizaciju kulturno-istorijskih dobara
Nedostatak kvalitetnih kadrova
Politizacija kulture
Nekontrolisani razvoj turizma i urbanizacijakoji bi mogao ugroziti kulturnu baštinu u opštini Budva
Nedostatak kulturnih institucija (Pozorište, bioskop ...)
Gubitak statusa urbane cijeline Starog grada, kao kulturnog dobra i kategorije
Opasnost od nekontrolisane i neadekvatne gradnje koja bi devastirala vrijednosti kulturnog pejzaža
Duge procedure i teškoće pri rešavanju imovinsko-pravnih pitanja u Starom gradu
Nedostatak finansijskih sredstava
Slab marketing kulture i loša saradnja sa privredom
Neiskorišćene mogućnosti finansiranja iz EU fondova
Nedovoljna ulaganja u dalji razvoj kulture, a time i posljedično opadanje kulturnih sadržaja
Neefikasnost i netransparentnost promocije kulturne ponude
Planirana izgradnja žičare Ivanovići do tvrđave Kosmač

	Blizina aerodroma u Tivtu
	Mogućnosti za unapređenje kulturne saradnje na nivou Boke
	Stranci rezidenti koji žive u Budvi
	Uspostavljanje kulturne saradnje sa gradovima prijateljima

Tržište radne snage	Edukacija kroz dostupne fondove
	Uvođenje evropskih standard i normi u poslovanju
	Dostupnost fondova i subvencije na samozapošljavanje
	Otvoranje novih hotela direktno utiče na zapošljavanje nove radne snage
	Mogućnosti za formiranje kancelarije za razvoj preduzetništva
	Pristup izvorima finansiranja za MMSP
	Ulaganja u istraživanja i razvoj
	Primjena novih znanja i tehnologija
	Definisani benefiti za stimulisanje biznisa Stvaranje mreže saradnje sa obrazovnim institucijama

Prodaja i otuđenje kulturne baštine
Elementarne nepogode I klimatski uslovi koji mogu oštetiti spomeničku baštinu
Zakonska regulative (prirodna bastina kao dio kulturnog pejzaža nije zaštićena Zakonom)
Loša povezanost sa kulture sa drugim oblastima života

Nedovoljne mjere podsticaja od strane države da određenom politikom, stipendiranjem ili socijalnim stanovima pokuša zadržati obrazovane mlade ljude.
Niska primanja
Pad investicionih aktivnosti
Pad vrijednosti nekretnina
Siva ekonomija
Visoki zahtjevi kod brendiranja proizvoda
Angažovanje nedostajuće radne snage iz okruženja
Siva ekonomija i poslovanje van zvaničnih tokova
Odlazak radno sposobnog stanovništva i investitora u opštine sa povoljnijim poslovnim okruženjem
Nedostatak raznih oblika finansijskih sredstava za rast i razvoj preduzeća (bespovratna sredstva, oblici vlasničkog finansiranja i sl.)

Turizam	Obogaćivanje i promocija turističke ponude posebno (vjerski, seoski, planinski, izletnički, sportski, nautički turizam, biciklizam, auto turizam...)
	Afirmacija kulturno-istorijskih spomenika-crkve i manastirskih cjelina (kulturni turizam)
	Promovisanje razvoja ruralnog turizma
	Stvaranje uslova za življenje i bavljenje biznisom na ruralnom području
	Unapredjenje razvoja turizma kroz podizanje nivoa turističke ponude
	Razvoj zdravstvenog turizma
	Razvoj kulturnog i sportskog turizma
	Niskotarifni letovi i sve bolja povezanost destinacije
	Obogaćivanje ugostiteljske ponude
	Valorizacija fortifikacionog sistema grada
	Uređenje i tematizacija plaza
	Manji hoteli visoke kategorije

Poljoprivreda	Valorizacija potencijala za razvoj poljoprivrede
	Razvoj poljoprivrede i povećanje izvoza konkurentnih proizvoda kroz turizam
	Promocija proizvodnje organskih proizvoda

Izražena sezonalnost
Hiper-masovni turizam
Nepovoljna putna infrastruktura
Nedostatak kvalitetne radne snage iz oblasti ugostiteljstva
Nepovoljna klasifikacija smještajnih kapaciteta
Neadekvatna zaštita i upravljenje Starim gradom-Budva
Nedostatak turističkih događaja van sezone
Nedovoljna zastupljenost domaćeg gastro proizvoda
Nepostojanje konzistentne poruke u izgradnji odgovarajućeg brand-a i profilisanje opštine Budve kao željenog brand-a
Nedovoljno parking prostora
Neiskorišćenost potencijala ruralnog područja, Jaza i Buljarica
Nedovoljan broj i kapacitet plaža
Neadekvatno komunalno opremljeno zaleđe

Velika uvozna zavisnost
Nerazvijena svijest javnosti o prednostima domaćih proizvoda
Otežan pristup finansijama za poljoprivrednike (visoke kamatne stope)

	Razvoj domaćih poljoprivrednih proizvoda baziranih na autohtonim potencijalima
	Uključivanje mlade radne snage u poljoprivredne aktivnosti

Građevinarstvo	Mogućnosti za razvoj građevinarstva kroz ekspanziju turističkih kapaciteta
----------------	--

Tehnička infrastruktura	Izrada planske dokumentacije za trasu brze saobraćajnice
	Izrada Saobraćajne studije
	Efikasnije saobraćajno povezivanje, naročito sa naseljima u zaleđu
	Povezivanje investiranja u turizam i izgradnju infrastrukture

Promjena namjene poljoprivrednog zemljišta u gradsko građevinsko zemljište
Prekomijerna orijentisanost lokalnog stanovništva na obezbeđenje visokog životnog standarda po osnovu turističkog „rentijerstva“, uz istovremeno zapostavljanje drugih vidova privrednih, a naročito poljoprivrednih aktivnosti

Nedovoljno učešće domaćih kompanija u velikim građevinskim projektima
Nekontrolisane gradnje
Kašnjenje u donošenju prostorno-planskih dokumenata za teritoriju opštine Budva od strane Vlade

Komunalno i drugo infrastrukturno opremanje u znatnoj mjeri zaostaje u odnosu na stambenu izgradnju
Sve veća frekvencija saobraćaja
Nedovoljnost prateće saobraćajne infrastrukture
Otežano pronalaženje investitora za ulaganje u infrastrukturu
Nedostatak finansijskih sredstava za finansiranje infrastrukturnih projekata

	Modernizacija lokalnih i nekategorisanih puteva
	Rekonstrukcije postojeće, izgradnja nove i modernizacija vodovodne infrastrukture posebno na ruralnom području
	Rekonstrukcija i modernizacija elektro–infrastrukture
	Digitalizacija sredstava za masovnu komunikaciju
	Digitalizacija sredstava za masovnu komunikaciju

Visok stepen zavisnosti od eksternih izvora finansiranja
Povećanje zagađenosti od izduvnih gasova
Dalja izgradnja koja ne uvažava vezu između saobraćaja, namjena površina i izgradnje
Odlaganje rješenja parkirališta
Dozvole za izgradnju bez riješenog pitanja pristupa, kapaciteta parking i potencijalnog daljeg opterećivanja saobraćajne mreže
Pojedina seoska područja imaju nedovoljno razvijenu saobraćajnu i tehničku (vodovodnu i kanizacionu) infrastrukturu, kao i sisteme za tretman otpadnih voda koji ugrožavaju elementarne uslove stanovanja

Životna sredina	Uspostaviti povezanu i integrisanu zelenu mrežu i sprovesti “zeleni” urbanizam na svim nivoima (od zelenih krovova, zelenih zidova)
	Izrada projekta upravljanja otpadom sa izgradnjom reciklažnog dvorišta Povećanje svijesti gradjana o zaštiti okoline
	Izrada LEAP-a
	Primjena mjera energetske efikasnosti u stambenoj izgradnji
	Izgradnja pješačke staze od Jaza do Bularice, kao i povećati dužinu pješačkih staza-pravaca kroz prirodne prirodne ambijente-na lokacijama Spas, Blizikuće-Tudorovići

Visoki ekološki zahtjevi investitora i potencijalnih tržišta
Ugroženost zdravlja stanovništva
Sezonska antropopresija prostora
Seizmički rizik
Opasnost od požara i drugih prirodnih pojava (poplave, grad, snijeg, suše, zemljotres...)
Nizak nivo ekološke svesti
Nedovoljna edukacija

	Povećanje dijela budžeta koji se usmjerava na očuvanje i zaštitu prirode
	Ekološko obnavljanje i oživljavanje različitih urbanih segmenata
	Biciklistički saobraćaj duž Budvanske rivijere
	Izrada i uspostavljanje online monitoringa nivoa buke na teritoriji opštine Budva, naročito u svim kritičnim gradskim zonama
	Efikasnija mjera kontrole i primjene pravila i zakona

Administrativni kapaciteti	Obuka zaposlenih
	Školovanje novih potrebnih kadrova putem stipendija
	Razvoj edukativnih programa koji afirmišu mlade radi poboljšanja položaja mladih kadrova
	Privatno-javno partnerstvo
	Međuopštinska međuregionalna saradnja
	Saradnja sa institucijama van države

Problem tranzitnog saobraćaja
Pretežno oslanjanje na neobnovljive energetske izvore
Globalno zagađenje
Erozija plaža
Nelegalna gradnja, koja ugrožava prirodne i druge vrijednosti

Neusaglašenost diploma sa VSS (240 ECTS) i diploma stečenih u Crnoj Gori (180 ECTS + 120 ECTS)
Veća zarada u državama u okruženju
Nedostatak radne snage na tržištu rada
Veća plata u privatnom sektoru
Odliv mladih i sposobnih kadrova u inostanstvo
Hiperprodukcija diploma

III STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I PROJEKTI

Ovaj strateški dokument ima strateške ciljeve, prioritete i projekte.

Postavljeni Opšti strateški cilj Opštine Budva predstavlja jak izazov na čijem ostvarenju će morati biti uključena cjelokupna zajednica u saradnji sa ostalim akterima.

Opšti cilj je široko postavljen i temelji se na principima održivog i dinamičnog razvoja stavljajući akcenat na turizam, privredni, socijalni i kulturni razvoj, kao i očuvanje životne sredine.

Prioriteti i projekti su mjerljivi, ostvarivi, jasno formulisani i međusobno usklađeni i usmjereni na ostvarenje sljedećeg Strateškog cilja:

1. OPŠTI CILJ

Opština dinamičnog i održivog privrednog rasta i razvoja, otvorena za sve građane i posjetioce

2. SPECIFIČNI STRATEŠKI CILJEVI SA PRIORITETIMA

Nakon analize stanja, SWOT analize, te analize nacionalnih strategija, Konsultativna grupa je definisala specifične strateške ciljeve za opštinu Budva:

Specifični strateški cilj 1. Razvoj i unaprjeđenje turističke ponude opštine Budva

Indikatori	Polazna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2028)	Izvor verifikacije
Broj izgrađenih i rekonstruisanih šetališta u obalnom području			
Broj izgrađenih i rekonstruisanih hotela sa 4 -5 *			

Prioritet 1.1. Uređenje obalnog područja u svrhu jačanja turizma

Prioritet 1.2. Izgradnja i održavanje turističke infrastrukture

Prioritet 1.3 Diverzifikacija turističke ponude

Specifični strateški cilj 2. Održivi razvoj opštine Budva kroz unaprjeđenje ostalih privrednih grana

Indikatori	Polazna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2028)	Izvor verifikacije
Broj poljoprivrednih gazdinstava je povećan			
Broj nezaposlenih je smanjen			
Broj poslovnih subjekata je povećan			

Broj turista i
noćenja je povećan

Prioritet 2.1. Razvoj ruralnog područja i poljoprivrede

Prioritet 2.2. Smanjenje nezaposlenosti kroz jačanje preduzetništva

Prioritet 2.4. Unaprjeđenje efikasnosti rada lokalne uprave

Specifični strateški cilj 3. Održivi socijalni i kulturni razvoj opštine Budva

Indikatori	Polazna (2023)	vrijednost	Ciljana (2028)	vrijednost	Izvor verifikacije
Broj rekonstruisanih i izgrađenih objekata iz oblasti obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite					
Broj rekonstruisanih i izgrađenih objekata iz oblasti kulture					
Broj rekonstruisanih kulturnih dobara					
Broj rekonstruisanih i izgrađenih objekata iz oblasti sporta					

Prioritet 3.1. Unaprjeđenje obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite

Prioritet 3.2. Obezbjedenje veće uključenosti ranjivih grupa

Prioritet 3.3. Razvoj i promocije kulturne baštine

Prioritet 3.4. Razvoj sportske infrastrukture

Specifični strateški cilj 4. Unaprjeđenje sistema zaštite životne sredine u opštini Budva

Indikatori	Polazna (2023)	vrijednost	Ciljana (2028)	vrijednost	Izvor verifikacije
Broj priključaka na vodovodnu mrežu					
Broj priključaka na kanalizacionu mrežu					
Brj izgrađenih i opremljenih reciklažnih dvorišta					
Izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda					
Izgradnja deponije čvrstog otpada					

Broj postavljenih polupodzemnih kontejnera
Dužina izgrađenih i rekonstruisanih (saniranih) opštinskih puteva i nekategorisanih puteva u opštoj upotrebi

Prioritet 4.1. Razvoj komunalne infrastrukture i komunalnih djelatnosti

Prioritet 4.2. Unaprjeđenje sistema upravljanja otpadom

Prioritet 4.3. Unaprjeđenje energetske efikasnosti

3 Projektne ideje za period 2024-2028.godine

Specifični strateški cilj 1	Razvoj i unaprjeđenje turističke ponude opštine Budva
Prioritet 1.1	Uređenje obalnog područja u svrhu jačanja turizma
Projekat 1:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetalište Zavala-Bečići-Rafailovići
Projekat 2:	Valorizacija Luke Budva u skladu sa planskom dokumentacijom*
Projekat 3:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetalište Mogren-Jaz
Projekat 4:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetalište Buljarica
Projekat 5:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetališta Petrovac-Perazića do
Projekat 6:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetalište Rafailovići-Kamenovo-Pržno-Sveti Stefan
Projekat 7:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za šetalište uz Jašku rijeku
Projekat 8:	Izrada projektno tehničke dokumentacije za luku Rafailovići
Projekat 9:	Izrada baznih studija valorizacije i revitalizacije plaža na području opštine Budva
Projekat 10:	Izrada projektno-tehničke dokumentacija šetalište Budva- Bečići
Prioritet 1.2.	Izgradnja i održavanje turističke infrastrukture
Projekat 11:	Urbanističko-arhitektonski konkurs sportsko-rekreativnog kompleksa "Izletište Brajići"
Projekat 12:	Održavanje postojećih pješačkih staza
Projekat 13:	Izgradnja novih pješačkih staza
Projekat 14:	Adaptacija turističkih odmorišta
Projekat 15:	Adaptacija i sanacija austrougarskog puta
Projekat 16:	Rekonstrukcija, adaptacija i revalorizacija tvrđave Mogren
Projekat 17:	Sanacija francuskog mosta u Gornjim Poborima

Projekat 18:	Uređenje urbanih džepova , parkova, parking i drugih javnih površina, označavanje turističkih atrakcija i praznično ukrašavanje
Prioritet 1.3.	Diverzifikacija turističke ponude
Projekat 20:	Strategija razvoja turizma
Projekat 21:	Projekti u saradnji sa Fakultetom za biznis i turizam iz Budve
Projekat 22:	Valorizacija i promocija pješačkih staza i hiking-a
Projekat 23:	Valorizacija kulturne baštine
Projekat 24:	DMO Savjet
Projekat 25:	Podrška divezifikaciji turističkog proizvoda u mjesnim zajednicama
Projekat 26:	Podrška divezifikaciji turističkog proizvoda u mjesnim zajednicama
Strateški cilj 2	Održivi razvoj opštine Budva kroz unaprjeđenje ostalih privrednih grana
Prioritet 2.1	Razvoj ruralnog područja i poljoprivrede
Projekat 27:	Podrška razvoju seoskog turizma (Organizovanje obuka za podsticanje razvoj seoskog turizma)
Projekat 28:	Mapiranje maslina starijih od 100 godina na teritoriji opštine Budva
Projekat 29:	Podrška razvoju poljoprivrede u opštini Budva :Projekat “Kratošija”
Projekat 30:	Podrška registraciji seoskih domaćinstava u turističke svrhe
Projekat 31:	Uređenje seoskih cjelina
Projekat 32:	Podrška proizvođačima poljoprivrednih i ruralnih proizvoda, njihovim udruženjima i udruženjima za zaštitu i uzgoj životinja
Projekat 33:	Fondacija za razvoj ruralnog turizma na teritoriji opštine Budva
Prioritet 2.2	Smanjenje nezaposlenosti kroz jačanje preduzetništva
Projekat 34:	Podrška preduzetništva kroz biznis ideje (Organizovanje obuka kao odsticaji za made preduzetnike i žene)
Projekat 35:	Društveno-odgovorni projekti
Prioritet 2.3	Razvoj saobraćajne infrastrukture
Projekat 36:	Izrada Saobraćajne studije
Projekat 37:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije javne garaže u bloku 16 Izmjena i dopuna DUP-a "Budva centar"
Projekat 38:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije javne garaže u bloku 23 Izmjene i dopune DUP-a "Budva centar"
Projekat 39:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije saobraćajnice (pješka, pješačko-kolska i kolska) duž korita rijeke Grđevice
Projekat 40:	Izrada idejnog projekat pješačkog trotoara uz magistralu kroz Reževiče
Projekat 41:	Izgradnja saobraćajnice S 1-1 Seoce, spajanje Jadranske magistrale sa Topliškim putem preko naselja Seoce i Prijevor
Projekat 42:	Rekonstrukcija ulice 22. Novembra sa izgradnjom kružnog toka
Projekat 43:	Rekonstrukcija ulice Žrtava Fašizma
Projekat 44:	Izgradnja saobraćajnice S – 27, spajanje naselja Dubovica Lux i naselja Bijeli Do

Projekat 45:	Izgradnja saobraćajnice kod gradskog groblja
Projekat 46:	Rekonstrukcija saobraćajnice Pančevačka
Projekat 47:	Izgradnja saobraćajnice S 75-75 Bečići
Projekat 48:	Izgradnja saobraćajnice prema naselju „Žukva“ Bečići
Projekat 49:	Izgradnja saobraćajnice prema naselju S 53-53
Projekat 50:	Izgradnja saobraćajnice S 40-40 Bečići, spajanje naselja Ivanovići sa ulicom Dionisija Mikovića
Projekat 51:	Izgradnja saobraćajnica Šipkov Krš
Projekat 52:	Izgradnja saobraćajnice S-56 Kamenovo
Projekat 53:	Izgradnja saobraćajnice S-3 Kamenovo
Projekat 54:	Izgradnja saobraćajnice uz potok Slatava u Buljarici
Projekat 55:	Izgradnja saobraćajnice I-2 Buljarica
Projekat 56:	Izgradnja saobraćajnice I-4 Buljarica
Projekat 57:	Izgradnja saobraćajnica 8H i 9H Buljarica
Prioritet 2.4	Unaprjeđenje efikasnosti rada lokalne uprave
Projekat 58:	Digitalizacija arhivske građe
Projekat 59:	Realizovati započeti proces uspostavljanja uslova za dobijanje standarda upravljanja organizacijom ISO 9001
Specifični strateški cilj 3	Održivi socijalni i kulturni razvoj opštine Budva
Prioritet 3.1	Unaprjeđenje obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite
Projekat 60:	Izrada projektno-tehničke dokumentacija Opšte bolnice u Dubovici
Projekat 61:	Izrada projektne-tehničke dokumentacije Doma za stare u Budvi
Projekat 62:	Donošenje Lokalnog programa socijalnog stanovanja
Projekat 63:	Izrada Lokalnog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana (RE)
Projekat 64:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije objekta vrtića u Pržnu i Petrovcu
Projekat 65:	Rekonstrukcija i izgradnja dječjih igrališta
Projekat 66:	Izgradnja ili adaptacija postojećeg prostora Muzičke škole
Projekat 67:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije gradskog centra (uz rekonstrukciju MSC)
Projekat 68:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije kongresno-koncertne dvorane
Projekat 69:	Otvaranje bioskopa u Budvi
Projekat 70:	Izrada projektno-tehničke dokumentacija Gradske biblioteke
Projekat 71:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije Crvene komune u Petrovcu
Projekat 72:	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za sve objekte u vlasništvu Opštine Budva u Starom gradu
Prioritet 3.2	Obezbeđenje veće uključenosti ranjivih grupa

Projekat 73:	Izgradnja objekta za djecu sa smetnjama u razvoju
Projekat 74:	Inkluzija djece sa smetnjama u razvoju na adaptiranim dječjim igralištima
Projekat 75:	Rekonstrukcija javnih objekata kroz uvođenje elemenata pristupačnosti Električna vozila za prevoz starijih i bespomoćnih osoba
Prioritet 3.3	Razvoj i promocije kulturne baštine
Projekat 76:	Valorizacija kulturne baštine
Projekat 77:	Revitalizacija kulturnih dobara
Projekat 78:	Studija zaštite kulturnih dobara – Stari grad sa kontakt zonom
Projekat 80:	Digitalna memorija Budve
Projekat 81:	Zavičajna biblioteka
Projekat 82:	Njegoševe večeri
Projekat 83:	Predstavljanje regionalnih pisaca i kantautora
Projekat 84:	Predstavljanje dječijeg stvaralaštva
Projekat 85:	Promocija kulturne baštine i ćirilice
Projekat 86:	Edukativno razvojne radionice
Projekat 87:	Edukativna radionica u cilju zaštite tehnike izgradnje suhozida kao nematerijalnog kulturnog dobra
Projekat 88:	IZPT- sanacije bedema Starog grada
Projekat 89:	Projekat iluminacije Starog Grada Budva
Projekat 90:	Javne gradske česme
Projekat 91:	IZPT konzervacije sakralnih objekata u Starom gradu
Projekat 91:	IZPT U prezentacija ranohrišćanske bazilike u Starom gradu
Projekat 92:	IZPT revitalizacije tvrđave Kosmač
Projekat 94:	Arhitektonski konkurs spomen doma Bogoboja Rucovića
Projekat 95:	Arhitektonski konkurs revitalizacija tvrđave Đurđevac
Projekat 96:	Arhitektonski konkurs revitalizacije tvrđave Fortica na Ograđenici
Projekat 97:	Arhitektonsko konzervatorski konkurs revitalizacije Rimskog mozaika u Petrovcu
Projekat 98:	IZPT izgradnje otvorenih pozornica (više lokacija)
Projekat 99:	Muzički paviljoni
Projekat 100:	Opremanje muzejskih prostora
Projekat 101:	Obogaćivanje književnog fonda JU „Narodna Biblioteka Budve“
Prioritet 3.4	Razvoj sportske infrastrukture
Projekat 102:	IZPT Adaptacija bazena u Budvi
Projekat 103:	IZPT Sanacija tribina na Gradskom bazenu sa pripadajućim tehničkim prostorijama

Projekat 104:	Rekonstrukcija dječjih igrališta i izgradnja novih
Projekat 105:	IZPT_izgradnja teretana na otvorenom
Projekat 106:	IZPT zatvorenog sportskog terena za boćanje
Strateški cilj 4	Unaprijeđenje sistema zaštite životne sredine u opštini Budva
Prioritet 4.1	Razvoj komunalne infrastrukture
Projekat 106:	Izrada LEAP-a
Projekat 107:	Izgradnja atmosferske kanalizacije u centru Budve – Rješavanje problema atmosferske kanalizacije u zoni ispod Jadrankse magistrale
Projekat 108:	Izgradnja atmosferske kanalizacije Babin Do
Projekat 109:	Sanacija vodovodne i kanizacione mreže u Starom gradu
Projekat 110:	Kanalizacioni kolektor sa CS Lungo Mare
Projekat 111:	Modernizacija očitavanja potrošnje vode i detekcija gubitaka „Vodovod i kanalizacija“ Budva
Projekat 112:	Vodosnabdjevanje Blizikuća i Tudorovića
Projekat 113:	Izgradnja vodovodnog i kanizacionog sistema Komoševina
Projekat 114:	Vodosnabdjevanje naselja Markovići sa rekonstrukcijom izvorišta „Piratac“
Projekat 115:	Vodosnabdjevanje Buljarice
Projekat 116:	Izgradnja kanalizacije :Prijevor-Seoce-Poljice sa kolektorom
Projekat 117:	Rekonstrukcija vodovodne mreže-Gornji katun
Projekat 118:	Unaprijeđenje vodosnabdjevanje Petrovca i Buljarice
Projekat 119:	Vodosnabdjevanje Podostroga
Projekat 120:	Fekalna kanalizacija Markovići i LSL Milino Brdo
Projekat 121:	Fekalna kanalizacija Kamenovo
Projekat 122:	Zamijena azbest cementnih cijevi
Projekat 123:	Nabavka novog vozila za čišćenje i održavanje kanizacionog sistema
Projekat 124:	Nabavka i sertifikacija baždarnice
Projekat 125:	Izgradnja hidrostаницe „Krstac“ sa rezevoarom
Projekat 126:	Izgradnja hlorne stanice „Loznica“
Projekat 127:	Izgradnja havarijskog kanizacionog ispusta kod Pošte
Projekat 128:	Sanacija vodovodne mreže za naselja Dositejeva, Dubovica Lux i Gospoština
Projekat 129:	Sanacija i legalizacija rezervoara „Aqua park“
Projekat 130:	Valorizacija vodoizvorišta Vilina spilja
Projekat 131:	Izgradnja PPOV Buljarica sa podmorskim ispustom
Projekat 132:	Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda sa pratećom

	dokumentacijom u skladu sa planskom dokumentacijom
Projekat 132:	Izgradnja laboratorije za mikrobiološki i hemijski pregled vode
Projekat 133:	Izgradnja i uređenje novog gradskog groblja u Budvi
Projekat 134:	Pravilno otklanjanje otpada kućnih ljubimaca
Projekat 135:	Moderne kante za smeće
Projekat 136:	Mapiranje i formiranje zaštitne zone oko vodoizvorišta
Projekat 137:	Botanička bašta
Projekat 138:	Obnavlja Uređenje zelenih, slobodnih površina na teritoriji opštine Budva
Projekat 139:	Uređenje i zaštita postojećih kao i izgradnja novih parkova u gradu
Projekat 140:	Obnavlja Uređenje zelenih, slobodnih površina na teritoriji opštine Budva
Projekat 141:	Uređenje i zaštita postojećih kao i izgradnja novih parkova u gradu
Projekat 142:	Opremanje i modernizacija sistema semaforne signalizacije
Projekat 143:	Radovi na sanaciji i modernizaciji trotoarskih površina i kolovoznih zastora
Projekat 144:	Nabavka ustupanja izvođenja radova na sanaciji i modernizaciji javne rasvjete
Projekat 145:	Nabavka stubova i led reflektora za opremanje otvorenih sportskih terena
Prioritet 4.2	Unaprjeđenje sistema upravljanja otpadom
Projekat 146:	Izgradnja reciklažnog dvorišta
Projekat 147:	Nabavka kamina/kontejnera u funkciji pokretnog reciklažnog dvorište
Prioritet 4.3	Unaprjeđenje energetske efikasnosti
Projekat 148:	Izrada Program poboljšanja EE (energetske efikasnosti)
Projekat 149:	Izrada projektne dokumentacije za projekat Budva Smart City

4. Prioritetni projekti od značaja, a koji nijesu u nadležnosti lokalne samouprave

Prioritet 2.3	Razvoj saobraćajne infrastrukture
Projekat 1:	Izgradnja tranzitne obilaznice Markovići - Bratešići
Projekat 2:	Rekonstrukcija Jadranske magistrale
Prioritet 3.1	Unaprjeđenje obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite
Projekat 3:	Rekonstrukcija Doma zdravlja Budva
Projekat 4:	Izgradnja gradske bolnice
Projekat 5:	Izgradnja novih objekata za potrebe JPU "Ljubica Jovanović Maše"
Projekat 6:	Izgradnja novih objekata za osnovno i srednje obrazovanje

NAPOMENA:

* Projekti od državnog značaja

** Javni konkurs za idejno arhitektonsko rješenje obavežno se raspisuje za objekte za potrebe državnih organa, lokalne samouprave, zdravstvenih, prosvjetnih, naučnih, kulturnih, sportskih i objekata socijalne zaštite koji su u državnoj svojini. Javni konkurs nije obavezan za:

- Javni konkurs iz stava 1 ovog člana raspisuje i sprovodi Ministarstvo. Za objekte koji se u cjelosti ili djelimično finansiraju iz budžeta lokalne samouprave, javni konkurs raspisuje i sprovodi nadležni organ lokalne uprave. Način i postupak raspisivanja i sprovođenja javnog konkursa propisuje Ministarstvo."

**** Izvor prihoda je prema zakonu Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine. Izvor finansiranja JLS je samo u slučaju da nadležna institucija prenese ovlašćenje na JLS.

5. FINANSIRANJE

Imajući u vidu obim sredstava koja su dostupna Opštini Budva, finansiranje investicija iz Budžeta će biti značajnom mjerom zastupljeno u finansiranju projekata, ali će u velikoj mjeri akcenat biti na finansiranju i realizaciji projekata iz državnih fondova i fondova EU ili drugih donatora.

Drugi najčešći model finansiranja investicija odnosiće se na projekte koje će finansirati država ili EU i drugi donatori, a koje će sprovoditi Opština.

Kada su u pitanju gore navedeni izvori finansiranja, predlažemo da prioritet budu sredstva iz fondova Evropske unije, koja će se obezbijediti uz adekvatan rad Jedinice za implementaciju projekata. Naime, ambicija nam je da što je moguće više koristimo raspoloživa sredstva iz IPA III fondova, iz budžeta EU, sa minimalnim opterećenjem budžeta opštine Budva i time stvorimo administrativne kapacitete za povlačenje sredstava iz IPA fondova.

Takođe, iz državnog budžeta, biće opredijeljena finansijska sredstva za realizaciju određenih projekata od značaja za opštinu Budva i državu Crnu Goru. Za projekte koje planira da realizuje u okviru ovog Strateškog plana, pored okvirnog budžeta, lokalna uprava je prepoznala i potencijalne partnere uz čiju podršku, finansijsku i tehničku, će biti moguće realizovati navedene projekte. U određivanju prioriteta projekata, pored mogućnosti za finansiranje bilo iz kapitalnog budžeta, bilo iz državnog budžeta ili sredstvima donatora, lokalna uprava će se voditi sljedećim kriterijuma:

- Uticaj projekta na strateški cilj Opštine
- Izvodljivost
- Vremenski okvir za realizaciju
- Uticaj na investicije i nova radna mjesta
- Učešće poslovnog sektora
- Usklađenost sa ostalim prioritetima i projektima

U sprovođenju Strateškog plana razvoja, lokalna uprava će posebnu pažnju posvetiti razvoju i jačanju privatno javnog partnerstva. Precizniji rokovi realizacije projekata, kao i vrijednosti istih, biće definisani projektnom i tenderskom dokumentacijom.

6. MONITORING

U namjeri da se prati ostvarenje Strateškog plana razvoja, lokalna uprava će uspostaviti mehanizam monitoringa sa ciljem efikasne implementacije Strateškog plana i upotrebe resursa, kao i mjerenja efekata koji se postižu realizacijom predviđenih projekata.

Usvajanje Strateškog plana razvoja pratiće izrada Godišnjeg akcionog plana, kao i usvajanje Pravilnika o radu Konsultativne grupe u periodu realizacije.

Tri člana Radne grupe biće imenovana da vrše monitoring sprovođenja Strateškog plana razvoja i da o tome izvještavaju koordinatora Grupe.

Monitoring će biti zasnovan na prikupljanju relevantnih informacija za svaki projekat pojedinačno, i to u dijelu:

- procesnih indikatora (faza u kojoj se nalazi realizacija projekta, a koja će pratiti realizaciju aktivnosti)
- finansijskih indikatora (opredijeljeni i realizovani budžet, za projekte čija realizacija je u toku)
- fizičkih indikatora, koji će obuhvatiti prikupljanje podataka o učincima i rezultatima

Za prikupljanje podataka biće zaduženi rukovodioci projekata, u saradnji sa partnerima koji učestvuju u sprovođenju pojedinačnih projekata. Rukovodioci projekata će o učincima, rezultatima, procesnim i finansijskim indikatorima izvještavati tročlanu grupu za monitoring, koji će objedinjavati podatke za potrebe sastanaka sa članovima Konsultativne grupe.

U skladu sa Pravilnikom o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave, koordinator Konsultativne grupe će pripremati izvještaj o sprovođenju Strateškog plana razvoja i dostavljati ga Ministarstvu ekonomije.

7. GODIŠNJI AKCIONI PLAN

U okviru Strateškog plana razvoja se priprema Godišnji akcioni plan za tekuću godinu sa projekcijama za sljedeću godinu. U okviru Godišnjeg akcionog plana predstavljeni su prioritetni projekti za tu godinu u kraćoj formi (koncept projekata). Detaljni projektni dokumenti će biti urađeni tokom sprovođenja Strateškog plana razvoja, u skladu sa izvorima finansiranja i definisanim zahtjevima. Tokom perioda sprovođenja Strateškog plana razvoja, svake godine se priprema i usvaja novi Godišnji akcioni plan za njegovu realizaciju. Istovremeno, sa pripremanjem novog Godišnjeg akcionog plana, priprema se izvještaj o napretku i rezultatima ostvarenim tokom sprovođenja prethodnog Godišnjeg akcionog plana.

Godišnji akcioni plan i izvještaj o ostvarenju akcionog plana za prethodnu godinu podnosi se Konsultativnoj grupi, Skupštini JLS i u skladu sa članom 11 stav 2 Zakona o regionalnom razvoju, Ministarstvu.

Akcioni plan sadrži definisane relevantne aktivnosti, indikatore rezultata, nadležne institucije, predviđene rokove za realizaciju aktivnosti, kao i finansijsku konstrukciju za realizaciju strateškog dokumenta.

7.1 Godišnji akcioni plan uz opis planiranih projekat

Projekat 1. Urbanističko - arhitektonski konkurs šetalište Bečići - Rafailovići

Projekat 1.	Urbanističko - arhitektonski konkurs šetalište Bečići - Rafailovići
Opis projekta	
Očekivani rezultati	Krajnji cilj izrade urbanističko-arhitektonskog rješenja šetališta Bečići treba

	da doprinese jačoj povezanosti sa kontakt zonom grada i šire ali i definisanju jasnog prostornog okvira za zaštitu i rehabilitaciju skverova-trgova, pjaceta, parkova i urbanog mobilijara (klupa, korpi, fontana, i dr. elemenata namijenjenih za stalno stanovništvo i turiste), a čime bi se obezbijedio nivo urbanog komfora, unaprijedio život građana i sl., a grad, opština dobili svoju punu sadržajnu karakterističnost u vidu kvalitativnih, kvantitativnih i likovno-pejzažnih vrijednosti.	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurs raspisan • sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JP Morsko Dobro • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	300.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	300.000,00 €

Projekat 10: Izrada projektno-tehničke dokumentacije šetalište Budva - Bečići

Projekat 10.	Izrada projektno-tehničke dokumentacije šetalište Budva - Bečići	
Opis projekta	Nakon završenog međunaradnog konkursa neophodno je u skladu sa konkursnim riješenjem pristupiti izradi neophodne projektne tehničke dokumentacije za izgradnju šetališta.	
Očekivani rezultati	Izrađena projektne tehnička dokumentacija za izgradnju šetališta, na osnovu kojoj se može pristupiti odabiru izvođača radova na izgradnji i rekonstrukciji šetališta Budva-Bečići u skladu sa Zakonom.	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Odabran projektant • Izrađena projektne tehnička dokumentacija. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	1 godina (III i IV kvartal 2025.)*	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JP Morsko Dobro • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	800.000,00 €
	Budžet države	800.000,00 €
	Ostali izvori	
	Ukupno	1.600.000,00 €

Projekat 11: Urbanističko-arhitektonski konkurs sportsko-rekreativnog kompleksa "Izletište Brajići"

Projekat 15.	Urbanističko - arhitektonski konkurs Sportsko - rekreativnog kompleksa „Izletište Brajići“	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurs raspisan • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JP Morsko Dobro • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	75.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 12: Održavanje postojećih pješačkih staza

Projekat 12.	Održavanje postojećih pješačkih staza	
Opis projekta		
Očekivani rezultati	Očišćene i markirane pješačke staze na teritoriji opštine Budva u dužini od oko 125 km.	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Očišćene staze u dužini od 125 km • Markirane pješačke staze u dužini od 125 km • Unijete izmijene u mobilnu aplikaciju 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Opština Budva • Turistička organizacija 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	50.000,00 €
	Ukupno	50.000,00 €

Projekat 13: Izgradnja novih pješačkih staza

Projekat 12.	Održavanje postojećih pješačkih staza	
Opis projekta		
Očekivani rezultati	Čišćenje i markiranje novih pješačkih staza	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Očišćena 1 nova pješačka staza • Markirana 1 nova pješačka staza 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Obilježena 1 nova pješačka staza • Unijete izmijene u mobilnu aplikaciju 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Opština Budva • Turistička organizacija • Lovačka društva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	20.000,00 €
	Ukupno	20.000,00 €

Projekat 14: Adaptacija turističkih odmorišta

Projekat 14.	Adaptacija turističkih odmorišta	
Opis projekta	Nastavak projekata započetih u prethodnoj godini sa ciljem diverzifikacije turističkog proizvoda i turističke valorizacije ovakvih atraktivnih i interesantnih, a nedovoljno promovisanih turističkih lokaliteta.	
Očekivani rezultati	Izgradnja odmorišta u Poborima i sanacija krova na starom mlinu kao i pristupnog stepeništa u okviru iste opštinske k.p. 1284 KO Pobori odakle se pruža pogled na kompletan budvanski zaliv.	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Uređeno turističko odmorište • Izvještaj o izvedenim radovima 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Opština Budva • Turistička organizacija 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	40.000,00 €
	Ukupno	40.000,00 €

Projekat 15: Adaptacija i sanacija austrougarskog puta

Projekat 15.	Adaptacija i sanacija austrougarskog puta	
Opis projekta	Imajući u vidu potrebu za diversifikacijom turističkog proizvoda, kao i smjernice akcionog plana Strategije razvoja turizma Crne Gore do 2025. godine koje upućuju na razvoj novih proizvoda u ruralnim oblastima, adaptacijom i sanacijom planinarsko-pješačke transverzale od tvrđave Kosmač na Brajićima do Paštrovske gore, na mjestima gdje je oštećena, dobio bi se potpuno nov proizvod – mountain bike & biking staza u dužini od 25 km.	
Očekivani rezultati	Izrađena mountain bike & biking staza u dužini od 25 km koja će pomoći diverzifikaciji turističke ponude	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Uređeno 25 km novih staza • Izvještaj o izvedenim radovima 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve	

Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Opština Budva • Turistička organizacija 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	40.000,00 €
	Ukupno	40.000,00 €

Projekat 23: Valorizacija kulturne baštine

Projekat 23.	Valorizacija kulturne baštine	
Opis projekta	Uvođenjem izletničke takse 2019. godine stvorio se prostor za dodatna sredstva koja su planirana u narednoj godini. Ova sredstva, ukoliko se ostvare, primarno će biti upotrebljena za unapređenje ponude u Starom gradu u saradnji sa lokalnim institucijama kulture.	
Očekivani rezultati	Valorizacija kulturne baštine u Starom gradu	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Sproveden konkurs • Raspodijeljena sredstva • Izvještaj o utrošenim sredstvima 	
Period sprovođenja	1 godina (IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Turistička organizacija 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	320.000,00 €
	Ukupno	320.000,00 €

Projekat 29: Podrška razvoju poljoprivrede – Projekat „Kratošija“

Projekat 29.	Podrška razvoju poljoprivrede - Projekat „Kratošija“
Opis projekta	Sađenja autohtone vinove loze Kratošije na lokacijama duž rivijere, koji je samo djelimično započet tokom 2023. godine. Pored uređivanja mikro lokacija na kojima će mlada loza biti posađena, dogovoreno je i sađenje stare loze na nekoj javnoj i pristupačnoj lokaciji (predloženo je da to bude ispred zgrade Opštine Budva na zelenoj površini), kao i izgradnja „instalacije“ koja bi predstavljala „svjetski put“ Kratošije, uz odgovarajuće table na kojima bi bili istaknuti osnovni podaci
Očekivani rezultati	Očuvanje autohtomne vinove loze Kratošija kroz realizovan projekat
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Posađene sadnice vionve loze Kratošija • Izvještaj o utrošenim sredstvima
Period sprovođenja	1 godina (IV kvartal 2024.)*
Nosioci aktivnosti	Turistička organizacija Budve
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Turistička organizacija • NVO „Naše vino“
Izvori finansiranja	Budžet

	JLS	
	Budžet države	
	Ostali izvori	10.000,00 €
	Ukupno	10.000,00 €

Projekat 42: Rekonstrukcija ulice 22. Novembra sa izgradnjom kružnog toka

Projekat 29.		Podrška razvoju poljoprivrede - Projekat „Kratošija“
Opis projekta	Ulica 22. Novembra je ulica koja se prostire od Jadranske magistrale do zgrade Pošte i kao takva predstavlja svojevrsan ulaz u samo jezgro našeg grada. Rekonstrukcijom ove ulice u skladu sa planskom dokumentacijom ubrzao bi se protok saobraćaja i riješio problem atmosferskih voda	
Očekivani rezultati	Promjena vizuelnog identiteta grada, povećan protok i bezbjednost saobraćaja kao i rješavanje problema atmosferskih voda	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Izabran izvođač radova • Rekonstruisana ulica • Konačan izvještaj nadzora 	
Period sprovođenja	1 godina (I-II kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Sekretarijat za investicije – Opština Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za investicije 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	2.950.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	2.950.000,00 €

Projekat 47: Izgradnja ulice S 75-75 Bečići

Projekat 29.		Izgradnja ulice S 75-75 Bečići
Opis projekta	Saobraćajnice S 75-75 Bečići prostire se od novog kružnog toka kod ulice Dionisija Mikovića i povezuje kružni tok sa plažom. Rekonstrukcijom ulice uredio bi se i olakšao prilaz Bečićkoj plaži	
Očekivani rezultati	Promjena vizuelnog identiteta grada, povećan protok i bezbjednost saobraćaja	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Izabran izvođač radova • Rekonstruisana ulica • Konačan izvještaj nadzora 	
Period sprovođenja	1 godina (III-IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Sekretarijat za investicije – Opština Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za investicije 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	350.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	350.000,00 €

Projekat 51: Izgradnja saobraćajnica Šipkov Krš

Projekat 51.		Izgradnja saobraćajnica Šipkov krš
Opis projekta	U sklopu naselja Šipkov Krš predviđena je izgradnja turističkih vila,	

	odnosno turističkog naselja visoke kategorije za koje je neophodno urediti saobraćajni priključak. Projektom je takođe predviđena i izgradnja spleta pješačkih staza čime će pristup plaži Kamenovo biti olakšan	
Očekivani rezultati	Promjena vizuelnog identiteta grada, povećan protok i bezbjednost saobraćaja	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Izabran izvođač radova • Rekonstruisana ulica • Konačan izvještaj nadzora 	
Period sprovođenja	1 godina (III-IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Sekretarijat za investicije – Opština Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za investicije 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	1.950.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	1.950.000,00 €

Projekat 51: Digitalizacija arhivske građe

Projekat 15.	Digitalizacija arhivske građe	
Opis projekta	U nedostatku prostornog kapaciteta za arhiviranje registraturske građe, a slijedeći pozitivne zakonske propise iz oblasti digitalizacije i elektronske komunikacije pristupilo se digitalizaciji arhivske građe. Projekat podrazumjeva slijedeće projektne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • raspisivanje tendera za odabir pružaoca usluge arhiviranja; • arhiviranje u skladu sa projektom • digitalizacija arhive 	
Očekivani rezultati	Projekat pokriva cjelokupan proces evidentiranja, manipulisanja, upravljanja kretanjem i arhiviranjem elektronske dokumentacije. Softver omogućava sveobuhvatno upravljanje elektronskom arhivom i elektronskim dokumentima, kao i automatizaciju i optimizaciju poslovnih procesa.	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • broj digitalizovanih i obrađenih predmeta; • broj poslovnih procesa u čijoj osnovi je dokument • broj zadataka dodijeljenih korisnicima sistema po unaprijed definisanim pravilima uz aplikacionu i e-mail notifikaciju 	
Period sprovođenja	1 godina (I kvartal 2024. godine)	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva- Sekretarijat za lokalnu samoupravu	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za lokalnu samoupravu • Centar za Informacione tehnologije • ostali organi lokalne uprave 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	150.000,00 €
	Budžet države	

	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 51: Izrada projektno tehničke dokumentacije Opšte bolnice u Dubovici

Projekat 15.	Urbanističko - arhitektonski konkurs Opšte Bolnice u Dubovici	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurs raspisan • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	150.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 67: Urbanističko-arhitektonski konkurs kulturnog centra

Projekat 15.	Urbanističko - arhitektonski konkurs Kulturnog centra	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurs raspisan • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	1 godina (I - IV kvartal 2024.)*	
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	150.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 81: Edukativna radionica u cilju zaštite tehnike suhozida kao nematerijalnog kulturnog dobra

Projekat 15.	Edukativna radionica u cilju zaštite tehnike suhozida kao
--------------	---

nematerijalnog kulturnog dobra									
Opis projekta	Tehnika izgradnje tradicionalnih potkutnjica (suvomeđa) je zaboravljena, a predstavlja obaveznu tehniku prilikom uređenja terena u selima zaleđa. U zemljama regiona umjeće izgradnje suhozida (suvomeđa) je dobilo trajnu zaštitu kao nematerijalno kulturno dobro. Umjeće suhozidne gradnje upisano je na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva, kao odgovor na zajedničku međunarodnu nominaciju Kipra, Francuske, Grčke, Hrvatske, Italije, Slovenije, Španije i Švajcarske.								
Očekivani rezultati	Planirane navedene aktivnosti Službe uz saradnju sa Ministarstvom kulture obuhvatale bi uslugu organizovanja radionice edukativnog karaktera izgradnje suhomedja, koja bi bila prvi korak ka promovisanju ovog vrijednog dijela kulturnog naslijeđa. Shodno zakonu i pozitivnim primjerima iz regiona, daljim aktivnostima Služba će nastojati da se uspostavi prethodna zaštita i u konačnom trajna zaštita tehnike izgradnje suhozida kao nematerijalnog kulturnog dobra države Crne Gore.								
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 								
Period sprovođenja	1 godina (II kvartal 2024.)*								
Nosioci aktivnosti	Opština Budva - Služba Glavnog gradskog arhitekta**								
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja I državne imovine • Opština Budva (Služba Glavnog gradskog arhitekta)*** 								
Izvori finansiranja	<table border="1"> <tr> <td>Budžet JLS</td> <td>40.000,00 €</td> </tr> <tr> <td>Budžet države</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ostali izvori</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ukupno</td> <td></td> </tr> </table>	Budžet JLS	40.000,00 €	Budžet države		Ostali izvori		Ukupno	
Budžet JLS	40.000,00 €								
Budžet države									
Ostali izvori									
Ukupno									

Projekat 80: Digitalna memorija Budve

Projekat 80.	Digitalna memorija Budve
Opis projekta	Projekat „Digitalna memorija Budve“ podrazumijeva digitalizaciju fotografskih i drugih arhiva sa prostora opštine Budva i to dugoročni projekat koji je Narodna biblioteka Budve osmislila tokom 2023.godine. Projekat jasno definiše Budvu kao sredinu sa posebnim senzibilitetom za očuvanje sopstvenog naslijeđa u kontekstusavremenih tehnološki inovacija. Projekat je usmjeren na istoriografski pristup i vizuelni diskurs prostora na ljudske zajednice. Pregled i korišćenje sakupljenog fotografskog materijala će biti omogućen svim građanima, ustanovama i institucijama na prostoru Opštine. U toku 2023. je pokrenuta i druga faza Digitalne biblioteke koja omogućava unos i predstavljanje fotografija, razglednica, pozivnica, kataloga, prospekata i drugih netipičnih formata, kao i zvučne i audiovizuelne građe.
Očekivani rezultati	Indikator uspješnosti je snažan odziv lokalne zajednice na predmetnu ideju i zainteresovanost sredine da se na nov i tehnološki informativan način sagleda istorija područja Budve
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava

Period sprovođenja	2025. godina	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	50.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 81: Zavičajna biblioteka

Projekat 81.	Zavičajna Biblioteka	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja		
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	35.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 82: Njegoševe večeri

Projekat 82.	Njegoševe večeri	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Održana manifestacija Njegoševe večeri • Izvještaj o manifestaciji 	
Period sprovođenja	Decembar 2024	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	30.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

	Ukupno	30.000,00 €
--	--------	-------------

Projekat 83: Predstavljanje regionalnih pisaca i kantautora

Projekat 83.	Predstavljanje regionalnih pisaca i kantautora	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Održan događaj koji promoviše regionalne pisce i kantautore. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	Maj-Jun 2024. godine	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	10.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 84: Predstavljanje dečijeg stvaralaštva

Projekat 84.	Predstavljanje dečijeg stvaralaštva	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Održan događaja. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	Mart – April 2024 godine	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	10.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 85: Promocija kulturne baštine grada i ćiriličnog pisma

Projekat 85.	Promocija kulturne baštine grada i ćiriličnog pisma	
Opis projekta		
Očekivani rezultati		
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Održan događaja. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	

Period sprovođenja	Septembar 2024 godine	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva • Turistička organizacija Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	200.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 86: Edukativno-razvojne radionice u JU Narodna biblioteka Budve

Projekat 86.	Edukativno - razvojne radionice u JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Opis projekta	Narodna biblioteka Budve svake godine organizuje niz edukativno-razvojnih radionica za sve uzraste u prostorijama Narodne biblioteke Budve, ali i u Petrovcu, počevši od kreativnih radionica za najmlađe koje su povezane sa školskim programima iz matematike i jezika ili sa temama koje se tiču aktuelnih društvenih pitanja i kulturnog nasljeđa Budve i okoline (neke od njih su 2Stop nasilju“, „Vizuelna umjetnost za osnovce“, „Atička i srednjovjekovna Budva“, „Budva nekada i sada“) do „Škole slikanja za treću dob“ koju posjećuju najstariji građani Budve.	
Očekivani rezultati	<ul style="list-style-type: none"> • velika posjećenost od strane građana, • redovno organizovane izložbe, katalogi i zbornici radova u izdanju Biblioteke 	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • Sredstva raspodjeljena. • Sredstva provjere: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava 	
Period sprovođenja	2024–od februara do juna, i od oktobra do 31.decembra	
Nosioci aktivnosti	JU „Narodna biblioteka“ Budva	
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • JU „Narodna biblioteka“ Budva • Opština Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	50.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 142: Opremanje i modernizacija sistema semaforne signalizacije

Projekat 142.	Opremanje i modernizacija sistema semaforne signalizacije	
Opis projekta		
Očekivani rezultati	<ul style="list-style-type: none"> • Efikasnije upravljanje protokom saobraćaja; • Povećana bezbjednost odvijanja saobraćaja 	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • • 	
Period sprovođenja	2024–od februara do juna, i od oktobra do 31.decembra	
Nosioci aktivnosti		

Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za komunalno stambene poslove • Opština Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	170.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

Projekat 143: Nabavka ustupanja izvođenja radova na sanaciji i modernizaciji javne rasvjete

Projekat 143.	Nabavka ustupanja izvođenja radova na sanaciji i modernizaciji javne rasvjete	
Opis projekta	Sanacija i modernizacija stubova javne rasvjete doprinjeće kvalitetu i bezbjednosti odvijanja saobraćaja kao i smanjenju troškove za potrošnju električne energije	
Očekivani rezultati	<ul style="list-style-type: none"> • Povećana bezbjednost odvijanja saobraćaja • Ušteda električne energije 	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • • 	
Period sprovođenja	2024-od februara do juna, i od oktobra do 31.decembra	
Nosioci aktivnosti		
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za komunalno stambene poslove • Opština Budva 	
Izvori finansiranja	Budžet JLS	95.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	
	Ukupno	

Projekat 144: Nabavka stubova i led reflektora za opremanje otvorenih sportskih terena

Projekat 144.	Nabavka stubova i led reflektora za opremanje otvorenih sportskih terena	
Opis projekta	Otvorena mogućnost upotrebe prostora u večernjim i noćnim satima, povećana bezbjednost korisnika i opreme terena. Upotreba led rasvjete proizvešće manje troškove potrošnje električne energije	
Očekivani rezultati	<ul style="list-style-type: none"> • Efikasnije upravljanje protokom saobraćaja; • Povećana bezbjednost odvijanja saobraćaja 	
Indikatori i sredstva provjere	<ul style="list-style-type: none"> • • 	
Period sprovođenja	2024-od februara do juna, i od oktobra do 31.decembra	
Nosioci aktivnosti		
Učesnici u implementaciji	<ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za komunalno stambene poslove • Opština Budva 	

Izvori finansiranja	Budžet JLS	25.000,00 €
	Budžet države	
	Ostali izvori	
	Ukupno	
	Ostali izvori	
	Ukupno	

NAPOMENA:

*Period sprovođenja ne može biti jasno i precizno definisan jer zavisi od prenosa nadležnosti na JLS. Prikazani period sprovođenja je dat pod uslovima da se nadležnost sa nadležnih institucija na JLS prenese u I kvartalu 2024.

** - v.d. Glavni gradski arhitekta Jelena Lazić je angažovana Ugovorom ???? Za period od ??? Do ????

*** Javni konkurs za idejno arhitektonsko rješenje obavezno se raspisuje za objekte za potrebe državnih organa, lokalne samouprave, zdravstvenih, prosvjetnih, naučnih, kulturnih, sportskih i objekata socijalne zaštite koji su u državnoj svojini. Javni konkurs nije obavezan za:
- objekte koji se finansiraju u cjelosti ili djelimično iz donacija ili kredita međunarodnih finansijskih institucija ili iz sredstava drugih država kroz projekte međudržavne saradnje i pomoći,
- rekonstrukciju objekata. Javni konkurs iz stava 1 ovog člana raspisuje i sprovodi Ministarstvo. Za objekte koji se u cjelosti ili djelimično finansiraju iz budžeta lokalne samouprave, javni konkurs raspisuje i sprovodi nadležni organ lokalne uprave. Način i postupak raspisivanja i sprovođenja javnog konkursa propisuje Ministarstvo.

**** Izvor prihoda je prema zakonu Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine. Izvor finansiranja JLS je samo u slučaju da nadležna institucija prenese ovlaštenje na JLS

8. IZVORI FINANSIRANJA

Gore navedeni projekti će se finansirati iz sljedećih izvora finansiranja:

- Budžet Opštine Budva
- Budžet Crne Gore
- IPA Fondovi
- Donacije
- Ostali izvori finansiranja

NAPOMENA: Kada su u pitanju gore navedeni izvori finansiranja, predlažemo da prioritet budu sredstva iz fondova Evropske unije, koja će se obezbijediti uz adekvatan rad Jedinice za implementaciju projekata. Naime, ambicija nam je da što je moguće više koristimo raspoloživa sredstva iz IPA III fondova, iz budžeta EU, sa minimalnim opterećenjem budžeta Opštine Budva i time stvorimo administrativne kapacitete za povlačenje sredstava iz IPA fondova. Važno je napomenuti da će se projekti realizovati po prioritetima i u skladu sa zakonskom regulativom Crne Gore i direktivama Evropske Unije.

Precizniji rokovi realizacije projekata, kao i vrijednosti istih, biće definisani projektnom i tenderskom dokumentacijom.

OBRAZLOŽENJE: Vjerojatno će ovo prvo izdanje Strateškog plana pokazati i neke nedostatke pojedinih projekata, prioriteta što se može dopuniti u narednom periodu kroz akcioni plan i praćenja realizacije istih. Moguće je, naravno, u ovom Strateškom planu dodati još neke projekte, predloge, primjedbe, sugestije kroz procedure koje su predviđene Statutom Opštine Budva i poslovníkom rada Skupštine opštine Bar. U prilog navedenom, cilj nam je, da u narednom periodu što bolje uskladimo ciljeve i prioritete sa projektima i postignemo harmonizovanu cjelinu. Potreba usklađivanja kroz realizaciju je karakteristična kroz implementaciju različitih izvora finansiranja. Na kraju, nastojat ćemo da racionalno upravljamo sopstvenim razvojem i što pravilnije alociramo raspoložive resurse.